

Poznajmy się Poznejme se Знайомимося



PŘEKRAČUJEME HRANICE
PRZEKRACZAMY GRANICE
2014—2020



EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ
EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO

Publikacja została opracowana w ramach projektu pn. „Poznajmy się bliżej! Wzmacnianie kompetencji językowych i kulturowych mieszkańców Polski, Czech i Ukrainy” nr CZ.11.4.120/0.0/0.0/22_037/0003265, współfinansowanego przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Interreg V-A Republika Czeska – Polska.

Publikace vznikla v rámci projektu s názvem „Pojďme se lépe poznat! Posílení jazykových a kulturních kompetencí obyvatel Polska, České republiky a Ukrajiny“ č. CZ.11.4.120/0.0/0.0/22_037/0003265, spolufinancováno Evropskou unií z Evropského fondu pro regionální rozvoj v rámci Programu Interreg Česká republika – Polsko.

Видання розроблене в рамках проекту під назвою «Познайомимося ближче! Посилення мовної та культурної компетентності жителів Польщі, Чехії та України» № CZ.11.4.120/0.0/0.0/22_037/0003265, співфінансоване Європейським Союзом з Європейського фонду регіонального розвитку в рамках Програми Interreg V-A Чехія – Польща.

Roznajmy się	3
Roznejme se	81
Знайомимося	159

Poznajmy się



GRUDZIEŃ 2023



PŘEKRAČUJEME HRANICE
PRZEKRACZAMY GRANICE
2014–2020



EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ
EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO

Publikacja została opracowana w ramach projektu pn. „Poznajmy się bliżej! Wzmacnianie kompetencji językowych i kulturowych mieszkańców Polski, Czech i Ukrainy” nr CZ.11.4.120/0.0/0.0/22_037/0003265, współfinansowanego przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Interreg V-A Republika Czeska – Polska.

Tytuł: Poznajmy się

Koordinacja projektu: EUWT TRITIA z o.o.

Korekta językowa: Martyna Szczepaniak-Woźnikowska

Tłumaczenie na język czeski: Břetislav Koziel, Justyna Samiecová

Tłumaczenie na język ukraiński: PBT Podgórskie Biuro Tłumaczeń

Opracowanie graficzne: Firma Reklamowa GRAF MEDIA

Informacja o projekcie i dofinansowaniu:

Publikacja została opracowana w ramach projektu pn.: „Poznajmy się bliżej! Wzmacnianie kompetencji językowych i kulturowych mieszkańców Polski, Czech i Ukrainy” nr CZ.11.4.120/0.0/0.0/22_03 7/0003265, współfinansowanego przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Interreg V-A Republika Czeska – Polska.

O organizacji:

Liderem projektu było Europejskie Ugrupowanie Współpracy Terytorialnej TRITIA. Jest to pierwsza organizacja na terenie Polski, Czech i Słowacji, której reprezentantami są członkowie samorządów regionalnych, a dokładnie: Kraju Morawsko-Śląskiego (CZ), Województwa Śląskiego (PL) i Samorządowego Kraju Żylińskiego (SK). Organizacja ta została założona w celu usprawnienia i promowania współpracy transgranicznej, ponadnarodowej i międzyregionalnej między jej członkami. Działa na rzecz wzmocnienia spójności ekonomicznej i społecznej, w szczególności poprzez realizację wspólnych projektów ułatwiających codzienne życie mieszkańców polsko-czesko-słowackiego pogranicza służących rozwojowi tego obszaru.

ISBN 978-83-965854-4-8

Wydawca:

Europejskie Ugrupowanie Współpracy Terytorialnej TRITIA z ograniczoną odpowiedzialnością
ul. Zamkowa 3A, 43-400 Cieszyn, Polska

www.egtctritia.eu

Wstęp	8
Agnieszka Tambor	11
EDUKACJA MIĘDZYKULTUROWA	12
SCENARIUSZ ZAJĘĆ: Językowy obraz świata – czym to się je?	12
SCENARIUSZ ZAJĘĆ: „Jesteś tym, co jesz” – kuchnia jako przestrzeń integracji	19
GLOTTODYDAKTYKA	24
SCENARIUSZ ZAJĘĆ: Co i dlaczego kobieta nosi w torebce	24
SCENARIUSZ ZAJĘĆ: Uczymy się języka poprzez audiodeskrypcję	33
KOMUNIKACJA MIĘDZYKULTUROWA	44
SCENARIUSZ ZAJĘĆ: Czy jesteś królem dżungli?	44
SCENARIUSZ ZAJĘĆ: Wieża Babel	52
Rafał Cekiera	61
MEDIACJA MIĘDZYKULTUROWA	62
SCENARIUSZ ZAJĘĆ: Międzykulturowe spotkanie – wyzwanie i przygoda	62
SCENARIUSZ ZAJĘĆ: Jestem wielokulturowy!	73

Wstęp

Idea projektu „Poznajmy się bliżej! Wzmacnianie kompetencji językowych i kulturowych mieszkańców Polski, Czech i Ukrainy” narodziła się w odpowiedzi na sytuację, w której znalazła się polska i czeska oświata po dniu wyznaczającym – jakby nie było – początek nowej ery w Europie: 24 lutego 2022 roku. Konflikt zbrojny w Ukrainie, który w kontekście edukacyjnym spowodował przede wszystkim gigantyczne fale migracyjne, postawił przed nauczycielami, asystentami kulturowymi, edukatorami i animatorami kultury nowe wyzwania. „**Od (...) dnia początku agresji Rosji, granicę polsko-ukraińską przekroczyło ponad 15,3 mln uchodźców z Ukrainy – informuje Straż Graniczna. Jak podaje Straż, to głównie kobiety i dzieci**”¹. Nieoczekiwany napływ uchodźców w każdym wieku zmusił wielu nauczycieli, edukatorów i animatorów do nagłego przebranżowienia się lub nabycia dodatkowej specjalizacji², a także stał się wyzwaniem dla wielu osób, które, nie mając do tej pory nic wspólnego z edukacją, rzuciły się w wir nowych działań i zaczęły udzielać lekcji języka polskiego, aby pomóc potrzebującym. Wszyscy – zarówno nauczyciele-lektorzy z doświadczeniem glottodydaktycznym, jak i osoby podejmujące się nauczania ukraińskich dzieci i dorosłych spontanicznie, bez specjalnego przygotowania – stanęli przed koniecznością zmiany podejścia do lekcyjnej zawartości. Pisałam o tym już wcześniej, zaznaczając, że:

[t]reści tych zajęć odchodzą coraz częściej od języka codziennej komunikacji, wymuszając na nas skupienie się na tematach specjalistycznych związanych z uczestnictwem w życiu szkolnym, w życiu akademickim i w życiu zawodowym. Nie jest dla nikogo tajemnicą, że leksyka i zasób struktur, które musi posiadać osoba uczęszczająca do polskiej szkoły czy chodząca na zajęcia uniwersyteckie, różni się zasadniczo od tego zasobu leksykalnego potrzebnego i wystarczającego do porozumiewania się w sytuacjach codziennych, pragmatycznych³.

Zajęcia te przyjmowały często formę spotkań towarzyskich, gdyż poza celem czysto dydaktycznym miały dawać także wsparcie psychologiczne osobom przybyłym do Polski w szalenie trudnych warunkach, nierzadko z doświadczeniem traumy czy nawet objawami stresu pourazowego.

Od migrantów dość szybko zaczęto wymagać podjęcia prób pełnej adaptacji do nowego środowiska – ułatwienia językowe w urzędach nie przekładały się na możliwość zdobycia dobrej, zgodnej z kwalifikacjami danej osoby, pracy w Polsce, uczniów postawiono przed koniecznością podchodzenia do egzaminów ósmoklasisty i polskiej matury, a anglojęzyczne kierunki studiów na polskich uczelniach

1 <https://300gospodarka.pl/news/uchodzcy-z-ukrainy-w-polsce-liczba>, dostęp: 2.09.2023.

2 Dotyczyło to przede wszystkim nauczycieli języka polskiego, którzy błyskawicznie musieli podjąć nowe obowiązki w postaci lekcji języka polskiego jako obcego, zajęć wyrównawczych itp. („Z wieloma uczniami i uczennicami z Ukrainy pracowało jedynie 4% badanych nauczycieli” – por. *Razem w klasie. Dzieci z Ukrainy w polskich szkołach. Raport z badania*. Badanie zostało przeprowadzone przez Fundację Szkoła z Klasą, 2022). Sytuacja zaskoczyła jednak nie tylko ich – także nauczyciele przedmiotowi zostali postawieni w sytuacji nowej, która wiązała się z koniecznością pogodzenia nauczania polskich dzieci oraz osób, które bardzo słabo władały językiem polskim. Ich sytuacja była wbrew pozorom jeszcze trudniejsza, nie dysponowali często żadnymi pomocami dydaktycznymi – ich rolą było bowiem do tej pory przede wszystkim przekazywanie wiedzy, a nie takie przygotowywanie materiału, aby spełniając rolę przekaźnika wiedzy, jednocześnie podnosił kwalifikacje językowe uczniów-cudzoziemców.

3 A. Tambor, *Nadmanganian potasu czy przedmioty w klasie – słownictwo specjalistyczne w nauczaniu języka polskiego jako obcego na poziomie szkolnym i akademickim*, w druku.

nie stanęły masowo otworem dla nowo przybyłych studentów. To wszystko dało początek przeróżnym oddolnie organizowanym inicjatywom darmowych lekcji języka polskiego dla osób w każdym wieku, świetlic edukacyjnych dla dzieci w wieku szkolnym⁴, polsko-ukraińskich spotkań i wydarzeń integracyjnych. Warto zaznaczyć w tym miejscu, że działania miały także cele pozajęzykowe:

Adaptacja, która jest procesem wielotorowym, aby była efektywna, przebiegać powinna nie tylko na gruncie językowym, ale także, a może w niektórych przypadkach: przede wszystkim, na gruncie psychologiczno-kulturowym. Składające się na udaną adaptację procesy akomodacji i integracji wymagają od zainteresowanego wysiłku, polegającego na próbie przystosowania się do nowego środowiska, jego obyczajów, tradycji i przyjęcia (często nawet wbrew własnym chęciom) różnego rodzaju »zachowań kulturowych«⁵.

Dla poprawnego wdrożenia nowatorskich (choć wynikających częściowo z doświadczeń innych krajów) metod integrowania cudzoziemców w polskim systemie edukacji kluczowa okazała się postawa i wiedza nauczycieli oraz wsparcie polskich kolegów, którzy mogli stać się nawigatorami nowych uczniów po świecie polskiego szkolnictwa. W tym miejscu należy powiedzieć wprost, że integracja, która miała być kluczem do sukcesu, nie okazała się wcale sprawą łatwą ani oczywistą.

Organizacja takiej edukacji jest trudna z kilku względów, o jakich warto napisać. Po pierwsze, w krótkim czasie w wielu szkołach pojawiła się w duża liczba dzieci, co wymagało zmian organizacyjnych wprowadzanych ad hoc. Po drugie, dzieci i ich rodziny nie przybyły ze względu na podjętą w zwykłych warunkach decyzję, lecz zostały zmuszone sytuacją kryzysową. Wyzwaniem są więc nie tylko różnice kulturowe i komunikacyjne czy wspólna skomplikowana historia Polski i Ukrainy, ale także sytuacja psychiczna i emocje, jakie przeżywają osoby z doświadczeniem uchodźczym. Część z nich ma zresztą za sobą traumatyczne doświadczenia związane z obcowaniem ze śmiercią i cierpieniem spowodowanym wojną. Po trzecie, dzieci przybyły z innego systemu edukacyjnego, który, pomimo pewnych podobieństw, różni się od polskiego, co samo w sobie stanowi gigantyczne wyzwanie⁶.

Z myślą o integracji w edukacji, czy może nawet o edukacji integracyjnej, w której główny nacisk zostanie położony na międzykulturowość, współistnienie, koegzystencję i zrozumienie, powstał (wśród wielu innych) projekt „Poznajmy się bliżej!”. Swoje działania partnerzy projektu skierowali przede wszystkim do osób przebywających na pograniczu polsko-czeskim.

Szacuje się, zgodnie z danymi m.in. z miejskich i okręgowych Ośrodków Pomocy Społecznej, że tylko w Polsce w regionie przygranicznym przebywać może ok. 3000 migrantów (kolejne setki zapewne zostałyby naliczone po czeskiej stronie granicy) – ludzi, którzy potrzebowali i potrzebują wsparcia polskich i czeskich instytucji, organizacji i obywateli. Tak narodził się pomysł wzmocnienia potencjału transgranicznej współpracy polsko-czeskiej, aby wspólnie sprawniej reagować i stawić czoła sytuacji, z którą jako społeczeństwo nie mieliśmy dotychczas do czynienia. Projekt składał się z sze-

4 Por. *Pomysł zajęć wyrównawczych dla dzieci cudzoziemców i reemigrantów*, 2020: <http://polskapolkafilmowa.pl/wp-content/uploads/2021/03/Pomysl-zajec-wyrownawczych-dla-dzieci-cudzoziemcow-i-reemigrantow-Uniwersytet-Slaski-1.pdf>; Wirtualna świetlica literacka: <https://www.sjikip.us.edu.pl/pl/wirtualna-swietlica-literacka/>, dostęp: 10.08.2023.

5 A. Tambor, *Film jako narzędzie pomocnicze w procesie adaptacji migrantów – imigrantów i uchodźców*, w: „Postscriptum Polonistyczne” 2019, nr 2 (24), <http://polskapolkafilmowa.pl/wp-content/uploads/2021/03/Film-jako-narzedzie-pomocnicze-w-procesie-adaptacji-2.pdf>, dostęp: 10.08.2023.

6 <https://www.szkolazklasa.org.pl/materialy/razem-w-klasie-dzieci-z-ukrainy-w-polskich-szkolach/>, dostęp: 14.08.2023.

regu zadań o charakterze społeczno-edukacyjnym, odbywających się równolegle, w miarę możliwości ramię w ramię po obydwu stronach granicy, wzmacniających potencjał instytucji na pograniczu. Poczynania te obejmowały m.in. kursy językowe (język polski, czeski i ukraiński)⁷ ułatwiające komunikację, ale także, a może przede wszystkim: serię szkoleń skierowanych do osób pracujących z dziećmi i młodzieżą. Do udziału w nich zaproszeni zostali: pracownicy instytucji o profilu naukowym, edukacyjnym (m.in. nauczyciele, pedagodzy, psychoterapeuci), oświatowym i kulturalnym (m.in. pracownicy działów edukacji w instytucjach kultury, pracownicy świetlic środowiskowych), a także instytucji o profilu socjalnym i pomocowym oraz pracownicy i wolontariusze organizacji pozarządowych. Ten kluczowy element projektu, którego materialnym efektem jest publikacja zawierająca scenariusze zajęć, został pomyślany jako narzędzie wspierania edukacji międzykulturowej w polskich i czeskich szkołach i innych placówkach kulturalno-oświatowych. Zorganizowane szkolenia miały ułatwić pracę na rzecz uchodźców z Ukrainy i z nimi w obszarze przygranicznym, a dzięki tej publikacji staną się – oby na długo, ale niekoniecznie dla sytuacji przymusowej – podręcznym poradnikiem do wdrażania zasad międzykulturowości w polskich i czeskich szkołach. Treści wszystkich szkoleń⁸ skupiały się na idei międzykulturowości i na tym, jakie miejsce komunikacja międzykulturowa powinna zajmować w naszym życiu. Niniejsza publikacja zawiera zatem odpowiedzi na wiele pytań, które sprowadzają się do zagadnienia, czym właściwie jest dobrze rozumiana interkulturowość. Czy jest to twarda wiedza o mniejszościach narodowych, etnicznych, wyznaniowych, czy może polega raczej na generalnym rozbudzaniu ciekawości świata i chęci poznawania innych i siebie samego? Edukacja międzykulturowa dziś to przede wszystkim sposób konstituowania własnej tożsamości (nie tylko narodowej czy etnicznej). O tym, jak włączyć edukację międzykulturową w tok nauczania, jakie materiały wykorzystywać i gdzie ich szukać, traktują wszystkie pomieszczone w tej publikacji scenariusze. Mamy nadzieję, że posłużą one Państwu nie tylko jako gotowe materiały, ale także jako inspiracje do własnych poszukiwań i do konstruowania programów obejmujących wiedzę o świecie, w którym najważniejszy jest człowiek, a nie jego pochodzenie, i w którym багаż doświadczeń człowieka stanowi bogactwo, a nie obciążenie.

7 Kursy językowe skierowane były do pracowników instytucji/organizacji pogranicza, a ich zamysłem było przygotowanie przedstawicieli instytucji na kontakt z migrantami, przy jednoczesnym umożliwieniu spotkania społeczności lokalnych, koncentrującego ich wokół nowych problemów, które dotyczą mieszkańców obydwu stron granicy.

8 Edukacja międzykulturowa, komunikacja międzykulturowa, mediacja międzykulturowa oraz glottodydaktyka.

dr Agnieszka Tambor – adiunktka w Instytucie Nauk o Kulturze Uniwersytetu Śląskiego. Była kierowniczką i założycielką Centrum Języka i Kultury Chińskiej oraz Klasy Konfucjańskiej na Uniwersytecie Śląskim. Kierowniczką programową letniej szkoły języka, literatury i kultury polskiej. Wykłada na Podyplomowych Studiach Nauczania Kultury Polskiej i Języka Polskiego jako Obcego, na Podyplomowych Studiach Wiedzy o Regionie oraz na Doskonalących studiach podyplomowych dla nauczycieli szkół podstawowych i ponadpodstawowych prowadzących zajęcia z uczniami o zróżnicowanych potrzebach rozwojowych i edukacyjnych. Wykładowczyni Akademii Dyplomacji. Prowadzi szkolenia dla nauczycieli, lektorów i wykładowców w Polsce i za granicą (m.in. USA, Kanada, Brazylia, Kazachstan, Ukraina, Niemcy, Białoruś i Chiny), prowadzi szkolenia eksperckie dla różnych organizacji w kraju i za granicą, prowadziła szkolenia dla Ośrodka Rozwoju Polskiej Edukacji za Granicą. Od lat prowadzi skupiony wokół edukacji medialnej projekt Polska Półka Filmowa (www.polskapolkafilmowa.pl). Materiały promujące kulturę polską, interkulturowość, wiedzę o języku, historii i literaturze polskiej można znaleźć na Facebooku, Instagramie oraz na kanale YouTube pod tą samą nazwą.

Od czasu studiów pracuje z cudzoziemcami, na co dzień zajmuje się promocją Polski, kultury polskiej, wykorzystaniem kultury w nauczaniu oraz metodami nauczania słownictwa specjalistycznego wśród Polaków i cudzoziemców. Pracowała przy multimedialnych projektach do nauki języka polskiego: Europodians oraz Slavic Network. Kierowała wieloma projektami międzynarodowymi finansowanymi przez Narodową Agencję Wymiany Akademickiej, m.in. „Rozwiń skrzydła jak orzeł” (efektem projektu jest utworzenie Centrum Języka i Kultury Polskiej w Taszkencie); „Z polskim kinem w świat”; „100 faktów z historii polski, które każdy cudzoziemiec znać powinien”; „100 ekofaktów, o których każdy uczący się polskiego mówić powinien”, „Kompetencja językowa – innowacja zadaniowa”.

Autorka wielu podręczników łączących wiedzę o języku z wiedzą o kulturze, m.in. *Śląskie Ścieżki Filmowe*, *Polska Półka Historyczna*, *Nowa Polska Półka Filmowa*, *Znani i nieznanymi – podróżnicy, wynalazcy, odkrywcy, naukowcy, niezwykli ludzie, którzy odmienili losy świata*.

Językowy obraz świata – czym to się je?

Słowa klucze: międzykulturowość, różnica, podobieństwo, stereotyp, autostereotyp, słowa, komunikacja, językowy obraz świata.

Edukacja międzykulturowa to jedno z najmodniejszych i najciekawszych pojęć rządzących współczesnymi procesami dydaktycznymi. Łatwo odnaleźć w internecie jej definicję – warto jednak zastanowić się nad tym, jakie znaczenie mają składające się na nią słowa. To właśnie SŁOWO jest przecież budulcem naszej wiedzy o świecie. Oswoić i zrozumieć potrafimy wyłącznie to, co poddaje się naszemu opisowi, co potrafimy nazwać. To, z kolei, co nienazwane, wzbudza nasz strach i niepokój.

Wychowanie w ramach danej kultury wyposaża każdą jednostkę w społecznie akceptowany system wartości, którego nie można przekroczyć bez pewnych sankcji kulturowych, społecznych, często bardzo dotkliwych. (...) Identyfikacja etniczna zawsze była istotna w tożsamościowej konstrukcji człowieka, jednak trzeba przyznać, iż nasilenie procesów narodo- i państwowotwórczych pod koniec XX i na początku XXI wieku, a także nagłaśnianie tych spraw przez naukowców, organizacje międzynarodowe, apele w sprawie ginących języków powodują jeszcze większe skupienie uwagi na kwestii czynników konstytuujących i dezintegrujących etniczną identyfikację. Skupienie się na własnej i cudzej tożsamości etnicznej (etniczno-narodowej) nie musi prowadzić do postaw nacjonalistycznych, choć często tak się dzieje obecnie⁹.

Zasadniczym pytaniem współczesnej cywilizacji jest pytanie, czy relacja swój-obcy musi rodzić spięcia, czy też może da się ją prowadzić w taki sposób, aby nie stawała się ona potencjalnym czy realnym konfliktem. Będzie tak tylko wtedy, jeśli swoje odmienności nauczymy się rozumieć i o nich rozmawiać.

Jednym z elementów nauczania łączącym znajomość języka reprezentowaną szczególnie przez językowy obraz świata oraz kompetencję socjokulturową i kulturową jest wykorzystanie tekstów nawiązujących do stereotypów i autostereotypów – to właśnie te kategorie budują naszą wiedzę o świecie.

Zatem wykorzystanie w nauczaniu stereotypów (...) może nawet pomóc w zrozumieniu pewnych zachowań, także językowych, nie mówiąc o tym, że ubarwi i ożywi proces nauczania, pod warunkiem pełnej świadomości, że stereotyp to tylko czynnik pomocniczy w klasyfikacji i niezbędnej kategoryzacji świata. Bez takiej kategoryzacji myślenie i postrzeganie ludzkie nie może się obejść w świecie, który oferuje tak wiele bodźców zewnętrznych i to wciąż nowych. (...) Fakty konstrukcji tożsamości można przenieść na budowanie stereotypu i autostereotypu. Stereotyp to konstrukt pojęciowo-językowy. Stereotypy jako zjawiska pojęciowo-mentalne nie różnią się zasadniczo od stereotypów kulturowych. Ich utrwalenie nie musi mieć charakteru nominacji, s frazeologizowania, derywacji itp. – wystarczy, że tkwi ono w świadomości członków grupy na tyle silnie, iż daje się wyabstrahować z tekstu. Nie musi tkwić w strukturze. Ważne, że w odpowiedniej sytuacji, w odpowiedzi na odpowiednio zadane pytanie zostanie mniej lub bardziej spontanicznie zbudowany tekst językowy, którego analiza pozwoli na wskazanie lub potwierdzenie cechy stereotypowej¹⁰.

9 Zaczerpnięte z J. Tambor, A. Tambor, *Cudzoziemiec w oczach Polaka – odwrotna strona autoportretu: film jako narzędzie dydaktyczne*, w: *Glottodydaktyka polonistyczna III*, Wydawnictwo PPH ZAPOL, Szczecin, 2013, s. 301–314.

10 Zaczerpnięte z J. Tambor, A. Tambor, *Cudzoziemiec w oczach Polaka...*

CELE ZAJĘĆ

1. Zrozumienie istoty międzykulturowości.
2. Zidentyfikowanie roli, jaką pełni w naszym życiu językowy obraz świata.
3. Zrozumienie, że świat poznawany przez zmysły i emocje opisywany jest za pomocą słów.
4. Zrozumienie wagi, jaką pełnią słowa w kontaktach międzykulturowych.
5. Rozpoznanie pojęcia i roli stereotypu i autostereotypu w kulturze współczesnej.

Czym jest „edukacja międzykulturowa”?

- A. Burza mózgów – Zastanów się, co według ciebie oznacza pojęcie „edukacja międzykulturowa”. Zanotuj wszystkie wyrazy, pojęcia, wyrażenia, które kojarzą ci się z tym pojęciem. Postaraj się podzielić je na grupy, w których można byłoby wskazać wspólny mianownik – może to być np. rodzina wyrazów.
- B. Przyjrzyj się definicji pojęcia „edukacja międzykulturowa” i wskaż w niej wszystkie:
 - a) czasowniki i rzeczowniki odczasownikowe,
 - b) rzeczowniki,
 - c) przymiotniki.

DEFINICJA

Edukacja międzykulturowa to...

(Koncepcja pedagogiczna, której) celem jest poszerzanie własnej tożsamości jednostkowej i społecznej przez kontakt z innymi kulturami, kształtowanie rozumienia odmienności kulturowych, wyzbywanie się uprzedzeń i stereotypów (np. etnicznych bądź religijnych) oraz propagowanie postaw tolerancji i dialogu¹¹.

(Koncepcja pedagogiczna, której) **celem jest poszerzanie własnej tożsamości jednostkowej i społecznej przez kontakt z innymi kulturami, kształtowanie rozumienia odmienności kulturowych, wyzbywanie się uprzedzeń i stereotypów (np. etnicznych bądź religijnych) oraz propagowanie postaw tolerancji i dialogu.**

Przyjrzyj się zaznaczonym przez siebie grupom wyrazów i zastanów się, w jaki sposób ich wyróżnienie wpływa na twoje rozumienie definicji i jakie elementy wybijają się w niej na pierwszy plan.

¹¹ Więcej o edukacji międzykulturowej: <https://www.pcen.gda.pl/materialy/pomorska-edukacja-miedzykulturowa/>, dostęp: 10.08.2023.

KARTA PRACY

1. Ułoż w logicznej kolejności fragmenty tekstu dotyczącego Językowego Obrazu Świata (JOS).

Obraz tej grupy, a zatem także samego siebie, w dużej mierze określa również nasz stosunek do „obcych”, „innych”. To, jak siebie widzimy i oceniamy, rzutuje przeważnie na postawę wobec świata, a zwłaszcza wobec członków grupy własnej i członków grup „innych”, na przykład odmiennych narodów czy ras.

Oprócz stereotypów odnoszących się do „obcych” możemy też mówić o autostereotypach, czyli uproszczonych, zabarwionych emocjonalnie, oceniających, luźno związanych z rzeczywistością przekonaniach o grupie własnej, czyli w gruncie rzeczy o sobie samych. Przypisywanie negatywnych elementów stereotypom „obcego” służy zwykle wyolbrzymianiu wartości własnej grupy, czyli – jak pisał – narodowej megalomanii.

Przekonanie o własnej wartości daje poczucie bezpieczeństwa, zaś negatywna samoocena prowadzi często do frustracji, a w konsekwencji zarówno do agresji wobec „innych”, jak i do autoagresji. Historycy mogą dostarczyć licznych przykładów sytuacji, gdy poczucie zagrożenia spowodowane na przykład epidemią, najazdami, wojną, głodem prowadziło do poszukiwania „kozła ofiarnego”, którym stawała się zazwyczaj grupa obca etnicznie lub wyznaniowo, traktowana jako źródło nieszczęść. Zdaniem psychologów, poszukiwanie czarownic (w dosłownym tego słowa znaczeniu) w społeczeństwach europejskiego kręgu kulturowego i wśród społeczności afrykańskich lub indiańskich jest sposobem sprowadzania tego, co niezrozumiałe, nieznanne i groźne do tego, co znane i zrozumiałe, a więc łatwiejsze do opanowania.

Rozważania nad problematyką JOS pojawiały się w dyskusjach co najmniej od czasów Wilhelma von Humboldta. Humboldt twierdzi, że istnieje pewna wewnętrzna forma językowa, znamieną dla każdego sposobu patrzenia na świat zakotwiczonego w poszczególnych językach. Poglądy Humboldta znalazły kontynuację w podejściu Weisgerbera. Był on zdania, że sposób patrzenia na świat odbijający się w języku nie odnosi się do realnie istniejącego świata, lecz raczej do samego języka. Helmut Gipper kontynuuje rozważania Weisgerbera. Uważa, że w języku tkwią również wartościujące i ideologiczne aspekty, stające się składnikami obrazu świata.

Tak więc z obrazu „obcych” można wyczytać wizerunek samych siebie, choć autostereotyp powstaje też niezależnie – jako zespół cech przypisywanych bezpośrednio własnej grupie.

Termin „stereotyp” został określony w książce *Public Opinion* amerykańskiego dziennikarza Waltera Lippmanna, która ukazała się w roku 1922. Stereotyp według jego twórcy to „obraz w głowie ludzkiej” – jednostronny, cząstkowy, schematyczny – pewnego zjawiska, a zarazem opinia o tym zjawisku. Lippmann nie był w stanie podać bardziej precyzyjnej definicji pojęcia „stereotypu”. Określa on „stereotyp” jako „obraz rzeczywistości raczej uproszczony niż złożony czy zróżnicowany, bardziej błędny niż dokładny, uzyskany raczej z »drugiej ręki« niż przez własne doświadczenie, odporny na zmiany, nawet jeśli doświadczenie powinno ten obraz zweryfikować”.

W tym samym czasie w Polsce Jan Stanisław Bystron, etnolog i socjolog, porządkował cechy, które zwykle są przypisywane obcym; okazały się nimi: odmienność, anormalność. W pojęciu różnych grup społecznych granica między „swoimi” i „obcymi” przebiega rozmaicie, czasem jest bardzo ostra, co nie pozwala na łatwe wejście „obcego” do grona „swoich” czy zintegrowanie się z tym gronem.

Ważnym nurtem wyjaśniania sposobów kategoryzowania i interpretowania rzeczywistości pod kątem językowego obrazu świata jest teoria stereotypów.

2. Odpowiedz na pytania. Uwaga! Nie cytuj fragmentów tekstu, odpowiedzi udziel własnymi słowami.

- A. Czym jest stereotyp w ujęciu Waltera Lippmana?
- B. Jak język może wpływać na nasz odbiór świata?
- C. Czy autostereotyp jest obrazem, który sami tworzymy o innej grupie społecznej?
- D. Po co nam autostereotyp?
- E. Czym jest narodowa megalomania?

3. Mapa myśli – na tablicy lub za pomocą narzędzi elektronicznych stwórzcie mapę myśli dotyczącą pojęcia stereotypu i autostereotypu. Jakie słowa kojarzą wam się z tymi pojęciami?

4. Przy pomocy słownika i wiedzy własnej zapisz definicje poniższych pojęć:

1. stereotyp,
2. autostereotyp,
3. uprzedzenia,
4. dyskryminacja,
5. ojkofofia,
6. ksenofobia,
7. szok kulturowy,
8. akulturacja,
9. akomodacja,
10. asymilacja,
11. adaptacja,
12. konflikt kultur.

5. Podziel wyrażenia z ćwiczenia 4 na te, które mają zabarwienie pozytywne i negatywne. Zastanów się, czy mają one coś wspólnego z życiem twoim, twoich bliskich lub znajomych.

6. Spójrz na zamieszczone poniżej nazwy narodowości i cechy, które stereotypowo są im przypisywane. Połącz je ze sobą.

1	AMERYKANIE	A	<ul style="list-style-type: none"> • ciągle jedzą ryż i surowe ryby • nigdy nie mówią „nie” • są bardzo nowoczesni • są ksenofobami • wszyscy oglądają mangę i anime • nie okazują emocji • są chorobliwie nieśmiali
2	ANGLICY	B	<ul style="list-style-type: none"> • jedzą tylko fast foody • mają mały arsenał broni w domu • niepoprawni optymiści • wciąż chodzą do psychoanalityka • ciągle pozywają kogoś do sądu • nie są zbyt dobrze wykształceni • myślą, że Europa to kraj
3	FRANCUZI	C	<ul style="list-style-type: none"> • rozwrzeszczani • bałaganiarze • maminsynki • piją morze kawy • kochliwi • lubią dobrą kuchnię, samochody i modę • nie akceptują pizzy z ketchupem i z ananase
4	HISZPANIE	D	<ul style="list-style-type: none"> • uwielbiają piwo • ciągle jedzą ser • każdy z nich to „dzielny wojak Szwejk” • są ateistami • są najbardziej obyczajowo wyzwolonym narodem w Europie • mają dziwne poczucie humoru
5	NIEMCY	E	<ul style="list-style-type: none"> • spóźniają się ze świętowaniem (religia prawosławna) • są biedni • ukradli Polakom barszcz • dużo śpiewają • piją dużo wódki • w ich kraju jest bardzo tanio

Językowy obraz świata – czym to się je?

6	POLACY	F	<ul style="list-style-type: none"> • dżentelmeni • nie okazują emocji • flegmatyczni i powściągliwi • staroświeccy • ich kuchnia jest najgorsza w Europie • o piątej po południu piją herbatę
7	CZESI	G	<ul style="list-style-type: none"> • górale • mają pretensje, że wszystko zabrali im Czesi • są nudni • udają, że nie mówią po czesku • są kiepskimi kierowcami • są mieszkańcami Słowenii
8	UKRAIŃCY	H	<ul style="list-style-type: none"> • piją tequilę • wszyscy chcą mieszkać w USA • mają wielodzietne rodziny • gościnni • wszyscy mężczyźni są macho • jedzą dużo awokado • są bardzo religijni
9	SŁOWACY	I	<ul style="list-style-type: none"> • bez fantazji • dokładni • rutynowi • piją dużo piwa • są gburowaci • ciągle jedzą kielbasę
10	WŁOSI	J	<ul style="list-style-type: none"> • skąpi • piją bardzo dużo whisky • nie lubią, kiedy mówi się o nich „Anglicy” • mają dużo owiec • mówią niewyraźnie po angielsku • chodzą w spódnicach
11	SZKOCI	K	<ul style="list-style-type: none"> • zbyt delikatni • aroganccy • artyści • nie znoszą mówić w obcych językach • jedzą żaby • romantycy

12	MEKSYKANIE	L	<ul style="list-style-type: none"> • złodzieje • pijacy • świętsi od papieża, ciągle się modlą • są pracowici • potrafią kombinować • klaszczą po wylądowaniu samolotu na lotnisku • są bardzo gościnni
13	JAPONCZYCY	M	<ul style="list-style-type: none"> • zawsze mają sjęstę • hałaśliwi • wszystko odkładają na jutro • lubią krwawą corridę • nowocześni • emocjonalni

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13

7. Przyjrzyj się zestawionym w poprzednim ćwiczeniu stereotypom. Zastanów się, skąd się one biorą, gdzie mają swoje źródło, jakie są ich korzenie. Zastanów się także, jaki wpływ ma na nie popkultura i ile mają one wspólnego z rzeczywistością.

Zadanie kreatywne

Wyobraź sobie, że zostajesz przywódcą świata. Spróbuj stworzyć człowieka, który byłby w stanie komunikować się z przedstawicielami wszystkich kultur na świecie. Nadaj mu 20 cech, które, w twoim przekonaniu, ułatwiłyby mu komunikację z przedstawicielami różnych kultur. Uzasadnij swój wybór.

„Jesteś tym, co jesz” – kuchnia jako przestrzeń integracji

Słowa klucze: kuchnia, pogranicze, integracja, edukacja, międzykulturowość, turystyka, poznanie, regionalność, lokalność, globalność.

Kuchnia stanowi od zarania dziejów jeden z najważniejszych wyznaczników kulturowej tożsamości narodów, grup etnicznych i rozmaitych lokalnych społeczności. Jest ona zarazem jednym z podstawowych czynników globalizacyjnych. Często właśnie dzięki konkretnym potrawom odróżniamy od siebie rejony świata. Jednocześnie wszędzie natykamy się na McDonalda i chętnie uciekamy się do skrótów myślowych typu „to taka japońska pizza”, aby łatwo i szybko scharakteryzować nieznaną komuś czy bardzo orientalną potrawę, jaką jest np. okonomiyaki. Turystyka kulinarna jest dziś bardzo ważną odmianą tradycyjnie rozumianej turystyki¹². Osoby, które decydują się na taką formę poznawania świata, poszukują wyjątkowych doznań smakowych. Zależy im często nie tylko na poznaniu regionalnych produktów, ale także na zgłębieniu unikatowych technik przygotowywania danej potrawy. Efektem tego są coraz częściej pojawiające się wśród rozmaitych wycieczek krajoobrazowo-historycznych, oferowane w wielu miejscach świata, warsztaty kulinarne, np. przygotowywanie ciasta na pizzę czy makaron we Włoszech lub szakszuki w Izraelu. Czynnikiem decydującym o atrakcyjności turystycznej danego regionu świata staje się zatem coraz częściej odmiennosc kuchni i przywiązanie do tradycji. Wykorzystanie lokalnych produktów w ofercie restauracji staje się powszechnie bardzo istotnym elementem promującym lokalną kuchnię oraz wspierającym rozwój regionu. Jest także gwarancją jakości, autentyczności i niepowtarzalności lokalnej kuchni. Restauracje szczycące się lokalnością (lub coraz częściej także łączące lokalność z globalnością, w miejscach, w których kucharze starają się zdekonstruować tradycyjne, „babcię” przepisy i połączyć składniki na nowo, podając tym samym stary smak w nowej odsłonie wizualnej) mogą pokusić się o wyższe ceny, co sprawia, że stają się bardziej prestiżowe i pożądane, a to z kolei podnosi wartość i atrakcyjność samych regionalnych produktów.

Zajęcia opierają się na założeniu, że kuchnia regionalna jest jedną z najciekawszych przestrzeni umożliwiających zrozumienie specyfiki kulturalnego dziedzictwa niematerialnego obszaru, z którego się wywodzi. Poznając wykorzystywane produkty regionalne, sposoby przyrządzania potraw, poznajemy dany region geograficzny, a tym samym zaczynamy rozumieć ludzi, którzy w nim mieszkają.

CELE ZAJĘĆ

1. Zbudowanie świadomości istnienia w Europie miast podzielonych.
2. Zapoznanie uczestników z nietatwą historią wojen, podziałów Europy i ich konsekwencjami.
3. Zbudowanie umiejętności szukania elementów integrujących obszary oraz ludzi.

¹² Szacuje się, że stanowi ona ok. 15%, jednak nie ma wątpliwości, że liczba ta będzie stale rosła.

4. Uwrażliwienie uczestników gry na regionalizm, dziedzictwo kulturowe, sposoby funkcjonowania lokalnych społeczności, samorządów i organizacji pozarządowych.
5. Rozwinięcie kompetencji językowych z zakresu słownictwa kulinarnego: produkty, potrawy, sposoby przygotowania potraw, narzędzia kuchenne.
6. Rozwinięcie kompetencji językowej z zakresu samorządności, administracji i prawa samorządowego.
7. Rozwinięcie kompetencji społecznych – uwrażliwienie na różnorodność, tolerancję i wspieranie rozwoju środowisk lokalnych.

ETAP 1

Uczestnicy lub drużyny losują jedną parę podzielonych miast. W Europie istnieje 19 miast podzielonych granicą. Obszary te pojawiły się poprzez sztuczne, polityczne rozbięcie wspólnot, które często istniały jako całość od stuleci i zostały poddane rozłupaniu na skutek wydarzeń historycznych.

Pary miast podzielonych

Słubice – Polska	Frankfurt nad Odrą – Niemcy
Gubin – Polska	Gubin – Niemcy
Łęknica – Polska	Bad Muskau – Niemcy
Zgorzelec – Polska	Görlitz – Niemcy
Cieszyn – Polska	Czeski Cieszyn – Republika Czeska
Baarle-Nassau – Holandia	Baarle Hertog – Belgia
Herzogenrath – Niemcy	Kerkrade – Holandia
Bad Radkersburg – Austria	Gornja Radgona – Słowenia
Gmünd – Austria	České Velenice – Republika Czeska
Komárom – Węgry	Komárno – Słowacja
Valga – Estonia	Valka – Łotwa
Tornio – Finlandia	Haparanda – Szwecja
Gorizia – Włochy	Nowa Gorica – Słowenia
Laufenburg – Szwajcaria	Laufenburg (Baden) – Niemcy
Rheinfelden – Szwajcaria	Rheinfelden (Baden) – Niemcy
Narva – Estonia	Ivanograd – Rosja
Nikozja Południowa – Cypr	Nikozja Północna – Cypr
Slavonski Brod – Chorwacja	Bosanski Brod – Bośnia i Hercegowina
Watykan – Watykan	Rzym – Włochy

Należy zapoznać się z historią podzielonego miasta, jego kulturą, specyfiką, położeniem na tle Europy, z uwarunkowaniami politycznymi zarówno krajowymi, jak i samorządowymi. Warto poznać także uwarunkowania ekonomiczne, które mówią wiele o mieszkańcach danych terenów (po obu stronach granicy). Uwarunkowania ekonomiczne determinują przepływ ludności, zachowania kulturowe i konsumpcyjne społeczności lokalnych.

ETAP 2

Przygotowanie prezentacji – w zależności od potrzeb, chęci, możliwości uczestników i czasowych ograniczeń można zrealizować wszystkie prezentacje, budując wiedzę oraz kompetencje społeczne i leksykalne z różnych dziedzin. Można także wybrać jedną, najciekawszą z punktu widzenia zajęć formę.

Uwaga! Proponowane poniżej prezentacje mogą przybrać różnorodne formy zależne od możliwości technicznych, umiejętności oraz celu, jaki zamierza osiągnąć nauczyciel:

- formy klasycznych prezentacji – np. aplikacje PowerPoint, Canva,
- inne formy graficzne – np. projektowanie przy pomocy gry Sims, Minecraft, forma komiksowa, np. Storyboard That,
- formy filmowe, audio, podkasty, różnorodne formy pisane, formy mówione i inne.

Prezentacja 1

Prezentacja wybranego/wylosowanego „miasta podzielonego”:

- tło historyczne – powstanie miasta i historia rozwoju tego miasta do momentu podziału,
- tło historyczne Europy lub obszaru, na którym w wyniku wojny lub decyzji pokojowych nastąpił podział miasta,
- charakterystyka podziału pod kątem nienaturalnego rozczłonkowania miasta i wynikających z tego konsekwencji dla mieszkańców,
- współczesny status miasta.

Prezentacja 2

Prezentacja, której celem jest utworzenie punktu gastronomicznego/restauracji w wybranym mieście podzielonym. Miejsce to powinno korespondować z lokalną tradycją kulinarną, historią, dziedzictwem kulturowym.

W prezentacji należy uwzględnić informację, po której stronie granicy znajduje się restauracja. Warto poprosić o uzasadnienie tej decyzji, które ma na celu zmobilizowanie uczestników zajęć do zapoznania się z uwarunkowaniami gospodarczymi w danym kraju (np. ułatwienia dla przedsiębiorców, wysokość podatków, ceny, poziom bezrobocia, kultura chodzenia do restauracji w danym miejscu, liczba podobnych punktów gastronomicznych).

- Nazwa lokalu.
- Wygląd lokalu, np. kolorystyka, dekoracja, zastawa, rekwizyty, wygląd zewnętrzny itp.

3. Menu: 2 przystawki, 2 zupy, 2 dania główne, 2 desery, 2 napoje – dania powinny mieć wskazane nazwy (nawiązujące do tradycji i obyczajowości danego regionu) i skład (można wykorzystać także wiedzę o sposobach przygotowania potraw i inne).
4. Jakie lokalne/regionalne produkty zostaną wykorzystane w potrawach i dlaczego?

Prezentacja 3

Prezentacja łącząca wiedzę o mieście podzielonym i jego mieszkańcach. W tej prezentacji uczestnicy powinni zaplanować działalność społeczną lokalu gastronomicznego. Należy zaproponować działania skierowane do społeczności lokalnej, które mają być odpowiedzią na lokalne potrzeby. Kluczowym elementem powinna być próba zbliżenia społeczności podzielonego miasta i jej integracja.

KARTA PRACY

Podczas prezentacji każdej grupy reszta uczestników może wypełniać karty kontrolne przygotowane do każdego etapu gry dydaktycznej, a po zakończeniu prezentacji może zadawać pytania sprawdzające i uzupełniające:

1. Przy pierwszej prezentacji:

- A. Czy grupa przybliżyła tło historyczne – powstanie miasta i historię rozwoju tego miasta do momentu podziału?
- B. Czy grupa przybliżyła tło historyczne Europy lub obszaru, na którym w wyniku wojny lub decyzji pokojowych nastąpił podział miasta?
- C. Czy grupa dobrze scharakteryzowała podział pod względem nienaturalnego rozczłonkowania – rozłupania miasta i konsekwencji dla mieszkańców?
- D. Czy grupa dobrze przybliżyła obecny status miasta i to, jak do podziału podchodzą mieszkańcy?

2. Przy drugiej prezentacji:

- A. Czy grupa zaproponowała adekwatną do uwarunkowania kulturowego nazwę lokalu?
- B. Czy grupa zaproponowała adekwatny do uwarunkowania kulturowego wygląd lokalu?
- C. Czy grupa zaproponowała adekwatne do uwarunkowania kulturowego menu, w tym nazwy i skład poszczególnych dań?
- D. Czy grupa odpowiednio do uwarunkowań terytorialnych uwzględniła lokalne/regionalne produkty które zostały wykorzystane w potrawach?
- E. Czy w jakiś sposób została wykorzystana wiedza o sezonowości występowania produktów na danym terenie?

3. Przy trzeciej prezentacji:

- A. Czy grupa przygotowała prezentację bazującą na zdobytej wiedzy o mieście podzielonym?
- B. Czy grupa zaproponowała działania skierowane do społeczności lokalnej, które mają być odpowiedzią na lokalne potrzeby?
- C. Czy zaproponowane działania zawierały element integracji społeczności lokalnej?

4. Pytania ogólne:

- A. Czy grupa wykazała się konsekwencją i każda z prezentacji korespondowała z pozostałymi?
- B. Czy grupa popełniła jakieś błędy logiczne lub nie uwzględniła w swoich prezentacjach specyfiki kulturowej, politycznej lub ekonomicznej?

Zadanie kreatywne

Wybierz dowolną potrawę o międzynarodowej sławie. Może to być twoja ulubiona potrawa, może być taka, którą zawsze chciałeś/chciałaś zjeść. Poszukaj w internecie informacji na temat tej potrawy – jej historii, pochodzenia, sposobów przyrządzania, składników niezbędnych do jej przygotowania. Może ta potrawa występuje w różnych odmianach, w zależności od regionu kraju, w którym jest popularna.

Zastanów się, jak możesz stworzyć swoją odmianę tej potrawy. Jakie charakterystyczne produkty można byłoby wykorzystać w tej potrawie? Spróbuj nadać jej nazwę zgodną z nowym składem np. carpaccio – burakkio, pizza – naleśnicca itp.

Materiały

1. Filmowa wycieczka po Cieszynie z zadaniami i wykładem o kuchni regionalnej: <https://universityofsilesia.padlet.org/tamboragnieszka/cieszyn-miasto-podzielone-i-jego-tradycje-868qqexqpkx4kfj>
2. Prezentacja filmowa o zróżnicowaniu polskich i słowackich struktur politycznych: <https://www.youtube.com/watch?v=bcrLCF6xi7Y&list=PL8Hn328mNyeP3vqxXRLYreAwmc3nAgVHj>
3. Artykuł *Miasta podzielone w Europie* (Katarzyna Kulczyńska): <http://www.studiamiejskie.uni.opole.pl/wp-content/uploads/2016/04/Miasta-podzielone-w-Europie.pdf>

Co i dlaczego kobieta nosi w torebce

Słowa klucze: język, płéć, stereotyp, przedmiot, codzienność.

Lekcja jest przeznaczona dla studentów na początkowych i średnich poziomach zaawansowania językowego A2 i B1.

A2: Osoba posługująca się językiem na tym poziomie rozumie wypowiedzi i często używane wyrażenia związane z życiem codziennym (np. podstawowe informacje dotyczące osoby rozmówcy i jego rodziny, zakupów, otoczenia, pracy). Potrafi porozumiewać się w prostych, rutynowych sytuacjach komunikacyjnych, wymagających jedynie prostej, bezpośredniej wymiany informacji na tematy znane i typowe. Potrafi w prosty sposób opisywać swoje pochodzenie, otoczenie, a także poruszać sprawy związane z najważniejszymi potrzebami życia codziennego.

B1: Osoba posługująca się językiem na tym poziomie rozumie znaczenie głównych wątków przekazu zawartego w jasnych, standardowych wypowiedziach, które dotyczą znanych jej spraw i zdarzeń typowych dla pracy, szkoły, czasu wolnego itd. Potrafi radzić sobie z większością sytuacji komunikacyjnych, które mogą się zdarzyć podczas podróży w rejonie, gdzie mówi się danym językiem. Potrafi tworzyć proste, spójne wypowiedzi na tematy, które są jej znane lub które ją interesują. Potrafi opisywać doświadczenia, wydarzenia, marzenia, nadzieje i aspiracje, krótko uzasadniając bądź wyjaśniając swoje opinie i plany. Część materiału, np. piosenka *Damska torebka*, może być wykorzystana już z uczącymi się na poziomie A1.

A1: Osoba posługująca się językiem na tym poziomie rozumie i potrafi stosować podstawowe zwroty potoczne i wyrażenia dotyczące życia codziennego. Potrafi przedstawiać siebie i innych oraz formułować pytania z zakresu życia prywatnego, dotyczące np. miejsca, w którym mieszka, ludzi, których zna i rzeczy, które posiada. Potrafi prowadzić prostą rozmowę, pod warunkiem, że rozmówca mówi wolno, zrozumiale i jest gotowy do pomocy¹³.

Lekcję można wykorzystać także z bardziej zaawansowanymi uczniami czy studentami. Zróżnicowany może być także wiek uczących się. Zależnie od grupy docelowej ćwiczenia można modyfikować, wybierać lub usuwać z nich poszczególne przykłady.

CELE ZAJĘĆ

1. Rozwijanie kompetencji językowej na poziomie znajomości języka polskiego jako obcego A1/A2/B1.
2. Powtórzenie znanej uczącym się leksyki dotyczącej przedmiotów codziennego użytku lub wprowadzenie tej grupy leksyki (w przypadku poziomów niższych).
3. Kształcenie sprawności czytania ze zrozumieniem.
4. Kształcenie umiejętności wypowiadania się na tematy związane ze stereotypami płciowymi.

¹³ Opis wszystkich poziomów językowych za: Europejski System Opisu Kształcenia Językowego (CEFR).

METODY PRACY

- A. techniki asocjacyjne,
- B. elementy metody *Total Physical Response* (wykorzystanie ruchu na zajęciach),
- C. praca z tekstem,
- D. czytanie intensywne,
- E. dryl językowy.

KARTA PRACY

- 1A. Przeczytaj tekst piosenki *Damska torebka* zespołu Pod Budą (posłuchaj piosenki po polsku – znajdziesz ją w popularnych serwisach internetowych). Autorem tekstu jest polski piosenkarz i kompozytor Andrzej Sikorowski.
- 1B. Słuchając piosenki po polsku, zastanów się, jak dużo z niej rozumiesz. Spróbuj zapisać na kartce jak najwięcej poprawnie usłyszanych słów.

Torebka kobiety

Tajemnica, której wciąż nie mogę zgłębić,
To jest coś, jakby warkocz u komety,
Do ramienia przywiązany księżyc.
To jest coś, jakby warkocz u komety,
Do ramienia przywiązany księżyc.

W torebce kobiety

Klucz do domu, tramwajowe są bilety
Kłębek planów gotowych do snucia,
Papierosy albo guma do żucia,
Portmonetka z maleńkim kasztanem,
Jakiś kwit zapomniany na amen,
Dwie pigułki przeciwko migrenie,
W buteleczce perfumy „Marzenie”.

Torebka kobiety

Pozostanie dla mnie zawsze tajemnicą.
To jest coś, jakby warkocz u komety,
Która właśnie przelatuje nad ulicą.
To jest coś, jakby warkocz u komety,
Która właśnie przelatuje nad ulicą.

W kobiecej torebce

Jest długopis i pomięte są przylepce,
Czyjś telefon pisany w pośpiechu
I pomadka czerwona od grzechu,

Jest chusteczka, bo czasem się płacze,
List donikąd, bo zgubił się znaczek
I maskotka od kogoś na szczęście.

A mnie tak przeczucie szepce,
Że czasami w tej torebce,
Gdzieś tam na dnie, jest schowane moje zdjęcie.

2. Posłuchaj piosenki raz jeszcze i wypisz rzeczy, które bohaterka piosenki ma w torebce. Czy wszystkie te przedmioty są materialne, a może są wśród nich takie, które są metaforami?

Torebka kobiety
Tajemnica, której wciąż nie mogę zgłębić,
To jest coś, jakby warkocz u komety,
Do ramienia przywiązany księżyc.
To jest coś, jakby warkocz u komety,
Do ramienia przywiązany księżyc.
W torebce kobiety
....., są
Kłębek planów gotowych do snucia,
..... albo
..... z maleńkim kasztanem,
Jakiś zapomniany na amen,
Dwie przeciwko migrenie,
W buteleczce „Marzenie”.

Torebka kobiety
Pozostanie dla mnie zawsze tajemnicą.
To jest coś, jakby warkocz u komety,
Która właśnie przelatuje nad ulicą.
To jest coś, jakby warkocz u komety,
Która właśnie przelatuje nad ulicą.

W kobiecej torebce
Jest i pomięte są
Czyjś pisany w pośpiechu
I czerwona od grzechu,
Jest, bo czasem się płacze,
..... donikąd, bo zgubił się
I od kogoś na szczęście.

A mnie tak przeczucie szepce,
Że czasami w tej torebce,
Gdzieś tam na dnie, jest schowane moje

3. Na zdjęciu wskaż przedmioty, które znajdują się w torebce kobiety z piosenki.



4. Przeczytaj tekst. Uzupełnij brakujące informacje. Jak nazywają się rzeczy, które kobieta ma/ powinna mieć w torebce? (Niektóre z tych rzeczy znajdują się na poniższym obrazku, ale nie wszystkie).



Pokaż mi swoją torebkę, a powiem ci, kim jesteś...

1.
To najważniejszy element naszego torebkowego wyposażenia – z tym zgodzi się każda kobieta. Pamiętajmy, aby trzymać go w specjalnej kieszonce. Inaczej znajdziemy go porysowany przez klucze albo pobrudzony szminką.
2.
Do domu i do samochodu nosimy w wewnętrznej kieszeni torebki. Dlaczego tam? Jeśli nie znajdują się osobno, będziemy godzinami szukać ich w gąszczu innych przedmiotów.
3.
Żyjemy w czasach nowych technologii, ale stare metody nie wyszły jeszcze całkiem z mody. Ten przedmiot może okazać się ważny, kiedy chcemy zapisać nowy pomysł czy numer telefonu, którego nie chcemy mieć w komórce.

4.
Bardzo ważna rzecz. Wszyscy spodziewają się, że je masz – bardzo często zdarza się jednak, że choć bardzo potrzebne (np. kiedy ktoś ma katar), nie ma ich w zasięgu ręki.
5.
Powinna być w każdej torebce, szczególnie jeśli nie zawsze masz czas na śniadanie lub lunch.
6.
Trzymanie jej w bocznej kieszonce torebki to zabezpieczenie, jeśli ukradną nam portfel.
7.
Kolejka w sklepie, tramwaj, kolejka u lekarza, czekanie na kogoś. Ta analogowa, starszowiecka rzecz, którą możemy zabić czas, zawsze się przyda.
8.
Bardzo ważna rzecz. Będzie potrzebna, kiedy zacnie padać. Dzięki tendencji świata do miniaturyzacji przedmiotów może być tak mała, żeby zmieścić się do torebki.
9.
Niektóre kobiety noszą w torebce miniaturowe szczoteczki do zębów. Ale jeśli nie mamy jej pod ręką, zawsze możemy mieć coś, co szybko odświeży nam oddech.

(Na podstawie:

<https://gadzetomania.pl/12-rzeczy-ktore-kobieta-powinna-miec-w-torebce,6705756847093889a>)

5. Uzupełnij zdania odpowiednią formą czasownika „mieć”.

- A. Co ja w torebce?
- B. Co ty w torebce?
- C. Co ona w torebce?
- D. Co my w torebce?
- E. Co wy w torebce?
- F. Co one w torebce?

6. Conosisz/masz/wozisz...?

Zadanie można wykonać na różne sposoby. Uczący się mogą mówić, pisać lub wykonać plakaty – wyklejanki, wydzieranki, plakaty elektroniczne, np. w programie Canva – przedstawiające dany rodzaj bagażu.

*Proszę dopasować nazwy przedmiotów do obrazków:
a) teczka, b) torebka, c) torba, d) walizka, e) plecak, f) paczka,
g) paczuszka, h) siatka, i) reklamówka, j) tobolek*

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

w teczce

.....

w kieszeni

.....

w plecaku

.....

w tornistrze

.....

w nerce

.....

w siatce

.....

w kopertówce

.....

w aktówce

.....

w dyplomatce

.....

w saszetce

.....

w worku

.....

w szoperce

.....

w reklamówce

.....

w jednorazówce

.....

w koszyku

.....

w listonoszce

.....

w bagażniku

.....

w bagażu podręcznym

.....

w bagażu głównym/rejestrowanym

.....

Czego pod żadnym pozorem nie można włożyć do tych bagaży?

7. Który z wymienionych w poprzednim zadaniu bagaży zabierzesz...?

- do szkoły,
- do biura,
- do pracy,
- na zajęcia na uniwersytecie,
- na wakacje,
- na elegancką kolację,
- na wędrowkę po górach,
- na bankiet,
- na spacer,
- na zakupy,
- na plażę,
- na bezludną wyspę.

Zadanie kreatywne

W kilkusobowych grupach (lub pojedynczo) zbierzcie jak najwięcej przedmiotów, których nazwy rozpoczynają się na litery: S, T, K, P, L (ze względu na specyfikę danego języka można użyć innych liter). Zajrzyjcie do plecaków, toreb, torebek, rozejrzyjcie się po pomieszczeniu. Jeśli to możliwe, wyjdźcie na zewnątrz.

Uczymy się języka poprzez audiodeskrypcję

Słowa kluczowe: język, audio, wideo, opis, deskrypcja, słownik.

Audiodeskrypcja to werbalny, dźwiękowy opis obrazu i treści wizualnych zawartych w audycji audiowizualnej, przeznaczony dla osób niepełnosprawnych z powodu dysfunkcji narządu wzroku, umieszczony w audycji lub rozpowszechniany równocześnie z audycją¹⁴.

Audiodeskrypcja jest metodą tłumaczenia audiowizualnego przeznaczoną dla osób niewidzących i niedowidzących. Audiodeskrypcja w Polsce pojawiła się nie tak dawno temu. Pierwszy polski film, który został wyświetlony z audiodeskrypcją, to *Statyści*. Ten seans miał miejsce w 2006 roku. W Polsce przez wiele lat była stosowana technika tyflobildu. Metoda jest zasadniczo bardzo podobna do audiodeskrypcji, ale w przypadku tyflobildu konieczne jest zrobienie stopklatki – w tej pauzie opisane zostanie wszystko, co trzeba wiedzieć na temat danej sceny i jej bohaterów. Ta metoda znacznie wydłużała oglądanie filmu, a zatem z czasem przerodziła się w audiodeskrypcję, która nie wymaga zatrzymywania obrazu, a wszystko, co deskrytor ma do powiedzenia, musi zmieścić się w czasie, gdy z ekranu nie płyną dialogi czy głos narratora.

Jeśli nauczyciel zdecyduje się na wykorzystanie audiodeskrypcji w procesie dydaktycznym, dobrze byłoby kierować się faktycznymi zasadami, jakie nią rządzą. To pozwoli nam wprowadzić pewne reguły, którymi będą musieli posłużyć się nasi studenci i uczniowie, co z jednej strony nieco utrudni pracę, ale z drugiej strony zmusi ich do bardziej kreatywnej pracy. Ponadto da to możliwość ufunckjonalizowania lekcji (metoda zadaniowa) – być może przygotowana w ramach zajęć audiodeskrypcja okaże się przydatna i warta opublikowania.

Szybki przegląd zasad

- A. Warto nieustannie podkreślać, że widz niewidzący nie może być uprzywilejowany ani stratny w stosunku do widza widzącego.
- B. Nie powinniśmy cenzurować elementów, które wydają się niestosowne lub nieprzyjemne.
- C. Ważne jest także to, abyśmy starali się opisywać świat możliwie obiektywnie, bez dużej liczby wyrazów wartościujących. Nie warto mówić „przystojny mężczyzna”, „piękna kobieta”, „obrzydliwe danie”. To, co dla jednej osoby jest przepiękne albo wstrętne, w innej może wzbudzać zupełnie inne uczucia i emocje. Deskrytorowi powinno zależeć na tym, aby opisywać na przykład wygląd lub ubiór w taki sposób, aby nie wpływał on bezpośrednio na opinię osoby słuchającej o danym przedmiocie czy o danym człowieku, o którym opowiada.

14 Za: Ustawa o Radiofonii i Telewizji z 25.03.2011.

- D. Uzasadnieniem użycia takich emocjonalnych wyrazów/stwierdzeń może być oczywiście fabuła – jeśli nacechowanie danego przedmiotu jest oczywiste i wywołuje konkretne uczucia, np. w bohaterach widocznych w danej chwili na ekranie. Używanie wyrazów o silnym nacechowaniu emocjonalnym/subiektywnych/prezentujących nasze poglądy staje się czasem sprytnym sposobem na uniknięcie opisu danej osoby lub danego przedmiotu, a w ćwiczeniach audiodeskrypcyjnych chodzi przecież o możliwie jak najszersze rozbudowanie zasobu leksykalnego.

Audiodeskryptor nie powinien poprzestawać na wyrazach o znaczeniu najbardziej ogólnym. Analizując odcienie znaczeniowe synonimów, powinien wybrać ten, który najcelniej oddaje istotę. Np. dom – czy raczej: budynek, budowla, wieżowiec, blok, kamienica, gmach, rezydencja, chata, chałupa?; patrzy – czy raczej: spogląda, zerka, typie, rozgląda się, obserwuje, wpatruje się, taksuje wzrokiem albo lustruje?¹⁵.

- E. Warto szukać porównań, metafor, epitetów: „Klosz lampy przypomina bogato zdobiony damski kapelusz z długą woalką. Woalka jest nietypowa, bo z frędzli, i otacza cały kapelusz” (fragment audiodeskrypcji Gabinetu z Muzeum Mazowieckiego w Płocku); „Struga miodu leje się na splecione ręce Kaśki i Uhorczyka. Pozłoczone miodem dłonie gładzą się nawzajem” (fragment audiodeskrypcji filmu *Janosik*)¹⁶.

AUDIODESKRYPCJA

- Widz niewidzący nie może być uprzywilejowany ani stratny w stosunku do widza widzącego (nie cenzurujemy elementów, które wydają się deskryptorowi niestosowne lub nieprzyjemne).
- Podczas tworzenia audiodeskrypcji wciąż zadajemy sobie pytania: Kto? Co? Gdzie? Jak? Kiedy?
- Opisujemy świat od ogółu do szczegółu.
- To bardzo ważne, żeby po kolei, kolejnymi etapami opisywać daną przestrzeń czy daną osobę, inaczej wkradnie nam się w ten opis zupełny chaos, i osoba słuchająca tego naszego opisu nie będzie w stanie logicznie powiązać ze sobą faktów.
- Trzeba pamiętać o odczytywaniu pojawiających się na ekranie napisów, informacji, tytułów o objaśnianiu niejasnych dźwięków.

15 *Audiodeskrypcja – zasady tworzenia* – podręcznik Fundacji Kultury bez Barier: <https://kulturabezbarier.org/wp-content/uploads/2019/12/Audiodeskrypcja-zasady-tworzenia.pdf>

16 *Ibidem*.

Bardzo dobrego materiału do ćwiczeń językowych może dostarczyć skierowanie tekstów do konkretnej wiekowej grupy odbiorców. Jeśli opis jest adresowany do konkretnej grupy odbiorców, np. do dzieci, audiodeskryptor powinien uwzględnić ich specyficzne potrzeby, oczekiwania, przyzwyczajenia. Takie ćwiczenia pozwalają uczącym się zyskać dodatkowy poziom świadomości językowej.

CELE ZAJĘĆ

1. Poszerzenie zasobu leksykalnego.
2. Zapoznanie uczestników zajęć z pomocami dydaktycznymi i sposobami ich wykorzystania – słowniki, glosariusze, korpusy, leksykony, tezaury.
3. Przygotowanie do egzaminu certyfikатовego z języka polskiego jako obcego (część: mówienie).
4. Wzmocnienie umiejętności budowania zróżnicowanych i atrakcyjnych pod kątem językowym zdań.

METODY PRACY

- A. techniki asocjacyjne,
- B. praca z tekstem,
- C. praca z książką,
- D. metoda projektu,
- E. burza mózgów.

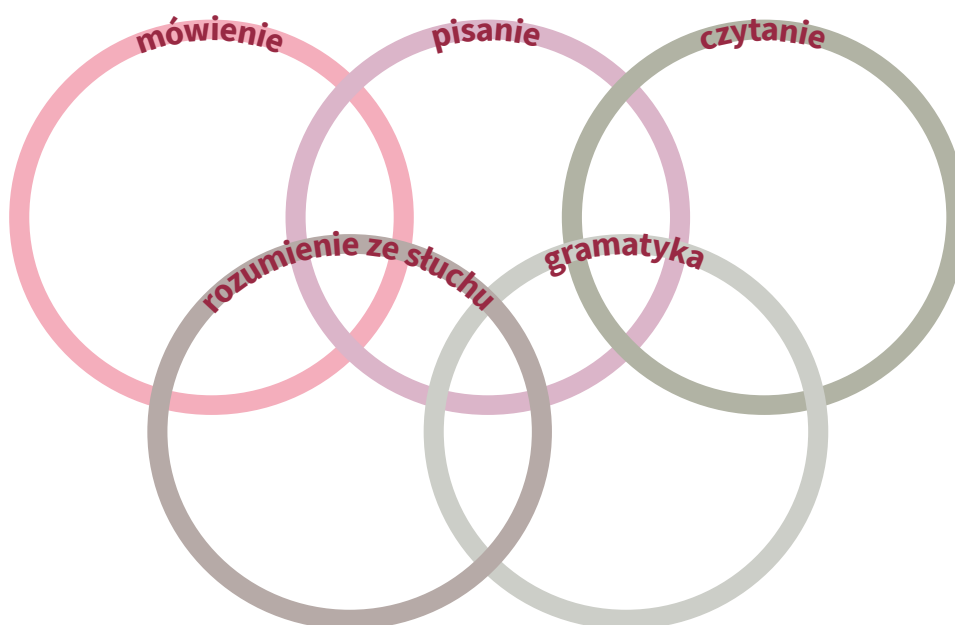
KARTA PRACY

1. **Burza mózgów** – jaka sprawność jest najważniejsza w nowym języku? Czego najłatwiej się nauczyć, a co jest najtrudniejsze?

pisanie – czytanie – mówienie – rozumienie ze słuchu – gramatyka (w języku polskim, ze względu na specyfikę języka, gramatykę uważa się za piątą sprawność językową).

Grupa powinna zastanowić się nad:

- plusami i minusami nabywania poszczególnych sprawności językowych,
- wpływem jednych sprawności nad zdobywaniem innych,
- hierarchią ważności (tu warto postawić pytanie: co jest ważniejsze – znajomość gramatyki czy słownictwa?).



Podczas wykonywania ćwiczenia warto wykorzystać powyższy (lub podobny do niego) diagram – daje on możliwość wskazania różnic i podobieństw (punktów wspólnych), które pojawiają się podczas nabywania poszczególnych sprawności.

2. **Napisz lub powiedz, do czego służą wymienione słowniki. Co można w nich znaleźć? W jakiej sytuacji z nich skorzystasz?**

1. słownik wyrazów obcych,
2. słownik synonimów,
3. słownik antonimów,
4. słownik frazeologiczny,
5. słownik ortograficzny,
6. słownik etymologiczny,
7. słownik poprawnej polszczyzny,

8. słownik ortoepiczny,
9. słownik ortofoniczny,
10. słownik dwujęzyczny,
11. słownik archaizmów,
12. słownik onomastyczny,
13. słownik paronimów,
14. słownik homonimów,
15. słownik frekwencyjny,
16. słownik terminologiczny,
17. słownik wymowy,
18. słownik wulgaryzmów,
19. słownik regionalizmów,
20. słownik rymów,
21. słownik a tergo.

3. Korzystając z odpowiedniego słownika, wykonaj zadania.

A. Wyjaśnij znaczenie wyrazów:

- apodyktyczny,
- kuriozalny,
- lapidarny.

B. Podaj synonimy wyrazów:

- myśleć,
- dzielić,
- zbierać.

C. Połącz w pary polskie słowo pochodzenia obcego i jego źródło obcojęzyczne (zastanów się, czy wiesz, z jakiego języka pochodzą):

1.	dylizans	A	al-kīmijā
2.	gilotyna	B	asparagi
3.	alchemia	C	tabouret
4.	kawa	D	orangeade
5.	hejnał	E	qajdani
6.	szparagi	F	guillotine
7.	taboret	G	palazzo
8.	oranżada	H	qahwa
9.	kajdany	I	hajnal
10.	pałac	J	diligence

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
J									

D. Podaj antonim(y) wyrazów:

- ładny,
- mądry,
- interesujący.

E. Podaj kilka frazeologizmów z następującymi wyrazami:

- chmura,
- powietrze,
- serce.

4. Zapoznaj się z istniejącymi w internecie słownikami. Czy wszystkie słowniki wymienione w ćwiczeniu 2 można odnaleźć w internecie? Jakim źródłem ufasz bardziej – papierowym czy internetowym?

5. Rozwijanie zdań jądrowych – poniższe zdania uzupełnij za pomocą podanych wyrazów. Wstaw dodatkowe słowa w odpowiednie/pasujące miejsca (pamiętaj, że może być konieczne zastosowanie dodatkowych znaków interpunkcyjnych).

A. DZIEWCZYNA SZŁA DROGĄ

- wysoka, krętą, leśną, niespiesznie, o zmierzchu, piękna, czarnooka, ciemną, w stronę rozświetlonego latarniami miasteczka

.....
.....

B. MARZENA KUPIŁA KOMPUTER

- Niemka, ultralekki, najnowszej generacji, przedwczoraj, w promocyjnej cenie, blondwłosa, w sklepie internetowym

.....
.....

C. MAŁŻEŃSTWO WYJECHAŁO NA WAKACJE

- niezapomniane, w lipcu, drogie, świeżo upieczone, luksusowe, Pszczółków, tego roku, rzymskie

.....
.....

D. SŁOŃ STEFAN ŻYJE NA SAWANNIE

- afrykański, duży, szary, spokojnie, afrykańskiej, gorącej, kiedyś wykorzystywany jako zwierzę bojowe, współcześnie

.....
.....

6. Kierując się zasadami audiodeskrypcji, opisz zdjęcie. Wykorzystaj pytania pomocnicze.

1. W jakim pomieszczeniu siedzi rodzina (skąd to wiesz?).
2. Jak wygląda to pomieszczenie?
3. Jaka jest pora dnia (skąd to wiesz?).
4. Kto siedzi przy stole?
5. Jak wyglądają te osoby, jak są ubrane, jakie emocje widać na ich twarzach?
6. Co stoi na stole, jak wygląda zastawa, co leży na talerzach, co jest w szklankach?
7. Jaki posiłek je rodzina (skąd to wiesz?).



7. A teraz przyjrzyj się znanym polskim obrazom i przygotuj do nich audiodeskrypcję. Tworząc audiodeskrypcję obrazu, musisz go najpierw poznać. Audiodeskrypcja obrazu powinna składać się z czterech części:

1. **metryczka** – krótkie, techniczne informacje o obrazie: imię i nazwisko autora, tytuł, technika wykonania, wymiary, rok wykonania, ewentualnie informacja, w której kolekcji znajduje się obraz (ta część powinna być sucha i wyliczeniowa, a nie barwna i opisowa),
2. **opis ogólny** – kilka prostych zdań wprowadzających w klimat obrazu. Może pojawić się tu informacja o stylu, dominującej kolorystyce, nastroju. „Jeśli nie wiesz, co powinno znaleźć się w opisie ogólnym, poproś kogoś, by przez trzy sekundy popatrzył na prezentowane dzieło, a potem zamknął oczy i opowiedział to, co zapamiętał”¹⁷,
3. **opis szczegółowy** – w miarę szczegółowa opowieść o obrazie. Jeśli na obrazie jest zbyt wiele szczegółów, ogranicz się do wątków twoim zdaniem najważniejszych. „Porządek opisu szczegółowego musi być zachowany nawet wówczas, gdy prezentowany obraz kojarzy Ci się ze śmietnikiem, z przypadkowo zebraną kompozycją pewnych kształtów i kolorów”¹⁸,

17 *Audiodeskrypcja obrazów – zasady tworzenia* – podręcznik Fundacji Kultury bez Barier: <https://kulturabezbarier.org/wp-content/uploads/2022/04/Audiodeskrypcja-obrazow-publikacja-na-10-lat-wspolnej-pracy.pdf>

18 *Ibidem.*

4. **osnowa** – to dodatkowe informacje o obrazie, niezwiązane z przedstawionymi na nim elementami. „Życie każdego obrazu to nie tylko jego wygląd, ale też jego istnienie w codzienności, w historii, w realiach społecznych i kulturowych. (...) To chwila na edukację. Osnowa to zbiór ciekawostek, to na przykład informacje o historii obrazu, o jego autorze/autorce, o istnieniu dzieła w przestrzeni społeczno-kulturalnej, to najważniejsze wiadomości związane z techniką jego wykonania. Nie podawaj jednak tych wszystkich informacji w jednej audiodeskrypcji. Wybierz te, które pasują Ci do budowanej historii”¹⁹.

Obrazy

- A. Józef Chełmoński, *Bociany*, 1900, autor: Józef Chełmoński – <https://cyfrowe.mnw.art.pl/en/catalog/510861>, domena publiczna, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=70712051>



19 Ibidem.

- B. Jan Matejko, *Bitwa pod Grunwaldem*, 1878, autor: Jan Matejko – <http://cyfrowe.mnw.art.pl/dmuseion/docmetadata?id=4799>, domena publiczna, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=49004656>



- C. Aleksander Gierymski, *Żydówka z pomarańczami*, 1880/1881, autor: Aleksander Gierymski – <http://cyfrowe.mnw.art.pl/dmuseion/docmetadata?id=19465>, domena publiczna, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=42882994>



Zadanie kreatywne

Wybierz fragment swojego ulubionego filmu lub serialu i spróbuj przygotować do niego audiodeskrypcję. To znacznie trudniejsze niż audiodeskrypcja nieruchomego obrazu, ale jesteś już dobrze przygotowany/przygotowana. Powodzenia!

Skorzystaj z pomocy

1. Audiodeskrypcja – zasady tworzenia: <https://kulturabezbarier.org/wp-content/uploads/2019/12/Audiodeskrypcja-zasady-tworzenia.pdf>
2. Audiodeskrypcja jako metoda uczenia języka polskiego – Polska Półka Filmowa: <https://youtu.be/bcqsuuQ3JT0>
3. Przykłady filmów z audiodeskrypcją: <https://adapter.pl/edukacja/audiodeskrypcja-definicja-reguly/>

Czy jesteś królem dżungli?

Słowa klucze: komunikacja, tożsamość, różnica, różnorodność, podobieństwo, narodowość.

Komunikacja międzykulturowa to jedno z kluczowych zagadnień współczesności. Nasze codzienne funkcjonowanie w dużej mierze skupione jest wokół tego, jak komunikować się z osobami, które są odmienne od nas. Ta odmienność, którą kiedyś postrzegaliśmy głównie poprzez pryzmat narodowości (lub etniczności), dziś znacznie poszerzyła swój zasięg.

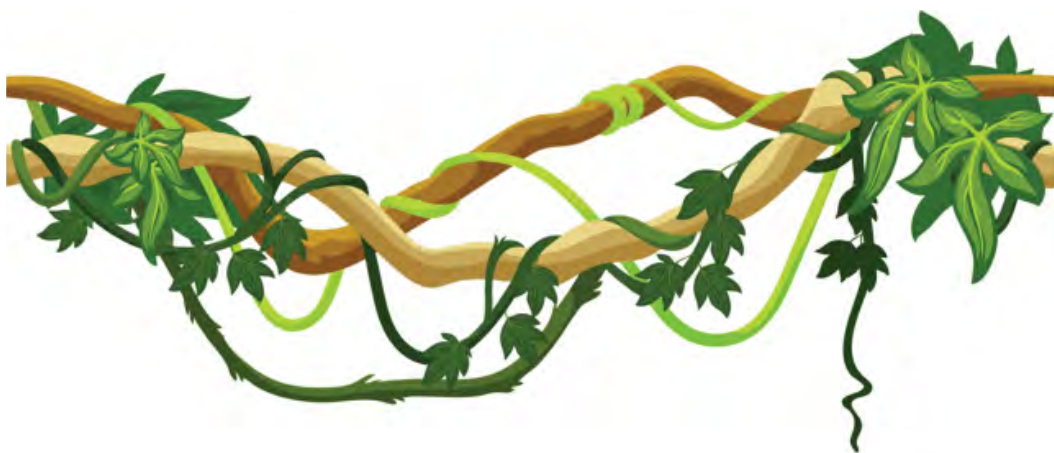
Uprzedzenia wobec mniejszości etnicznych i seksualnych znikają, gdy naprawdę poznajemy ich członków. Kiedy zamiast kategorią stają się żywymi ludźmi. Odpowiedzialność za wzrost niechęci do odmienności ponoszą media, politycy i Internet – mówi psycholog społeczny dr hab. Michał Bilewicz²⁰.

Komunikacja międzykulturowa dziś stała się zatem pomostem komunikacyjnym łączącym ludzi różnych ras, narodowości, wyznań, płci i klas.

Przy pewnym dość powszechnie stosowanym uproszczeniu przyjmuje się, że to, co komunikuje nadawca (czyli informacja niejako wkładana w sygnał przez nadawcę na skutek wyboru jednej z istniejących możliwości), oraz informacja czerpana z sygnału przez odbiorcę (którą można sobie wyobrazić jako dokonany przez niego wybór jednej spośród tychże możliwości) są identyczne²¹.

Komunikacja międzykulturowa dziś to przede wszystkim praca nad tym, aby w różnicy upatrywać wartości życiowej i chętnie uczyć się tego, jak do siebie mówić z poszanowaniem potrzeb i z szacunkiem wobec obu stron aktu komunikacji – nadawcy i odbiorcy.

Czym zatem jest poprawna komunikacja międzykulturowa i czym może być? Jak się do niej przygotować i jak ubrać ją w niekoniecznie oczywiste ramy, pokażą te zajęcia.



20 E. Marat, *Ludzie a nie ideologia. Uprzedzenia wobec mniejszości znikają, gdy poznajemy ich członków*, 13.06.2022, <https://zwierciadlo.pl/psychologia/372898,1,ludzie-a-nie-ideologia-uprzedzenia-wobec-mniejszosci-znikaja-gdy-poznajemy-ich-czlonkow.read>, dostęp: 14.07.2023.

21 J. Lyons, *Semantyka 1*, PWN, Warszawa 1984, s. 36.

CELE ZAJĘĆ

1. Zwrócenie uwagi na różnice w formach komunikacji między przedstawicielami różnych narodów.
2. Ujawnienie sensów tkwiących w alegoriach i symbolach i ukazanie ich odmiennego znaczenia w różnych kulturach.
3. Poprawienie umiejętności czytania ze zrozumieniem.
4. Rozwój wiedzy ogólnej i szczegółowej.

Boskie, królewskie czy przekłete? Symbolika zwierząt w średniowieczu

(...) Symbol pochodzi od greckiego słowa *symbolon* oznaczającego przedmiot podzielony między dwie osoby. Miał być dla obu znakiem rozpoznawczym i umową, która je łączyła. Dla ludzi średniowiecza symbol stanowił nie tylko zwykłe graficzne przedstawienie zjawiska, które reprezentował. Symbol stał się uniwersalnym kluczem do tajemniczej, niewidzialnej rzeczywistości, która przenikała świat ludzi od tysiącleci i spajała niebo (*sacrum*) i ziemię (*profanum*).

Takie magiczne myślenie było wszechobecne w życiu ludzi z tamtej epoki. Przedmiotom i zjawiskom życia codziennego nadawano głębsze znaczenie. W ten sposób człowiek średniowiecza interpretował zjawiska pogodowe, sny i wydarzenia historyczne. (...) Poszukiwania ukrytego sensu nieomalże w każdym elemencie rzeczywistości prowadziły ludzi średniowiecza do pogłębionej analizy symbolicznej otoczenia. Pociągało ich to, co tajemnicze i nieodkryte. A takim wydawał się świat natury i zwierząt – istot w pewnym stopniu podobnych do człowieka, a jednak całkowicie od niego różnych. (...)

Lew – symbol króla i Chrystusa

Lew był jednym z najczęściej przedstawianych zwierząt w średniowieczu. Pojawiał się w ikonografiach i literaturze wieków średnich oraz stanowił popularny motyw heraldyczny. Władcy przyjmowali lwa za symbol swojego rodu, umieszczając go na zbrojach i proporcach. Powszechnym zwyczajem stało się także nadawanie monarchom przydomków związanych z lwem. Najlepiej znanym królem z „lwim” przydomkiem był Ryszard Lwie Serce, ale nie tylko on nosił takie miano. „Lwem” nazywano także Henryka III, saksońskiego księcia z dynastii Welfów, oraz francuskiego króla, Ludwika VIII.

Lew zajmował zaszczytne miejsce w chrześcijańskich bestiariuszach. Utożsamiany z wrodzoną majestatem był idealnym uosobieniem dobrego władcy. Powszechnie kojarzono lwa z odwagą, męstwem i szlachetnością, przy okazji zachwycając się jego imponującą aparycją. Stawa lwa była tak wielka, że w pewnym momencie Ojcowie Kościoła symbolicznie utożsamiali go z Chrystusem. (...)

Mimo wszystko zdarzały się też momenty, gdy lwa postrzegano w sposób niejednoznaczny, a nawet negatywny. Wiąże się to przede wszystkim z wieloma biblijnymi fragmentami, które sugerują negatywną rolę tego zwierzęcia. Św. Paweł pisał o wyrwaniu swojej osoby przez Boga „z paszczy lwa”, a prorok Daniel, z rozkazu króla perskiego, został umieszczony w jaskini pełnej lwów. Ponadto zwierzę to mogło wzmagać lęk, a jego paszcza wzbudzała negatywne skojarzenia, porównywane z otchłanią.

Pies – wierny przyjaciel czy poganin?

Mogłoby się zdawać, że symbolika psa – zwierzęcia towarzyszącego od tysięcy lat człowiekowi – posiadała w średniowieczu wyłącznie pozytywne konotacje. Nic bardziej mylnego. Pies w znaczeniu symbolicznym przechodził przez wieki ogromną metamorfozę. We wczesnym średniowieczu w psie dostrzegano zwierzę nieczyste, czasami podobne szatanowi. Wiązało się to przede wszystkim z negatywnym obrazem psa ukazany w Biblii. W Ewangelii Św. Mateusza, Chrystus miał powiedzieć: „Nie dawajcie psom tego, co święte, i nie rzucajcie peret swoich przed wieprze (...)”.

(...) Wiązanie symboliki psa z heretykami było powszechną praktyką w średniowieczu. Nieochrzczeni mieszkańcy dalekich krain w powszechnej świadomości istnieli jako istoty ludzkie o psich głowach. (...)

Rehabilitację symbolowi psa przynosi pełne średniowiecze. Odpowiadał za to systemem feudalny, który od XII wieku zaczął osiągać apogeum rozwoju. Cechy takie jak wierność i lojalność stały się wówczas najbardziej cenionymi przymiotami człowieka cnotliwego. Pies jako oddany towarzysz i stróż nocny wydawał się stanowić idealny wzór i symbol. W tym czasie popularność wśród monarchów wyszukanych rozrywek zyskały polowania. Z tego powodu psy jako stworzenia niezwykle łowne stały się nieodłącznym elementem pogoni za zwierzyną, będąc zarazem coraz bardziej cenione w społeczeństwie.

Niedźwiedź – upadek znaczenia

Dzieje niedźwiedzia jako symbolu to okres walki symboliki chrześcijańskiej z pogańską. Niedźwiedź jako zwierzę występujące na terenie Europy Północnej był powszechnie znany i szanowany. Germanie, Celtowie, a nawet Słowianie uznawali go za istotę magiczną i mistyczną. Jego wielkość, sposób prowadzenia walki oraz groza, jaką wzbudzał, nadały zwierzęciu wysokie i trwałe miejsce wśród panteonu świętych zwierząt mitologii germańskiej. Wielu wodzów postrzegało się jako potomków niedźwiedzia, a pogańscy wojownicy przed bitwami starali się tańcem ściągnąć na siebie niedźwiedzią siłę.

W pierwszych wiekach średniowiecza niedźwiedź jako symbol mocy był powszechnie używany przez królów frankijskich i cesarzy niemieckich. Można było spotkać się również z „niedźwiedzimi” przydomkami. Przykładem może być Albrecht Niedźwiedź, słynny margrabia brandenburski oraz pogromca Słowian.

Pogańskie przedstawienie symboliczne niedźwiedzia nie współgrało z myślą hierarchów kościelnych, którzy z całych sił zwalczali pozostałości pogańskie w chrześcijańskiej Europie. (...) Niedźwiedź w bestiariuszach był opisywany jako zwierzę głupie, niezgrabne w ruchach, żartoczne i pożyteczne. Dodatkowo obawiano się jego na poły ludzkiej pozycji, którą przyjmował w walce. (...) Im bardziej średniowieczna Europa zatracala swoją „germańskość”, tym mniej niedźwiedzi można było spotkać w symbolice. Ostatecznie zwierzę to, regularnie pokazywane przez cyrkowców ku uciesze tłumu, stało się uosobieniem łagodności i śmieszności.

Kot – towarzysz diabła

Kot w średniowieczu był bez wątpienia stworzeniem okrytym złą sławą. Zwierzęta te postrzegano jako symbole zła i istoty mające regularne kontakty z szatanem. To właśnie wtedy czarny kot został utożsamiony z pechem i czarownicą, której miał nieodłącznie towarzyszyć. Powszechnie obawiano się kotów, które z tego powodu padały ofiarą regularnych pogromów. Jeden z takich incydentów doprowadził do eskalacji epidemii dżumy, gdyż brak kotów przyczynił się do błyskawicznego zwiększenia populacji myszy i szczurów roznoszących chorobę. Ponadto heretyków oskarżano o kontakty z kotami, a templariuszom w XIV wieku zarzucano nawet dopuszczenie kotów do odprawiania mszy świętej.

(...) W społeczeństwie ceniącym stałość i przywiązanie do miejsca, kot wydawał się istotą całkowicie niezrozumiałą. Momentalne zmiany lokalizacji, pojawianie się i znikanie o dowolnych porach dnia i nocy sprawiało, że kot był posądzany o kontakty z czarną magią. Nawet łapanie myszy nie nadawało mu pozytywnych cech. Zabawa z ofiarą przed jej uśmierceniem była przez ludzi średniowiecza postrzegana za coś dziwnego i nienaturalnego. (...) Choć późniejsze epoki zrehabilitowały kota, do dziś jest postrzegany w wielu aspektach w sposób „średniowieczny”, czyli jako istota tajemnicza, nieodgadniona i przynosząca pecha.

(Źródło: <https://histmag.org/Boskie-krolewskie-czy-przeklele-Symbolika-zwierzat-w-sredniowieczu-25247>)

KARTA PRACY

1. Korzystając z tekstu, wypisz cechy, które przynależą do wymienionych w nim zwierząt:

A. LEW

.....

B. PIES

.....

C. NIEDŹWIEDŹ

.....

D. KOT

.....

2. Spójrz na nazwy zwierząt. Każdym z tych słów możemy opisać człowieka. Jakiego?

A. PROSIĘ

.....

B. BARAN

.....

C. SZCZENIAK

.....

D. ŚWINIA

.....

E. WÓŁ

.....

F. WIELBŁĄD

.....

G. OSIOŁ

.....

H. KROWA

.....

3. Połącz pojęcia z ich znaczeniami.

1	symbol	A	motyw, postać lub fabuła, które mają poza znaczeniem dosłownym stały umowny sens przenośny
2	alegoria	B	personifikacja – nadanie cech ludzkich
3	stereotyp	C	zapis lub rysunek służący do wyrażenia czegoś
4	metafora	D	przypisywanie zwierzętom i obiektom nieożywionym cech ludzkich
5	uosobienie	E	wyobrażenie o kimś lub o czymś, utrwalone w świadomości dużej grupy osób i niełatwo poddające się zmianom, nie zawsze przy tym zgodne z rzeczywistością
6	antropomorfizacja	F	specjalny znak graficzny służący do zwięzłego zapisu jakiejś treści
7	znak	G	środek stylistyczny, w którym słowo, wyrażenie, opis lub obraz uzyskują nowe znaczenie przez odniesienie do innej rzeczy lub zjawiska na zasadzie dostrzeżonego podobieństwa

1	2	3	4	5	6	7

(Definicje za: Wielki Słownik Języka Polskiego)

4. Co by było, gdyby...?

Zadanie można dopasować do liczby osób w grupie. Postaci (zwierzęta) pojawiające się w grze można rozdzielić pomiędzy wiele osób (każdy otrzymuje inną rolę). Warto wtedy dodać do zadania komponent dramy. Taka metoda nauczania jest bardzo rozwojowa, wymaga bowiem wykorzystania aktorskich środków wyrazu (ciał i głosów). Tym samym służy ona wszechstronnemu rozwojowi i przygotowuje do odgrywania ról.

Dzięki odwoływaniu się do indywidualności każdej jednostki ludzkiej, sprzyja wydobywaniu i rozwijaniu najbardziej pożądanых cech osobowości człowieka. Rozwija samodzielność w myśleniu i kreatywność zarówno uczniów, jak i prowadzącego zajęcia, kształci umiejętność nawiązywania dialogu, a także aktywność emocjonalną, pozwala samodzielnie dochodzić do wiedzy²².

Zadanie można też wykorzystać z uczącym się indywidualnie. W tym przypadku zostaje on „rozgrywającym/rozstrzygającym/odpowiadającym na pytania”, a reszta graczy pozostaje „na papierze”.

Bohaterowie gry

- | | | |
|----------|---------|--------------|
| ■ hiena | ■ koala | ■ koń |
| ■ kot | ■ lemur | ■ lew |
| ■ małpa | ■ mysz | ■ niedźwiedź |
| ■ osioł | ■ orzeł | ■ paw |
| ■ pies | ■ smok | ■ sowa |
| ■ szczur | ■ żaba | ■ żyrafa |

A. Przyporządkuj wskazane zestawy cech charakteru do poszczególnych zwierząt. Podane cechy mają swoje źródło w cechach fizycznych, symbolice zwierząt i w popkulturze, jednak należy je potraktować w sposób umowny i częściowo żartobliwy.

(Uwaga dla prowadzącego grę/nauczyciela: w przypadku grupy zróżnicowanej pod względem narodowościowym mogą wystąpić różnice w postrzeganiu niektórych cech w powiązaniu z konkretnymi zwierzętami).

hiena	drapieżnik	silna	często się śmieje
koala	spokojny	uroczy	spokojny
koń	silny	jest w stanie dużo znieść	szybki

²² Więcej o metodzie dramy: <https://www.cwro.edu.pl/1152,drama+jako+metoda+nauczania+i+wychowania+wykorzystywana+w+pracy+z+dzieckiem>, dostęp: 10.08.2023.

kot	dużo śpi	świetnie funkcjonuje w nocy	jest leniwy
lemur	aktywny w nocy	inteligentny	symbol złych wiadomości
lew	z królewskiej linii	mądry	dumny
małpa	zwinna	lubi przywłaszczyć sobie coś cudzego	może funkcjonować w różnych warunkach
mysz	szybka	ma świetnych słuch	łatwo ją wystraszyć
niedźwiedź	dużo śpi	jest wysportowany	ma bardzo dobry węch
osioł	uparty	wytrzymały	sprytny
orzeł	bezlitosny	odważny	z królewskiej linii
paw	dumny	świadomy swojej urody	służy ozdobie
pies	wierny	przyjacielski	ugodowy
smok	przerażający (inni się go boją)	egocentryczny	arogancki
sowa	mądra	lepiej funkcjonuje w nocy	ma świetny wzrok
szczur	towarzyski	aktywny	sprytny
żaba	łatwo przystosowuje się do otoczenia	rechocząca	odporna
żyrafa	daleko widzi	oddalona od innych myślami	dostojna

- B. Przypomnij sobie filmy (np. *Sing*, *Kung-fu Panda*, *Madagaskar*, *Film o pszczołach*, *Mrówka-Z* i inne), piosenki, wiersze i inne teksty kultury, których bohaterami są zwierzęta. Zastanów się, jakie pojawiały się tam zwierzęta, jakie były ich charaktery – czy miały one coś wspólnego z rzeczywistymi cechami tych zwierząt, czy może odwrotnie – to właśnie pojawiające się w tekstach kultury postaci wpłynęły na globalny obraz i zbudowały stereotyp danego zwierzęcia w kulturze.

- C. Wciel się w rolę konkretnych zwierząt (A) i kierując się wskazanymi dla nich cechami charakteru, rozwiąż zadania.**
1. Skończyła się kadencja poprzedniego władcy królestwa zwierząt. Zgodnie z przepisami nie może on kandydować drugi raz. Postanowiłaś/Postanowiłeś zostać królem. Przekonaj inne zwierzęta, że jesteś najlepszy do tej roli.
 2. Zostałaś/Zostałaś władcą królestwa zwierząt. Nominuj dwoje zastępców, z których jeden ma cię zastępować w dzień, a drugi w nocy. Uzasadnij wybór.
 3. W dżungli uszkodzona tama zablokowała bieg rzeki u jej źródła. Jest susza. Trzeba wybrać kogoś, kto ma zająć się tym problemem. Przekonaj innych, że powinieneś/powinnaś to być ty.
 4. W granicach twojego świata powstało nowe państwo. Nie wiesz, kto nim rządzi, i nie znasz jego mieszkańców. Bardzo chciałbyś/chciałabyś nawiązać dobre stosunki dyplomatyczne z nowym krajem, ale nie możesz zrobić tego samodzielnie – masz obowiązki w dżungli. Musisz wysłać posłańca. Powiedz, które ze zwierząt powinno nim być i dlaczego.
 5. Twoje królestwo do tej pory utrzymywało się z gospodarki negatywnie wpływającej na środowisko. W związku z zagrażającym Ziemi kryzysem klimatycznym trzeba przeprowadzić reformy w królestwie. Zaproponuj pozytywne zmiany, za przykład biorąc działania twojego kraju na rzecz ekologii.

Zadanie kreatywne

Wykonaj projekt graficzny (prezentacja, plakat itp.), na którym zaproponujesz zwierzęta symbolizujące różne kraje i uzasadnisz krótko swój wybór. Uwaga! Skorzystaj z własnej kreatywności i wiedzy o różnych kulturach – nie podawaj zwierząt, które są faktycznymi symbolami poszczególnych krajów.

Wieża Babel

Słowa klucze: język, komunikacja, naród, tożsamość, region, gwara, wspólnota Europa, Słowianie.

Ogromne znaczenie w komunikacji rozumianej szeroko jako system wymiany myśli, idei, przekazywania sądów o świecie ma język, a właściwie – języki. Dziś w dobie łatwego przemieszczania się w przestrzeni – zarówno rzeczywistej, jak i wirtualnej – z jednej strony obserwujemy wzrastanie roli języka angielskiego i pozostałych tzw. wielkich języków (czyli tych, które mają ponad 150 mln użytkowników: chiński, rosyjski, hiszpański, portugalski, hindi, bengalski i jeszcze kilka innych), a z drugiej widać wyraźny zwrot ku językom małym, mniejszym, rzadziej nauczanym oraz regionalnym, terytorialnym, a nawet ku gwarom i dialektom. Coraz więcej narodów, etnosów, grup etnicznych i etnograficznych dąży do wzmocnienia pozycji swojego języka (lektu) lub swoich języków. Do takich regionów/grup zaliczyć można i Słowian. Coraz częściej pojawiają się inicjatywy, które służą wzmocnieniu więzi regionalnych – kulturowych, literackich, religijnych i językowych.

Wielość języków na świecie

Na początek, by uświadomić sobie ogromny rozrzut języków, proponujemy zabawę opartą na danych z portalu: <https://www.ef.pl/blog/language/najczesciej-uzywane-jezyki-swiata/>

Wczuj się w międzynarodową imprezę! Gdybyś znalazł/znalazła się na światowej potańcówce, gdzie języki świata zostały proporcjonalnie rozłożone na 100 gości...

- **17** z nich mogłoby porozmawiać o napojach i przekąskach w języku mandaryńskim,
- **sześciu** z gości chwaliłoby playlistę DJ-a w języku hiszpańskim,
- **pięciu** gadałoby po angielsku w kolejce do toalety,
- znalazłoby się też **czterech** gości, którzy prawiliby sobie komplementy w hindi,
- **trzech** imprezowiczów komentowałoby jeszcze świeże selfie w arabskim,
- kolejni **trzej** goście opowiadaliby dowcipy po portugalsku,
- a inni **trzej** po bengalsku,
- następne dwie pary, czyli **dwóch** Rosjan i **dwóch** Japończyków, na zmianę przechodziłyby pod poprzeczką, tańcząc limbo.

Warto zwrócić uwagę, że:

- angielski w tym zestawieniu znajduje się dopiero na trzecim miejscu, nie na całym świecie musi więc być najbardziej popularnym lingua franca,
- trzy języki są tuż za nim, więc mówi nimi ogromna rzesza ludzi.

Poprośmy uczestników, by obliczyli proporcje między użytkownikami tych języków, zakładając, że Ziemię zamieszkuje obecnie prawie 8 miliardów ludzi. Liczby bezwzględne jeszcze bardziej uświadomią rozrzut między językami.

Dalej można poprosić o skorzystanie z opcji Tłumacza Google i przetłumaczenie na te języki jakiegoś zdania. Tu jako przykład podajemy:

Nie mówię w twoim języku, więc Cię nie rozumiem.

1. angielski:

I don't speak your language so I don't understand you.

2. bengalski:

আমি আপনার ভাষায় কথা বলিনি তাই আমি আপনাকে বুঝতে পারিনি

Āmi āpanāra bhāṣāya kathā bali nā tā'i āmi āpanākē bujhatē pāri nā.

3. chiński:

我不会说你的语言，所以我听不懂你的话

Wǒ bù huì shuō nǐ de yǔyán, suǒyǐ wǒ tīng bù dǒng nǐ de huà.

4. hiszpański:

No hablo tu idioma así que no te entiendo.

5. japoński:

私はあなたの言語を話さないで、あなたのことを理解できません

Watashi wa anata no gengo o hanasanainode, anata no koto o rikai dekimasen.

6. portugalski:

Eu não falo a tua língua então não te entendo.

7. rosyjski:

Я не говорю на вашем языке, поэтому я вас не понимаю.

Ya ne govoryu na vashem yazyke, poetomu ya vas ne ponimayu.

(Ja nie goworju na waszem jazykie, poetomu ja was nie ponimaju).

Każdy uczestnik może wymyślić swoje zdanie i zaproponować je w pozostałych językach, by koleżanki i koledzy przekonali się, jak ogromny jest rozrzut między językami i jak bardzo nie rozumielibyśmy się, gdyby każdy mówił swoim językiem. Taka wielojęzyczna impreza byłaby zatem wieżą Babel.

Drugi etap tego ćwiczenia polega na stwierdzeniu, czy są jakieś sytuacje, które porozumienie ułatwiają. Mogą paść dwa typy sugestii:

- A. poszukiwanie internacjonalizmów (zazwyczaj częściowych), które mogą kierować naszą uwagę w jakimś kierunku: *speak* (bo przecież w języku polskim mamy zadomowiony wyraz „spiker”); *idioma* (bo znamy przecież „idiom”); *língua* (bo używamy cytatu-zapożyczenia „lingua franca”),
- B. zwrócenie uwagi, że niektóre ze zdań są bardziej podobne do jakiegoś języka niż inne – w tym przypadku hiszpański i portugalski oraz rosyjski i polski.

Ta obserwacja pozwala przejść do opowieści o rodzinach językowych, a szczególnie o tej ważnej dla słuchaczy/uczestników, czyli rodzinie języków słowiańskich, do których należy język polski. Chcemy pokazać, że wspólnota językowa wynika ze wspólnoty kulturowej i przedstawiciele języków z jednej rodziny mogą się często porozumieć (oczywiście w kwestiach podstawowych) bez uczenia się/znajomości swoich języków.

Zaczynamy od przedstawienia klasyfikacji historycznej, genetycznej języków. Klasyfikacja genetyczna jest mniej lub bardziej prawdopodobną hipotezą: im języki są bliższe/młodsze w stosunku do naszych czasów, tym hipoteza o ich pochodzeniu od wspólnego przodka jest bardziej prawdopodobna, a im języki są dalsze/starsze, tym prawdopodobieństwo prawdziwości takich hipotez jest mniejsze.

- A. Język polski wraz z innymi językami słowiańskimi należy do rodziny indoeuropejskiej.
- B. **Rodzina indoeuropejska** liczy ok. 280 etnolektów, lektów, języków (w tym ok. 40 pidżynów) – którymi mówi prawdopodobnie ok. 3 mld ludzi, czyli **ok. 40% (!!!)** populacji kuli ziemskiej.
- C. Wśród 20 najczęściej używanych języków świata 10 należy do języków indoeuropejskich: angielski, hindi, hiszpański, francuski, rosyjski, portugalski, bengalski, niemiecki, urdu i perski.
- D. Wprawdzie jest wśród nich tylko jeden język słowiański, ale jest na piątym miejscu (265 milionów użytkowników), co pozwala stwierdzić, że uświadomienie sobie wspólnoty słowiańskiej i możliwości porozumienia przy pomocy lektów z podobną strukturą, leksyką i podobnym językowym obrazem świata daje do rąk potężne narzędzie komunikacyjne. Cały czas wszak podkreślamy, że mówimy o podobieństwie, a nie o tożsamości.

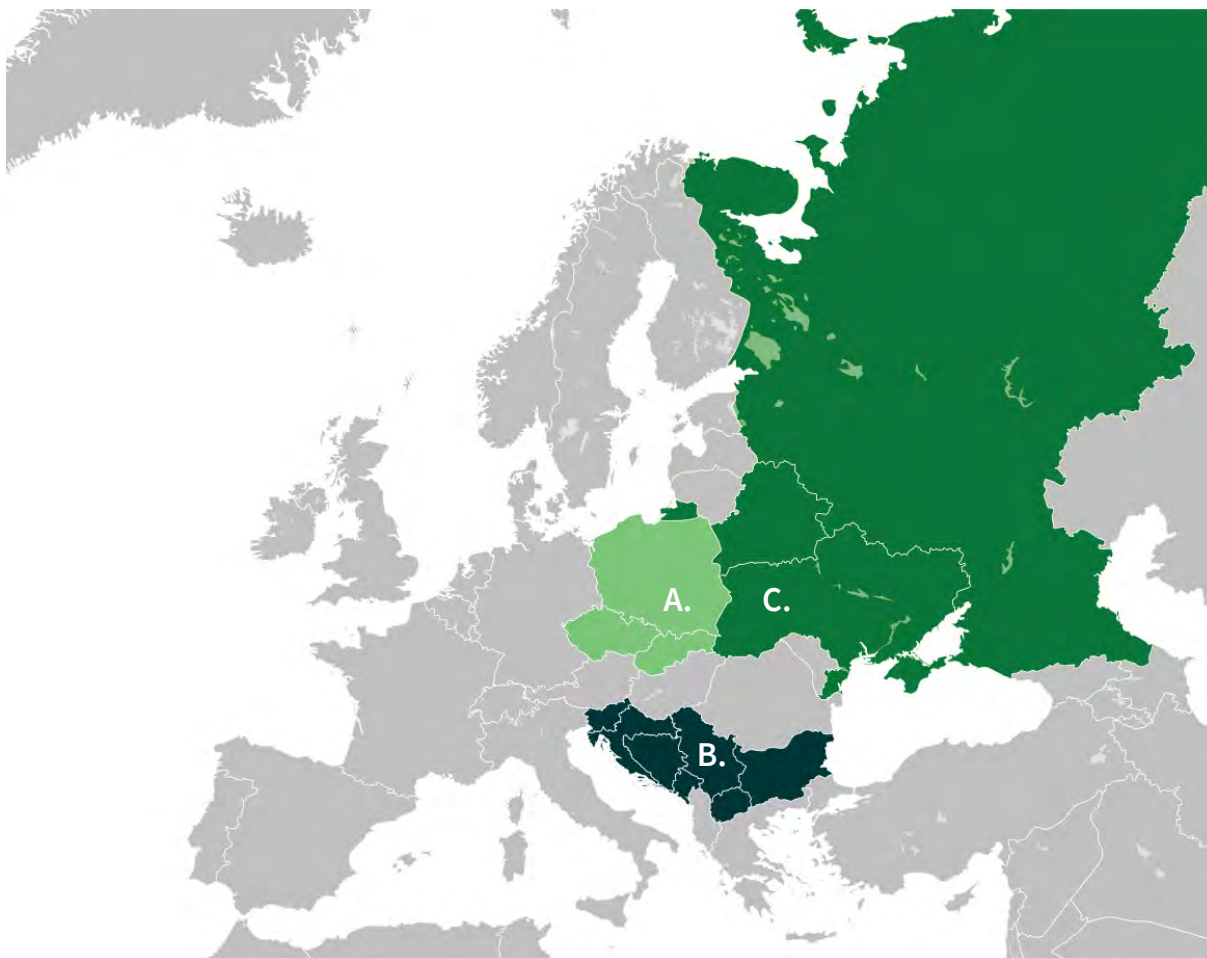
Najbardziej rozpowszechnione języki indoeuropejskie

Dane według encyklopedii Encarta oraz serwisu Ethnologue.

1. Język angielski z grupy germańskiej – 1,15 miliarda, w tym 340 milionów jako język ojczysty,
2. Język hindi z grupy indoaryjskiej – 905 milionów, w tym 365 milionów jako język ojczysty,
3. Język hiszpański z grupy romańskiej – 450 milionów, w tym 320 milionów jako język ojczysty,
4. Język francuski z grupy romańskiej – 290 milionów, w tym 80 milionów jako język ojczysty,
5. Język rosyjski z grupy słowiańskiej – 265 milionów, w tym 165 milionów jako język ojczysty,
6. Język portugalski z grupy romańskiej – 205 milionów, w tym 180 milionów jako język ojczysty,
7. Język bengalski z grupy indoaryjskiej – 190 milionów, prawie wyłącznie jako język ojczysty,
8. Język niemiecki z grupy germańskiej – 120 milionów, w tym 100 milionów jako język ojczysty,
9. Język urdu z grupy indoaryjskiej – 115 milionów, w tym 60 milionów jako język ojczysty,
10. Język perski z grupy irańskiej – 75 milionów, w tym 40 milionów jako język ojczysty.

Języki słowiańskie

Języki słowiańskie to grupa języków w obrębie rodziny języków indoeuropejskich (podrodzina bałtosłowiańska). Składa się z trzech zespołów językowych: zachodnio-, wschodnio- i południowosłowiańskiego.



- A. Języki **zachodniosłowiańskie**, czyli takie języki jak m.in.: polski, czeski, słowacki, kaszubski, górnołużycki, dolnołużycki, wymarłe połabskie, śląski,
- B. Języki **południowosłowiańskie**, czyli m.in.: język bułgarski, macedoński, słoweński, serbski, chorwacki, czarnogórski, bośniacki, staro-cerkiewno-słowiański,
- C. Języki **wschodniosłowiańskie**, do których należą: język rosyjski, białoruski oraz ukraiński, rusiński/łemkowski.



W zależności od poziomu językowego i poziomu wiedzy o świecie uczestników grupy można zastanowić się w tym miejscu nad statusem niektórych języków:

- kaszubskiego w Polsce,
- rusińskiego/łemkowskiego w Ukrainie,
- języków, które wyrosły z wcześniejszego języka serbsko-chorwackiego.

Można poprosić uczestników o przeczytanie kilku paragrafów z Europejskiej karty języków mniejszościowych lub regionalnych i zainicjować dyskusję na temat statusu odpowiednich lektów:

- kiedy mówimy o języku, a kiedy o dialekcie,
- dlaczego tak trudne jest wydzielenie języków, nieusankcjonowanych autorytetem państwa,
- czy da się wskazać kryteria czysto językowe wydzielenia języków.

Tu wskazujemy ideę kontinuum. Pokazujemy na mapie grupę języków słowiańskich i zastanawiamy się nad ich ciągłością, ale też niejednorodnością. Rozmawiamy o terenach pogranicznych i regionalnych różnicach.

Prosimy o znalezienie – np. w internecie (choćby w komórkach) – informacji o misji św. św. Cyryla i Metodego. Prosimy uczestników, by ich drogę wskazali na mapie współczesnej Europy – pokazując nie tak dawną wszak (zaledwie 1000-letnią) wspólnotę językową ludów słowiańskich – dzieło Cyryla i Metodego było przecież zrozumiałe dla ludzi na całej ich trasie.

Szukamy w swoich językach cech innych języków słowiańskich i próbujemy ustalić reguły pozwalające odcyfrować słowa i struktury z naszych języków, np. ustalamy źródło pochodzenia w języku polskim pewnych słowiańskich pożyczek, co z kolei pozwala zrozumieć wcześniej nieznanne wyrazy w innych językach słowiańskich:

- czereśnia, czerep, czeremcha z języków wschodniosłowiańskich – odkrywamy ideę pełnogłosu, więc „odgadujemy”, że *zdorovie* to zdrowie, *bereg* to brzeg,
- w języku chorwackim *krk* to kark, *prst* to palec, więc *prsten* to pierścień, *naprstak* to naparstek, *zrno* to ziarno itp.

Takie ćwiczenie uczy widzenia wspólnoty pochodzenia języków. Można przejść do pokazania możliwości rozumienia całych tekstów. Najlepiej zacząć od porównania tekstów wzajemnie tłumaczonych – tzn. by w kilku językach słowiańskich znaleźć taki sam tekst. Znajdziemy takie m.in. w programie „Slavic Network – Językowa i kulturowa integracja”²³, który powstał w ramach współpracy sześciu uniwersytetów: Uniwersytet Śląski w Katowicach (Polska), Univerzita Palackého w Ołomuńcu (Republika Czeska), Univerzita Komenského w Bratysławie (Słowacja), Univerza v Ljubljani (Słowenia), Софийски университет „Св. Климент Охридски” – София (Bułgaria), Martin-Luther-Universität – Halle (Niemcy) i radia bułgarskiego (Българско Национално радио програма „Христо Ботев“). Projekt był realizowany w ramach programu Socrates Lingua 1.

Na podstawie zamieszczonych tekstów (dialogów, opisów, fragmentów opowiadań i powieści) można pokazać wiele punktów wspólnych w postrzeganiu świata i językowym wyrażaniu tego świata, choć oczywiście także różnice, które czynią nasz świat ciekawszym, wartym poznania.

CELE ZAJĘĆ

1. Budowanie świadomości różnorodności (a jednocześnie wspólnotowości) językowej Europy ze szczególnym uwzględnieniem Europy Środkowej.
2. Wspieranie pozytywnych relacji i poczucia wspólnoty pomiędzy przedstawicielami narodów słowiańskich.
3. Zachęcanie do uczenia się języków obcych – w tym do uczenia się języków z własnej rodziny językowej (tu: słowiańskiej) poprzez wskazanie ich podobieństw wzmagających transfer pozytywny w uczeniu się.
4. Zachęcanie do poszukiwania punktów wspólnych w kulturach krajów słowiańskich.

23 <http://www.slavic-net.org>

KARTA PRACY

1. Przyjrzyj się poniższym tekstom, a następnie wykonaj zadania zamieszczone pod nimi.

Richard Brautigan, *Łowienie pstrągów w Ameryce*²⁴

polski

– Słucham, co dla pana? – Interesuje mnie ten potok z pstrągami, który jest wystawiony na sprzedaż – odpowiedziałem. – Proszę mi powiedzieć coś więcej. Jak go sprzedajecie? – Na metry. Może pan kupić taki kawałek, jaki pan sobie życzy, albo może go pan kupić w całości. Dziś rano jakiś pan kupił 171 metrów! Chciał go podarować siostrzenicy na urodziny – powiedział sprzedawca. – Oczywiście wodospady sprzedajemy oddzielnie, no i choiny i ptaki, kwiaty, trawę i paprocie także sprzedajemy osobno. Kamienie dajemy gratis, jeśli ktoś kupi przynajmniej trzy metry potoku. – A po ile jest ten potok? – spytałem. – Jeden metr za dwadzieścia jeden dolarów i pięćdziesiąt centów – stwierdził. – To jest cena za pierwsze trzydzieści metrów. Dalsze kosztują już tylko piętnaście dolarów. – A ile kosztują ptaki? – Trzydzieści pięć centów za sztukę – odpowiedział. – Ale one są oczywiście z drugiej ręki. Żadnej gwarancji nie dajemy.

słoweński

“Želite, prosim?” “Zanima me postrvji potok, ki ga imate na prodaj,” sem odgovoril. “Mi lahko poveste kaj več o tem? Kako ga prodajate?” “Na metre. Lahko kupite takšen majhen košček, kakršen pač želite, lahko pa kupite vso neprodano zalogo. Danes zjutraj je prišel sem gospod in kupil 171 metrov. Podariti ga želi nečakinji za rojstni dan,” je povedal prodajalec. “Seveda, slapove prodajamo posebej, pa drevesa in ptiče, cvetje, travo in praprot prodajamo tudi ločeno. Če kupite vsaj tri metre potoka, potem vam podarimo žuželke.” “In po koliko prodajate ta potok?” sem vprašal. “Meter po enaindvajset dolarjev petdeset,” je odgovoril. “To je cena za prvih trideset metrov. Potem stane meter samo petnajst dolarjev.” “In koliko stanejo ptiči?” “Petintrideset centov za kos,” je odgovoril. “Seveda pa so iz druge roke. Nobenega jamstva ne dajemo.”

słowacki

“Želáte si, prosím?” “Zaujímam by ma ten pstruhový potok, čo ho máte na predaj,” odpovedal som. “Môžete mi povedať niečo bližšie? Ako ho predávate?” “Na metre. Môžete si kúpiť taký malý kúsok, aký len chcete, alebo si môžete kúpiť celú zostávajúcu zásobu. Dnes ráno sem prišiel jeden pán a kúpil si 171 metrov. Chce ho dať neteri na narodeniny,” povedal predavač. “Samozrejme, vodopády predávame osobitne, a stromy a vtáky, kvety, trávnu a paprade predávame takisto extra. Hmyz dávame zadarmo, pokiaľ kúpite aspoň tri metre potoka.” “A po koľko predávate ten potok?” spýtal som sa. “Meter za dvadsaťjeden dolárov päťdesiat,” odpovedal. “To je cena za prvých tridsať metrov. Potom stojí meter už len pätnásť dolárov.” “A koľko stoja vtáky?” “Tridsaťpäť centov kus,” odpovedal. “Ale samozrejme, sú z druhej ruky. Nijakú záruku na ne nedávame.”

24 R. Brautigan, *Trout fishing in America*, London 1970 (fragment) – wg Slavic Network.

czeski

„Čím mohu sloužit?“ „Zajímá mě ten pstruhový potok v prodeji,“ řekl jsem. „Můžete mi sdělit něco bližšího? Jak ho prodáváte?“ „Prodáváme ho na délku ve stopách. Můžete si vzít jen takový kousek, jaký se vám zlíbí, anebo můžete koupit vše, co zbylo na skladě. Dnes ráno přišel jeden zákazník a koupil si 563 stop. Chce ho dát neteři k narozeninám,“ vysvětloval prodavač. „Vodopády ovšem prodáváme zvlášť, a stromy, ptáky, květiny, trávu a papradí rovněž. Hmyz vám poskytneme zcela zdarma, zakoupíte – li si alespoň deset stop potoka.“ „Za kolik ten potok prodáváte?“ „Šest a půl dolarů za stopu,“ informoval mě prodavač. „Tedy to je cena prvních sta stop. Další vás přijdou na pět dolarů.“ „Kolik stojí ptáci?“ zajímal jsem se dál. „Pětatřicet centů kus,“ řekl prodavač. „Ale samozřejmě jsou použítí. Nemůžeme na ně poskytnout žádnou záruku.“

Napisz:

- A. Jak brzmi **pstrąg** po słoweńsku?
- B. Jak brzmi **sprzedaż** po słoweńsku?
- C. Jak brzmi **sprzedaż** po słowacku?
- D. Jak brzmi **kawałek** po czesku?
- E. Jak brzmi **kawałek** po słowacku?
- F. Jak brzmi **kawałek** po słoweńsku?
- G. Jak brzmi **sprzedawca** po czesku?
- H. Jak brzmią **ptaki** po słoweńsku?
- I. Jak brzmią **kwiaty i trawy** po słowacku?
- J. Jak brzmią **paprocie** po czesku?
- K. Jak brzmi **na urodziny** po słoweńsku?
- L. Jak brzmi **na urodziny** po czesku?
- M. **Dawać gwarancję** to po polsku inaczej „zareczyć za coś”
– wskaż w języku słowackim i czeskim wyraz, który potwierdza tę tezę:
.....
.....

Ćwiczenie

1. Porównaj nazwy środków lokomocji w kilku językach słowiańskich:

A. polski

auto/samochód, autobus, taksówka/taxi, samolot, pociąg, łódź, motocykl, rower, metro, tramwaj, trolejbus,

B. czeski

auto/automobil, autobus, taxík, letadlo, vlak, loď, motorka/motocykl, kolo, metro/podzemní dráha, tramvaj,

C. słowacki

auto/automobil, autobus, taxík, lietadlo, vlak, loď, motorka/motocykel, bicykel, metro, električka, trolejbus,

D. bułgarski

кола/автомобил, автобус, такси, самолет, влак, кораб, мотор, колело, метро/подземна железница, трамвай, тролей.

2. Które odgadłbyś/odgadłabyś, bo:

- są internacjonalizmami (tu np. bicykel, metro),
- są bardzo podobne do polskich odpowiedników (np. самолет),
- nie są podobne do polskich odpowiedników, ale znajdziemy ich źródłostów w języku polskim (tu chodzi nam np. o lietadlo – bo w polskim znamy czasownik „latać”)?

Zadanie kreatywne

Stwórz sztuczny język oparty na gramatyce twojego języka ojczystego lub języka, którego się uczysz. Napisz krótki tekst złożony z nieistniejących słów (neologizmów), który jednak będzie można zdekodować poprzez znajomość języka wyjściowego/języków wyjściowych. Wyjaśnij zasady gramatyczne i sprawdź, czy inne osoby są w stanie odczytać twoje intencje.

Przykład: Wiedząc, że w języku tok pisin, który jest pidżynem na bazie angielskiego słownictwa i miejscowej neogwinejskiej gramatyki, *-pela* tworzy przymiotniki, przetłumacz na polski podane zdanie i podaj wyraz tym zdaniem zdefiniowany:

Bikpela blakpela bokis i gat waitpela na blakpela tis, oltaim yu paitim em em i kraiaut.

..... 1 2 3, która/e ma 4

i 5 6, 7 [kiedy] 8

uderzasz to 9.

To jest: 10.

Rafał Cekiera – doktor nauk społecznych, adiunkt w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Autor m.in. książek: *Uchodźcy, migranci i Kościół katolicki. Polska debata migracyjna po 2015 roku w kontekście nauczania Kościoła katolickiego* (Więź, 2022), *O pułapkach emigracyjnej lekkości. Doświadczenie tymczasowości w narracjach młodych polskich emigrantów poakcesyjnych* (NOMOS, 2014) czy *Emigracja jako doświadczenie. Studium na przykładzie migrantów powrotnych do województwa śląskiego* (wraz z J. Kijonką, M. Żak, Wydawnictwo UŚ, 2022). Publikuje artykuły poświęcone zjawiskom migracyjnym w periodykach naukowych i prasie popularnej. Odbywał zagraniczne staże naukowe m.in. na Szent István Egyetem w Gödöllő (Węgry) oraz Univerzita Palackého w Ołomuńcu (Czechy). Wykładowca Szkoły Asystentów Międzykulturowych w Bielsku-Białej, prowadzi cykl szkoleń integracyjnych dla uchodźców z Ukrainy w ramach Centrum Wsparcia i Integracji w Katowicach.

Międzykulturowe spotkanie – wyzwanie i przygoda

Słowa klucze: mediacje międzykulturowe, bariery międzykulturowe, wrażliwość międzykulturowa, komunikacja międzykulturowa, stereotypy, konflikt, tożsamość kulturowa.

Żyjemy w społeczeństwach coraz bardziej kulturowo zróżnicowanych. Nabywanie kompetencji międzykulturowych nie tylko jest pilnym wymogiem współczesności, lecz także stwarza szansę na właściwe wykorzystanie potencjału spotkania osób o różnym zapleczu kulturowym. Budowanie międzykulturowych relacji bywa interesującą i wzbogacającą przygodą, ale może stanowić spore wyzwanie. Wymaga odpowiedniej postawy, opartej na otwartości i ciekawości świata, a także umiejętności efektywnego zarządzania komunikacją z osobami o odmiennym tle kulturowym.

Szczególną funkcję w przygotowaniu do koegzystencji w zróżnicowanym kulturowo świecie pełni szkoła – na każdym poziomie edukacji. Nie tylko obecność uczniów pochodzących z różnych kultur, lecz również konieczność uwrażliwiania na kulturowe różnice i podobieństwa czynią współczesnych nauczycieli międzykulturowymi mediatorami. Czym się charakteryzuje nauczyciel-mediator międzykulturowy? Jak pisze jeden z badaczy:

to nie tylko osoba przekazująca wiedzę na temat języka i kultury, ale stale kształtujący się animator uświadamiający uczniom, od czego zależy ich postrzeganie drugiego człowieka i w jaki sposób kontakty z innymi kulturami pozwalają im dowiedzieć się więcej nie tylko o Innym, ale także o sobie samym²⁵.

Niezależnie od naszych profesji i pełnionych ról w społeczeństwie kulturowo zróżnicowanym każdy z nas staje się czasem międzykulturowym mediatorem. Proponowane zajęcia powinny uwrażliwić na kulturowe tło naszej codzienności oraz przygotować do międzykulturowego spotkania.

CELE ZAJĘĆ

1. Przybliżenie uczestnikom podstawowych zagadnień związanych z funkcjonowaniem w międzykulturowym środowisku.
2. Wyposażenie uczestników w wiedzę na temat kulturowych uwarunkowań komunikacji międzyludzkiej, reguł komunikacyjnych charakterystycznych dla poszczególnych kultur, a głównych trudności związanych z międzykulturowym porozumiewaniem się.
3. Znajdowanie właściwych rozwiązań konfliktów mających podłoże kulturowe.
4. Wzmocnienie otwartej, tolerancyjnej i ciekawej świata postawy uczestników.
5. Przystwojenie podstawowych umiejętności w zakresie pokonywania barier komunikacyjnych w relacjach międzykulturowych.

25 T. Róg, *Glottodydaktyczne obszary badań nad kompetencją międzykulturową*, „Neofilolog” (47/2), s. 135.

METODY PRACY

- A. Zajęcia mają charakter warsztatowy. Prowadzone są przez osobę posiadającą podstawowe kompetencje międzykulturowe, która przekazuje wiedzę w tym obszarze oraz moderuje zajęcia i wspiera indywidualną aktywność uczestników, prowadzoną za pomocą załączonych do scenariusza KART PRACY.
- B. Czas trwania zajęć uzależniony jest od liczby uczestników i doboru ćwiczeń z poniższego zestawu. Ich wybór może być także podyktowany wiekiem i posiadanymi przez uczestników kompetencjami w tematyce szkolenia.

PROGRAM ZAJĘĆ

1. Wprowadzenie

Osoba prowadząca przekazuje najważniejsze informacje dotyczące zajęć – ich cel, zaplanowany czas trwania (wraz z ewentualnymi przerwami). Informuje uczestników o metodach dydaktycznych – w sposób szczególny instruując na temat KART PRACY, które otrzymuje każdy uczestnik.

Przedstawione zostają zasady pracy – w tym możliwość zabierania głosu przez uczestników w dowolnym momencie szkolenia. Osoba prowadząca zachęca do swobodnych wypowiedzi podczas spotkania, prosząc równocześnie o szacunek dla każdej osoby, niezależnie od wypowiedzianych przez nią opinii.

W tej części niezwykle ważne jest stworzenie uczestnikom szkolenia możliwego poczucia komfortu i klimatu akceptacji dla każdej wypowiedzi. Wprowadzenie nie powinno być zbyt długie, lecz w konkretny sposób przybliżyć kluczowe kwestie organizacyjne. Istotne jest także wykorzystanie tej części spotkania do zbudowania jego przyjaznej atmosfery. Niezależnie od stopnia wzajemnej znajomości poszczególnych osób biorących udział w szkoleniu należy pamiętać, że każda z nich może posiadać określony i różny poziom niepewności czy stresu związany z zajęciami. Zróżnicowane mogą być także motywacje i początkowy poziom zaangażowania w szkolenie.

2. Kim jestem? Przedstawiamy się

Każda osoba jest proszona o krótkie przedstawienie się – w wybrany przez siebie sposób. Prowadzący nie narzuca żadnych ram, każdy uczestnik jest jedynie zachęcany, aby opowiedzieć o sobie to, co uznaje w danym momencie za stosowne.

Po przedstawieniu się przez wszystkich uczestników prowadzący prosi o użycie KART PRACY i wypełnienie zadania nr 1. Polega ono na wpisaniu 10 spontanicznych uzupełnień wypowiedzi zaczynającej się od „Jestem...”. Na zadanie to powinno się przeznaczyć maksymalnie pięć minut. Po upływie tego czasu każda osoba (w odwrotnej kolejności niż za pierwszym razem) jest proszona o przeczytanie swoich 10 określeń. Nie należy ich w żaden sposób komentować. Osoba prowadząca powinna poinformować uczestników, że to dopiero pierwsza część tego zadania i do tego miejsca w KARCIE PRACY grupa wróci w dalszej części szkolenia.

Prowadzący wyjaśnia uczestnikom cele tego rodzaju przedstawiania się. Zwraca uwagę, że podstawą dobrej komunikacji i relacji z drugim człowiekiem jest samoświadomość – wiedza o tym, kim się jest, co jest dla nas ważne, jakimi wartościami kierujemy się w życiu.

3. Czym jest komunikacja?

Osoba prowadząca zadaje pytanie na forum grupy, prosząc po kolei każdą z osób o spontaniczne wyrażanie skojarzeń, które wywołuje w nich pojęcie „komunikacja”. W zależności od liczby uczestników można przeprowadzić odpowiednią liczbę rund.

Osoba prowadząca szkolenie dokonuje syntezy wypowiedzianych haseł – zwracając uwagę na podstawowe obszary tematyczne, które zostały wypowiedziane przez uczestników. Następnie przedstawia definicję, rolę i rodzaje komunikacji – można się posłużyć na przykład poniższymi tekstami (strawestowanymi przez moderatora w sposób dopasowany do wieku i kompetencji uczestników):

Komunikacja w szerszym sensie oznacza każdy przekaz, także wyrażany ruchem ciała, mimiką, podjęciem bądź zaniechaniem działania, gestem, odbywający się pomiędzy osobami nawiązującymi co najmniej kontakt wzrokowy²⁶.

Komunikacja w szerokim sensie to interakcja znakowa polegająca na wzajemnym oddziaływaniu na siebie osób (lub innych bytów) przy pomocy znaków. (...) W udanej komunikacji odbiorca rozumie znaki tak, jak to zamierzył nadawca, a w komunikacji nieudanej – odbiorca rozumie je inaczej. Komunikacja udana polega na zgodności sensu zamierzonego przed nadawcą z sensem rekonstruowanym (dekodowanym, rozumianym) przez odbiorcę. Komunikacja w powyższym sensie jest udana, gdy nadawca i odbiorca przyporządkowują tę samą informację temu samemu komunikatowi. W tym ujęciu nawet kłamstwo może być przypadkiem udanej komunikacji, pod warunkiem że powyższy warunek jest spełniony²⁷.

Osoba prowadząca powinna także zwrócić uwagę na dialogiczny charakter komunikacji międzykulturowej:

W trakcie komunikacji interpretują i negocjują znaczenia, co nie znaczy, że we wszystkim muszą się zgodzić. Pozostaje różnica, inność przyjmowana przez obie strony dialogu. W dialogu może pojawić się również różnorodność, która wynika z innej wiedzy i doświadczenia kulturowego²⁸.

4. Rodzaje komunikacji

Dla komunikacji ważne są trzy sposoby porozumiewania się ludzi:

- komunikacja werbalna (za pomocą słów),
- komunikacja niewerbalna (bez użycia słów) – mowa ciała, mimika, gesty itd.,

26 T. Paleczny, *Komunikacja międzykulturowa w globalizującym się świecie*, „Państwo i Społeczeństwo”, 1/VIII/2008, s. 35.

27 J. F. Jacko, *Komunikacja międzykulturowa w ujęciu fenomenologiczno-systemowym*, w: W. Maliszewski, M. Korczyński, K. Czerwiński (red.), *Komunikacja społeczna w i dla multikulturowości. Perspektywa edukacyjna*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012, s. 35–36.

28 U. Żydek-Bednarczuk, *Spotkanie kultur. Komunikacja i edukacja międzykulturowa w glottodydaktyce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2015, s. 38.

- komunikacja parawerbalna – znaczenie ma np. głośność wypowiedzianych słów, milczenie (i jego znaczenie), intonacja, ton głosu oraz różnego typu chrząknięcia, westchnienia czy wypełniacze – w rodzaju „mmmm”, „eeee”²⁹.

Osoba prowadząca prosi uczestników, żeby zapisali w KARTACH PRACY tytuł swojej ulubionej książki lub ulubionego filmu (lub takiego, który zapadł w pamięć). Należy to zrobić w taki sposób, żeby tytuł był niewidoczny dla osoby siedzącej obok. Następnie – w losowej kolejności – każda z osób wychodzi na środek i za pomocą komunikacji niewerbalnej próbuje przekazać grupie zapisany wcześniej tytuł. Cała grupa bierze udział w próbach jego odgadnięcia.

5. Międzykulturowa mediacja jako ważny zasób

Osoba prowadząca prosi każdego z uczestników o zdefiniowanie minimum pięciu potencjalnych kategorii różnic, które mogą dzielić ludzi czy utrudniać im relacje. Uczestnicy zapisują różnice w KARTACH PRACY, a następnie po kolei odczytują. Osoba prowadząca prosi o wskazanie, które z tych różnic możemy uznać za różnice wynikające z odmiennego tła kulturowego – a następnie zapisuje je w widocznym miejscu (na tablicy lub flipcharcie).

Każda kultura postrzega świat i rzeczywistość inaczej. Posiada odmienne zbiory przekonań, norm i wartości³⁰.

Celem ćwiczenia jest uświadomienie uczestnikom, że pojęcie różnic kulturowych nie odnosi się wyłącznie do kategorii etnicznych czy narodowych, lecz ma daleko szersze zastosowanie. Po zapisaniu zidentyfikowanych różnic kulturowych należy na to zwrócić szczególną uwagę uczestników – podkreślając równocześnie, że nabyte kompetencje w zakresie mediacji międzykulturowej mogą być użyteczne do przekraczania trudności czy nieporozumień odnoszących się do szerokiego spektrum wymienionych różnic.

Wymieniając potencjalne warstwy kultury, które mogą być przyczynami także różnych komplikacji i nieporozumień, można odwołać się do poniższej typologii:

- kultury narodowe,
- kultury regionalne,
- kultury religijne,
- kultury językowe,
- kultury pokoleniowe (generacje),
- kultury organizacji (np. w szkole czy w przedsiębiorstwie)³¹.

29 R. R. Gesteland, *Różnice kulturowe a zachowania w biznesie*, Wydawnictwa Naukowe PWN, Warszawa 2000.

30 U. Żydek-Bednarczuk, *Spotkanie kultur. Komunikacja i edukacja międzykulturowa w glottodydaktyce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2015, s. 38.

31 G. Hofstede, G. J. Hofstede, *Kultury i organizacje: zaprogramowanie umysłu*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2007.

6. Komunikowanie kulturowo warunkowane – przykłady

Osoba prowadząca uwrażliwia na różne kulturowo warunkowane sposoby komunikacji, które mogą prowadzić do różnorodnych nieporozumień, i przedstawia ich charakterystyki.

1. Kultury ekspresyjne vs. kultury powściągliwe

Kultury ekspresyjne:

- komunikacja głośna,
- duże znaczenie rozbudowanej gestykulacji i mowy ciała,
- przerywanie w trakcie wypowiedzi,
- duża intensywność emocjonalna.

Przykłady kultur ekspresyjnych:

- romańskie kraje europejskie,
- kraje śródziemnomorskie,
- kraje latynoamerykańskie.

Kultury powściągliwe:

- stateczne,
- wypowiedzi stonowane,
- nie ma zwyczaju przerywać interlokutorowi,
- ograniczona gestykulacja.

Przykłady kultur powściągliwych:

- kraje nordyckie,
- państwa Azji Wschodniej i Północno-Wschodniej.

Zadanie: Osoba prowadząca prosi uczestników o użycie smartfona i wejście na najczęściej odwiedzaną przez nich witrynę z informacjami. Następnie każdy z uczestników powinien znaleźć trzeciego linka na liście wiadomości i go otworzyć. Po krótkim przygotowaniu każda osoba jest proszona o przeczytanie informacji w dwóch wersjach: najpierw w sposób charakterystyczny dla kultury ekspresyjnej, a następnie dla kultury powściągliwej.

Po przeprowadzeniu zadania osoba prowadząca moderuje na forum grupy dyskusję dotyczącą różnic w tych dwóch sposobach komunikacji. Który był bliższy poszczególnym uczestnikom spotkania? Jakie mogą być potencjalne trudności w komunikacji, kiedy spotyka się przedstawiciel kultury ekspresyjnej z przedstawicielem kultury powściągliwej? W jaki sposób można ich uniknąć lub je minimalizować?

2. Kultury wysokiego kontekstu vs. kultury niskiego kontekstu

Kultury wysokiego kontekstu:

- sensu należy poszukiwać w kontekście wypowiedzianych słów, a nie tylko w nich samych,
- komunikowanie aluzyjne, nie wprost,

- często należy się domyślać, co rozmówca chciał przekazać, wypowiadając się w określony sposób.

Przykłady:

- Chiny,
- Tajwan,
- Wielka Brytania.

Kultury niskiego kontekstu:

- komunikacja wprost,
- bez „owijania w bawetnę” i aluzji.

Przykłady:

- Stany Zjednoczone,
- kraje Europy Północnej.

Osoba prowadząca moderuje na forum grupy dyskusję dotyczącą różnic w tych dwóch sposobach komunikacji. Jakie są potencjalne trudności w komunikacji, kiedy spotyka się przedstawiciel kultury wysokiego kontekstu z przedstawicielem kultury niskiego kontekstu? W jaki sposób można ich uniknąć lub je minimalizować?

Zadanie: Każdy z uczestników proszony jest o przypomnienie sobie i zapisanie w karcie pracy jakiejś irytującej sytuacji, w której został niesprawiedliwie potraktowany. Następnie osoba prowadząca prosi każdego uczestnika, żeby spróbował zareagować na tę sytuację w sposób niskokontekstowy oraz wysokokontekstowy.

Na przykład: Marek poprosił Bartka, żeby zachował dla siebie ważną informację, którą mu przekazał. Bartek jednak natychmiast opowiedział o niej ich znajomym. Marek może powiedzieć: „Bartek, dlaczego nie uszanowałeś mojej prośby? Tak się nie powinno robić!” (styl niskokontekstowy). Ale może także wyrazić się następująco: „Współcześnie coraz trudniej mieć zaufanie nawet do najbliższych osób. Człowiek niejednokrotnie musi przeżywać gorzką pigułkę zawodu” (styl wysokokontekstowy).

Po przeprowadzeniu zadania osoba prowadząca moderuje krótką dyskusję. Który ze sposobów mógłby być bardziej skuteczny w danej sytuacji? Od czego to zależy?

7. Poznawanie innych kultur to strata czasu!

Prowadzący dzieli grupę na dwie podgrupy. Jedna z nich (wyłoniona w losowaniu) będzie miała za zadanie znaleźć jak najwięcej argumentów na rzecz tezy „Poznawanie innych kultur to strata czasu”. Druga podgrupa będzie w tym czasie szukała kontrargumentów – czyli twierdzeń na poparcie tezy „Poznawanie innych kultur nigdy nie jest stratą czasu” (czas na pracę w grupach: do 10 minut).

Następnie osoba prowadząca wciela się w rolę moderatora i pozwala każdej ze stron na dwuminutowe wypowiedzi – przedstawienie kolejnych argumentów i kontrargumentów.

Po przeprowadzeniu ćwiczenia prowadzący zachęca uczestników do podzielenia się swoimi swobodnymi spostrzeżeniami z wchodzenia w rolę zwolenników/przeciwników poznawania innych kultur.

8. Stereotypy jako bariera w kulturowym spotkaniu

Zadanie: Osoba prowadząca prosi każdego z uczestników o wypisanie w KARCIE PRACY najpopularniejszych wyobrażeń na temat współczesnej młodzieży („dokończ zdanie zaczynające się od: *Współcześnie młodzi ludzie na pewno... nigdy..., zawsze...*”). Osoba prowadząca krótko charakteryzuje stereotypy – na przykład korzystając z poniższych definicji.

- Stereotypy to wyobrażenia, które bazują na „uproszczonym i generalizowanym postrzeganiu Innego, odnoszą się do powtarzalnych zachowań, w których rozmówcy sięgają po typowe etykiety”³² – w rodzaju np. Polak to złodziej, Niemiec jest punktualny, Arab to terrorysta.
- Stereotypy „nie wymagają wysiłku poznawczego i pozwalają podtrzymać wewnętrzną spójność grupy, społeczeństwa wobec *Innych, Obcych*”³³. Autostereotypy – to wyobrażenia danej grupy na własny temat.
- Stereotypy mogą mieć charakter pozytywny (np. Polacy są gościnni) lub negatywny (np. Polacy ciągle narzekają).

Zadanie: Uczestnicy odczytują z KART PRACY wcześniej zapisane określenia dotyczące współczesnej młodzieży. Moderator – osoba prowadząca – czyta początek zdania (np. *Współcześnie młodzi ludzie na pewno...*), a następnie każdy z uczestników odczytuje swoją odpowiedź. Po każdej rundzie wspólnie grupa dyskutuje, które z tych określeń są pozytywnymi, a które negatywnymi stereotypami. Całość zadania wieńczy dyskusja na temat funkcji stereotypów oraz możliwych sposobów przekraczania stereotypowego myślenia.

9. Przełamywanie barier – mediacja w praktyce

Zadanie: Osoba prowadząca prosi uczestników, aby wrócili do pierwszej tabeli z zajęć, zawartej w KARCIE PRACY („Kim jestem...?”). Po jej prawej stronie znajdują się puste miejsca. Biorąc pod uwagę treść lewej kolumny (wpisane wcześniej samookreślenie uczestnika spotkania), każda z osób powinna po lewej stronie wpisać kategorię osób, dla której ten opis może powodować trudności w relacjach (w szkole, pracy itd.). Na przykład: jeśli ktoś z lewej strony wpisał „jestem wegetarianinem” – z prawej najpewniej wpisze „osoby mięsożerne” (i analogicznie, np.: „jestem graczem komputerowym” – „osoby, które nie widzą sensu w graniu na komputerze”, „jestem hałaśliwy” – „osoby nie znoszące hałasu”).

Osoba prowadząca prosi uczestników, aby z 10 samookreśleń wybrali trzy i przeczytali na forum wraz z ich antagonistycznymi kategoriami. Następnie wspólnie na forum grupy zostaje podjęta dyskusja nad tym, w jaki sposób można niwelować owe antagonizmy, przełamywać ewentualne trudności w nawiązywaniu relacji czy znajdować wspólne płaszczyzny działania.

32 U. Żydek-Bednarczuk, *Spotkanie kultur. Komunikacja i edukacja międzykulturowa w glottodydaktyce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2015, s. 53.

33 Ibidem.

PODSUMOWANIE

Prowadzący informuje uczestników, że szkolenie dobiega końca i wszystkie zaplanowane części zostały zrealizowane. W podsumowaniu zajęć bardzo ważne jest oddanie głosu samym uczestnikom – stworzenie im szansy na samodzielne powtórzenie najważniejszych elementów szkolenia oraz zreferowanie tego, co dla nich okazało się być najciekawsze, najważniejsze lub ewentualnie trudne. To także przestrzeń na dodatkowe pytania uczestników, które powstały podczas zajęć. Blok ten można poprowadzić w mniej standardowy sposób, raz jeszcze przy okazji uczulając na warunkowane kulturowo sposoby ekspresji.

10. Nakładki konwersacyjne

Osoba prowadząca szkolenie przybliży uczestnikom pojęcie nakładek konwersacyjnych – można skorzystać na przykład z poniższego tekstu:

Kultury różnią się od siebie sposobem ekspresji – również tej werbalnej. W niektórych przerywanie rozmówcy traktuje się jako niedopuszczalne i w złym smaku (na przykład Japonia, kraje skandynawskie, państwa Ameryki Północnej); w innych zaś jest to dopuszczalne i nie budzi u rozmówcy negatywnych odczuć (np. Włochy czy Hiszpania). Wzajemnie wchodzenie sobie w słowo i przerywanie wypowiedzi przez partnerów rozmowy określane bywa mianem **nakładek konwersacyjnych**.

Osoba prowadząca upewnia się, czy uczestnicy rozumieją pojęcie „nakładek konwersacyjnych”. Podkreśla raz jeszcze, że sposób ekspresji werbalnej również jest warunkowany kulturowo – co może prowadzić do poczucia lekceważenia przez partnera interakcji (mamy wrażenie, że ktoś nam przerywa, ponieważ nie chce nas wysłuchać) lub – odwrotnie – poczucia, że dana osoba nie ma nam nic do powiedzenia (bo nie próbuje przebić się ze swoim komunikatem werbalnym podczas naszej wypowiedzi).

Uczestnicy zostają poproszeni o wypowiedź na temat tego, co z treści przekazywanych podczas szkolenia najbardziej im utkwilo w pamięci. Powinni wypowiadać się po kolei – korzystając z powyżej opisanych nakładek konwersacyjnych (czyli rozpoczynając swoją wypowiedź, przerywając poprzednikowi). W zależności od liczby uczestników szkolenia można przeprowadzić kilka takich rund.

Po zakończeniu ćwiczenia prowadzący pyta uczestników o ich wrażenia. Jak się czuli przerywając innej osobie? Jak się czuli, kiedy im samym przerywano? Wnioskiem tego zadania powinno być wzmocnienie przekonania, że komunikacyjny dyskomfort ma niejednokrotnie swoje korzenie w kulturowym zróżnicowaniu. Wiedza na jego temat pozwala uniknąć związanych z nim komunikacyjnych pułapek.

11. Przekonaj, że warto!

Uczestnicy szkolenia zostają poproszeni o wyobrażenie sobie sytuacji, w której zajmują stanowisko dyrektora w szkole, gdzie uczęszczają uczniowie zróżnicowanym tle kulturowym, pochodzący

z różnych państw. Wkrótce ma odbyć się spotkanie Rady Rodziców, na którym głosowane będą plany zajęć dodatkowych na przyszły rok. Wśród wielu różnych propozycji jest kurs z zakresu komunikacji międzykulturowej.

Każdy uczestnik zostaje poproszony o zapisanie w KARCIE PRACY – a następnie zreferowanie na forum grupy – do 10 argumentów, mających zachęcić rodziców do wyboru tego właśnie szkolenia. Jakże może ono im przynieść korzyści?

12. Ostatnie słowo oraz ewaluacja

Po skończonym ćwiczeniu osoba prowadząca dziękuje raz jeszcze za uczestnictwo, udział i zaangażowanie – oraz wyraża nadzieję, że przekazywane i ćwiczone treści będą owocnie spożytkowane przez użytkowników. Warto rozważyć także przeprowadzenie anonimowej ankiety ewaluacyjnej w postaci pytań otwartych – lub zmodyfikowanej do pytań zamkniętych (w zależności od potrzeb danego prowadzącego). Wzór takiego narzędzia znajduje się w ANEKSIE do KARTY PRACY uczestników.

13. Zadanie kreatywne

Na zakończenie zajęć uczestnikom można zaproponować zadanie domowe związane z międzykulturową mediacją. Polega ono na rozmowie z babcią, dziadkiem lub rodzicami, wywołanej pytaniem: „Jakie obszary były dla ciebie najtrudniejsze w relacjach z twoimi rodzicami w okresie dorastania? Co było najważniejszą treścią konfliktu pokoleń?”. Po uzyskaniu odpowiedzi na te pytania można wspólnie się zastanowić i przedyskutować sposoby rozwiązywania tych trudności w międzypokoleniowych relacjach. Jaka postawa sprzyjała wyjaśnianiu nieporozumień i budowaniu zaufania? W jaki sposób udawało się porozumieć?

KARTA PRACY

1. **KIM JESTEŚ?** Wpisz w lewej części tabeli 10 określeń, które jako pierwsze spontanicznie przyjdą ci do głowy (np. Jestem dziewczyną, Jestem chłopakiem, Jestem piłkarką, Jestem pielęgniarzem). Prawą część tabeli pozostaw na razie pustą.

Imię i nazwisko:	
Jestem...	
Jestem...	
Jestem...	
Jestem...	

Jestem...	
Jestem...	
Jestem...	
Jestem...	
Jestem...	
Jestem...	

2. Zastanów się, jaki film lub piosenka zrobiły na tobie duże wrażenie pięć czy dziesięć lat temu. Zapisz jeden z tytułów w poniższej kratce (w taki sposób, aby nie był on widoczny dla żadnej innej osoby).

3. Wypisz w poniższej tabeli minimum pięć potencjalnych kategorii różnic, które mogą dzielić ludzi czy utrudnić im nawiązywanie relacji (np. język, wiek).

Zastanów się: które z tych różnic mają charakter kulturowy?

4. Użyj smartfona i wejdź na stronę portalu z informacjami, z której najczęściej korzystasz. Otwórz trzeci link od góry i spróbuj go przeczytać w sposób ekspresyjny oraz powściągliwy.
5. Spróbuj sobie przypomnieć (ale tylko na moment!) jakąś sytuację z przeszłości, w której zostałeś/ zostałeś potraktowany/potraktowana w sposób niesprawiedliwy. Czego ona dotyczyła? Opisz ją w maksimum trzech zdaniach w poniższym oknie.

6. Dokończ poniższe zdania:

Współcześnie młodzi ludzie na pewno

.....

Współcześnie młodzi ludzie nigdy

.....

Współcześnie młodzi ludzie zawsze

.....

7. Wyobraź sobie, że jesteś dyrektorem w szkole, do której uczęszczają uczniowie o zróżnicowanym tle kulturowym, pochodzący z różnych państw. Wkrótce ma odbyć się spotkanie Rady Rodziców, na którym głosowane będą plany zajęć dodatkowych na przyszły rok. Wśród wielu różnych propozycji jest kurs z zakresu komunikacji międzykulturowej. Jakimi argumentami się posłużysz, aby zachęcić do jego wyboru rodziców? Jakie może on im przynieść korzyści? Wypisz poniżej, a następnie opowiedz grupie.

1.

2.

3.

4.

5.

Jestem wielokulturowy!

Słowa klucze: mediacje międzykulturowe, wielokulturowość, tożsamość kulturowa, dziedzictwo kulturowe, otwartość, empatia, bariery w komunikacji międzykulturowej.

Funkcjonowanie w społeczeństwie zróżnicowanym kulturowo wymaga nie tylko otwartości i gotowości do poznawania nowych kultur, lecz także znajomości własnej kultury oraz jej dziedzictwa. Często właśnie spotkanie z osobami o odmiennym tle kulturowym daje nam wgląd w naszą własną kulturową tożsamość. Uzmysławiamy sobie wówczas, co jest specyficznym elementem naszej kultury, a co ma charakter uniwersalny.

Kulturowa świadomość i wrażliwość na różnice (ale i podobieństwa) pozwala nam w efektywny (skuteczny komunikacyjnie) sposób moderować międzykulturowe spotkania. To kompetencja szczególnie potrzebna nauczycielom i osobom zaangażowanym w pracę z osobami o zróżnicowanym tle kulturowym. Wymaga ona nie tylko odpowiedniej wiedzy, lecz także empatycznej postawy i komunikacyjnych umiejętności.

Nauczyciel-mediator kulturowy ma do odegrania szczególną rolę: „ma ułatwiać komunikację, tłumaczyć sens działań każdej ze stron, ale również wyjaśniać, co się dzieje z uczniem, który pozostając pod wpływem dwu kultur (rodziny i szkoły) czerpie wybiórczo z nich obu, co może być źle odbierane zarówno w domu rodzinnym, jak i w szkole”³⁴.

Wbrew potocznym wyobrażeniom mediator międzykulturowy nie zajmuje się wyłącznie rozwiązywaniem konfliktów i nieporozumień. Jego rola jest daleko szersza – dba o proces komunikacji i rozumienia pomiędzy osobami o różnym zapleczu kulturowym, jest pośrednikiem uwrażliwiającym na kulturowe różnice i podobieństwa oraz stymuluje kooperację stron komunikacji w celu wspólnego wypracowywania optymalnych reguł działania. Uświadamianie własnych kulturowych uwarunkowań uczestnikom interakcji jest jednym z kluczowych procesów, które należą do arsenału działań międzykulturowego mediatora.

CELE ZAJĘĆ

1. Wprowadzenie uczestników w podstawowy obszar zagadnień związany z kompetencjami międzykulturowymi oraz ich znaczeniem i użytecznością we współczesnym świecie.
2. Omówienie i przećwiczenie w formie warsztatowej trzech aspektów kompetencji międzykulturowych – poznawczego, emocjonalnego i behawioralnego (wiedza, postawa i zachowania).
3. Kształtowanie otwartej, ciekawej świata postawy.
4. Uwrażliwienie na różne wymiary międzykulturowości – w tym związane ze spuścizną kulturową czy różnicami kulturowymi w ramach jednej wspólnoty narodowej.
5. Przygotowanie uczestników do funkcjonowania w społeczeństwie kulturowo zróżnicowanym i stawania się coraz lepszymi kulturowymi mediatorami.

34 O. Seweryn, *Mediacja międzykulturowa w kontekście rodziny*, „Państwo i Społeczeństwo”, V/3/2005, s. 211.

METODY PRACY

Zajęcia mają charakter warsztatowy. Prowadzone są przez osobę posiadającą podstawowe kompetencje międzykulturowe, która przekazuje wiedzę w tym obszarze oraz moderuje zajęcia i wspiera indywidualną aktywność uczestników, prowadzoną za pomocą załączonych do scenariusza KART PRACY.

Czas trwania zajęć uzależniony jest od liczby uczestników i doboru ćwiczeń z poniższego zestawu. Ich wybór może być także podyktowany wiekiem i posiadanymi przez uczestników kompetencjami w tematyce szkolenia.

PROGRAM ZAJĘĆ

1. Wprowadzenie

Osoba prowadząca przekazuje najważniejsze informacje dotyczące zajęć – ich cel, zaplanowany czas trwania (wraz z ewentualnymi przerwami). Informuje uczestników o metodach dydaktycznych – w sposób szczególny instruując na temat KART PRACY, które otrzymuje każdy uczestnik.

Przedstawione zostają zasady pracy – w tym możliwość zabierania głosu przez uczestników w dowolnym momencie szkolenia. Osoba prowadząca zachęca do swobodnych wypowiedzi podczas spotkania, prosząc równocześnie o szacunek dla każdej osoby, niezależnie od wypowiedzianych przez nią opinii.

W tej części niezwykle ważne jest stworzenie uczestnikom szkolenia możliwego poczucia komfortu i klimatu akceptacji dla każdej wypowiedzi. Wprowadzenie nie powinno być zbyt długie, lecz w konkretny sposób przybliżyć kluczowe kwestie organizacyjne. Istotne jest także wykorzystanie tej części spotkania do zbudowania przyjaznej atmosfery. Niezależnie od stopnia wzajemnej znajomości poszczególnych osób biorących udział w szkoleniu należy pamiętać, że każda z nich może posiadać określony i różny poziom niepewności czy stresu związany z zajęciami. Zróżnicowane mogą być także motywacje i początkowy poziom zaangażowania w szkolenie.

2. Kim jestem? Przedstawiamy się

Każda osoba proszona jest o krótkie przedstawienie się – w wybranych przez siebie sposób i zakres. Prowadzący nie narzuca żadnych ram, każdy uczestnik jest jedynie zachęcany, aby opowiedzieć o sobie to, co uznaje za stosowne.

Następnie każdy z uczestników proszony jest o stworzenie alternatywnej wersji swojego życia. Osoba prowadząca zwraca się z prośbą do uczestników, aby spróbowali sobie odpowiedzieć na pytanie: kim byłbym/byłabym i jak wyglądałoby moje życie, gdybym żył/żyła w czasach młodości moich babć i dziadków? Szukając odpowiedzi na to pytanie, warto wziąć pod uwagę własne zainteresowania, cechy charakteru, osobowość, temperament itp. Uczestnicy notują swoje pomysły w KARCIE PRACY, a następnie referują grupie.

Moderator – osoba prowadząca – uwrażliwia uczestników na kulturowe aspekty naszego życia. To kultura kształtuje wiele obszarów naszej codzienności. Nasi przodkowie – dziadkowie i babcie – żyli w innych warunkach kulturowych: inaczej się ze sobą porozumiewali, inne były normy współżycia społecznego czy przyjmowane role społeczne, wielu z nich wyznawało inne wartości niż ich wnuczki i wnuki.

3. Kulturowe dziedzictwo jako ważny zasób

Rozmowa z żyjącymi przodkami (prababciami, babciami, pradiadkami, dziadkami – ale też rodzicami) może stanowić świetną, autentyczną formułę warsztatów międzykulturowych. Dzięki opowieściom i świadectwu naszych przodków możemy bezpośrednio poznać kulturową codzienność, która ich kształtowała i wpłynęła na ich życie. Znajomość własnej kultury, jej ciekawość i szacunek dla własnej spuścizny kulturowej są także istotnymi punktami wyjścia do międzykulturowego spotkania.

Zadanie: Niezależnie od tego, czy uczestnik ma możliwość przeprowadzenia rozmowy z babcią czy dziadkiem, zapisuje w KARCIE PRACY pytania (do 10), które chciałby im zadać, żeby jak najlepiej poznać ich styl życia, rytuały, role społeczne itd. Następnie każdy po kolei odczytuje te pytania.

Osoba prowadząca inicjuje krótką dyskusję, wywołaną hasłem: czy chcielibyście coś przenieść ze sposobu życia waszych babć i dziadków do współczesności? Czy czegoś im zazdrościcie, jeśli chodzi o dawne reguły codziennego funkcjonowania? Czy coś szczególnie z ich sposobu życia byłoby dziś trudne dla Was do praktykowania?

Po zakończeniu zadania osoba prowadząca uwrażliwia na kulturowe konteksty naszej codzienności. To, co dziś wydaje nam się oczywiste, za kilkadziesiąt lat może budzić zdumienie – podobnie jak nas dziś mogą zdumiewać zwyczaje czy rytuały naszych przodków.

4. Dlaczego wielokulturowość?

Szkolenia i warsztaty z zakresu wielokulturowości są ostatnio niezwykle popularne. Przedsiębiorstwa i różne instytucje często płacą niemało za możliwość wzbogacenia swoich pracowników o wiedzę z tego obszaru.

W KARCIE PRACY każdy uczestnik znajdzie przykłady tego rodzaju oferty szkoleniowej. Moderator prosi uczestników o zastanowienie się: z czego wynika tak duża popularność tego rodzaju szkoleń? Dlaczego pilnie potrzebujemy wiedzy na temat międzykulturowych relacji?

Próba odpowiedzi na te pytania powinna mieć charakter dyskusji moderowanej. Jej efektem powinno być zwrócenie uwagi na bezprecedensową mobilność ludzi w ostatnich dekadach.

Ruchy ludnościowe, migracje dobrowolne i procesy uchodźcze, zagraniczne wyjazdy edukacyjne, ale także globalizacja czy rozwój technologiczny – wszystko to powoduje, że żyjemy (i będziemy żyć) w coraz bardziej zróżnicowanych kulturowo środowiskach. Potrzebujemy więc narzędzi, żeby w nich jak najlepiej – i z korzyścią dla wszystkich – funkcjonować. Spotkanie kulturowe staje się także często pretekstem do poznania własnej kultury i jej dziedzictwa. Wchodząc w relację z osobami o innym tle kulturowym, zaczynamy – niczym w lustrze – dostrzegać cechy charakterystyczne naszej własnej kultury.

5. Pokonywanie międzykulturowych barier

Wyobraź sobie, że za jakiś czas będziesz mieć możliwość wyjazdu na miesięczną wymianę edukacyjną do jednego z państw. Który kraj wybierzesz na swój pobyt? Dlaczego właśnie tam chcesz spędzić czas?

Uczestnicy są proszeni o zapisanie odpowiedzi na te pytania w KARCIE PRACY – a następnie podzielenie się z nimi z uczestnikami zajęć.

Jeśli to możliwe, osoba prowadząca zapisuje nazwy poszczególnych państw na tablicy lub flipcharcie. Następnie prosi każdego z uczestników, aby spróbował się zastanowić nad ewentualnymi trudnościami związanymi z wyjazdem. Co może stać na przeszkodzie w dogadywaniu się z rówieśnikami? Jakie mogą być trudności w adaptacji do nowych warunków? Co może być specyficzną trudnością związaną z mieszkaniem w konkretnym państwie?

Każdy z uczestników zapisuje bariery i trudności w KARCIE PRACY. Zanim zostaną one odczytane na forum grupy, osoba prowadząca losuje POMOCNIKA dla każdej osoby. Zadaniem POMOCNIKA będzie znalezienie remedium na zasygnalizowane problemy. Następnie na forum grupy dyskutowane są zarówno zgłoszone potencjalne problemy, jak i recepty sugerowane przez POMOCNIKA.

6. Postawa – czyli klucz do komunikacji

Osoba prowadząca prosi uczestników o przeczytanie przytoczonej w KARCIE PRACY autentycznej historii Marka – a następnie zadaje pytanie: w jaki sposób waszym zdaniem Markowi udało się nawiązywać relacje z tak wieloma osobami, reprezentującymi bardzo różne kultury?

Rozpoczyna się dyskusja moderowana – uczestnicy szukają odpowiedzi. Kiedy pula potencjalnych propozycji już się wyczerpie, osoba prowadząca czyta zakończenie historii Marka – jego odpowiedź:

„Marek, jak ty się dogadywałeś z tymi wszystkimi ludźmi w różnych krajach, skoro nie znasz żadnego języka poza polskim?”

Marek odpowiada: „Ja się po prostu do tych ludzi uśmiechałem”.

Zakończenie historii powinno prowokować do rozmowy na temat znaczenia postawy w naszych spotkaniach z Innymi. Ma ona fundamentalne znaczenie – jeśli jesteśmy otwarci, ciekawi drugiego człowieka i naprawdę chcemy z nim wejść w dialog, nawet różnice językowe stają się drugorzędne. Co oczywiście – warto dodać na koniec – w żaden sposób nie znaczy, że nauka języków obcych nie jest niezwykle ważna, potrzebna i przydatna.

7. Jestem przybyszem – czyli sztuka empatii

Osoba prowadząca prosi uczestników o wyobrażenie sobie następującej sytuacji: do twojej miejscowości przyjechała grupa uchodźców z Afryki. Osoby te zostały zmuszone do opuszczenia swoich domostw na skutek wojny, biedy i braku perspektyw. Jedna z nich, dwunastoletni Omar z Erytrei, jutro pierwszy raz idzie do nowej szkoły, gdzie ma się uczyć języka i poznawać rówieśników.

Zadanie: Spróbuj wczuć się w myśli i emocje Omara. Co może być dla niego najtrudniejsze? Czego się może obawiać?

Następnie osoba prowadząca inicjuje dyskusję na temat możliwości wsparcia cudzoziemców w szkole przez rówieśników. Jak można im pomóc zaadaptować się do nowej sytuacji? W jaki sposób można zadbać o zniwelowanie ich obaw?

8. Przewodnik po kulturowym dziedzictwie

Osoba prowadząca prosi uczestników o wyobrażenie sobie następującej sytuacji: w twojej miejscowości i okolicach mieszka coraz większa liczba imigrantów. Osoby te przybywają z różnych państw i ciężko pracują. Popołudnia lub wolne weekendy to jedyna pora, kiedy mają trochę czasu dla siebie – również na odpoczynek i rekreację.

Lokalne władze (prezydent/burmistrz/wójt) dowiedziały się, że brałaś/brateś udział w szkoleniu z zakresu międzykulturowości i postanowiły wykorzystać twoją wiedzę. Zostałaś/Zostałeś zaproszona/zaproszony do współpracy w przygotowaniu lokalnego projektu integracyjnego dla imigrantów, który ma na celu przybliżenie im kultury i zwyczajów twojego regionu.

Zadanie: Zastanów się: jakie miejsca w twojej okolicy warto pokazać imigrantom? Na jakie wydarzenia ich zaprosić? W jaki sposób wspomóc wzajemne poznanie się dotychczasowych mieszkańców z imigrantami? Zapisz swoje pomysły w KARCIE PRACY.

Osoba prowadząca prosi uczestników o zreferowanie swoich pomysłów oraz moderuje dyskusję na ten temat na forum grupy. Wspólnie można wybrać kilka najlepszych pomysłów i zastanowić się nad możliwościami ich faktycznej realizacji.

PODSUMOWANIE

Prowadzący informuje uczestników, że szkolenie dobiega końca i wszystkie zaplanowane części zostały zrealizowane. W podsumowaniu zajęć bardzo ważne jest oddanie głosu samym uczestnikom – stworzenie im szansy na samodzielne powtórzenie najważniejszych elementów szkolenia oraz zreferowanie tego, co dla nich okazało się być najciekawsze, najważniejsze lub ewentualnie trudne. To także przestrzeń na dodatkowe pytania uczestników, które powstały podczas zajęć. Blok ten można poprowadzić w mniej standardowy sposób – na przykład korzystając z poniższych propozycji.

9. Ciekawią mnie inne kultury!

Każdy z uczestników jest proszony o zapisanie w KARCIE PRACY po pięć rozwinięć zdań, zaczynających się od sformułowania: „Poznawanie innych kultur jest ciekawe, bo...” oraz „Poznawanie innych kultur jest ważne, bo...”. Następnie zdania te odczytywane są na forum grupy.

10. Bezgłośne „dziękuję”, niewerbalne „do zobaczenia”

Osoba prowadząca przypomina, że w różnych kulturach komunikujemy się niewerbalnie za pomocą różnego rodzaju znaków i gestów. Także w ramach jednej kultury mamy do dyspozycji cały wachlarz niewerbalnych znaków, za pomocą których możemy przekazywać określone komunikaty. Dziękując

uczestnikom za spotkanie, prowadzący zachęca do ostatniego ćwiczenia: czyli podziękowań i pożegnania wyrażanych wyłącznie za pomocą komunikacji niewerbalnej. Zaczyna od siebie (na przykład kłaniając się w pas, trzymając rękę na sercu i machając na pożegnanie dłonią uczestnikom) – a następnie gest podziękowań i pożegnania wykonuje po kolei każdy z uczestników.

11. Podsumowanie oraz ewaluacja

Po skończonym ćwiczeniu osoba prowadząca dziękuje raz jeszcze za uczestnictwo, udział i zaangażowanie – oraz wyraża nadzieję, że przekazywane i ćwiczone treści będą owocnie spożytkowane przez użytkowników. Warto rozważyć także przeprowadzenie anonimowej ankiety ewaluacyjnej w postaci pytań otwartych lub zmodyfikowanej do pytań zamkniętych (w zależności od potrzeb danego prowadzącego i kompetencji uczestników). Wzór takiego narzędzia znajduje się w ANEKSIE do KARTY PRACY uczestników.

12. Zadanie kreatywne

Na zakończenie zajęć uczestnikom można zaproponować zadanie domowe uwrażliwiające na kulturowe różnice. Obrazowym i niezwykle wymownym przykładem kulturowych przeobrażeń może być moda. Moderator może zachęcić uczestników do obejrzenia w domu zdjęć przodków, przyjrzeniu się ich ubiorowi i porównaniu z obecnymi kanonami mody. Jeśli to możliwe, warto ćwiczenie to przeprowadzić z osobami z innych generacji i przedyskutować z nimi dostrzegalne różnice. Zachęcając do zadania, moderator może podkreślić, że mamy niemal pewność, że za kilkadziesiąt lat również dzisiejszy sposób ubierania się może być uznawany za dziwaczny czy śmieszny. Co z aktualnie uwiecznianej na zdjęciach mody może bawić czy budzić zdumienie za kilkadziesiąt lat?

KARTA PRACY

1. Biorąc pod uwagę twój charakter oraz twoje zainteresowania czy hobby, zastanów się, jak wyglądałoby twoje życie, gdybyś urodził/urodziła się w czasach młodości swoich babć i dziadków. Zanotuj w poniższym polu, a następnie opowiedz grupie.

2. Niezależnie od tego, czy masz możliwość przeprowadzenia rozmowy z babcią czy dziadkiem, zapisz pytania, które mógłbyś/mogłabyś im zadać, żeby jak najlepiej poznać ich styl życia, rytuały, dawniej obowiązujące role społeczne itd.

	Pytanie do Dziadka lub Babci
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	

3. Wyobraź sobie, że za jakiś czas będziesz mieć możliwość wyjazdu na miesięczną wymianę edukacyjną do jednego z państw. Który kraj wybierzesz na miejsce swojego pobytu? Dlaczego właśnie tam chcesz spędzić czas?

Chciałbym/chciałabym pojechać na wymianę edukacyjną do...	Uzasadnij swój wybór.

4. Jakie trudności lub bariery mogą się łączyć z życiem w tym państwie? Co może ci utrudniać nawiązywanie relacji z rówieśnikami? Co może być specyficzną trudnością związaną z mieszkaniem w tym państwie? Wypisz w poniższej ramce.

5. Dookoła świata – czyli historia Marka

Ta sytuacja wydarzyła się naprawdę. Marek mieszkał w jednym z niewielkich miasteczek na południu Polski. Miał ciekawą pracę, która dawała mu mnóstwo satysfakcji i całkiem dobry zarobek. Nigdy nie planował wyjeżdżać poza swoją ojczyznę na dłużej niż tylko na krótki letni urlop. Kiedy skończył 25 lat, zakochał się – intensywnie jak nigdy wcześniej – w Agnieszce, koleżance z pracy. Szybko związali się ze sobą, planowali wspólne życie w miejscowości, z której pochodzili i gdzie mieszkali.

Po roku jednak sytuacja zaczęła się komplikować, pojawiły się różne trudności w ich relacji i uczuciowe perypetie. W końcu Agnieszka zakomunikowała Markowi, że nie czuje się dobrze w tym związku i chce go zakończyć. Tym bardziej, że zakochała się w innym mężczyźnie i chce uczciwie o tym Marka poinformować.

Dla Marka był to ogromny cios. Nie potrafił sobie poradzić z tą sytuacją. Nie chciał nawet przelotnie i przypadkiem widywać się z Agnieszką, było to dla niego zbyt bolesne. Postanowił wyjechać z miejscowości. Ktoś mu zasugerował, żeby odpoczął, nabrał dystansu do swojego dotychczasowego życia. Przekonało go to i podjął radykalną decyzję: rusza w podróż dookoła świata. Postanowił nic nie planować, najzwyczajniej ruszyć przed siebie i być otwartym na to, co się po drodze wydarzy.

Wkrótce zaczął przysyłać swoim znajomym coraz weselsze pozdrowienia, świadczące o tym, że podróż dobrze wpływa na samopoczucie Marka. Pozdrowienia te przychodziły z bardzo różnych stron świata: Laosu, Tajlandii, Maroka, RPA, Indii czy Brazylii. Czasem przysyłał zdjęcia z różnymi osobami, które go gościły w swoich domach, z którymi biesiadował. Bywał zapraszany na wesela i różne rodzinne imprezy. W Indiach zagrał nawet krótką rolę w jednym z bollywoodzkich filmów. Znajomi w Polsce byli zdumieni tak licznymi i ciekawymi przygodami Marka. Dlaczego? Przede wszystkim z tego powodu, że nie znał on żadnego obcego języka.

Kiedy wrócił po roku do Polski – już całkiem odmieniony, spokojny, pełen nowej energii i nowych planów – jeden ze znajomych go o to zapytał: „Marek, jak ty się dogadywałeś z tymi wszystkimi ludźmi w różnych krajach, skoro nie znasz żadnego języka poza polskim?”

Jak myślisz: jakiej odpowiedzi mógł udzielić Marek na takie pytanie?

6. Do Twojej miejscowości przyjechała grupa uchodźców z Afryki. Osoby te zostały zmuszone do opuszczenia swoich domostw na skutek wojny, biedy i braku perspektyw. Jedna z nich, dwunastoletni Omar z Erytrei, jutro idzie pierwszy dzień do nowej szkoły, gdzie ma się uczyć

języka i poznawać rówieśników. Spróbuj wczuć się w myśli i emocje Omara. Co może być dla niego najtrudniejsze? Czego się może obawiać? Zapisz swoje podejrzenia w poniższej tabeli.

--

7. Zastanów się: jakie miejsca w twojej okolicy warto pokazać imigrantom? Na jakie wydarzenia ich zaprosić? W jaki sposób wspomóc wzajemne poznanie się dotychczasowych mieszkańców z imigrantami? Zapisz swoje pomysły, a następnie opowiedz o nich grupie.

--

8. Zapisz po pięć zdań zaczynających się od sformułowania: „Poznawanie innych kultur jest ciekawe, bo...” oraz „Poznawanie innych kultur jest ważne, bo...”. Następnie odczytaj swoje zdania grupie.

Poznawanie innych kultur jest ciekawe , bo...
Poznawanie innych kultur jest ciekawe, bo...
Poznawanie innych kultur jest ciekawe, bo...
Poznawanie innych kultur jest ciekawe, bo...
Poznawanie innych kultur jest ciekawe, bo...
Poznawanie innych kultur jest ważne , bo...
Poznawanie innych kultur jest ważne, bo...
Poznawanie innych kultur jest ważne, bo...
Poznawanie innych kultur jest ważne, bo...
Poznawanie innych kultur jest ważne, bo...

Poznejme se



PROSINEC 2023



PŘEKRAČUJEME HRANICE
PRZEKRACZAMY GRANICE
2014–2020



EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ
EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO

Publikace vznikla v rámci projektu s názvem „Pojďme se lépe poznat! Posílení jazykových a kulturních kompetencí obyvatel Polska, České republiky a Ukrajiny“ č. CZ.11.4.120/0.0/0.0/22_037/0003265, spolufinancováno Evropskou unií z Evropského fondu pro regionální rozvoj v rámci Programu Interreg Česká republika – Polsko.

Název: Poznejme se

Koordinace projektu: ESÚS TRITIA

Jazyková korektura: Martyna Szczepaniak-Woźnikowska

Překlad do češtiny: Břetislav Koziel, Justyna Samiecová

Překlad do ukrajinštiny: PBT Podgórskie Biuro Tłumaczeń

Grafické zpracování: Firma Reklamowa GRAF MEDIA

Informace o projektu a spolufinancování:

Publikace vznikla v rámci projektu s názvem: „Pojďme se lépe poznat! Posílení jazykových a kulturních kompetencí obyvatel Polska, České republiky a Ukrajiny“ č. CZ.11.4.120/0.0/0.0/22_037/0003265, spolufinancováno Evropskou unií z Evropského fondu pro regionální rozvoj v rámci Programu Inter-reg Česká republika – Polsko.

O organizaci:

Vedoucím projektu bylo Evropské seskupení pro územní spolupráci TRITIA. Jde o první organizaci v Polsku, České republice a na Slovensku, jejíž zástupci jsou členy krajských samospráv, konkrétně: Moravskoslezského kraje (CZ), Slezského vojvodství (PL) a VÚC Žilinského kraje (SK). Tato organizace byla založena s cílem usnadnit a podporovat přeshraniční, nadnárodní a meziregionální spolupráci mezi svými členy. Působí na posílení hospodářské a sociální soudržnosti, zejména realizací společných projektů, které usnadňují každodenní život obyvatelům polsko-česko-slovenského pohraničí a slouží rozvoji této oblasti.

ISBN 978-83-965854-4-8

Vydavatel:

Europejskie Ugrupowanie Współpracy Terytorialnej TRITIA z ograniczoną odpowiedzialnością
(Evropské seskupení pro územní spolupráci TRITIA s omezenou odpovědností)

ul. Zamkowa 3A, 43-400 Cieszyn, Polsko

www.egttritia.eu

Úvod	84
Agnieszka Tambor	87
MEZIKULTURNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	88
VÝUKOVÝ SCÉNÁŘ: Jazykový obraz světa – čím vlastně jsme?	88
VÝUKOVÝ SCÉNÁŘ: „Jsi to, co jíš” – kuchyně jako prostor pro integraci	95
JAZYKOVÁ DIDAKTIKA	100
VÝUKOVÝ SCÉNÁŘ: Co a proč nosí žena v kabelce	100
VÝUKOVÝ SCÉNÁŘ: Učíme se jazyk pomocí audiodeskripce	109
MEZIKULTURNÍ KOMUNIKACE	120
VÝUKOVÝ SCÉNÁŘ: Jste král džungle?	120
VÝUKOVÝ SCÉNÁŘ: Babylonská věž	128
Rafał Cekiera	137
MEZIKULTURNÍ ZPROSTŘEDKOVÁNÍ	138
VÝUKOVÝ SCÉNÁŘ: Mezikulturní setkání – výzva a dobrodružství	138
VÝUKOVÝ SCÉNÁŘ: Jsem multikulturní!	149

Úvod

Myšlenka projektu „Pojďme se lépe poznat! Posilování jazykových a kulturních kompetencí obyvatel Polska, České republiky a Ukrajiny“ se zrodila jako reakce na situaci, v níž se polské a české školství ocitlo po dni, který se zásadním způsobem stal začátkem nové éry v Evropě: 24. února 2022. Ozbrojený konflikt v Ukrajině, který v kontextu vzdělávání vyvolal především gigantické migrační vlny, vytvořil nové výzvy pro učitele, kulturní asistenty, vychovatele a organizátory kulturních akcí. „Ode (...) dne, kdy začala ruská agrese, překročilo polsko-ukrajinskou hranici více než 15,3 milionu uprchlíků z Ukrajiny – informuje Pohraniční stráž. Podle Pohraniční stráže jsou to hlavně ženy a děti”¹. Nečekaný příliv uprchlíků všech věkových kategorií donutil mnoho učitelů, vychovatelů a organizátorů kulturních akcí k rychlé změně profese nebo získání další odbornosti² a také se stal výzvou pro mnoho lidí, kteří se navzdory tomu, že předtím neměli se školstvím nic společného, pustili do nových aktivit a začali vyučovat polštinu, aby pomohli potřebným. Všichni – jak učitelé se zkušenostmi ve výuce cizích jazyků, tak osoby, které začaly s výukou ukrajinských dětí a dospělých spontánně a bez speciální přípravy – čelili nutnosti změnit přístup k obsahu výuky. Už jsem o tom psala dříve a uvedla jsem, že:

obsah této výuky se stále více vzdaluje jazyku každodenní komunikace a nutí nás soustředit se na odborná témata související s účastí na školním životě, akademickém životě a profesním životě. Pro nikoho není tajemstvím, že slovní zásoba a struktura zdrojů, které si musí osvojit osoba navštěvující polskou školu nebo studující na univerzitě, se zásadně liší od slovní zásoby potřebné a postačující při komunikaci v každodenních pragmatických situacích³.

Tato výuka měla často formu společenských setkání, protože kromě plnění čistě didaktického účelu také měla poskytovat psychologickou podporu lidem, kteří do Polska přicestovali za extrémně obtížných podmínek, často s traumatizujícími zážitky nebo dokonce s příznaky posttraumatického stresu.

Po migrantech se začalo velmi rychle požadovat, aby se pokusili zcela přizpůsobit novému prostředí – jazyková pomoc na úřadech nevedla k možnostem získání dobré práce v Polsku v souladu s kvalifikací dané osoby; žáci byli nuceni skládat zkoušky žáka osmé třídy a polskou maturitu, přičemž ani obory vyučované v polských školách v angličtině nebyly masově přístupné pro nově přichozí studen-

1 <https://300gospodarka.pl/news/uchodzcy-z-ukrainy-w-polsce-liczba>, zobrazeno: 2.09.2023.

2 Týkalo se to především učitelů polského jazyka, kteří museli rychle převzít nové povinnosti v podobě výuky polštiny jako cizího jazyka, doučování atd. („Pouze 4 % dotázaných učitelů pracovala s mnoha žáky z Ukrajiny“ – srov. *Společně ve třídě. Děti z Ukrajiny v polských školách. Výzkumná zpráva*. Výzkum provedla Nadace Škola s úrovní, 2022). Situace však zaskočila nejen je – do nové situace byli postaveni i učitelé odborných předmětů, což obnášelo nutnost sladit výuku polských dětí a osob, které polský jazyk ovládaly velmi špatně. Ač se to nezdá, jejich situace byla ještě složitější, často neměli k dispozici žádné učební pomůcky – jejich role zatím spočívala především v předávání poznatků a ne v přípravě učiva tak, aby kromě předávání znalostí učivo také zvyšovalo jazykové dovednosti zahraničních žáků.

3 A. Tambor, *Nadmanganian potasu czy przedmioty w klasie – słownictwo specjalistyczne w nauczaniu języka polskiego jako obcego na poziomie szkolnym i akademickim (Manganistan draselny neboli předměty ve třídě – odborná slovní zásoba ve výuce polštiny jako cizího jazyka na školní a akademické úrovni)*, v tisku.

ty. To všechno vedlo k různým iniciativám organizovaným zdola ve formě bezplatné výuky polštiny pro osoby všech věkových kategorií, vzdělávacích klubů pro děti školního věku⁴, polsko-ukrajinských setkání a integračních akcí. Zde stojí za zmínku, že aktivity měly i mimojazykové cíle:

Adaptace, která je víceúrovňovým procesem, musí k tomu, aby byla účinná, probíhat nejen v jazykové rovině, ale také (a v některých případech hlavně) v rovině psychologické a kulturní. Procesy akomodace a integrace, které napomáhají úspěšné adaptaci, vyžadují, aby se dotyčná osoba snažila přizpůsobit novému prostředí, jeho zvykům a tradicím a aby přijala (často dokonce navzdory proti vlastnímu přání) různé druhy „kulturního chování“⁵.

Pro správnou realizaci inovativních metod integrace cizinců do polského vzdělávacího systému (i když částečně vyplývajících ze zkušeností jiných zemí) se jako faktory projevil postoj a znalosti učitelů a podpora polských kolegů, kteří se mohli stát průvodci nových žáků ve světě polského školství. Zde je nutné rovnou říci, že integrace, která měla být klíčem k úspěchu, se ukázala jako ne zcela snadná a samozřejmá věc.

Zorganizovat takovou výuku je těžké z několika důvodů, které stojí za to uvést. Zaprvé, v řadě škol se během krátké doby objevil velký počet dětí, což vyžadovalo organizační změny zaváděné ad hoc. Zadruhé, děti a jejich rodiny nepřišly kvůli rozhodnutí přijatému za normálních podmínek, ale byly k tomu nuceny krizovou situací. Výzvou jsou tedy nejen kulturní a komunikační rozdíly nebo společná komplikovaná historie Polska a Ukrajiny, ale také psychická situace a emoce, které prožívají lidé se zkušenostmi uprchlíků. Část z nich má traumatické zážitky kontaktu se smrtí a utrpením vyvolaným válkou. Zatřetí, děti přišly z jiného vzdělávacího systému, který se i přes některé podobnosti liší od polského, což samo o sobě představuje obrovskou výzvu⁶.

V zájmu integrace ve vzdělávání, případně i integračního vzdělávání, v němž se hlavní důraz klade na mezikulturní působení, soužití, koexistenci a porozumění, vznikl (kromě jiných) i projekt „Pojďme se lépe poznat!“. Partneri projektu své aktivity zaměřili především na osoby žijící v polsko-českém pohraničí.

Odhaduje se, mimo jiné na základě údajů městských a oblastních středisek sociální péče, že jen v Polsku může v příhraniční oblasti pobývat asi 3000 migrantů (další stovky bychom jistě dokázali napočítat na české straně) – lidí, kteří potřebovali a potřebují podporu polských a českých institucí, organizací a občanů. Tak se zrodila myšlenka posílit potenciál polsko-české přeshraniční spolupráce, abychom mohli společně efektivněji reagovat a čelit situaci, kterou jsme jako společnost dosud nezažili. Projekt sestával z řady úkolů sociálně vzdělávacího rázu realizovaných souběžně, pokud možno společně na obou stranách hranice, které posílily potenciál institucí v pohraničí. Mezi tyto aktivity

4 Viz *Pomysł zajęć wyrównawczych dla dzieci cudzoziemców i reemigrantów (Idea doučovacíh tříd pro děti cizinců a reemigrantů)*, 2020: <http://polskapolkafilmowa.pl/wp-content/uploads/2021/03/Pomysl-zajec-wyrownawczej-dla-dzieci-cudzoziemcow-i-reemigrantow- Uniwersytet-Slaski-1.pdf>; *Virtuální literární klubovna*: <https://www.sjikip.us.edu.pl/pl/wirtualna-swietlica-literacka/>, zobrazeno: 10.08.2023.

5 A. Tambor, *Film jako narzędzie pomocnicze w procesie adaptacji migrantów – imigrantów i uchodźców (Film jako pomocný nástroj v procese adaptace migrantů – imigrantů a uprchlíků)*, v: „Postscriptum Polonistyczne” 2019, č. 2 (24), <http://polskapolkafilmowa.pl/wp-content/uploads/2021/03/Film-jako-narzedzie-pomocnicze-w-procesie-adaptacji-2.pdf>, zobrazeno: 10.08.2023.

6 <https://www.szkolazklasa.org.pl/materialy/razem-w-klasie-dzieci-z-ukrainy-w-polskich-szkolach/>, zobrazeno: 14.08.2023.

patřily mimo jiné jazykové kurzy (polština, čeština a ukrajinština)⁷ usnadňující komunikaci, ale také (možná především) série školení určených pro osoby pracující s dětmi a mládeží. K účasti v nich byli pozváni: pracovníci institucí se vzdělávacím a výukovým zaměřením (např. učitelé, pedagogové, psychoterapeuti), osvětových a kulturních institucí (např. pracovníci oddělení vzdělávání v kulturních institucích, pracovníci kluboven), a také pracovníci institucí zaměřených na sociální činnost a pomoc, stejně jako pracovníci a dobrovolníci z nevládních organizací. Tento klíčový prvek projektu, jehož materiálním efektem je publikace obsahující výukové scénáře, byl navržen jako nástroj na podporu mezikulturního vzdělávání v polských a českých školách a v dalších kulturních a vzdělávacích institucích. Pořádaná školení měla usnadnit práci ve prospěch uprchlíků z Ukrajiny a práci s nimi v pohraniční oblasti; díky této publikaci se stanou (doufejme nadlouho, ale ne v nouzových situacích) příručkou na realizaci zásad interkulturality v polských a českých školách. Obsah všech školení⁸ se zaměřoval na myšlenku interkulturalismu a na to, jaké místo by měla mít mezikulturní komunikace v našich životech. Tato publikace tedy obsahuje odpovědi na mnoho dotazů, které vedou k otázce, co je to vlastně správně pochopená interkulturalita. Jde o pevné znalosti o národnostních, etnických a náboženských menšinách, nebo jde spíše o všeobecné posilování zvědavosti ohledně světa a to- uhy poznávat druhé i sebe sama? Mezikulturní výchova je dnes především způsobem utváření vlastní totožnosti (nejen národní či etnické). Všechny scénáře uvedené v této publikaci pojednávají o tom, jak začlenit mezikulturní vzdělávání do výuky, jaké materiály lze používat a kde je lze hledat. Doufáme, že vám poslouží nejen jako hotové materiály, ale také jako inspirace pro vaše vlastní pátrání a vytváření programů zahrnujících poznatky o světě, v němž je nejdůležitější člověk a ne jeho původ a v němž paleta lidských zkušeností představuje bohatství, ne zátěž.

7 Jazykové kurzy byly určeny zaměstnancům příhraničních institucí a organizací, přičemž jejich záměrem bylo připravit zástupce institucí na kontakt s migranty a zároveň umožnit setkávání místních komunit a zaměřit jejich pozornost na nové problémy, které se týkají obyvatel obou stran hranice.

8 Mezikulturní výchova, mezikulturní komunikace, mezikulturní zprostředkování a jazyková výuka.

Dr. Agnieszka Tambor – odborná asistentka v Ústavu kulturních věd Slezské univerzity. Bývalá vedoucí a zakladatelka Centra čínšského jazyka a kultury a Konfuciánské třídy na Slezské univerzitě. Programová ředitelka letní školy polského jazyka, literatury a kultury. Přednáší na postgraduálním studiu učitelství polské kultury a polštiny jako cizího jazyka, na postgraduálním studiu regionálních znalostí a na pokročilém postgraduálním studiu pro učitele základních a středních škol, kteří vedou výuku žáků s různými vývojovými a vzdělávacími potřebami. Vyučující na Akademii diplomacie. Vede školení pro učitele, lektory a vyučující v Polsku i v zahraničí (mj. USA, Kanada, Brazílie, Kazachstán, Ukrajina, Německo, Bělorusko a Čína), vede odborná školení pro různé organizace v tuzemsku i zahraničí a vedla školení pro Centrum pro rozvoj polského vzdělávání v zahraničí. Řadu let vede projekt Polská Filmová Polička (www.polskapolkafilmowa.pl) zaměřený na mediální výchovu. Materiály propagující polskou kulturu, interkulturalismus, znalosti o polském jazyce, historii a literatuře lze nalézt na Facebooku, Instagramu a na stejnojmenném kanálu YouTube.

Od studií se věnuje práci s cizinci a denně se podílí na propagaci Polska, polské kultury, využití kultury ve výuce a metod výuky odborné slovní zásoby mezi Poláky a cizinci. Pracovala na multimediálních projektech pro výuku polštiny Europodians a Slavic Network. Řídila mnoho mezinárodních projektů financovaných Národní agenturou pro akademickou výměnu, mj. „Roztáhni křídla jako orel“ (výsledkem projektu je vytvoření Centra polského jazyka a kultury v Taškentu); „S polskou kinematografií do světa“; „100 faktů z polské historie, které by měl znát každý cizinec“; „100 eko faktů, o kterých by měl mluvit každý člověk studující polštinu“, „Lingvistická kompetence – inovace úkolů“.

Autorka mnoha učebnic spojujících znalost jazyka se znalostmi kultury, mj. *Slezské Filmové Stezky*, *Polská Historická Polička*, *Nová Polská Filmová Polička*, *Známí i neznámí – cestovatelé, vynálezci, objevitelé, vědci, neobyčejní lidé, kteří změnili osud světa*.

Jazykový obraz světa – čím vlastně jsme?

Klíčová slova: interkulturalita, odlišnost, podobnost, stereotyp, sebestereotyp, slova, komunikace, jazykový obraz světa.

Mezikulturní vzdělávání je jedním z nejmódnějších a nejzajímavějších pojmů, kterými se řídí současné vyučovací procesy. Jeho definici lze snadno najít na internetu – ale stojí za to pouvažovat o tom, jaký význam mají slova, z nichž je vytvořen. Právě SLOVO je stavebním kamenem našich znalostí o světě. Můžeme si navyknout a pochopit pouze to, co jsme schopni popsat, co dokážeme pojmenovat. Naopak to, co nemá pojmenování, v nás vzbuzuje strach a neklid.

Výchova v rámci dané kultury vybavuje každého jedince společensky akceptovaným systémem hodnot, který nelze překročit bez určitých kulturních a společenských sankcí, často velmi přísných. (...) Etnická identifikace byla vždy důležitá při konstrukci identity člověka, ale je třeba přiznat, že zintenzivnění národovotvorných a státotvorných procesů na konci 20. a na začátku 21. století, stejně jako publicita, kterou těmto záležitostem dávají vědci, mezinárodní organizace i výzvy na podporu mizejících jazyků, vedou k ještě vyšší míře pozornosti věnované otázce faktorů, které utvářejí a rozkládají etnickou identifikaci. Zaměření se na vlastní i cizí etnickou (etnicko-národní) totožnost nemusí vést k nacionalistickým postojům, i když tomu tak v dnešní době často bývá⁹.

Zásadní otázkou současné civilizace je, zda vztah náš-cizí musí vytvářet napětí nebo zda ho lze vést takovým způsobem, aby se nestal potenciálním nebo skutečným konfliktem. Bude tomu tak pouze tehdy, jestliže se naučíme své odlišnosti chápat a mluvit o nich.

Jedním z prvků výuky, který kombinuje jazykové znalosti vyjádřené zejména formou jazykového obrazu světa a sociokulturní a kulturní kompetence, je používání textů odkazujících na stereotypy a sebestereotypy – právě tyto kategorie vytvářejí naše povědomí o světě.

Proto využívání stereotypů ve výuce (...) může dokonce pomoci k pochopení určitého chování, včetně toho jazykového, nemluvě o tom, že zpestří a oživí vyučovací proces, a to pokud si budeme zcela vědomi toho, že stereotyp je pouze pomocný faktor v klasifikaci a nezbytné kategorizaci světa. Bez takové kategorizace se lidské myšlení a vnímání neobejde ve světě, který nabízí takovou spoustu vnějších podnětů, a to stále nových. (...) Fakta konstrukce totožnosti lze promítnout do vytváření stereotypu a sebestereotypu. Stereotyp je konceptuální a jazykový konstrukt. Stereotypy jako konceptuální a duševní jevy se zásadně neliší od kulturních stereotypů. Jejich fixace nemusí mít charakter pojmenování, frazeologizace, odvozování atd. – stačí, že je zakořeněny ve vědomí členů skupiny tak silně, že ho lze z textu abstrahovat. Nemusí být oporou v struktuře. Je důležité, aby ve vhodné situaci byl v reakci na vhodně položenou otázku víceméně spontánně vytvořen jazykový text, jehož analýza umožní upozornit na stereotypní rys nebo ho potvrdit¹⁰.

9 Převzato z J. Tambor, A. Tambor, *Cudzoziemiec w oczach Polaka – odwrotna strona autoportretu: film jako narzędzie dydaktyczne (Cizinec očima Poláka – rub autoportretu: film jako učební pomůcka)*, in: *Glottodydaktyka polonistyczna III*, Wydawnictwo PPH ZAPOL, Szczecin, 2013, s. 301–314.

10 Převzato z J. Tambor, A. Tambor, *Cizinec očima Poláka...*

CÍLE VÝUKY

1. Pochopení podstaty interkulturalismu.
2. Identifikace role, kterou v našem životě sehrává jazykový obraz světa.
3. Pochopení, že svět poznáván prostřednictvím smyslů a emocí je popsán pomocí slov.
4. Pochopení důležitosti, kterou mají slova v mezikulturních kontaktech.
5. Rozpoznání pojmu a role stereotypu a sebestereotypu v současné kultuře.

Co je to „mezikulturní vzdělávání“?

- A. Brainstorming – Zamyslete se nad tím, co podle vás znamená pojem „mezikulturní vzdělávání“. Zapište si všechna slova, pojmy a obraty, které s tímto pojmem spojujete. Zkuste je rozdělit do skupin, v nichž by mohl být určen společný jmenovatel – může to být například slovní rodina.
- B. Podívejte se na definici pojmu „mezikulturní vzdělávání“ a uveďte všechny následující:
 - a) slovesa a slovesná podstatná jména,
 - b) podstatná jména,
 - c) přídavná jména.

DEFINICE

Mezikulturní vzdělávání je...

(Pedagogická koncepce, jejímž cílem je rozšiřování vlastní individuální a sociální totožnosti prostřednictvím kontaktu s jinými kulturami, formování chápání kulturních odlišností, zbavování se předsudků a stereotypů (např. etnických nebo náboženských) a prosazování postojů tolerance a dialogu¹¹).

(Pedagogická koncepce, jejímž cílem je rozšiřování vlastní individuální a sociální totožnosti prostřednictvím kontaktu s jinými kulturami, formování chápání kulturních odlišností, zbavování se předsudků a stereotypů (např. etnických nebo náboženských) a prosazování postojů tolerance a dialogu.

Podívejte se na skupiny slov, které jste zapsali, a pouvažujte o tom, jak jejich označení ovlivňuje vaše chápání definice a jaké prvky v ní pronikají do popředí.

¹¹ Více o mezikulturním vzdělávání: <https://www.pcen.gda.pl/materialy/pomorska-edukacja-miedzykulturowa/>, zobrazeno: 10.08.2023.

PRACOVNÍ LIST

1. Seřadte v logickém pořadí úryvky textu týkající se Jazykového obrazu světa (JOS).

Obraz této skupiny, a tedy sebe samotného, také do značné míry určuje náš postoj k „cizím“ a „jiným“. To, jak vidíme a hodnotíme sami sebe, obvykle ovlivňuje náš postoj ke světu, zejména k členům vlastní skupiny a členům „jiných“ skupin, například jiných národů nebo ras.

Kromě stereotypů týkajících se „cizích“ můžeme hovořit také o sebestereotypech, tedy zjednodušených, emocionálně zabarvených a hodnotících názorech o vlastní skupině jen volně souvisejících s realitou, tedy v podstatě názorech o sobě samých. Připisování negativních prvků stereotypům „cizího“ obvykle slouží k zveličení hodnoty vlastní skupiny, nebo – jak napsal – národní megalomanii.

Víra ve vlastní hodnotu dává pocit bezpečí, zatímco negativní sebehodnocení často vede k frustraci a následně k agresi vůči „jiným“ a k sebeagresi. Historici mohou poskytnout četné příklady situací, kdy pocit ohrožení způsobený například epidemií, invazí, válkou nebo hladomorem vedl k hledání „obětního beránka“, kterým byla obvykle etnicky nebo nábožensky cizí skupina, jež byla považována za zdroj neštěstí. Podle psychologů je hon na čarodějnice (v doslovném slova smyslu) ve společnostech evropského kulturního okruhu a mezi africkými či indiánskými společnostmi způsobem, jak převést něco nesrozumitelného, neznámého a hrozivého na něco známé a pochopitelné, a tím i snadněji zvládnutelné.

Úvahy o problematice JOS se v diskuzích objevují minimálně od dob Wilhelma von Humboldta. Humboldt tvrdí, že existuje určitá vnitřní jazyková forma, která je charakteristická pro každý způsob nazírání na svět ukotvený v konkrétních jazycích. Na Humboldtovy názory navázal Weisgerberův přístup. Domníval se, že způsob nazírání na svět odrážený v jazyce neodkazuje na skutečně existující svět, ale spíše na jazyk samotný. Helmut Gipper pokračuje ve Weisgerberových úvahách. Myslí si, že jazyk obsahuje také hodnotící a ideologické aspekty, které se stávají složkami obrazu světa.

A tak v obrazu „cizích“ lze spatřit vyobrazení samého sebe, i když sebestereotyp vzniká také nezávisle, jako soubor vlastností přímo spojovaných s vlastní skupinou.

Termín „stereotyp“ byl definován v knize *Public Opinion* amerického novináře Waltera Lippmanna, která vyšla v roce 1922. Stereotyp je podle jeho tvůrce „obraz v lidské hlavě“ – jednostranný, částečný, schematický – zachycující určitý jev, a zároveň názor na tento jev. Lippmann nebyl schopen poskytnout přesnější definici pojmu „stereotyp“. Definuje „stereotyp“ jako „obraz realit spíše zjednodušený než složitý nebo diferencovaný, spíše chybný než přesný, získaný spíše „z druhé ruky“ než vlastní zkušeností, odolný vůči změnám, dokonce i když by zkušenosti měly tento obraz prověřit.

Ve stejné době v Polsku etnolog a sociolog Jan Stanisław Bystroń klasifikoval vlastnosti, které se obvykle připisují cizím lidem; ukázalo se, že se jedná o: odlišnost, nenormálnost. V pojetí různých sociálních skupin probíhá hranice mezi „vlastními“ a „cizími“ různě, někdy je velmi ostrá, což neumožňuje snadný vstup „cizího“ do skupiny „vlastních“ ani integraci s tímto prostředím.

Důležitým proudem ve vysvětlování způsobů kategorizace a interpretace reality z hlediska jazykového obrazu světa je teorie stereotypů.

2. Odpovězte na otázky. Pozor! Necitujte úryvky textu, ale odpovězte vlastními slovy.

- A. Co je to stereotyp podle Waltera Lippmana?
- B. Jak může jazyk ovlivnit naše vnímání světa?
- C. Je sebestereotyp obrazem, který si vytváříme o jiné sociální skupině?
- D. K čemu je nám sebestereotyp?
- E. Co je národní megalomanie?

3. Myšlenková mapa – na tabuli nebo pomocí elektronických nástrojů vytvořte myšlenkovou mapu týkající se pojmu stereotyp a sebestereotyp. Jaká slova si spojujete s těmito pojmy?

4. Pomocí slovníku a vlastních znalostí napište definice následujících pojmů:

1. stereotyp,
2. sebestereotyp,
3. předsudek,
4. diskriminace,
5. oikofobie,
6. xenofobie,
7. kulturní šok,
8. akulturace,
9. akomodace,
10. asimilace,
11. adaptace,
12. konflikt kultur.

5. Rozdělte výrazy ze cvičení 4 na ty, které mají pozitivní a negativní zabarvení. Pouvažujte, zda mají něco společného s vaším životem, se životem vašich blízkých nebo známých.

6. Podívejte se na níže uvedené názvy národností a na vlastnosti, které jsou jim stereotypně připisovány. Propojte je vzájemně.

1	AMERIČANÉ	A	<ul style="list-style-type: none"> • neustále jedí rýži a syrové ryby • nikdy neřeknou „ne“ • jsou velmi moderní • jsou xenofobní • všichni koukají na mangu a anime • neprojevují emoce • jsou chorobně stydliví
2	ANGLIČANÉ	B	<ul style="list-style-type: none"> • jedí pouze fast food • mají doma malý arzenál zbraní • nevyléčitelní optimisté • stále chodí k psychoanalytikovi • pořád na někoho podávají soudní žaloby • nejsou příliš vzdělaní • myslí si, že Evropa je země
3	FRANCOUZI	C	<ul style="list-style-type: none"> • ukřičení • bordeláři • mamánci • pijí moře kávy • snadno se zamilují • mají rádi dobrou kuchyni, auta a módu • nemají pochopení pro pizzu s kečupem nebo ananasem
4	ŠPANĚLÉ	D	<ul style="list-style-type: none"> • zbožňují pivo • pořád jedí sýr • každý z nich je „dobrý voják Švejk“ • jsou ateisté • jsou národem s nejuvolněnějšími zvyky v Evropě • mají podivný smysl pro humor
5	NĚMCI	E	<ul style="list-style-type: none"> • mají opožděné oslavy (pravoslavné náboženství) • jsou chudí • ukradli Polákům boršč • hodně zpívají • pijí hodně vodky • v jejich zemi je všechno velmi levné

6	POLÁCI	F	<ul style="list-style-type: none"> • džentlmeni • neprojevují emoce • flegmatictí a rezervovaní • staromódní • jejich kuchyně je nejhorší v Evropě • v pět odpoledne pijí čaj
7	ČEŠI	G	<ul style="list-style-type: none"> • horalé • stěžují si, že jim všechno vzali Češi • jsou nudní • předstírají, že nemluví česky • jsou špatní řidiči • jsou obyvatelé Slovinska
8	UKRAJINCI	H	<ul style="list-style-type: none"> • pijí tequilu • všichni chtějí žít v USA • mají početné rodiny • pohostinní • všichni muži jsou macho • jedí hodně avokáda • jsou velmi nábožní
9	SLOVÁCI	I	<ul style="list-style-type: none"> • bez fantazie • přesní • rutinní • pijí hodně piva • jsou burani • pořád jedí klobásu
10	ITALOVÉ	J	<ul style="list-style-type: none"> • lakomí • pijí hodně whisky • nemají rádi, když se jim říká „Angličané“ • mají hodně ovcí • mluví nesrozumitelně anglicky • nosí sukně
11	SKOTOVÉ	K	<ul style="list-style-type: none"> • přehnaně citliví • arogantní • umělci • nesnáší používání cizích jazyků • požívají žáby • romantici

12	MEXIČANÉ	L	<ul style="list-style-type: none"> • zloději • pijani • svatější než papež, neustále se modlí • jsou pracovití • dokážou švindlovat • tleskají po přistání letadla na letišti • jsou velmi pohostinní
13	JAPONCI	M	<ul style="list-style-type: none"> • mají pořád siestu • hluční • všechno odkládají na zítřek • mají rádi krvavou koridu • moderní • emocionální

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13

7. Podívejte se na stereotypy uvedené v předchozím cvičení. Přemýšlejte o tom, z čeho pocházejí, kde mají svůj zdroj, jaké jsou jejich kořeny. Zvažte také, jaký vliv má na ně popkultura a kolik mají společného s realitou.

Kreativní úkol

Představte si, že se stanete vůdcem světa. Pokuste se vytvořit člověka, který dokázal komunikovat se zástupci všech kultur na světě. Dejte mu 20 vlastností, které by mu podle vás usnadnily komunikaci se zástupci různých kultur. Zdůvodněte svou volbu.

„Jsi to, co jíš” – kuchyně jako prostor pro integraci

Klíčová slova: kuchyně, pohraničí, integrace, vzdělávání, interkulturalita, turistika, poznávání, regionalita, lokálnost, globální lokálnost.

Od úsvitu dějin představuje kuchyně jeden z nejdůležitějších určujících znaků kulturní identity národů, etnických skupin a různých místních komunit. Je to také jeden ze základních faktorů globalizace. Často právě díky specifickým pokrmům rozlišujeme navzájem různé oblasti světa. Všude přitom narážíme na McDonald's a dychtivě se uchylujeme k myšlenkovým zkratkám typu „je to taková japonská pizza“, abychom snadno a rychle charakterizovali neznámý nebo velmi orientální pokrm, jakým je např. okonomiyaki. Kulinářský cestovní ruch je dnes velmi důležitým druhem tradičně chápaného cestovního ruchu¹². Lidé, kteří se rozhodnou takto poznávat svět, hledají jedinečné chuťové zážitky. Často chtějí nejen poznat regionální produkty, ale také seznámit se s unikátními technikami přípravy daného pokrmu. V důsledku toho se jako součást poznávacích zájezdů zaměřených na krajinu a historii, které jsou nabízeny v řadě míst na celém světě, objevují kulinářské workshopy, např. příprava těsta na pizzu nebo těstoviny v Itálii nebo shakshuki v Izraeli. Faktorem rozhodujícím o turistické atraktivitě daného regionu na světě se proto čím dál častěji stává osobitost kuchyně a oddanost tradicím. Využívání místních produktů v nabídce restaurací se běžně stává velmi důležitým prvkem propagace místní kuchyně a podpory rozvoje daného regionu. Je také zárukou kvality, autenticity a jedinečnosti místní kuchyně. Restaurace, které se pyšní tím, že jsou místní (nebo čím dál častěji kombinují místní s globálním, v místech, kde se kuchaři snaží rozpitvat tradiční „babiččiny“ recepty a vytvářet nová spojení ingrediencí, čímž podávají starou chuť v nové vizuální podobě), se mohou snažit nasadit vyšší ceny, což vede k tomu, že se stávají prestižnější a žádanější, a tím stoupá hodnota a atraktivita samotných regionálních produktů.

Výuka vychází z předpokladu, že regionální kuchyně je jedním z nejzajímavějších prostorů, které umožňují pochopit specifičnost nehmotného kulturního dědictví oblasti, ze které pochází. Poznáváním používaných regionálních produktů a způsobů přípravy pokrmů poznáváme danou zeměpisnou oblast, a tím pádem začínáme rozumět lidem, kteří v ní žijí.

CÍLE VÝUKY

1. Budování povědomí o existenci rozdělených měst v Evropě.
2. Seznámení účastníků s nelehkou historií válek, dělení v Evropě a jejich důsledky.
3. Vytváření dovednosti hledání prvků, které integrují oblasti a lidi
4. Zvýšení citlivosti účastníků hry na regionalismus, kulturní dědictví, způsoby fungování místních komunit, samospráv a nevládních organizací.

¹² Odhaduje se, že představuje asi 15 %, ale není pochyb o tom, že se toto číslo bude stále zvyšovat.

5. Rozvíjení jazykových dovedností v oblasti kulinářské slovní zásoby: produkty, pokrmy, způsoby přípravy pokrmů, kuchyňské náčiní.
6. Rozvíjení jazykových dovedností v oblasti samosprávy, administrativy a práva místní samosprávy.
7. Rozvíjení sociálních dovedností – zvýšení citlivosti na různorodost, toleranci a podporu rozvoje místních komunit.

ETAPA 1

Účastníci nebo týmy si vylosují jeden pár rozdělených měst. V Evropě existuje 19 měst rozdělených hranicí. Tyto oblasti vznikly umělým politickým rozdělením komunit, které často existovaly jako celek po staletí a byly rozděleny v důsledku historických událostí.

Dvojice rozdělených měst:

Stubice – Polsko	Frankfurt nad Odrou – Německo
Gubin – Polsko	Guben – Německo
Łęknica – Polsko	Bad Muskau – Německo
Zgorzelec – Polsko	Görlitz – Německo
Cieszyn – Polsko	Český Těšín – Česká republika
Baarle-Nassau – Nizozemsko	Baarle Hertog – Belgie
Herzogenrath – Německo	Kerkrade – Nizozemsko
Bad Radkersburg – Rakousko	Gornja Radgona – Slovinsko
Gmünd – Rakousko	České Velenice – Česká republika
Komárom – Maďarsko	Komárno – Slovensko
Valga – Estonsko	Valka – Lotyšsko
Tornio – Finsko	Haparanda – Švédsko
Gorizia – Itálie	Nova Gorica – Slovinsko
Laufenburg – Švýcarsko	Baden – Německo
Rheinfelden – Švýcarsko	Rheinfelden (Baden) – Německo
Narva – Estonsko	Ivangorod – Rusko
Jižní Nikósie – Kypr	Severní Nikósie – Kypr
Slavonski Brod – Chorvatsko	Bosanski Brod – Bosna a Hercegovina
Vatikán – Vatikán	Řím – Itálie

Je nutné se seznámit s historií rozděleného města, jeho kulturou, specifičností, poloze v rámci Evropy, politickými podmínkami jak na celostátní, tak i na samosprávné úrovni. Stojí za to poznat také ekonomické poměry, které vypovídají hodně o obyvatelích daných oblastí (na obou stranách hranice). Ekonomické podmínky určují tok lidí, kulturní a spotřebitelské chování místních komunit.

ETAPA 2

Příprava prezentací – v závislosti na potřebách, ochotě, možnostech účastníků a časových omezeních lze realizovat všechny prezentace, čímž se vytváří znalosti i sociální a lexikální dovednosti z různých oblastí. Můžete si také vybrat jednu formu, nejzajímavější z hlediska cvičení.

Pozor! Následující návrhy prezentací mohou získat různorodé formy v závislosti na technických možnostech, dovednostech a cíli, kterého chce dosáhnout učitel:

- formy klasických prezentací – např. aplikace PowerPoint a Canva,
- jiné grafické formy – např. projektování pomocí hry Sims, Minecraft, komiksová forma, např. Storyboard That,
- filmové formy, zvukové formy, podcasty, různé psané formy, mluvené formy a další.

Prezentace 1

Prezentace vybraného nebo vylosovaného „rozděleného města”:

- A. historické pozadí – vznik města a historie jeho vývoje až po okamžik rozdělení,
- B. historický rámec Evropy nebo oblasti, na jehož pozadí v důsledku války nebo mírových rozhodnutí došlo k rozdělení města,
- C. charakteristika rozdělení z hlediska nepřirozeného rozčlenění města a důsledku vyplývajících z toho pro obyvatele,
- D. současný stav města.

Prezentace 2

Prezentace, jejímž cílem je vytvořit gastronomický podnik nebo restauraci ve zvoleném rozděleném městě. Toto místo musí odpovídat místní kulinářské tradici, historii a kulturnímu dědictví.

Prezentace musí zohledňovat údaj, na které straně hranice se restaurace nachází. Stojí za to požádat o zdůvodnění takového rozhodnutí, které má za účel mobilizovat účastníky k tomu, aby se seznámili s ekonomickými podmínkami v dané zemi (např. úlevy pro podnikatele, výše daní, ceny, úroveň nezaměstnanosti, kultura navštěvování restaurací v dané lokalitě, počet podobných gastronomických podniků).

1. Název podniku.
2. Vzhled prostor, např. barevné řešení, dekorace, nádobí, rekvizity, vnější vzhled atd.
3. Jídelní lístek: 2 předkrmy, 2 polévky, 2 hlavní jídla, 2 dezerty, 2 nápoje – chody musí mít určité názvy (které odkazují na tradice a zvyky daného regionu) a složení (můžete využít také znalosti o přípravě pokrmů a další).
4. Jaké místní/regionální produkty budou v pokrmech použity a proč?

Prezentace 3

Prezentace spojující poznatky o rozděleném městě a jeho obyvatelích. V této prezentaci musí účastníci naplánovat společenské aktivity gastronomického podniku. Je nutné navrhnout opatření zaměřená na místní komunitu, které mají reagovat na místní potřeby. Klíčovým prvkem musí být snaha o sblížení komunity rozděleného města a její integrace.

PRACOVNÍ LIST

Během prezentace každé skupiny může zbytek účastníků vyplňovat kontrolní listy připravené pro každou etapu didaktické hry a po skončení prezentace může klást kontrolní a doplňující otázky:

1. Při první prezentaci:

- A. Vysvětlila skupina historické pozadí – vznik města a historii vývoje města až do jeho rozdělení?
- B. Přiblížila skupina historický rámeček Evropy nebo oblasti, na jehož pozadí v důsledku války nebo mírových rozhodnutí došlo k rozdělení města?
- C. Charakterizovala skupina rozdělení dobře z hlediska nepřirozeného rozčlenění – rozštěpení města a důsledků pro jeho obyvatele?
- D. Poskytla skupina dobrý přehled o současném stavu města a o tom, jak k rozdělení přistupují obyvatelé?

2. Při druhé prezentaci:

- A. Navrhla skupina název podniku adekvátní kulturním podmínkám?
- B. Navrhla skupina vzhled podniku adekvátní kulturním podmínkám?
- C. Navrhla skupina jídelní lístek adekvátní kulturním podmínkám, včetně názvů a složení jednotlivých pokrmů?
- D. Vzala skupina adekvátně místním podmínkám v úvahu lokální nebo regionální produkty využití v pokrmech?
- E. Byly nějak využity poznatky o sezónním výskytu produktů v dané oblasti?

3. Při třetí prezentaci:

- A. Připravila si skupina prezentaci na základě získaných znalostí o rozděleném městě?
- B. Navrhla skupina opatření zaměřená na místní komunitu, které mají reagovat na místní potřeby?
- C. Zahrnovaly navrhované aktivity prvek integrace místní komunity?

4. Všeobecné otázky:

- A. Prokázala skupina důslednost a každá prezentace navazovala na ostatní?
- B. Dopustila se skupina nějakých logických chyb nebo nezohlednila ve svých prezentacích kulturní, politická či ekonomická specifika?

Kreativní úkol

Vyberte si jakýkoliv pokrm s mezinárodním renomé. Může to být váš oblíbený pokrm, může to být něco, co jste vždy chtěli dát. Vyhledejte si na internetu informace o tomto pokrmu – jeho historii, původu, metodách přípravy a ingrediencích nezbytných k jeho přípravě. Možná tento pokrm existuje v různých variantách, v závislosti na regionu země, v níž je populární.

Zvažte, jak si můžete vytvořit vlastní variaci tohoto pokrmu. Jaké typické produkty by mohly být využity v tomto pokrmu? Zkuste mu dát název odpovídající novému složení, např. carpaccio – řepaccio, pizza – palapizza atd.

Materiály

1. Filmový výlet po Těšíně s úkoly a přednáškou o regionální kuchyni: <https://universityofsilesia.padlet.org/tamboragnieszka/cieszyn-miasto-podzielone-i-jego-tradycje-868qqexqp-kx4kfj>
2. Filmová prezentace o rozmanitosti polských a slovenských politických struktur: <https://www.youtube.com/watch?v=bclCF6xi7Y&list=PL8Hn328mNyeP3vqxXRLYreAwmc3nA-gVHj>
3. Článek Miasta podzielone w Europie (Rozdělená města v Evropě) (Katarzyna Kulczyńska): <http://www.studiamiejskie.uni.opole.pl/wp-content/uploads/2016/04/Miasta-podzielone-w-Europie.pdf>

Co a proč nosí žena v kabelce

Klíčová slova: jazyk, pohlaví, stereotyp, předmět, každodenní život.

Lekce je určena pro studenty na počáteční a středně pokročilé úrovni jazykové pokročilosti A2 a B1.

A2: Osoba používající jazyk na této úrovni rozumí frázím a běžnější slovní zásobě související s každodenním životem (např. základní informace o osobě mluvčího a jeho rodině, nákupu, okolí, práci). Dokáže se dorozumívat v jednoduchých rutinních komunikačních situacích, které vyžadují pouze jednoduchou přímou výměnu informací k známým a typickým tématům. Dokáže jednoduše popsat svůj původ, okolí a zabývat se záležitostmi souvisejícími s nejdůležitějšími potřebami každodenního života.

B1: Osoba používající jazyk na této úrovni rozumí významu hlavních témat výpovědi obsažených v jasných standardních sděleních, která se týkají jí známých záležitostí a událostí typických pro práci, školu, volný čas atd. Dokáže si poradit s většinou komunikačních situací, které mohou nastat při cestování v oblasti, kde se tímto jazykem mluví. Dokáže vytvořit jednoduchá, souvislá prohlášení na témata, která jsou jí známá nebo která ji zajímají. Dokáže popsat zážitky, události, sny, naděje a touhy, stručně zdůvodnit nebo vysvětlit své názory a plány. Část materiálu, např. píseň *Dámská kabelka*, lze použít už u studentů na úrovni A1.

A1: Osoba, která mluví jazykem na této úrovni, rozumí a umí používat základní hovorové fráze a výrazy související s každodenním životem. Dokáže představit sebe a jiné osoby a formulovat otázky z oblasti soukromého života, které se týkají např. místa bydliště, osob, které zná, a věcí, které vlastní. Dokáže vést jednoduchý rozhovor za předpokladu, že partner mluví pomalu, srozumitelně a je připraven pomoci¹³.

Lekci lze využít i s pokročilejšími žáky nebo studenty. Může se také lišit věk studentů. V závislosti na cílové skupině cvičení lze upravovat, vybírat nebo z něho odstraňovat jednotlivé příklady.

CÍLE VÝUKY

1. Rozvíjení jazykových dovedností na úrovni znalosti polštiny jako cizího jazyka A1/A2/B1.
2. Opakování slovní zásoby známé studentům, která se týká předmětů každodenní potřeby, nebo uvedení tohoto okruhu slovní zásoby (v případě nižších úrovní).
3. Rozvíjení dovedností čtení s porozuměním.
4. Rozvíjení schopnosti hovořit o tématech souvisejících s genderovými stereotypy.

13 Popis všech jazykových úrovní ze Společného evropského referenčního rámce pro jazyky (CEFR).

PRACOVNÍ METODY

- A. asociativní techniky,
- B. prvky metody *Total Physical Response* (využití pohybu při hodinách),
- C. práce s textem,
- D. intenzivní čtení,
- E. jazyková cvičení.

PRACOVNÍ LIST

- 1A. Přečtěte si text písně *Damska torebka (Dámská kabelka)* od skupiny Pod Budą (poslechněte si píseň v polštině – najdete ji na populárních internetových portálech). Autorem textu je polský zpěvák a skladatel Andrzej Sikorowski.
- 1B. Při poslechu písně v polštině přemýšlejte o tom, jak velké části z ní rozumíte.

Torebka kobiety
Tajemnica, której wciąż nie mogę zgłębić,
To jest coś, jakby warkocz u komety,
Do ramienia przywiązany księżyc.
To jest coś, jakby warkocz u komety,
Do ramienia przywiązany księżyc.

W torebce kobiety
Klucz do domu, tramwajowe są bilety
Kłębek planów gotowych do snucia,
Papierosy albo guma do żucia,
Portmonetka z maleńkim kasztanem,
Jakiś kwit zapomniany na amen,
Dwie pigułki przeciwko migrenie,
W buteleczce perfumy „Marzenie”.

Torebka kobiety
Pozostanie dla mnie zawsze tajemnicą.
To jest coś, jakby warkocz u komety,
Która właśnie przelatuje nad ulicą.
To jest coś, jakby warkocz u komety,
Która właśnie przelatuje nad ulicą.

W kobiecej torebce
Jest długopis i pomięte są przylepce,
Czyjś telefon pisany w pośpiechu
I pomadka czerwona od grzechu,
Jest chusteczka, bo czasem się płacze,

Dámská kabelka
Záhada, kterou stále nedokážu pochopit,
Je to něco jako ohon komety,
Na rameni připoutaný měsíc.
Je to něco jako ohon komety,
Na rameni připoutaný měsíc.

V dámské kabelce
Klíč od domu, jízdenky na tramvaj
Klubko plánů na rozvinutí,
Cigarety nebo žvýkačka,
Peněženka s maličkým kaštanem,
Nějaká účtenka zapomenutá navždy,
Dva prášky proti migréně,
V lahvičce parfém „Sen“

Dámská kabelka
Navždy pro mě zůstane záhadou.
Je to něco jako ohon komety,
Která právě letí nad ulicí.
Je to něco jako ohon komety,
Která právě letí nad ulicí.

V dámské kabelce
Je průpiska a pomačkané nálepky,
Něčí telefon napsaný ve spěchu
A rtěnka červená od hříchu,
Je tu kapesník, protože někdy pláče,

List donikąd, bo zgubił się znaczek
I maskotka od kogoś na szczęście.

A mnie tak przeczucie szepce,
Że czasami w tej torebce,
Gdzieś tam na dnie,
jest schowane moje zdjęcie.

Dopis nikam, protože známka se ztratila
A něčí talisman pro štěstí.

A šeptá mi předtucha,
Že občas v této kabelce,
Někde dole najde se moje fotka.

2. Vypište z textu věci, které má hlavní postava písničky v kabelce. Jsou všechny tyto předměty hmotné nebo jsou možná mezi nimi takové, které jsou metafory?

Dámská kabelka

Záhada, kterou stále nedokážu pochopit,

Je to něco jako ohon komety,

Na rameni připoutaný měsíc.

Je to něco jako ohon komety,

Na rameni připoutaný měsíc.

V dámské kabelce

..... jsou

Klubko pláňů na rozvinutí,

..... nebo

..... s maličkým kaštanem,

Nějaká..... zapomenutá navždy,

Dva proti migréně,

V lahvičce „Sen“.

Dámská kabelka

Navždy pro mě zůstane záhadou.

Je to něco jako ohon komety,

Která právě letí nad ulicí.

Je to něco jako ohon komety,

Která právě letí nad ulicí.

V dámské kabelce

Je a pomačkané jsou,

Něčí napsaný ve spěchu

A červená od hříchu,

Je, protože někdy pláče,

..... nikam, protože se ztratila

A něčí pro štěstí.

A šeptá mi předtucha,

Že občas v této kabelce,

Někde dole najde se moje

3. Na fotografii ukažte předměty, které se nachází v kabelce ženy z písničky.



4. Přečtěte si text. Doplňte chybějící informace. Jak se nazývají věci, které žena má nebo musí mít v kabelce? (Některé z těchto věcí se nachází na následujícím obrázku, ale ne všechny).



Ukaž mi svou kabelku a já ti řeknu, kdo jsi...

-
To je nejdůležitější prvek naší kabelkové výbavy – s tím bude souhlasit každá žena. Nezapomeňte ho nosit ve speciální kapsičce. Jinak ho najdeme poškrábané od klíčů nebo zamazané od rtěnky.
-
Od domu i od auta nosíme ve vnitřní kapsičce kabelky. Proč tam? Když nebudou zvlášť, budeme je pár hodin hledat ve zmeti jiných předmětů.
-
Žijeme v době nových technologií, ale staré metody ještě úplně nevyšly z módy. Tento předmět se může ukázat jako velmi důležitý, pokud si chceme zapsat nový nápad nebo číslo telefonu, které nechceme mít v mobilu.

4.
Velmi důležitá věc. Každý očekává, že je máte – ale často se stává, že i když jsou velmi potřebné (např. když má někdo rýmu), nejsou po ruce.
5.
Měla by být v každé kabelce, zvláště pokud nemáte vždy čas na snídani nebo oběd.
6.
Nosit ji v boční kapsičce kabelky je zajištění pro případ, že by nám ukradli peněženku.
7.
Fronta v obchodě, tramvaj, fronta u lékaře, čekání na někoho. Tato analogová staromódní věc, kterou můžeme použít k zabíjení času, se bude vždy hodit.
8.
Velmi důležitá věc. Budete ho potřebovat, když začne pršet. Díky světové tendenci miniaturizovat předměty může být dostatečně malý, aby se vešel do kabelky.
9.
Některé ženy nosí v kabelce miniaturní zubní kartáčky. Pokud ho ale nemáme po ruce, vždy můžeme mít něco, co nám rychle osvěží dech.

(Na základě:

<https://gadzetomania.pl/12-rzeczy-ktore-kobieta-powinna-miec-w-torebce,6705756847093889a>)

5. Doplňte do vět příslušný tvar slovesa „mít“.

- A. Co já v kabelce?
- B. Co ty v kabelce?
- C. Co ona v kabelce?
- D. Co my v kabelce?
- E. Co vy v kabelce?
- F. Co ony v kabelce?

6. Co nosíte/máte/nosíte...?

Úkol lze splnit různými způsoby. Studenti mohou mluvit, psát nebo vytvářet plakáty – koláže, koláže z kousků papíru, elektronické plakáty, např. v programu Canva – které zobrazují daný druh zavazadla.

*Proszę dopasować nazwy przedmiotów do obrazków:
a) teczka, b) torebka, c) torba, d) walizka, e) plecak, f) paczka,
g) paczuszka, h) siatka, i) reklamówka, j) tobołek*

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

ve složce

.....

v kapse

.....

v batohu

.....

ve školní aktovce

.....

v ledvince

.....

v síťovce

.....

v psaníčku

.....

v kufříku

.....

v diplomatce

.....

v batůžku

.....

v pytli

.....

v nákupní tašce

.....

v igelitce

.....

v jednorázové tašce

.....

v košíku

.....

v tašce messenger

.....

v kufru

.....

v příručním zavazadle

.....

v hlavních / odbavených zavazadlech

.....

Co se nesmí dát do těchto zavazadel za žádných okolností?

7. Které ze zavazadel uvedených v předchozím úkolu si vezmete...?

- do školy,
- do kanceláře,
- do práce,
- na výuku na univerzitě,
- na prázdniny,
- na elegantní večeři,
- na horskou túru,
- na banket,
- na procházku,
- na nákupy,
- na pláž,
- na pustý ostrov.

Kreativní úkol

V několikačlenných skupinkách (nebo jednotlivě) nasbírejte co nejvíce předmětů, jejichž názvy začínají písmeny: S, T, K, P, L (s ohledem na specifika daného jazyka lze použít jiná písmena). Podívejte se do batohů, tašek, kabelek, rozhlédněte se po místnosti. Pokud je to možné, jděte ven.

Učíme se jazyk pomocí audiodeskripce

Klíčová slova: jazyk, audio, video, popis, slovník.

Audiodeskripce je slovní zvukový popis obrazu a vizuálního obsahu obsaženého v audiovizuálním vysílání, určený postiženým osobám s vadami zraku, zařazený do vysílání nebo vysílaný současně s pořadem¹⁴.

Audiodeskripce je metoda audiovizuálního překladu určená nevidomým a slabozrakým lidem. Audiodeskripce se objevila v Polsku nedávno. Prvním polským filmem, který byl uveden se zvukovým popisem, byl *Statisté*. První takové představení se konalo v roce 2006. V Polsku se řadu let používala technika tyflob filmu. Jde o metodu v zásadě velmi podobnou audiodeskripci, ale v případě tyflob filmu je nutné vytvořit políčko pauzy, v níž je popsáno všechno, co je nutné vědět ohledně dané scény a postav v ní. Tento způsob výrazně prodloužil dobu sledování filmu, takže postupem času přešel ve zvukový popis, který nevyžaduje zmrazení obrazu a vše, co popisující hlas řekne, se musí vměstnat do okamžiků, kdy z obrazovky nezní dialogy nebo hlas vyprávěče.

Pokud se učitel rozhodne využít audiodeskripci ve výukovém procesu, je žádoucí dodržovat faktická pravidla, kterými se audiodeskripce řídí. To nám umožní zavést určitá pravidla, podle nichž budou muset naši studenti a žáci postupovat, což na jednu stranu poněkud ztíží práci, ale na druhou stranu je přiměje ke kreativnější práci. Navíc to umožní vytvoření funkčnosti hodiny (úkolová metoda) – možná se audiodeskripce připravená v rámci výuky ukáže být užitečnou a bude stát za zveřejnění.

Rychlý přehled pravidel

- A. Je vhodné neustále zdůrazňovat, že nevidomého diváka nelze zvýhodňovat ani znevýhodňovat oproti vidícímu divákovi.
- B. Nesmíme cenzurovat věci, které se zdají nevhodné nebo nepříjemné.
- C. Důležité také je, abychom se snažili svět popsat co nejobjektivněji, bez velkého množství hodnotících slov. Nemá cenu říkat „hezký muž“, „krásná žena“, „hnusné jídlo“. To, co je pro jednoho krásné nebo ohavné, může u druhého vyvolávat úplně jiné pocity a emoce. Deskriptor by měl mít zájem popsat např. vzhled nebo oblečení tak, aby to přímo neovlivňovalo názor posluchače na daný předmět nebo danou osobu, o které mluví.
- D. Důvodem pro použití takových emotivních slov a výroků může být samozřejmě děj – pokud je povaha daného předmětu zřejmá a vyvolává konkrétní pocity, např. v postavách, které jdou právě vidět na obrazovce. Používání slov se silnou dávkou emocionality, subjektivních pocitů a našich názorů se někdy stane důvtipným způsobem, jak se vyhnout popisu dané soby nebo daného předmětu, přičemž v audiodeskriptivních cvičeních jede právě o co největší rozšíření slovní zásoby.

¹⁴ Na základě: Zákona o rozhlasovém a televizním vysílání ze dne 25. března 2011.

Deskriptor se nesmí omezovat na výrazy s co nejobecnějším významem. Při rozboru významových odstínů synonym by měl vybrat ten, který nejpřesněji odráží podstatu. Např.: dům – nebo spíše: budova, stavba, mrakodrap, úřední budova, činžovní dům, budova, sídlo, chatrč, domek?; dívá se – nebo spíše: nahlíží, pokukuje, zírání, rozhlíží se, pozoruje, zírání, hodnotí zrakem nebo kontroluje?¹⁵.

- E. Stojí za to hledat přirovnání, metafory a epiteta: „Stínidlo lampy připomíná bohatě zdobený dámský klobouk s dlouhým závojem. Závoj je neobvyklý, protože je vyroben z třásní a obepíná celý klobouk“ (úryvek z audio popisu Kabinetu z Mazovského muzea v Płocku); „Proud medu teče na propletené ruce Kašky a Uhorczyka. Medově pozlacené ruce se navzájem hladí“ (úryvek z audio popisu filmu *Jánošík*)¹⁶.

AUDIODESKRIPCE

- Nevidomého diváka nelze zvýhodňovat ani znevýhodňovat oproti vidícímu divákovi (necenzurujeme prvky, které se popisující osobě zdají nevhodné nebo nepříjemné).
- Při vytváření audiodeskripce si neustále klademe otázku: Kdo? Co? Kde? Jak? Kdy?
- Popisujeme svět od celkového pohledu po detaily.
- Je velmi důležité, abychom popisovali daný prostor nebo danou osobu postupně po jednotlivých etapách, jinak nám v tomto popisu převládne chaos a osoba poslouchající náš popis nebude schopna dát fakta do logických souvislostí.
- Nesmíme zapomínat na přečtení nápisů, informací a titulků objevujících se na obrazovce a na vysvětlení nejasných zvuků.

15 *Audiodeskrypcja – zasady tworzenia (Audiodeskripce – pravidla vytváření)* – příručka Nadace Kultury bez bariér: <https://kulturabezbarier.org/wp-content/uploads/2019/12/Audiodeskrypcja-zasady-tworzenia.pdf>

16 Tamtéž.

Velmi dobrý materiál pro jazyková cvičení lze získat zaměřením textů na konkrétní věkovou skupinu příjemců. Pokud je popis určen konkrétnímu publiku, např. dětem, měl by zvukový popis zohledňovat jejich specifické potřeby, očekávání a zvyky. Tato cvičení umožňují studentům získat další úroveň jazykového povědomí.

CÍLE VÝUKY

1. Rozšíření slovní zásoby.
2. Seznámení účastníků kurzu s učebními pomůckami a jejich používáním – slovníky, glosáře, korpusy, lexikony, tezaury.
3. Příprava na certifikační zkoušku z polštiny jako cizího jazyka (část: mluvení).
4. Posílení schopnosti vytvářet různorodé a jazykově atraktivní věty.

PRACOVNÍ METODY

- A. sociativní techniky,
- B. práce s textem,
- C. práce s knihou,
- D. projektová metoda,
- E. brainstorming.

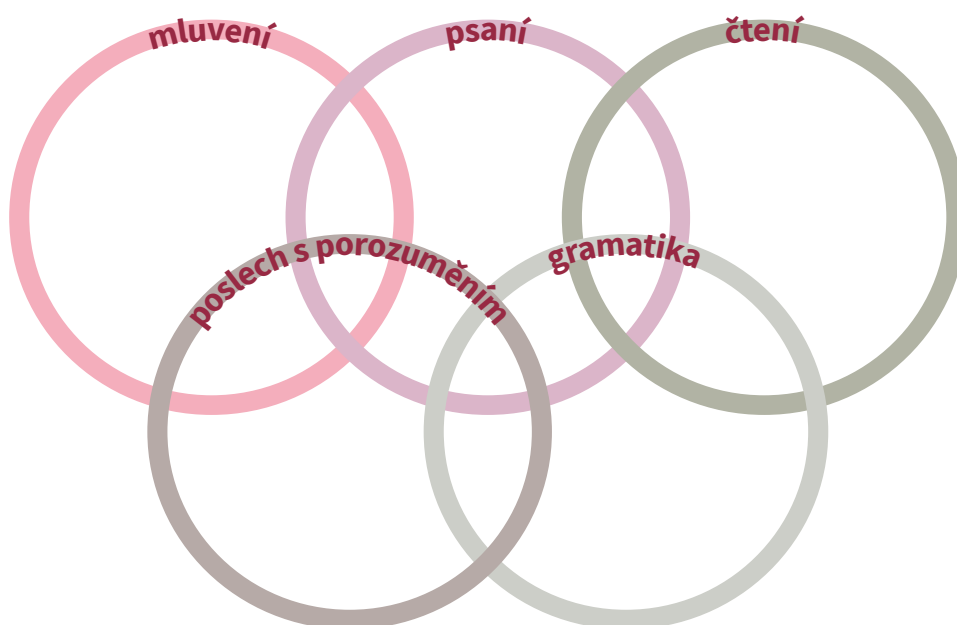
PRACOVNÍ LIST

1. **Brainstorming** – jaká dovednost je v novém jazyce nejdůležitější? Co je nejjednodušší se naučit a co nejtěžší?

psaní – čtení – mluvení – poslech s porozuměním – gramatika (v polštině je gramatika vzhledem ke specifičnosti jazyka považována za pátou jazykovou dovednost).

Skupina musí posoudit:

- výhody a nevýhody osvojení konkrétních jazykových dovedností,
- vliv některých dovedností na získávání jiných,
- hierarchie důležitosti (zde se vyplatí položit si otázku: co je důležitější – znalost gramatiky nebo slovní zásoby?).



Při provádění cvičení se vyplatí použít výše uvedený graf (nebo podobný) – umožňuje vám označit rozdíly a podobnosti (společné body), které se objevují při získávání konkrétních dovedností.

2. **Napište nebo řekněte, k čemu jsou zmíněné slovníky. Co v nich najdete? V jaké situaci je použijete?**

1. slovník cizích slov,
2. tezaurus,
3. slovník antonym,
4. frazeologický slovník,
5. pravopisný slovník,
6. etymologický slovník,
7. slovník spisovného jazyka českého,

8. ortoepický slovník,
9. ortofonický slovník,
10. dvojjazyčný slovník,
11. slovník archaismů,
12. onomastický slovník,
13. slovník paronym,
14. slovník homonym,
15. frekvenční slovník,
16. terminologický slovník,
17. slovník výslovnosti,
18. slovník vulgarismů,
19. slovník regionalismů,
20. slovník rýmů,
21. retrogradní slovník.

3. Pomocí příslušného slovníku dokončete úkoly.

A. Vysvětlete význam slov:

- apodiktický,
- kuriózní,
- lapidární.

B. Uvedte synonyma pro slova:

- myslet,
- dělit,
- sbírat,

C. Spojte dvojice polských slov cizího původu a jejich cizojazyčný zdroj (zvažte, zda víte, z jakého jazyka pocházejí):

1.	garáž	A	al-kīmijā
2.	gilotina	B	knödel
3.	alchymie	C	tabouret
4.	káva	D	weekend
5.	kravata	E	sukkar
6.	knedlík	F	guillotine
7.	taburet	G	palazzo
8.	víkend	H	qahwa
9.	cukr	I	cravate
10.	palác	J	garage

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
J									

D. Uveďte antonyma slov:

- hezký,
- moudrý,
- zajímavý.

E. Uveďte několik frazeologismů s následujícími slovy:

- mrak,
- vzduch,
- srdce.

4. Seznamte se s existujícími slovníky na internetu. Lze všechny slovníky zmíněné ve cvičení 2 najít na internetu? Kterým zdrojům důvěřujete více – papírovým nebo internetovým?

The screenshot shows the Wikislovník website interface. At the top, there's a navigation bar with 'Hlavní strana' and 'Diskuse'. The main heading is 'Wikislovník: Hlavní strana'. Below it, there's a large image of a hand holding a pen over a document, with the text 'Wikislovník – slovníkový souputník otevřené encyklopedie Wikipedie – je projekt, který má za cíl vytvořit otevřený mr'. Below the image, there are sections for 'Vyhledávání' (Search) and 'Slovo týdne' (Word of the week). The search section includes 'Podle: jazyků' and 'Abecední rejstřík, aneb slova začínající na:' followed by a list of letters. The 'Slovo týdne' section shows the word 'frčka' in Czech, with its grammatical information and two definitions: '1. (nářečné) knoflík' and '2. (vojenský slang) vojenská hodnost'. At the bottom, there's a search bar and a footer with 'Slovník spisovného jazyka českého | Nápověda | © Ústav pro jazyk český, v. v. i. 2011'.

Slovník spisovného jazyka českého

Za vedení

B. Havránka (hlavního redaktora), J. Běliče, M. Helcla a A. Jedličky

zpracoval lexikografický kolektiv Ústavu pro jazyk český ČSAV:

*V. Červená, J. Filipce, F. Havlová, M. Churavý, L. Janský, K. Kozlová, L. Kroupová, J. Machač, H. Marešová, V. Mejšťák, E. Michálek, B. Papírníková, E. Pokorná, B. Pošťolková, M. Roudný
dále spolupracovali: F. Daneš, K. Hausenblas, Z. Hlaváčková, M. Hovorková, H. Kratochvílová, J. Štindlová, F. Váhala, J. Váček*

5. Rozvíjení základních vět – doplňte následující věty pomocí uvedených slov. Vložte doplňující slova do příslušných / vhodných mezer (všimněte si, že může být nutné použití dalších interpunkčních znamének).

A. DÍVKA ŠLA PO CESTĚ

- vysoká, klikatá, lesní, klidně, za soumraku, pěkná, černoooká, tmavá, směrem k městečku osvětlenému pouličními lampami

.....
.....

B. MAŘKA KOUPILA POČÍTAČ

- Němka, ultralehký, nejnovější generace, předevčírem, za akční cenu, blondatá, v internetovém obchodě

.....
.....

C. MANŽELSKÝ PÁR ODJEL NA DOVOLENOU

- nezapomenutelná, v červenci, drahá, nedávno oddaný, luxusní, Pszczótków, letos, do Říma

.....
.....

D. SLON STEFAN ŽIJE V SAVANĚ

- africký, velký, šedý, klidně, africké, horké, kdysi používaný jako bojové zvíře, v současnosti

.....
.....

6. Podle zásad zvukového popisu popište fotografii. Využívejte pomocné otázky.

1. V jaké místnosti sedí rodina (jak to víte?).
2. Jak tato místnost vypadá?
3. Jaká je denní doba (jak to víte?).
4. Kdo sedí u stolu?
5. Jak tito lidé vypadají, jak jsou oblečení, jaké emoce lze vidět na jejich tvářích?
6. Co je na stole, jak vypadá nádobí, co je na talířích, co ve sklenicích?
7. Jaké jídlo jí rodina (jak to víte?).



7. Nyní se podívejte na slavné polské obrazy a připravte si k nim audiopopisy. Při vytváření audiodeskripcce obrazu se s ním musíte nejprve seznámit. Audiopopis obrazu se musí skládat ze čtyř částí:

1. **základní údaje** – stručné technické údaje o obraze: jméno a příjmení autora, titul, technika provedení, rozměry, rok provedení, případně údaj, v čí sbírce se obraz nachází (tato část by měla být suchá a věcná, ne barvitá a popisná),
2. **obecný popis** – pár jednoduchých vět navozujících atmosféru obrazu. Mohou tam být informace o stylu, dominantním zbarvení a náladě. „Pokud nevíte, co by mělo být ve všeobecném popisu, poproste někoho, aby se na tři sekundy podíval na prezentované dílo, poté zavřel oči a povyprávěl, co si zapamatoval“¹⁷,
3. **podrobný popis** – poměrně podrobné povídání o obraze. Pokud je na obrázku příliš mnoho detailů, omezte se na prvky, které považujete za nejdůležitější. „Pořadí podrobného popisu musí být dodrženo i v případě, že obraz, který popisujete, vám připomíná popelnici s náhodně vytvořenou kompozicí určitých tvarů a barev“¹⁸,

17 *Audiodeskrypcja – zasady tworzenia (Audiodeskripcce obrazů – pravidla vytváření)* – příručka Nadace Kultury bez bariér: <https://kulturabezbarier.org/wp-content/uploads/2022/04/Audiodeskrypcja-obrazów-publikacja-na-10-lat-wspólnej-pracy.pdf>

18 Tamtéž.

4. **osnova** – jde o doplňující informace o obraze, které nesouvisí s prvky zobrazenými na něm. „Život každého obrazu není jen jeho vzhled, ale také jeho existence v každodenním životě, v historii, ve společenské a kulturní realitě. (...) Jde o chvílku na vzdělávání. Osnova je souborem kuriozit, například informací o historii obrazu, jeho autorovi či autorce, existenci díla ve společenském a kulturním prostoru a nejdůležitějších informací souvisejících s technikou jeho vytvoření. Všechny tyto informace však neuvádějte v jednom zvukovém popisu. Vyberte si ty, které se hodí k příběhu, který vytváříte“¹⁹.

Obrazy

- A. Józef Chełmoński, *Čápi*, 1900, autor: Józef Chełmoński – <https://cyfrowe.mnw.art.pl/en/catalog/510861>, veřejná doména, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=70712051>



19 Tamtéž.

- B. Jan Matejko, *Bitva u Grundwaldu*, 1878, autor: Jan Matejko – <http://cyfrowe.mnw.art.pl/dmuseion/docmetadata?id=4799>, veřejná doména, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=49004656>



- C. Aleksander Gieryski, *Židovka s pomeranči*, 1880/1881, autor: Aleksander Gieryski – <http://cyfrowe.mnw.art.pl/dmuseion/docmetadata?id=19465>, veřejná doména, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=42882994>



Kreativní úkol

Vyberte si fragment svého oblíbeného filmu nebo seriálu a zkuste k němu připravit zvukový popis. Je to výrazně těžší než audiopopis statického obrazu, ale už jste dobře připraveni. Hodně štěstí!

Využijte nápovědu:

1. Audiodeskripce – pravidla vytváření: <https://kulturabezbarier.org/wp-content/uploads/2019/12/Audiodeskrypcja-zasady-tworzenia.pdf>
2. Audiodeskripce jako metoda výuky polského jazyka – Polská Filmová Polička: <https://youtu.be/bcqsuuQ3JT0>
3. Příklady filmů s audiodeskripcí: <https://adapter.pl/edukacja/audiodeskrypcja-definicja-reguly/>

Jste král džungle?

Klíčová slova: komunikace, totožnost, odlišnost, různorodost, podobnost, národnost.

Mezikulturní komunikace je jedním z klíčových témat současnosti. Naše každodenní fungování se do značné míry týká toho, jak komunikovat s osobami, které se od nás odlišují. Tato odlišnost, kterou jsme kdysi vnímali hlavně z perspektivy národnosti (tedy etnické příslušnosti), v dnešní době výrazně rozšířila svůj rozsah.

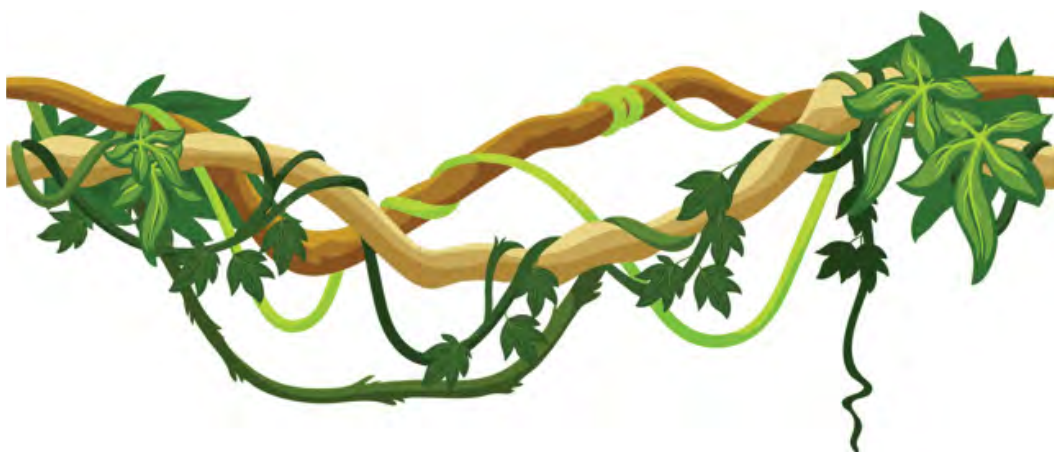
Předsudky vůči etnickým a sexuálním menšinám mizí, když opravdu poznáme jejich příslušníky. Když se místo kategorie stanou živými lidmi. Za nárůst averze k odlišnostem mohou média, politici a internet, říká sociální psycholog dr hab. Michał Bilewicz²⁰.

Mezikulturní komunikace se proto dnes stala komunikačním mostem spojujícím lidi různých ras, národností, náboženství, pohlaví a tříd.

S určitým celkem běžně používaným zjednodušením se předpokládá, že to, co sděluje odesílatel (tedy informace, které jsou nějakým způsobem vkládány do signálu odesílatelem v důsledku volby jedné z existujících možností), a informace odvozené ze signálu příjemcem (což si lze představit jako volbu jedné z těchto možností) jsou totožné²¹.

Mezikulturní komunikace dnes především spočívá v práci na tom, aby byly v rozdílech vidět životní hodnoty a abychom se ochotně učili, jak spolu mluvit s respektováním potřeb a s úctou vůči oběma stranám komunikačního aktu, tedy k odesílateli a příjemci.

Čím je tedy správná mezikulturní komunikace a čím může být? Toto cvičení ukáže, jak se na ni máte připravit a jak je vložit do rámců ne vždy samozřejmých.



20 E. Marat, *Ludzie a nie ideologia. Uprzedzenia wobec mniejszości znikają, gdy poznajemy ich członków* (Lidé, ne ideologie. Předsudky vůči menšinám zmizí, když poznáváme jejich příslušníky), 13.06.2022, <https://zwierniadlo.pl/psychologia/372898,1,ludzie-a-nie-ideologia-upzedzenia-wobec-mniejszosci-znikaja-gdy-poznajemy-ich-czlonkow.read>, zobrazeno: 14.07.2023.

21 J. Lyons, *Semantyka 1 (Sémantika 1)*, PWN, Warszawa 1984, s. 36.

CÍLE CVIČENÍ

1. Upozornění na rozdíly ve formách komunikace mezi představiteli různých národů.
2. Odhalování významů skrytých v alegoriích a symbolech a ukázání jejich odlišného významu v různých kulturách.
3. Zlepšení dovednosti čtení s porozuměním.
4. Rozvoj všeobecných a specifických znalostí.

Božské, královské nebo prokleté? Symbolika zvířat ve středověku

(...) Symbol pochází z řeckého výrazu *symbolon*, což znamená předmět rozdělený mezi dva lidi. Pro oba to mělo být poznávací znamení a dohoda, která je spojovala. Pro středověké lidi nebyl symbol jen jednoduchým grafickým znázorněním jevu, který představoval. Symbol se stal univerzálním klíčem k tajemné neviditelné realitě, která po tisíciletí prostupuje lidský svět a spojuje nebe (*sacrum*) a zemi (*profanum*).

Takové magické myšlení bylo všudypřítomné v životě tehdejších lidí. Předmětům a jevům z každodenního života byl přisuzován hlubší význam. Takto interpretoval člověk v období středověku jevy počasí, sny a historické události. (...) Hledání skrytého významu téměř v každém prvku reality vedlo středověké lidi k hloubkové symbolické analýze jejich okolí. Přitahovalo je to, co bylo tajemné a neobjevené. A takový se zdál být svět přírody a zvířat – bytostí podobných lidem do určité míry, ale přesto zcela odlišných od něho. (...)

Lev – symbol krále a Krista

Lev byl ve středověku jedním z nejčastěji zobrazovaných zvířat. Objevoval se v středověké ikonografii a literatuře a představoval oblíbený heraldický motiv. Panovníci přijímali lva jako symbol svého rodu a umísťovali ho na brnění a prapory. Běžným zvykem bylo také dávat panovníkům přízviska související se lvem. Nejznámějším králem s přezdívkou „lví“ byl Richard Lví srdce, ale nebyl jediný, kdo používal toto jméno. Jindřich III., saský princ z dynastie Welfů, a francouzský král Ludvík VIII., byli také nazýváni „lev“.

Lev zaujímal čestné místo v křesťanských bestiářích. Byl ztotožněn s vrozenou majestátností a byl dokonalým ztělesněním dobrého vládce. Lev byl běžně spojován s odvahou, statečností a noblesou a lidé obdivovali jeho působivý vzhled. Věhlas lva byl tak velký, že jej církevní otcové po určitou dobu symbolicky ztotožňovali s Kristem. (...)

Přesto se našly také momenty, kdy byl lev vnímán dvojsmyslně až negativně. Souvisí to především s mnoha biblickými pasážemi, které naznačují negativní roli tohoto zvířete. Svatý Pavel psal o Božím vysvobození „ze lví tlamy“ a prorok Daniel byl na příkaz perského krále umístěn do jámy plné lvů. Navíc toto zvíře mohlo vzbuzovat strach a jeho tlama vzbuzovala negativní asociace spojované s propastí.

Pes – věrný přítel nebo pohan?

Mohlo by se zdát, že symbolika psa – zvířete provázejícího člověka po tisíce let – měla ve středověku pouze kladné konotace. Nic nemůže být dále od pravdy. Symbolicky, pes prošel během staletí obrovskou metamorfózou. V raném středověku byl pes považován za nečisté zvíře připomínající někdy Satana. Souviselo to především s negativním obrazem psů zobrazeným v Bibli. V evangeliu sv. Matouše údajně Kristus řekl: „Nedávejte svaté věci psům a neházejte své perly prasatům (...)“.

(...) Spojování symboliky psa s kacíři bylo ve středověku běžnou praxí. Nepokřtění obyvatelé vzdálených zemí existovali v lidovém povědomí jako lidské bytosti se psími hlavami. (...)

Plně rehabilitován byl symbol psa ve vrcholném středověku. Zásahu na tom mělo feudální zřízení, které od 12. století začalo dosahovat vrcholu rozvoje. Vlastnosti jako věrnost a loajalita se pak staly nejceněnějšími vlastnostmi ctnostného člověka. Pes jako oddaný společník a noční hlídač se jevil jako ideální vzor a symbol. V této době se jednou z oblíbených radovánek panovníků stal lov. Díky tomu se psi jako nesmírně lovečtí tvorové stali nedílnou součástí honu na zvěř, a tím si jich čím dál víc vážila společnost.

Medvěd – propad významu

Historie medvěda jako symbolu je obdobím boje mezi křesťanskou a pohanskou symbolikou. Medvěd jako zvíře žijící v severní Evropě byl běžně znám a uznáván. Germáni, Keltové a dokonce i Slované ho považovali za magickou a mystickou bytost. Jeho velikost, způsob boje a hrůza, kterou vzbuzoval, daly zvířeti vysoké a trvalé místo v panteonu posvátných zvířat germánské mytologie. Mnoho náčelníků se vnímalo jako potomky medvědů a pohanští válečníci se před bitvami snažili pomocí tance získat medvědí sílu.

V prvních stoletích středověku byl medvěd běžně využíván jako symbol moci franskými králi a německými císaři. Bylo možné najít i příklady „medvědích“ přezdivek. Příkladem může být Albrecht Medvěd, slavný braniborský markrabě a dobyvačný přemožitel Slovanů.

Pohanské symbolické znázornění medvěda nebylo v souladu s myšlenkami církevních hierarchů, kteří ze všech sil bojovali proti pozůstatkům pohanství v křesťanské Evropě. (...) Medvěd byl v bestiářích popisován jako hloupé zvíře, nemotorně se pohybující, žravé a chlípivé. Navíc se báli jeho napůl lidského postoje, když se pouštěl do boje. (...) Čím více středověká Evropa potlačovala své „germánství“, tím méně medvědů bylo možné nalézt v symbolice. Nakonec se toto zvíře, pravidelně předváděné cirkusovými umělci k radosti davu, stalo ztělesněním jemnosti a směšnosti.

Kočka – ďáblův společník

Ve středověku byla kočka bezpochyby tvorem těšícím se špatné pověsti. Tato zvířata byla považována za symboly zla a stvoření, která měla pravidelný kontakt se Satanem. Právě v té době byla černá kočka ztotožněna se smůlou a s čarodějnicí, kterou měla neustále doprovázet. Kočky byly všeobecně

obávané, a proto se stávaly obětí pravidelných pogromů. Jeden takový incident vedl k eskalaci morové epidemie, protože nedostatek koček přispěl k bleskovému nárůstu populace myši a krysy, které tuto nemoc šíří. Kromě toho byli kacíři obviňováni z kontaktů s kočkami a templáři ve 14. století dokonce z toho, že dovolili kočkám sloužit svatou mši.

(...) Ve společnosti, která si váží stability a pouta k místu, se kočka zdála být naprosto nepochopitelným tvorem. Okamžité změny polohy, objevování a mizení v kteroukoliv denní či noční hodinu vedly k tomu, že kočka byla obviňována z kontaktů s černou magií. Ani chytání jí nepřineslo žádné kladné vlastnosti. Hrát si s obětí před jejím usmrcením bylo středověkými lidmi považováno za něco podivného a nepřirozeného. (...) I když se v pozdějších dobách kočka dočkala rehabilitace, stále je v mnoha ohledech vnímána „středověkým“ způsobem, tedy jako tajemný a nevyzpytatelný tvor nosící smůlu.

(Zdroj:

<https://histmag.org/Boskie-krolewskie-czy-przeklecie-Symbolika-zwierzat-w-sredniowieczu-25247>)

PRACOVNÍ LIST

1. S použitím textu vypište vlastnosti, které patří zvířatům uvedeným v něm:

A. LEV

.....

B. PES

.....

C. MEDVĚD

.....

D. KOČKA

.....

2. Podívejte se na názvy zvířat. Každým z těchto slov můžeme popsat člověka. Jakého?

A. PRASE

.....

B. BERAN

.....

C. ŠTĚŇĚ

.....

D. PRASE

.....

E. VŮL

.....

F. VELBLOUD

.....

G. OSEL

.....

H. KRÁVA

.....

3. Spojte pojmy s jejich významy.

1	symbol	A	motiv, postava nebo děj, který má kromě doslovného významu pevný přenesený význam daný konvencí
2	alegorie	B	personifikace – přisouzení lidských vlastností
3	stereotyp	C	poznámka nebo kresba sloužící k vyjádření něčeho
4	metafora	D	připisování lidských vlastností zvířatům a neživým předmětům
5	zosobnění	E	představa o někom nebo něčem, utkvělá v povědomí velké skupiny lidí a nepodléhající snadno změnám, přičemž se ne vždy shoduje se skutečností
6	antropomorfizace	F	speciální grafický znak sloužící ke stručném zaznamenání nějakého obsahu
7	znak	G	stylistický prostředek, v němž slovo, výraz, popis nebo obrázek získávají nový význam odkazem na jinou věc nebo jev na základě vnímané podobnosti

1	2	3	4	5	6	7

(Definice podle: Velký slovník polského jazyka)

4. Co by se stalo, kdyby ...?

Úkol lze přizpůsobit počtu lidí ve skupině. Postavy (zvířata) vystupující ve hře lze rozdělit mezi mnoho lidí (každý dostane jinou roli). K úkolu se pak vyplatí přidat i prvek dramatu. Tato výuková metoda je velmi vývojová, neboť vyžaduje použití hereckých výrazových prostředků (těl a hlasů). Slouží tak komplexnímu rozvoji a připravuje na hraní rolí.

Odkazováním na individualitu každé lidské bytosti napomáhá při odkrývání a rozvíjení nejvhodnějších osobnostních rysů u člověka. Rozvíjí samostatnost při myšlení a kreativitu žáků i pedagoga vedoucího cvičení, rozvíjí schopnost navazovat dialog i emocionální aktivitu a umožňuje samostatné dospění k poznání.²²

Úkol lze použít i při individuální práci s jedním studentem. V tomto případě se stává „rozehrávačem / rozhodující osobou / zdrojem odpovědí na otázky“ a zbytek hráčů zůstává „na papíře“.

Postavy hry

- hyena
- kočka
- opice
- osel
- pes
- krysa
- koala
- lemur
- myš
- orel
- drak
- žába
- kůň
- lev
- medvěd
- páv
- sova
- žirafa

A. Přiřadte uvedené kombinace povahových vlastností k jednotlivým zvířatům. Uvedené vlastnosti mají svůj základ ve fyzických vlastnostech, symbolice zvířat a v popkultuře, ale je nutné je chápat dohodnutým způsobem a částečně jako žert.

(Poznámka pro osobu řídící hru nebo učitele: v případě skupiny s pestrým národnostním složením může dojít k rozdílnému vnímání některých vlastností v kombinaci s konkrétními zvířaty).

hyena	šelma	silná	často se směje
koala	uklidnit	roztomilý	klidný
kůň	silný	vydrží hodně	rychlý
kočka	hodně spí	funguje skvěle v noci	je líná

²² Více o metodě dramatu: <https://www.cwro.edu.pl/1152,drama+jako+metoda+nauczania+i+wychowania+wykorzystywana+w+pracy+z+dzieckiem>, načteno: 10.08.2023.

lemur	aktivní v noci	inteligentní	symbol špatných zpráv
lev	z královské linie	moudrý	hrdý
opice	obratná	ráda si přivlastňuje cizí věci	může fungovat v různých podmínkách
myš	rychlá	má skvělý sluch	snadno se vyleká
medvěd	hodně spí	je fit	má velmi dobrý čich
osel	tvrdohlavý	odolný	bystrý
orel	nemilosrdný	odvážný	z královské linie
páv	hrdý	vědomý své krásy	slouží na ozdobu
pes	věrný	přátelský	pohodový
drak	děsivý (ostatní se ho bojí)	egocentrický	arogantní
sova	moudrá	funguje lépe v noci	má skvělý zrak
krysa	společenská	aktivní	bystrá
žába	snadno se přizpůsobí okolí	kvákající	odolná
žirafa	vidí daleko	v myšlenkách daleko od jiných	vznešená

- B.** Vzpomeňte si na filmy (např. *Zpívej, Kung Fu Panda, Madagaskar, Pan Včelka, Mravenec-Z* a další), písně, básně a další kulturní texty, jejichž hrdiny jsou zvířata. Přemýšlejte o tom, jaká zvířata se tam objevila, jaké byly jejich charaktery – zda měly něco společného se skutečnými rysy těchto zvířat, nebo možná naopak – byly to postavy objevující se v kulturních textech, které ovlivnily globální obraz a vybudovaly stereotyp daného zvíře v kultuře.
- C.** Vžijte se do role konkrétních zvířat (A) a podle povahových vlastností uvedených u nich řešte úkoly.
1. Předchozímu vládci zvířecí říše skončilo funkční období. Podruhé už podle předpisů kandidovat nemůže. Rozhodl(a) jste se stát králem. Přesvědčte ostatní zvířata, že jste pro tuto roli nejlepší.
 2. Stal(a) jste se vládcem zvířecí říše. Jmenujte dva zástupce, z nichž jeden vás bude zastupovat ve dne a druhý v noci. Zdůvodněte svou volbu.

3. V džungli poškozená přehrada zablokovala tok řeky u jejího pramene. Je sucho. Musíme vybrat někoho, kdo se s tímto problémem vypořádá. Přesvědčte ostatní, že byste to měl(a) být vy.
4. V hranicích vašeho světa vznikl nový stát. Nevíte, kdo v něm vládne, a neznáte jeho obyvatele. Velmi rád(a) byste navázal(a) dobré diplomatické vztahy s novou zemí, ale sami to nezvládnete – máte povinnosti v džungli. Musíte poslat posla. Řekněte, které zvíře by to mělo být a proč.
5. Vaše království se dříve spoléhalo na ekonomiku, která má negativní dopad na životní prostředí. Kvůli klimatické krizi, která Zemi ohrožuje, musí být v království provedeny reformy. Navrhněte pozitivní změny a vezměte si příklad z působení své země ve prospěch ekologie.

Kreativní úkol

Vytvořte grafický návrh (prezentace, plakát atd.), v němž navrhnete zvířata symbolizující různé země, a svůj výběr stručně zdůvodníte. Pozor! Využijte vlastní kreativitu a znalost různých kultur – neuvádějte zvířata, která jsou faktickými symboly jednotlivých zemí.

Babylonská věž

Klíčová slova: jazyk, komunikace, národ, totožnost, region, dialekt, společenství Evropa, Slované.

Obrovský význam v komunikaci chápané široce jako systém výměny nápadů, ideí, sdělování úsudků o světě má jazyk, přesněji řečeno jazyky. Dnes v době snadného pohybu v prostoru – jak skutečném, tak i virtuálním – na jedné straně pozorujeme stále větší roli angličtiny a dalších tzv. velkých jazyků (tedy jazyků s více než 150 miliony uživatelů: čínština, ruština, španělština, portugálština, hindština, bengálština a několik dalších) a na druhé straně je patrný posun k malým, menším, méně často vyučovaným jazykům a k jazykům regionálním a místním, dokonce až k nářečím a dialektům. Stále více národů, etnik, etnických a etnografických skupin usiluje o posílení pozice svého jazyka (lektu) či jazyků. Mezi takové regiony/skupiny patří Slované. Existuje stále více iniciativ, které slouží k posílení regionálních vazeb – kulturních, literárních, náboženských i jazykových.

Množství jazyků na světě

Pro začátek, abychom si uvědomili obrovskou škálu jazyků, navrhujeme hru založenou na údajích z portálu: <https://www.ef.pl/blog/language/najczesciej-uzywane-jezyki-swiata/>

Zapojte se do mezinárodní akce! Pokud byste se ocitl(a) na světové taneční zábavě, kde byly jazyky světa rozděleny proporcionálně mezi 100 hostů...

- **17** z nich umělo mluvit o nápojích a občerstvení ve standardní čínštině,
- **šest** hostů by pochválilo diskžokejův playlist ve španělštině,
- **pět** by mluvilo anglicky ve frontě na záchod,
- našli by se také **čtyři** hosté, kteří by si skládali navzájem komplimenty v hindštině,
- **tři** účastníci akce by komentovali čerstvou selfie v arabštině,
- další **tři** hosté by si vyprávěli vtipy v portugálštině,
- a další **tři** v bengálštině,
- další dva páry, a to **dva** Rusové a **dva** Japonci, by se střídavě pohybovaly pod tyčí a tančily limbo.

Stojí za zmínku, že:

- angličtina je v tomto žebříčku až na třetím místě, takže nemusí být nejoblíbenější lingua franca na celém světě,
- hned za ní jsou tři jazyky, takže jimi mluví obrovské množství lidí.

Požádejme účastníky, aby vypočítali proporce mezi uživateli těchto jazyků, pokud vyjdeme z toho, že na Zemi v současnosti žije téměř 8 miliard lidí. Absolutní čísla dále zvýrazní proporce mezi jazyky.

Poté můžete požádat o použití Překladače Google a přeložení nějaké věty do těchto jazyků. Jako příklad uvádíme:

Nemluvím tvým jazykem, takže ti nerozumím.

1. angličtina:

I don't speak your language so I don't understand you.

2. bengálština:

আমি আপনার ভাষায় কথা বলিনি তাই আমি আপনাকে বুঝতে পারিনি
Āmi āpanāra bhāṣāya kathā bali nā tā'i āmi āpanākē bujhatē pāri nā.

3. čínština:

我不会说你的语言，所以我听不懂你的话
Wǒ bù huì shuō nǐ de yǔyán, suǒyǐ wǒ tīng bù dǒng nǐ de huà.

4. španělština:

No hablo tu idioma así que no te entiendo.

5. japonština:

私はあなたの言語を話さないので、あなたのことを理解できません
Watashi wa anata no gengo o hanasanainode, anata no koto o rikai dekimasen.

6. portugalština:

Eu não falo a tua língua então não te entendo.

7. ruština:

Я не говорю на вашем языке, поэтому я вас не понимаю.
Ya ne govoryu na vashem yazyke, poetomu ya vas ne ponimayu.
(Ja nie goworju na waszem jazykie, poetomu ja was nie ponimaju).

Každý účastník si může vymyslet svou větu a navrhnout ji v ostatních jazycích, aby se kolegové a kolegyně přesvědčili, jak obrovské je rozpětí mezi jazyky a jak moc bychom si nerozuměli, kdyby každý mluvil svm jazykem. Taková vícejazyková akce by byla tedy babylonskou věží.

Druhá etapa tohoto cvičení spočívá v zjištění, zda existují nějaké situace, které usnadňují porozumění. Mohou zaznít dva typy návrhů:

- A. hledání internacionalismů (obvykle částečných), které mohou nasměrovat naši pozornost určitým směrem: speak (protože v polštině existuje slovo „spiker“); idioma (protože známe „idiom“); língua (protože používáme zapůjčený výraz „lingua franca“),
- B. upozornění, že některé z vět jsou podobnější jinému jazyku než jiné – v tomto případě španělština s portugalštinou a ruština s polštinou.

Tento postřeh nám umožňuje přejít k povídání o jazykových rodinách, zvláště o té, která je důležitá pro posluchače / účastníky, neboli o rodině slovanských jazyků, k nimž patří polština. Chceme ukázat, že jazykové společenství vyplývá z kulturní jednoty a mluvčí jazyků z jedné rodiny se často dokáží dorozumět (samozřejmě ohledně základních věcí) bez studia nebo znalosti svých jazyků.

Začneme představením historické, genetické klasifikace jazyků. Genetická klasifikace je víceméně pravděpodobná hypotéza: čím bližší a mladší jsou jazyky ve vztahu k současnosti, tím pravděpodobnější je hypotéza jejich původu od společného předka, a čím vzdálenější a starší jazyky jsou, méně pravděpodobné, že takové hypotézy budou pravdivé.

- A. Polština patří spolu s dalšími slovanskými jazyky do indoevropské rodiny.
- B. **Indoevropská rodina** zahrnuje 280 etnolektů, řečí, jazyků (včetně asi 40 pidžinových jazyků), kterými pravděpodobně mluví zhruba 3 miliardy lidí, tedy **asi 40% (!!!)** světové populace.
- C. Z 20 nejpoužívanějších jazyků na světě patří 10 mezi indoevropské jazyky: angličtina, hindština, španělština, francouzština, ruština, portugalština, bengálština, němčina, urdština a perština.
- D. Mezi nimi je sice pouze jeden slovanský jazyk, ale je na pátém místě (265 milionů mluvčích), což umožňuje tvrdit, že sebeuvědomění slovanského společenství a možnost dorozumívání pomocí jazyků s podobnou strukturou, lexikem a podobným jazykovým obrazem světa nám dává mocný komunikační nástroj. Po celou dobu zdůrazňujeme, že mluvíme o podobnosti, nikoli o shodě.

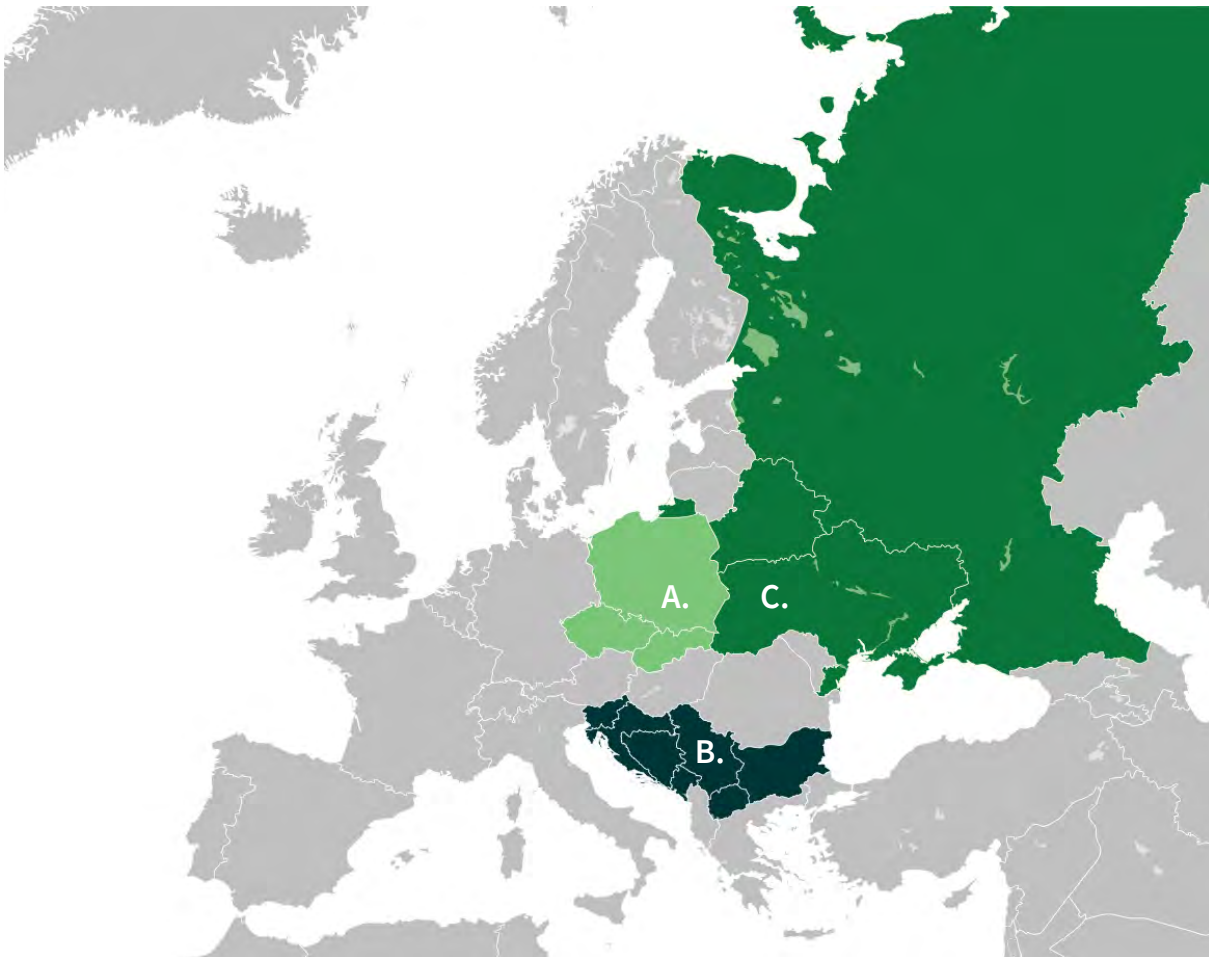
Nejrozšířenější indoevropské jazyky

Údaje podle encyklopedie Encarta a webu Ethnologue.

1. Angličtina z germánské skupiny – 1,15 miliardy, z toho 340 milionů jako rodný jazyk,
2. Hindština z indoárijské skupiny – 905 milionů, z toho 365 milionů jako rodný jazyk,
3. Španělština z románské skupiny – 450 milionů, z toho 320 milionů jako rodný jazyk,
4. Francouzština z románské skupiny – 290 milionů, z toho 80 milionů jako rodný jazyk,
5. Ruština ze slovanské skupiny – 265 milionů, včetně 165 milionů jako rodný jazyk,
6. Portugalština z románské skupiny – 205 milionů, z toho 180 milionů jako rodný jazyk,
7. Bengálština z indoárijské skupiny – 190 milionů, téměř výhradně jako rodný jazyk,
8. Němčina z germánské skupiny – 120 milionů, z toho 100 milionů jako rodný jazyk,
9. Urdština z indoárijské skupiny – 115 milionů, z toho 60 milionů jako rodný jazyk,
10. Perština z íránské skupiny – 75 milionů, z toho 40 milionů jako rodný jazyk.

Slovanské jazyky

Slovanské jazyky jsou skupinou jazyků v rámci indoevropské jazykové rodiny (balto-slovanská podrodina). Skládá se ze tří jazykových podskupin: západoslovanské, východoslovanské a jihoslovanské.



- A. **Západoslovanské jazyky**, tedy jazyky jako mj. polština, čeština, slovenština, kašubština, hornolužická srbština, dolnolužická srbština, vymřelá polabština, slezština,
- B. **Jihoslovanské jazyky**, včetně: bulharština, makedonština, slovinština, srbština, chorvatština, černohorština, bosenština, staroslověňština,
- C. **Východoslovanské jazyky**, kam patří ruština, běloruština a ukrajinština, rusínština/lemkovština.



V závislosti na jazykové úrovni a úrovni znalostí o světě mezi účastníky skupiny lze zde uvažovat o postavení některých jazyků:

- kašubštiny v Polsku,
- rusínštiny/lemkovštiny v Ukrajině,
- jazyků, které se vyvinuly z dřívější srbochorvatštiny.

Můžete účastníky požádat, aby si přečetli několik odstavců z Evropské charty menšinových nebo regionálních jazyků a zahájili diskusi o stavu příslušných jazyků:

- kdy mluvíme o jazyce a kdy o dialektu,
- proč je tak těžké vyčlenit jazyky, které nejsou podpořeny autoritou státu,
- zda lze uvést čistě jazyková kritéria pro vyčlenění jazyků.

Zde poukazujeme na myšlenku kontinua. Ukážeme na mapě skupinu slovanských jazyků a uvažujeme nad jejich kontinuitou, ale i různorodostí. Bavíme se o příhraničních oblastech a regionálních rozdílech.

Najděte si – např. na internetu (klidně i pomocí mobilů) – informace o misii sv. Cyrila a Metoděje. Požádejte účastníky, aby jejich cestu ukázali na mapě současné Evropy, což ukáže na nepříliš dávné jazykové společenství Slovanů (před pouhými 1000 lety) – dílo Cyrila a Metoděje bylo přece srozumitelné po celé jejich trase.

Hledáme ve svých jazycích vlastnosti jiných slovanských jazyků a snažíme se určit pravidla, která umožní vyluštit slova a struktury z našich jazyků, např. stanovíme původ určitých slovanských výpůjček v polštině, což zase umožní porozumět dříve neznámým výrazům v jiných slovanských jazycích:

- *czereśnia* (třešeň), *czerep* (lebka), *czereпча* (střemcha) z východoslovanských jazyků – objevujeme princip plnohlasí, takže „odhadujeme“, že *zdorovie* je zdraví a *bereg* je břeh,
- v chorvatštině *krk* je krk, *prst* je prst, takže *prsten* je prsten, *naprstak* je náprstek, *zrno* je zrno atd.

Takové cvičení vás naučí vidět společný původ jazyků. Můžete přejít k ukázce schopnosti porozumět celým textům. Nejlepší je začít porovnáním vzájemně přeložených textů – tedy najít stejný text ve více slovanských jazycích. Takové najdeme mimo jiné v programu „Slavic Network – jazyková a kulturní integrace“²³, který vznikl v rámci spolupráce šesti univerzit: Slezská univerzita v Katovicích (Uniwersytet Śląski w Katowicach – Polsko), Univerzita Palackého v Olomouci (Česká republika), Univerzita Komenského v Bratislavě (Slovensko), Univerzita v Lublani (Univerza v Ljubljani – Slovinsko), Sofijská univerzita sv. Klimenta Ochridského (Софийски университет „Св. Климент Охридски“ – София – Bulharsko), Univerzita Martina Luthera v Halle (Martin-Luther-Universität – Německo) a bulharského rozhlasu (Българско Национално радио програма „Христо Ботев“). Projekt byl realizován v rámci programu Socrates Lingua 1.

Na základě použitých textů (dialogů, popisů, úryvků vyprávění a románů lze ukázat mnoho společných bodů ve vnímání světa a jazykovém vyjadřování tohoto světa, i když samozřejmě existují také rozdíly, díky nimž je náš svět zajímavější a stojí za to ho poznávat.

CÍLE CVIČENÍ

1. Budování povědomí o jazykové rozmanitosti (a zároveň společném rámci) Evropy se zvláštním důrazem na střední Evropu.
2. Podpora pozitivních vztahů a smyslu pro sounáležitost mezi představiteli slovanských národů.
3. Povzbuzování ke studiu cizích jazyků – včetně studia jazyků z vlastní jazykové rodiny (zde: slovanské) formou upozorňování na podobnost, která posiluje pozitivní přenos při studiu.
4. Podpora hledání společných bodů v kulturách slovanských zemí.

23 <http://www.slavic-net.org>

PRACOVNÍ LIST

1. Podívejte se na níže uvedené texty a poté zpracujte úkoly uvedené pod nimi.

Richard Brautigan, *Chytání pstruhů v Americe*²⁴

polština

– Słucham, co dla pana? – Interesuje mnie ten potok z pstrągami, który jest wystawiony na sprzedaż – odpowiedziałem. – Proszę mi powiedzieć coś więcej. Jak go sprzedajecie? – Na metry. Może pan kupić taki kawałek, jaki pan sobie życzy, albo może go pan kupić w całości. Dziś rano jakiś pan kupił 171 metrów! Chciał go podarować siostrzenicy na urodziny – powiedział sprzedawca. – Oczywiście wodospady sprzedajemy oddzielnie, no i choiny i ptaki, kwiaty, trawę i paprocie także sprzedajemy osobno. Kamienie dajemy gratis, jeśli ktoś kupi przynajmniej trzy metry potoku. – A po ile jest ten potok? – spytałem. – Jeden metr za dwadzieścia jeden dolarów i pięćdziesiąt centów – stwierdził. – To jest cena za pierwsze trzydzieści metrów. Dalsze kosztują już tylko piętnaście dolarów. – A ile kosztują ptaki? – Trzydzieści pięć centów za sztukę – odpowiedział. – Ale one są oczywiście z drugiej ręki. Żadnej gwarancji nie dajemy.

slovinština

“Želite, prosim?” “Zanima me postrvji potok, ki ga imate na prodaj,” sem odgovoril. “Mi lahko poveste kaj več o tem? Kako ga prodajate?” “Na metre. Lahko kupite takšen majhen košček, kakršen pač želite, lahko pa kupite vso neprodano zalogo. Danes zjutraj je prišel sem gospod in kupil 171 metrov. Podariti ga želi nečakinji za rojstni dan,” je povedal prodajalec. “Seveda, slapove prodajamo posebej, pa drevesa in ptiče, cvetje, travo in praprotno prodajamo tudi ločeno. Če kupite vsaj tri metre potoka, potem vam podarimo žuželke.” “In po koliko prodajate ta potok?” sem vprašal. “Meter po enaindvajset dolarjev petdeset,” je odgovoril. “To je cena za prvih trideset metrov. Potem stane meter samo petnajst dolarjev.” “In koliko stanejo ptiči?” “Petintrideset centov za kos,” je odgovoril. “Seveda pa so iz druge roke. Nobenega jamstva ne dajemo.”

slovenština

“Želáte si, prosím?” “Zaujímá by ma ten pstruhový potok, čo ho máte na predaj,” odpovedal som. “Môžete mi povedať niečo bližšie? Ako ho predávate?” “Na metre. Môžete si kúpiť taký malý kúsok, aký len chcete, alebo si môžete kúpiť celú zostávajúcu zásobu. Dnes ráno sem prišiel jeden pán a kúpil si 171 metrov. Chce ho dať neteri na narodeniny,” povedal predavač. “Samozrejme, vodopády predávame osobitne, a stromy a vtáky, kvety, trávku a paprade predávame takisto extra. Hmyz dávame zadarmo, pokiaľ kúpite aspoň tri metre potoka.” “A po koľko predávate ten potok?” spýtal som sa. “Meter za dvadsaťjeden dolárov päťdesiat,” odpovedal. “To je cena za prvých tridsať metrov. Potom stojí meter už len pätnásť dolárov.” “A koľko stoja vtáky?” “Tridsaťpäť centov kus,” odpovedal. “Ale samozrejme, sú z druhej ruky. Nijakú záruku na ne nedávame.”

24 R. Brautigan, *Chytání pstruhů v Americe*, Londýn 1970 (úryvek) – podle Slavic Network.

čeština

„Čím mohu sloužit?“ „Zajímá mě ten pstruhový potok v prodeji,“ řekl jsem. „Můžete mi sdělit něco bližšího? Jak ho prodáváte?“ „Prodáváme ho na délku ve stopách. Můžete si vzít jen takový kousek, jaký se vám zlíbí, anebo můžete koupit vše, co zbylo na skladě. Dnes ráno přišel jeden zákazník a koupil si 563 stop. Chce ho dát neteři k narozeninám,“ vysvětloval prodavač. „Vodopády ovšem prodáváme zvlášť, a stromy, ptáky, květiny, trávu a papradí rovněž. Hmyz vám poskytneme zcela zdarma, zakoupíte – li si alespoň deset stop potoka.“ „Za kolik ten potok prodáváte?“ „Šest a půl dolarů za stopu,“ informoval mě prodavač. „Tedy to je cena prvních sta stop. Další vás přijdou na pět dolarů.“ „Kolik stojí ptáci?“ zajímal jsem se dál. „Pětatřicet centů kus,“ řekl prodavač. „Ale samozřejmě jsou použítí. Nemůžeme na ně poskytnout žádnou záruku.“

Napište:

- A. Jak se řekne **pstruh** slovinsky?
- B. Jak se řekne **prodej** slovinsky?
- C. Jak se řekne **prodej** slovensky?
- D. Jak se řekne **kousek** polsky?
- E. Jak se řekne **kousek** slovensky?
- F. Jak se řekne **kousek** slovinsky?
- G. Jak se řekne **prodavač** polsky?
- H. Jak se řeknou **ptáci** slovinsky?
- I. Jak se řeknou **květiny a tráva** slovensky?
- J. Jak se řekne **papradí** polsky?
- K. Jak se řekne **k narozeninám** slovinsky?
- L. Jak se řekne **k narozeninám** polsky?
- M. **Dát záruku v polštině** (dawać gwarancję)
se jinak dá v polštině vyjádřit jako „ručit za něco“ (zaręczyć za coś)
– najděte v slovenštině a češtině výraz, který potvrzuje tuto tezi:

.....

Cvičení

1. Porovnejte názvy dopravních prostředků v několika slovanských jazycích:

A. polština

auto/samochód, autobus, taksówka/taxi, samolot, pociąg, łódź, motocykl, rower, metro, tramwaj, trolejbus,

B. čeština

auto/automobil, autobus, taxík, letadlo, vlak, loď, motorka/motocykl, kolo, metro/podzemní dráha, tramvaj,

C. slovenština

auto/automobil, autobus, taxík, lietadlo, vlak, loď, motorka/motocykel, bicykel, metro, električka, trolejbus,

D. bulharština

кола/автомобил, автобус, такси, самолет, vlak, кораб, мотор, колело, метро/подземна железница, трамвай, тролей.

2. Které byste odhadl(a), protože:

- jsou internacionalismy (např. bicykel, metro),
- jsou velmi podobné polským ekvivalentům (např. самолет),
- nejsou podobné polským ekvivalentům, ale jejich zdrojové výrazy najdeme v polštině (zde máme na mysli např. lietadlo – protože v polštině známe sloveso „latać“ ve významu letět)?

Kreativní úkol

Vytvořte umělý jazyk založený na gramatice svého rodného jazyka nebo jazyka, který se učíte. Napište krátký text složený z neexistujících slov (neologismů), který však lze dekodovat díky znalosti výchozího jazyka (výchozích jazyků). Vysvětlete gramatická pravidla a zjistěte, zda ostatní lidé dokáží pochopit váš záměr.

Příklad: Pokud víte, že v jazyce tok pisin, který je pidžinem kombinujícím anglickou slovní zásobu s místní novoguinejskou gramatikou, se pomocí *-pela* tvoří přídavná jména, přeložte uvedenou větu a uveďte výraz, který je definovaný touto větou:

Bikpela blakpela bokis i gat waitpela na blakpela tis, oltaim yu paitim em em i kraiaut.

..... 1 2 3, která/é má 4

a 5 6, 7 [když] 8

boucháš do toho 9.

Je to: 10.

Rafał Cekiera – doktor společenských věd, odborný asistent v Sociologickém ústavu Slezské univerzity v Katovicích. Mimo jiné i autor knih: *Uchodźcy, migranci i Kościół katolicki. Polska debata migracyjna po 2015 roku w kontekście nauczania Kościoła katolickiego (Uprchlíci, migranti a katolická církev. Polská migrační diskuse po r. 2015)* (Więź, 2022), *O pułapkach emigracyjnej lekkości. Doświadczenie tymczasowości w narracjach młodych polskich emigrantów poakcesyjnych (O pasti emigrantské lehkosti. Prožitok dočasnosti ve vyprávěních mladých polských emigrantů po vstupu do EU)* (NOMOS, 2014), nebo *Emigracja jako doświadczenie. Studium na przykładzie migrantów powrotnych do województwa śląskiego (Emigrace jako zkušenost. Studie na příkladu reemigrantů do Slezského vojvodství)* (spoluautoři J. Kijonka, M. Żak, Wydawnictwo UŚ, 2022). Publikuje články o migračních jevech ve vědeckých periodikách a populárním tisku. Absolvoval zahraniční vědecké stáže, mj. na Szent István Egyetem v Gödöllő (Maďarsko) a na Univerzitě Palackého v Olomouci (Česká republika). Lektor na Škole mezikulturních asistentů v Bielsku-Białé, vede cyklus integračních školení pro uprchlíky z Ukrajiny v rámci Centra podpory a integrace v Katovicích.

Mezikulturní setkání – výzva a dobrodružství

Klíčová slova: mezikulturní zprostředkování, mezikulturní bariéry, mezikulturní citlivost, mezikulturní komunikace, stereotypy, konflikt, kulturní identita.

Žijeme ve stále více kulturně rozmanitých společnostech. Získání mezikulturních kompetencí je nejen náležitým požadavkem moderní doby, ale vytváří také příležitost k adekvátnímu využití potenciálu setkávání lidí s odlišným kulturním zázemím. Budování mezikulturních vztahů bývá zajímavé a obohacující dobrodružství, ale může také jít o pořádnou výzvu. Žádá si to odpovídající přístup založený na otevřenosti a zvědavosti ohledně světa a také na schopnosti efektivně řídit komunikaci s lidmi s odlišným kulturním zázemím.

Zvláštní roli v přípravě na soužití v kulturně rozmanitém světě hraje škola, a to na každém stupni vzdělávání. Nejen přítomnost studentů z různých kultur, ale také potřeba vnímat kulturní rozdíly a podobnosti dělá ze současných učitelů mezikulturní zprostředkovatele. Jaké jsou charakteristiky mezikulturního učitele-zprostředkovatele? Jak píše jeden z výzkumníků:

není to jen osoba, která předává znalosti o jazyce a kultuře, ale neustále se vzdělávající animátor, který upozorňuje žáky, na čem závisí jejich vnímání druhého člověka a jakým způsobem jim kontakty s jinými kulturami umožňují se dozvědět více nejen o někom jiném, ale také o sobě samém²⁵.

Bez ohledu na naše povolání a role v kulturně rozmanité společnosti se někdy každý z nás stává mezikulturním zprostředkovatelem. Navrhovaná cvičení mají za cíl posílení citlivosti na kulturní pozadí naší každodenní reality a přípravu na mezikulturní setkání.

CÍLE CVIČENÍ

1. Seznámení účastníků se základními otázkami souvisejícími s fungováním v mezikulturním prostředí.
2. Vybavení účastníků znalostmi o kulturních podmínkách mezilidské komunikace, komunikačních pravidlech charakteristických pro jednotlivé kultury a hlavních úskalích v souvislosti s mezikulturním dorozumíváním.
3. Hledání vhodných řešení pro konflikty s kulturním pozadím.
4. Posilování otevřeného, tolerantního a zvědavého přístupu účastníků.
5. Získání základních dovedností při překonávání komunikačních bariér v mezikulturních vztazích.

25 T. Róg, *Glottodydaktyczne obszary badań nad kompetencją międzykulturową (Jazykově didaktické oblasti výzkumu mezikulturní dovednosti)*, „Neofilolog” (47/2), s. 135.

PRACOVNÍ METODY

- A. Cvičení mají charakter workshopu. Vede je osoba, která disponuje základními mezikulturními dovednostmi, která předává znalosti v této oblasti, moderuje cvičení a podporuje individuální aktivitu účastníků, která se realizuje pomocí PRACOVNÍCH LISTŮ přiložených k scénáři.
- B. Délka cvičení závisí na počtu účastníků a výběru úkolů z dále uvedené sady. Jejich výběr může být také dán věkem a dovednostmi účastníků souvisejícími s tematikou školení.

PROGRAM CVIČENÍ

1. Úvod

Moderátor předává nejdůležitější informace týkající se cvičení – jeho účel, plánovaná doba trvání (včetně případných přestávek). Informuje účastníky o didaktických metodách, zejména je poučí o PRACOVNÍM LISTU, který dostane každý účastník.

Popíše pravidla práce, včetně práva účastníků ozvat se kdykoliv během školení. Moderátor vybízí ke svobodnému vyjadřování během setkání, přičemž zároveň požádá o respekt vůči každé osobě bez ohledu na názory, které bude vyjadřovat.

V této části je nesmírně důležité, aby účastníkům školení byl vytvořen možný pocit pohodlí a atmosféra akceptování každého výroku. Úvod by neměl být příliš dlouhý, ale měl by konkrétním způsobem přiblížit klíčové organizační záležitosti. Je také důležité využít tuto část setkání k navození přátelské atmosféry. Bez ohledu na to, do jaké míry se vzájemně znají jednotliví účastníci školení, je nutné mít na paměti, že každý z nich může cítit určitou různou míru nejistoty nebo stresu daného cvičením. Mohou se také lišit jejich motivace a počáteční úroveň zapojení do školení.

2. Kdo jsem? Představujeme se

Každý účastník je požádán, aby se krátce představil způsobem podle vlastního uvážení. Moderátor nevnucuje žádný rámec, každý účastník je pouze vyzván, aby o sobě řekl, co v danou chvíli uzná za vhodné.

Poté, co se všichni účastníci představí, je moderátor požádá o použití PRACOVNÍCH LISTŮ a o vyplnění úkolu číslo 1. Spočívá v napsání 10 spontánních tvrzení na doplnění věty začínající slovem „Jsem...“. Na tento úkol ponechte maximálně pět minut. Po uplynutí této doby je každá osoba (v opačném pořadí než poprvé) požádána, aby přečetla svých 10 popisů. Nesmí být nijak komentovány. Moderátor musí účastníky informovat, že jde teprve o první část tohoto úkolu a k tomuto bodu v PRACOVNÍM LISTU se skupina vrátí v další části školení.

Moderátor vysvětlí účastníkům účel této formy vzájemného představování. Upozorňuje, že základem dobré komunikace a vztahů s druhým člověkem je sebeuvědomění – znalost toho, kým jsme, co je pro nás důležité, jakými hodnotami se řídíme v životě.

3. Co je to komunikace?

Moderátor položí otázku na skupinovém fóru, přičemž požádá postupně každou osobu o spontánní vyjádření asociací, které v něm vyvolává pojem „komunikace“. V závislosti na počtu účastníků se může uskutečnit příslušný počet kol.

Moderátor školení provede syntézu vyslovených hesel, přičemž upozorní na základní tematické okruhy, které byly zmíněny účastníky. Poté uvede definici, roli a druhy komunikace; lze například použít následující texty (které moderátor upraví způsobem odpovídajícím věku a dovednostem účastníků):

Komunikace v širším slova smyslu znamená jakékoliv sdělení, vyjádřené také pohyby těla, mimikou, provedením nebo neprovedením úkonu, gestem, které probíhá mezi osobami navazujícími alespoň oční kontakt²⁶.

Komunikace v širokém smyslu slova představuje znakovou interakci spočívající ve vzájemném působení osob (nebo jiných tvorů) na sebe pomocí znaků. (...) V úspěšné komunikaci příjemce chápe znaky tak, jak to zamýšlel odesílatel, a v neúspěšné komunikaci je příjemce chápe jinak. Úspěšná komunikace závisí na souladu významu zamýšleného odesílatelem s významem rekonstruovaným (dekódovaným, pochopeným) příjemcem. Komunikace ve výše uvedeném smyslu je úspěšná, když odesílatel a příjemce přiřadí stejnou informaci ke stejné zprávě. V rámci této definice může být i lež případem úspěšné komunikace, pokud je splněna výše uvedená podmínka²⁷.

Moderátor musí také upozornit na dialogický charakter mezikulturní komunikace.

Během komunikace interpretují a dojednávají významy, což neznamená, že se ve všem musí shodnout. Zůstává rozdíl, jinakost akceptovaná oběma stranami dialogu. V dialogu se také může projevit rozmanitost vyplývající z odlišných znalostí a kulturní zkušeností²⁸.

4. Druhy komunikace

Pro komunikaci jsou důležité tři způsoby, jakými lidé komunikují:

- verbální komunikace (pomocí slov),
- neverbální komunikace (bez použití slov) – řeč těla, mimika, gesta atd.,
- paraverbální komunikace – důležitá je hlasitost mluveného slova, mlčení (a jeho význam), intonace, tón hlasu a různé druhy chropění, vzdechů a výplňových zvuků jako „mmmm“, „eeee“²⁹.

26 T. Paleczny, *Komunikacja międzykulturowa w globalizującym się świecie (Mezikulturní komunikace v globalizujícím světě)*, „Państwo i Społeczeństwo”, 1/VIII/2008, s. 35.

27 J. F. Jacko, *Komunikacja międzykulturowa w ujęciu fenomenologiczno-systemowym (Mezikulturní komunikace ve fenomenologicko-systémovém chápání)*, v: W. Maliszewski, M. Korczyński, K. Czerwiński (red.), *Komunikacja społeczna w i dla multikulturowości. Perspektywa edukacyjna (Sociální komunikace v multikulturatiť a pro ni. Vzdělávací perspektiva)*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012, s. 35–36.

28 U. Żydek-Bednarczuk, *Spotkanie kultur. Komunikacja i edukacja międzykulturowa w glottodydaktyce (Setkání kultur. Mezikulturní komunikace a vzdělávání v jazykové didaktice)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2015, s. 38.

29 R. R. Gesteland, *Różnice kulturowe a zachowania w biznesie (Kulturní rozdíly a chování v podnikání)*, Wydawnictwa Naukowe PWN, Warszawa 2000.

Moderátor požádá účastníky, aby si do PRACOVNÍHO LISTU napsali název své oblíbené knihy nebo oblíbeného filmu (nebo takového, který jim utkvěl v paměti). Mají to provést tak, aby název nemohla vidět vedle sedící osoba. Poté (v náhodném pořadí) každá osoba přijde doprostřed a pomocí neverbální komunikace se bude snažit sdělit skupině dříve zapsaný název. Celá skupina se pokouší uhodnout.

5. Mezikulturní zprostředkování jako důležitý zdroj

Moderátor požádá každého účastníka, aby definoval minimálně pět potenciálních kategorií rozdílů, které mohou rozdělovat lidi nebo jim komplikovat vztahy. Účastníci zapisují rozdíly do PRACOVNÍHO LISTU a poté je postupně přečtou. Moderátor požádá o uvedení, které u těchto rozdílů můžeme považovat za rozdíly vyplývající z odlišného kulturního pozadí, a poté je zapíše na viditelném místě (na tabuli nebo na flipchart).

Každá kultura vnímá svět a realitu jinak. Má různé soubory přesvědčení, norem a hodnot³⁰.

Cílem cvičení je, aby si účastníci uvědomili, že pojem kulturní rozdíly se nevztahuje pouze na etnické či národnostní kategorie, ale má mnohem širší dosah. Po zapsání zjištěných kulturních rozdílů je nutné na to účastníky upozornit – a zároveň je nutné zdůraznit, že získané dovednosti v oblasti mezikulturního zprostředkování mohou být užitečné při zdolávání obtíží nebo nedorozumění, která se týkají širokého spektra uvedených rozdílů.

Při výčtu potenciálních vrstev kultury, které mohou být také příčinou různých komplikací a nedorozumění, můžeme odkázat na následující typologii:

- národní kultury,
- regionální kultury,
- náboženské kultury,
- jazykové kultury,
- generační kultury (generace),
- organizační kultury (např. ve škole nebo ve firmě)³¹.

6. Kulturně podmíněná komunikace – příklady

Moderátor zvyšuje povědomí o různých kulturně podmíněných způsobech komunikace, které mohou vést k různým nedorozuměním, a představuje jejich charakteristiky.

1. Expresivní kultury versus zdrženlivé kultury

Expresivní kultury:

- hlasitá komunikace,
- velký význam rozsáhlých gest a řeči těla,

30 U. Żydek-Bednarczuk, *Spotkanie kultur. Komunikacja i edukacja międzykulturowa w glottodydaktyce (Setkání kultur. Mezikulturní komunikace a vzdělávání v jazykové didaktice)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2015, s. 38.

31 G. Hofstede, G. J. Hofstede, *Kultury i organizacje: zaprogramowanie umysłu (Kultury a organizace: naprogramování mysli)*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2007.

- přerušování během řeči,
- vysoká emoční intenzita.

Příklady expresivních kultur:

- evropské románské země,
- středomořské země,
- latinskoamerické země.

Zdrženlivé kultury:

- klidné,
- tlumená řeč,
- není obvyklé přerušovat účastníka rozhovoru,
- omezená gestikulace.

Příklady zdrženlivých kultur:

- severské země,
- země východní a severovýchodní Asie.

Úkol: Přednášející požádá účastníky, aby použili chytrý telefon a navštívili informační web, který nejčastěji navštěvují. Poté každý z účastníků musí najít třetí odkaz na seznamu zpráv a otevřít ho. Po krátké přípravě je každý požádán, aby si informace přečetl ve dvou verzích: nejprve způsobem typickým pro expresivní kulturu a poté způsobem typickým pro zdrženlivou kulturu.

Po vykonání úkolu moderátor řídí na skupinovém fóru diskusi týkající se rozdílů mezi těmito dvěma způsoby komunikace. Který z nich byl bližší jednotlivým účastníkům? Jaké potenciální komunikační potíže mohou nastat, když se zástupce expresivní kultury setká s představitelem zdrženlivé kultury? Jak se jim lze vyhnout nebo je minimalizovat?

2. Kultury s vysokým kontextem versus kultury s nízkým kontextem

Kultury s vysokým kontextem:

- význam je nutné hledat v kontextu vyřčených slov, nejen v samotných slovech,
- komunikace naznačováním, nepřímou,
- často je nutné si domýšlet, co chtěl účastník rozhovoru sdělit, když se vyjádřil určitým způsobem.

Příklady:

- Čína,
- Tchaj-wan,
- Velká Británie.

Kultury s nízkým kontextem:

- přímá komunikace
- bez „chození kolem horké kaše“ a náznaků.

Příklady:

- Spojené státy,
- země severní Evropy.

Moderátor řídí na skupinovém fóru diskusi týkající se rozdílů mezi těmito dvěma způsoby komunikace. Jaké jsou potenciální obtíže při komunikaci, pokud se setkají zástupce kultury vysokého kontextu a zástupce kultury nízkého kontextu? Jak se jim lze vyhnout nebo je minimalizovat?

Úkol: Každý účastník je požádán, aby si vzpomněl a zapsal do pracovního listu nějakou nepříjemnou situaci, při níž s ním bylo zacházeno nespravedlivě. Poté moderátor požádá každého účastníka, aby se pokusil reagovat na tuto situaci nízkokontextovým nebo vysokokontextovým způsobem.

Například: Marek poprosil Bartka, aby si pro sebe nechal důležitou informaci, kterou mu sdělil. Bartek však o tom okamžitě řekl jejich známým. Marek může říct: „Bartku, proč jsi nesplnil mou prosbu? Takhle se to nedělá!“ (styl s nízkým kontextem). Může se ale vyjádřit i takto: „V dnešní době je stále těžší důvěřovat dokonce těm nejbližším lidem. Člověk musí nejdnou spolknout hořkou pilulku zklamání“ (styl s vysokým kontextem).

Po splnění úkolu moderátor řídí krátkou diskusi. Který z postupů by mohl být účinnější v dané situaci? Na čem to závisí?

7. Poznávání jiných kultur je ztráta času!

Moderátor rozdělí skupinu na dvě podskupiny. Jedna z nich (určená losováním) bude mít za úkol najít co nejvíce argumentů na podporu teze „Poznávat jiné kultury je ztráta času“. Druhá podskupina bude v tuto chvíli hledat protiargumenty – tedy tvrzení na podporu teze „Poznávání jiných kultur není nikdy ztráta času“ (čas na práci ve skupinách: do 10 minut).

Poté moderátor umožní každé ze stran dvouminutová sdělení na předložení dalších argumentů a protiargumentů.

Po splnění cvičení moderátor vyzve účastníky, aby se podělili o své volné postřehy z hraní role zastánců a odpůrců poznávání jiných kultur.

8. Stereotypy jako bariéra kulturního setkání

Úkol: Moderátor požádá každého účastníka, aby do PRACOVNÍHO LISTU zapsal nejpobláznější představy týkající se současné mládeže („dokončete větu začínající slovy: *V dnešní době mladí lidé určitě... nikdy..., vždy....*“). Moderátor stručně charakterizuje stereotypy – například s použitím následujících definic.

- Stereotypy jsou myšlenky, které jsou založeny na „zjednodušeném a zobecněném vnímání jiného člověka, odkazují na opakující se chování, při kterém účastníci dialogu používají typické nálepky“³² – jako např. Polák je zloděj, Němec je puntičkář, Arab je terorista.

32 U. Żydek-Bednarczuk, *Spotkanie kultur. Komunikacja i edukacja międzykulturowa w glottodydaktyce (Setkání kultur. Mezikulturní komunikace a vzdělávání v jazykové didaktice)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2015, s. 53.

- Stereotypy „nevyžadují kognitivní úsilí a umožňují zachovat vnitřní soudržnost skupiny a společnosti vůči *jiným, cizím*“³³. Sebestereotypy jsou představy skupiny o sobě samé.
- Stereotypy mohou být pozitivní (např. Poláci jsou pohostinní) nebo negativní (např. Poláci si stále stěžují).

Úkol: Účastníci z PRACOVNÍHO LISTU přečtou předtím napsané popisy týkající se současné mládeže. Moderátor přečte začátek věty (např. *V dnešní době mladí lidé určitě...*) a poté každý z účastníků přečte svou odpověď. Po každém kole skupina diskutuje, které z těchto pojmů jsou pozitivní a které jsou negativní stereotypy. Celý úkol završí diskuse ohledně funkce stereotypů a možných způsobů překračování stereotypního myšlení.

9. Prolamování bariér – zprostředkovávání v praxi

Úkol: Moderátor požádá účastníky, aby se vrátili k první tabulce z cvičení, která je uvedena na PRACOVNÍM LISTU („Kdo jsem...?“). Vpravo od ní se nachází volná místa. S přihlédnutím k obsahu levého sloupce (dříve zapsaná sebedefinice účastníka setkání) musí každý účastník vlevo napsat kategorii osob, jimž tento popis může způsobit potíže ve vztazích (v škole, v práci atd.). Například: pokud někdo vlevo napsal „Jsem vegetarián“, s největší pravděpodobností vpravo napíše „masožravci“ (a podobně např. „Jsem počítačový hráč“ versus „lidé, kteří nevidí smysl v hraní na počítači“, „Jsem hlučný“ – „osoby nesnášející hluk“).

Moderátor požádá účastníky, aby si vybrali tři z 10 sebedefinic a přečetli si je na fóru spolu s jejich protikladnými kategoriemi. Poté se v prostředí skupiny spustí diskuse o tom, jakým způsobem lze zmírnit tyto protiklady, překonávat případné těžkosti při navazování vztahu nebo nacházet společný prostor pro činnost.

SOUHRN

Moderátor informuje účastníky, že se školení blíží k závěru a všechny plánované části byly realizovány. Při shrnutí cvičení je velmi důležité dát slovo samotným účastníkům – poskytnout jim možnost samostatného zopakování nejdůležitějších prvků školení a vyjádření k tomu, co považovali za nejzajímavější, nejdůležitější nebo případně za obtížné. Jde zároveň o prostor na doplňující dotazy účastníků, které vznikly během cvičení. Tento blok lze vést méně standardní formou, přičemž ještě jednou lze upozornit na kulturně podmíněné způsoby vyjádření.

10. Překryvy replik

Moderátor školení přiblíží účastníkům pojem „překryv replik“, přičemž může použít například tento text:

33 Tamtéž.

Kultury se liší způsobem vyjadřování, a to i verbálního. V některých zemích se považuje za nepřipustné a za nevkusné někomu skákat do řeči (například Japonsko, skandinávské země, státy Severní Ameriky); naopak v jiných je to přípustné a v mluvčím to nevyvolává záporné pocity (např. Itálie nebo Španělsko). Vzájemné skákání do řeči a přerušování řeči partnery v rozhovoru se označuje jako „**překryv replik**“.

Moderátor se ujistí, že účastníci rozumí pojmu „překryv replik“. Zdůrazní ještě jednou, že způsob verbálního vyjadřování je také kulturně podmíněný – což může vést k pocitu přehlížení ze strany protějška v interakci (máme pocit, že nás někdo přerušuje, protože si nás nechce vyslechnout) nebo naopak k pocitu, že daná osoba nám nemá co říct (protože se nesnaží prosadit se svým verbálním sdělením během našeho sdělení).

Požádá účastníky o vyjádření k tomu, co jim z obsahu sdělovaného během školení nejvíce utkvělo v paměti. Musí se vyjadřovat postupně, s použitím výše popsaného překryvu replik (neboli začít své sdělení tak, že skočí do řeči předcházejícímu řečníkovi). V závislosti na počtu účastníků školení může lze realizovat několik takových kol.

Po dokončení cvičení se moderátor zeptá účastníků na jejich dojmy. Jak se cítili, když přerušili jinou osobu? Jak se cítili, když někdo přerušil je? Závěrem tohoto úkolu má být posílení pocitu, že nepříjemný pocit při komunikaci má nezřídka kořeny v kulturní různorodosti. Znalosti o ní umožní vyhnout se komunikačním pastím, které se s ní souvisí.

11. Přesvědčte, že to stojí za to!

Účastníci školení budou požádáni, aby si představili situaci, kdy zastávají funkci ředitele ve škole, do níž chodí žáci s různým kulturním zázemím, kteří pochází z různých zemí. Brzy se budou konat rodičovské schůzky, při nichž se bude hlasovat o plánu doplňujících činností na následující rok. Mezi mnoha různými nabídkami je i kurz mezikulturní komunikace.

Každý účastník je požádán, aby zapsal do PRACOVNÍHO LISTU (a poté přednesl na fóru skupiny) maximálně 10 argumentů, jak podnítit rodiče k výběru takového druhu školení. Jaké výhody jim to může přinést?

12. Závěrečná slova a hodnocení

Po skončení cvičení moderátor ještě jednou poděkuje za přítomnost, účast a zapojení, zároveň vyjádří svou naději, že uživatelé hodnotně využít sdělený a procvičený obsah školení. Stojí za to také zvážit případnou anonymní hodnotící anketu formou otevřených otázek nebo otázek upravených na uzavřené (podle potřeb daného moderátora). Šablonu takového nástroje naleznete v PŘÍLOZE PRACOVNÍHO LISTU pro účastníky.

13. Kreativní úkol

Na konci cvičení lze účastníkům navrhnout domácí úkol spojený s mezikulturním zprostředkováním. Tento úkol spočívá v rozhovoru s babičkou, dědečkem nebo rodiči spuštěným otázkou: „Jaké oblasti byly pro tebe nejtěžší ve vztazích s tvými rodiči v době dospívání? Co bylo nejdůležitějším prvkem generačního konfliktu?“ Po získání odpovědí na tyto otázky se můžete společně zamyslet a diskutovat o způsobech řešení těchto potíží v mezigeneračních vztazích. Jaký postoj pomohl objasnit nedorozumění a vybudovat důvěru? Jak se vám dařilo komunikovat?

PRACOVNÍ LIST

- 1. KDO JSI? V levé části tabulky zadejte 10 popisů, které vás spontánně napadnou jako první (např. *Jsem děvče, jsem kluk, jsem fotbalista, jsem zdravotní sestra*). Pravou část tabulky zatím ponechte prázdnou.**

Jméno a příjmení:	
Jsem...	
Jsem...	
Jsem...	
Jsem...	
Jsem...	
Jsem...	
Jsem...	
Jsem...	
Jsem...	
Jsem...	

2. Vzpomeňte si na film nebo písničku, které na vás udělaly velký dojem před pěti nebo deseti lety. Napište jeden z názvů do následujícího rámečku (tak, aby ho nemohl vidět nikdo jiný).

3. Napište do následující tabulky alespoň pět potenciálních kategorií rozdílů, které mohou rozdělovat lidi nebo jim komplikovat navazování vztahu (např. jazyk, věk).

Pouvažujte: Které z těchto rozdílů jsou kulturního charakteru?

4. Použijte svůj chytrý telefon a přejděte na stránku informačního portálu, kterou používáte nejčastěji. Otevřete třetí odkaz shora a pokuste se ho přečíst expresivním způsobem a zdrženlivým způsobem.
5. Zkuste si vzpomenout (ale jen na chvíli!) na situaci z minulosti, kdy s vámi někdo zacházel nespravedlivě. Čeho se to týkalo? Popište ji maximálně třemi větami v následujícím rámečku.

6. Dokončete následující větu:

V dnešní době mladí lidé určitě

.....

V dnešní době mladí lidé nikdy

.....

V dnešní době mladí lidé vždy

.....

7. Představte si, že jste ředitelem školy, kterou navštěvují studenti s různorodým kulturním zázemím a z různých zemí. Brzy se budou konat rodičovské schůzky, při nichž se bude hlasovat o plánu doplňujících činností na následující rok. Mezi mnoha různými nabídkami je i kurz mezikulturní komunikace. Jaké argumenty použijete k povzbuzení rodičů, aby si ji vybrali? Jaké výhody jim to může přinést? Napište je dole a poté sdělte skupině.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

Jsem multikulturní!

Klíčová slova: mezikulturní zprostředkování, multikulturalismus, kulturní totožnost, kulturní dědictví, otevřenost, empatie, bariéry v mezikulturní komunikaci.

Fungování v kulturně rozmanité společnosti vyžaduje nejen otevřenost a připravenost poznávat nové kultury, ale také znalost vlastní kultury a jejího dědictví. Často právě setkání s osobami s odlišným kulturním zázemím nám umožní náhled do naší vlastní kulturní identity. Uvědomíme si pak, co je specifickým prvkem naší kultury a co má univerzální charakter.

Kulturní povědomí a citlivost k rozdílům (ale i podobnostem) nám umožňuje efektivně moderovat mezikulturní setkání. Tuto dovednost potřebují zejména učitelé a osoby zapojené do práce s osobami s různorodým kulturním zázemím. Vyžaduje nejen příslušné znalosti, ale také empatický přístup a komunikační schopnosti.

Učitel jako kulturní zprostředkovatel má hrát zvláštní roli: „má usnadňovat komunikaci, vysvětlovat smysl jednání každé strany, ale také vysvětlit, co se děje se žákem, který je nadále pod vlivem dvou kultur (rodiny a školy) a selektivně čerpá z obou, což může být nepříznivě vnímáno jak v rodině, tak ve škole“³⁴.

Navzdory běžným představám se mezikulturní zprostředkovatel nezabývá pouze řešením konfliktů a nedorozumění. Jeho role je mnohem širší: stará se o proces komunikace a porozumění mezi lidmi s odlišným kulturním zázemím, je prostředníkem, který zvyšuje povědomí o kulturních rozdílech a podobnostech a podněcuje spolupráci mezi stranami komunikace za účelem společného vytvoření optimálních pravidel fungování. Upozorňovat účastníky interakce na vlastní kulturně podmíněný rámec je jedním z klíčových procesů, které patří do spektra činností mezikulturního zprostředkovatele.

CÍLE CVIČENÍ

1. Seznámení účastníků se základní oblastí problematiky mezikulturních dovedností a jejich důležitosti a užitečnosti v moderním světě.
2. Projednání a procvičení tří aspektů mezikulturních dovedností formou workshopu, a to poznávacího, emocionálního a behaviorálního (znalosti, postoj a chování).
3. Formování otevřeného zvědavého postoje.
4. Zvýšení citlivosti na různé dimenze interkulturality, včetně souvisejících s kulturním dědictvím nebo kulturními rozdíly v rámci jednoho národního společenství.
5. Příprava účastníků na fungování v kulturně rozmanité společnosti a za účelem zlepšování v roli kulturních zprostředkovatelů.

³⁴ O. Seweryn, *Mediacja międzykulturowa w kontekście rodziny (Mezikulturní zprostředkování v kontextu rodiny)*, „Państwo i Społeczeństwo”, V/3/2005, s. 211.

PRACOVNÍ METODY

Cvičení mají charakter workshopu. Vede je osoba, která disponuje základními mezikulturními dovednostmi, která předává znalosti v této oblasti, moderuje cvičení a podporuje individuální aktivitu účastníků, která se realizuje pomocí PRACOVNÍCH LISTŮ přiložených ke scénáři.

Délka cvičení závisí na počtu účastníků a výběru úkolů z dále uvedené sady. Jejich výběr může být také dán věkem a dovednostmi účastníků souvisejícími s tematikou školení.

PROGRAM CVIČENÍ

1. Úvod

Moderátor předává nejdůležitější informace týkající se cvičení – jeho účel, plánovaná doba trvání (včetně případných přestávek). Informuje účastníky o didaktických metodách, zejména je poučí o PRACOVNÍM LISTU, který dostane každý účastník.

Popíše pravidla práce, včetně práva účastníků ozvat se kdykoliv během školení. Moderátor vybízí ke svobodnému vyjadřování během setkání, přičemž zároveň požádá o respekt vůči každé osobě bez ohledu na názory, které bude vyjadřovat.

V této části je nesmírně důležité, aby účastníkům školení byl vytvořen možný pocit pohodlí a atmosféra akceptování každého výroku. Úvod by neměl být příliš dlouhý, ale měl by konkrétním způsobem přiblížit klíčové organizační záležitosti. Je také důležité využít tuto část setkání k navození přátelské atmosféry. Bez ohledu na to, do jaké míry se vzájemně znají jednotliví účastníci školení, je nutné mít na paměti, že každý z nich může cítit určitou různou míru nejistoty nebo stresu daného cvičením. Mohou se také lišit jejich motivace a počáteční úroveň zapojení do školení.

2. Kdo jsem? Představujeme se

Každý účastník je požádán, aby se krátce představil způsobem a v rozsahu podle vlastního uvážení. Moderátor nevnucuje žádný rámec, každý účastník je pouze vyzván, aby o sobě řekl, co uzná za vhodné.

Poté je každý účastník požádán, aby vytvořil alternativní verzi svého života. Moderátor se na účastníky obrátí s prosbou, aby se pokusili sami sobě odpovědět na tuto otázku: kým bych byl(a) a jak by vypadal můj život, kdybych žil(a) v dobách mládí svých babiček a dědečků? Při hledání odpovědi na tuto otázku je dobré vzít v úvahu vlastní zájmy, povahové vlastnosti, osobnost, temperament atd. Účastníci si poznamenávají své nápady do PRACOVNÍHO LISTU a poté je sdělí skupině.

Moderátor zvyšuje povědomí účastníků o kulturních aspektech našeho života. Právě kultura formuje řadu oblastí našeho každodenního života. Naši předkové – dědové a babičky – žili v odlišných kulturních podmínkách: jinak se vzájemně dorozumívali, existovaly jiné normy společenského života a přijímané sociální role, řada z nich vyznávala jiné hodnoty jež jejich vnoučata.

3. Kulturní dědictví jako významný zdroj

Rozhovor s žijícími předky (prababičkami, babičkami, pradědy, prarodiči – ale i rodiči) může být skvělým a autentickým vzorcem pro mezikulturní workshopy. Díky vyprávění a svědectví svých předků můžeme přímo poznat kulturní každodenní realitu, která je formovala a měla vliv na jejich život. Znalost vlastní kultury, zvědavý zájem o ni a respekt k vlastnímu kulturnímu dědictví jsou rovněž důležitými východisky pro mezikulturní setkání.

Úkol: Bez ohledu na to, zda má účastník možnost promluvit si s babičkou nebo dědečkem, zapíše si do PRACOVNÍHO LISTU otázky (maximálně 10), které by jim chtěl položit, aby co nejlépe poznal jejich životní styl, rituály, sociální role, atd. Pak každý postupně přečte tyto otázky.

Moderátor zahájí krátkou diskuzi, kterou spustí heslem: chtěli byste přenést něco ze způsobu života vašich babiček a dědečků do současnosti? Závidíte jim něco, pokud jde o dřívější pravidla každodenního fungování? Je něco konkrétního z jejich životního stylu, co by pro vás bylo těžké praktikovat?

Po splnění úkolu moderátor zvyšuje povědomí o kulturním kontextu naší každodenní reality. To, co se nám dnes zdá samozřejmé, může být za pár desetiletí udivující – stejně jako nás dnes mohou udivovat zvyky a rituály našich předků.

4. Proč multikulturalita?

Školení a workshopy z oblasti multikulturality jsou v poslední době velmi populární. Firmy a různé instituce často platí nezanedbatelné částky za možnost obohatit své zaměstnance o znalosti z této oblasti.

V PRACOVNÍM LISTU najde každý účastník příklady tohoto druhu nabídek školení. Moderátor požádá účastníky, aby se zamysleli: z čeho vyplývá tak vysoká popularita tohoto druhu školení? Proč nutně potřebujeme znalosti o mezikulturních vztazích?

Pokus o odpověď na tyto otázky má mít formu moderované diskuse. Jejím výsledkem je upozornění na bezprecedentní mobilitu lidí v posledních desetiletích.

Pohyby obyvatel, dobrovolná migrace i proces nedobrovolného uprchlictví, cesty do zahraničí za vzděláním – to všechno vede k tomu, že žijeme (a budeme žít) v prostředích s čím dál vyšší kulturní rozmanitostí. Proto potřebujeme nástroje, abychom v nich fungovali co nejlépe, a to ku prospěchu všech. Kulturní setkání se také často stává záminkou k poznání vlastní kultury a jejího dědictví. Navázáním vztahů s osobami s jiným kulturním pozadím začínáme (jakoby v zrcadle) vnímat charakteristické vlastnosti své vlastní kultury.

5. Překonávání mezikulturních bariér

Představte si, že za nějaký čas budete mít možnost vyjet na měsíční vzdělávací výměnu do některé země. Jakou zemi si na svůj pobyt vyberete? Proč chcete strávit čas právě tam?

Účastníci jsou požádáni, aby zapsali odpovědi na tyto otázky do PRACOVNÍHO LISTU – a poté je sdíleli s účastníky cvičení.

Pokud to jde, moderátor napíše názvy jednotlivých zemí na tabuli nebo na flipchart. Poté každého účastníka požádá, aby se pokusil zamyslet nad případnými obtížemi souvisejícími s cestou. Co vám může bránit v dorozumění s vrstevníky? Jaké potíže mohou nastat při adaptaci na nové podmínky? Jaké specifické obtíže jsou spojené se životem v konkrétní zemi?

Každý účastník si napíše bariéry a obtíže do PRACOVNÍHO LISTU. Než budou přečteny v rámci skupiny, moderátor vylosuje POMOCNÍKA pro každou osobu. Úkolem POMOCNÍKA bude nalezení řešení pro ohlášené problémy. Poté v rámci skupiny proběhne diskuse jak o ohlášených potenciálních problémech, tak i receptech navržených POMOCNÍKEM.

6. Postoj – neboli klíč ke komunikaci

Moderátor požádá účastníky, aby si přečetli Markův autentický příběh uvedený v PRACOVNÍM LISTU, a poté položí otázku: jak si myslíte, že Marek dokázal navázat vztahy s tolika lidmi zastupujícími velmi odlišné kultury?

Začíná moderovaná diskuse – účastníci hledají odpovědi. Po vyčerpání zásoby potenciálních odpovědí moderátor přečte konec Markova příběhu, a to jeho odpověď:

„Marku, jak jsi vycházel se všemi těmi lidmi v různých zemích, když neumíš žádný jazyk kromě polštiny?“

Marek odpovídá: „Jednoduše jsem se na ty lidi usmíval“.

Konec příběhu má vyvolat rozhovor o významu postoje při našich setkáních s jinými lidmi. Postoj má zásadní význam: pokud jsme otevření, zajímá nás druhý člověk a opravdu s ním chceme navázat dialog, stávají se i jazykové rozdíly druhořadé. Což ovšem vůbec neznamená (a to by mělo zaznít na závěr), že studium cizích jazyků by nebylo velmi důležité, potřebné a užitečné.

7. Jsem imigrant – neboli umění empatie

Moderátor požádá účastníky, aby si představili následující situaci: do vaší obce přijela skupina uprchlíků z Afriky. Tito lidé byli nuceni opustit své domovy kvůli válce, chudobě a nedostatku vyhlídek. Jeden z nich, dvanáctiletý Omar z Eritreje, půjde zítra poprvé do nové školy, kde se má učit jazyk a poznávat vrstevníky.

Úkol: Zkuste se vcítit do Omarových myšlenek a pocitů. Co může být pro něho nejtěžší? Čeho se může bát?

Poté moderátor spustí diskusi o možnostech podpory pro cizince ve škole ze strany vrstevníků. Jak jim můžete pomoci při adaptaci na novou situaci? Jak můžete zajistit, aby jejich obavy byly zmírněny?

8. Průvodce kulturním dědictvím

Moderátor požádá účastníky, aby si představili následující situaci: ve vaší obci a okolí bydlí čím dál vyšší počet imigrantů. Tito lidé pocházejí z různých zemí a tvrdě pracují. Odpoledne nebo víkendy jsou jedinou dobou, kdy mají trochu času pro sebe – i na odpočinek a rekreaci.

Místní úřady (primátor/starosta) zjistily, že jste se zúčastnil(a) školení v oblasti mezikulturních vztahů a rozhodly se využít vaše znalosti. Dostal(a) jste pozvání k spolupráci na přípravě místního integračního projektu pro imigranty, jehož smyslem je přiblížit jim kulturu a zvyky vašeho regionu.

Úkol: Pouvažujte: která místa ve vašem okolí stojí za to ukázat je imigrantům? Na jaké akce je pozvete? Jak můžete napomoci vzájemnému poznávání dosavadních obyvatel s imigranty? Své nápady zapište do PRACOVNÍHO LISTU.

Moderátor požádá účastníky, aby přednesli své nápady, a řídí v rámci skupiny diskusi k tomuto tématu. Společně můžete vybrat několik nejlepších nápadů a zvážit možnosti jejich faktické realizace.

SOUHRN

Moderátor informuje účastníky, že se školení blíží k závěru a všechny plánované části byly realizovány. Při shrnutí cvičení je velmi důležité dát slovo samotným účastníkům – poskytnout jim možnost samostatného zopakování nejdůležitějších prvků školení a vyjádření k tomu, co považovali za nejzajímavější, nejdůležitější nebo případně za obtížné. Jde zároveň o prostor na doplňující dotazy účastníků, které vznikly během cvičení. Tento blok lze vést i méně standardním způsobem, například s použitím následujících návrhů.

9. Zajímají mě jiné kultury!

Každý účastník je požádán, aby do PRACOVNÍHO LISTU zapsal pět vět, které začínají slovy: „Poznávat jiné kultury je zajímavé, protože...“ a „Poznávat jiné kultury je důležité, protože...“. Poté budou tyto věty přečteny v rámci skupiny.

10. Tiché „děkuji“, neverbální „na shledanou“

Moderátor připomene, že v různých kulturách se používá neverbální komunikace pomocí znaků a gest různého druhu. I v rámci jedné kultury máme k dispozici celé spektrum neverbálních znaků, s jejichž pomocí můžeme sdělovat určitá sdělení. Moderátor poděkuje účastníkům za setkání a navrhne jim poslední cvičení: jak poděkovat a rozloučit se pouze pomocí neverbální komunikace. Začíná u sebe (např. ukloněním se od pasu, držením ruky nad srdcem a máváním účastníkům na rozloučenou) – a poté postupně každý účastník použije nějaká gesta na poděkování a rozloučení.

11. Shrnutí a hodnocení

Po skončení cvičení moderátor ještě jednou poděkuje za přítomnost, účast a zapojení, zároveň vyjádří svou naději, že uživatelé hodnotně využili sdělený a procvičený obsah školení. Stojí za to také zvážit případnou anonymní hodnotící anketu formou otevřených otázek nebo otázek upravených na uzavřené (podle potřeb daného moderátora a dovedností účastníků). Šablona takového nástroje se nachází v PŘÍLOZE PRACOVNÍHO LISTU pro účastníky.

12. Kreativní úkol

Na konci cvičení lze účastníkům navrhnout domácí úkol upozorňující na kulturní rozdíly. Názorným a mimořádně výmluvným příkladem kulturních proměn může být móda. Moderátor může vyzvat účastníky, aby si doma prohlédli fotografie svých předků, věnovali pozornost jejich oděvu a porovnali ho s pravidly současné módy. Pokud je to možné, stojí za to provést toto cvičení s lidmi z jiných generací a prodiskutovat s nimi viditelné rozdíly. Při výzvě k úkolu může moderátor zdůraznit, že máme téměř jistotu, že za několik desítek let bude dnešní způsob oblékání asi také považováno za podivný nebo směšný. Co ze současné módy zveřejněné na fotografiích může být za pár desítek let zábavné nebo ohromující?

PRACOVNÍ LIST

1. S přihlédnutím ke své povaze a ke svým zájmům a koníčkům přemýšlejte o tom, jaký by byl váš život, kdybyste se narodil(a) v dobách mladí svých babiček a dědečků. Poznamenejte si to v následujícím rámečku a poté to povyprávějte skupině.

2. Bez ohledu na to, zda máte možnost promluvit si s babičkou nebo dědečkem, zapište si do PRACOVNÍHO LISTU otázky (maximálně 10), které byste jim mohl(a) položit, abyste co nejlépe poznal(a) jejich životní styl, rituály, sociální role, atd.

	Otázka pro Dědečka nebo Babičku
1.	
2.	
3.	
4.	

5.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	

3. Představte si, že za nějaký čas budete mít možnost vyjet na měsíční vzdělávací výměnu do některé země. Jakou zemi si vyberete jako místo svého pobytu? Proč chcete strávit čas právě tam?

Chtěl(a) bych jet na výměnný vzdělávací pobyt do...	Zdůvodněte svou volbu.

4. Jaké obtíže nebo překážky mohou být spojeny s životem v této zemi? Co by vám mohlo zkomplikovat navazování vztahů se svými vrstevníky? Jaké specifické obtíže jsou spojené se životem v této zemi? Napište do následujícího rámečku.

5. Kolem světa – aneb Markův příběh.

Tato situace se skutečně stala. Marek žil v jednom malém mestečku v jižním Polsku. Měl zajímavou práci, která mu přinesla velké uspokojení a celkem dobrý výdělek. Nikdy neplánoval vycestovat mimo svou vlast na delší dobu než krátkou letní dovolenou. Když mu bylo 25 let, zamiloval se, intenzivněji než kdykoliv předtím, do Agnieszky, kolegyně z práce. Rychle se dali dohromady a naplánovali si společný život v místě, odkud pocházeli a kde žili.

Po roce se ale situace začala komplikovat, objevily se různé obtíže v jejich vztahu a citové peripetie. Agnieszka nakonec Markovi oznámila, že se v tomto vztahu necítí dobře a chce to skončit. Navíc se zamilovala do jiného muže a chce o tom Marka poctivě informovat.

Pro Marka to byla obrovská rána. S touto situací se nedokázal vyrovnat. Nechtěl Agnieszku vidět ani krátce nebo náhodou, bylo to pro něj příliš bolestivé. Rozhodl se opustit město. Někdo mu navrhl, že by si měl odpočinout a získat určitý odstup od svého současného života. To ho přesvědčilo a učinil radikální rozhodnutí: vydá se na cestu kolem světa. Rozhodl se nic neplánovat, jednoduše vyrazit směrem vpřed a být otevřený tomu, co se přihodí cestou.

Brzy začal kamarádům posílat stále veselejší pozdravy, které nasvědčovaly tomu, že cesta má kladný vliv na Markovu pohodu. Tyto pozdravy přicházely z velmi odlišných částí světa: Laosu, Thajska, Maroka, Jihoafrické republiky, Indie a Brazílie. Občas posílal fotky s různými lidmi, kteří ho hostili ve svých domovech a se kterými hodoval. Byl zván na svatby a různé rodinné akce. V Indii si dokonce zahrál krátkou roli v jednom z bollywoodských filmů. Známi v Polsku byli ohromeni, kolik zajímavých zážitků má Marek. Proč? Hlavně proto, že neuměl žádný cizí jazyk.

Když se po roce vrátil do Polska – zcela změněný, klidný, plný nové energie a nových plánů – zeptal se ho na to jeden z přátel: „Marku, jak jsi vycházel se všemi těmi lidmi v různých zemích, když neumíš žádný jazyk kromě polštiny?“

Jakou odpověď podle vás mohl Marek na takovou otázku dát?

6. Do vašeho města přijela skupina uprchlíků z Afriky. Tito lidé byli nuceni opustit své domovy kvůli válce, chudobě a nedostatku vyhlídek. Jeden z nich, dvanáctiletý Omar z Eritreje, má zítra první den v nové škole, kde se má učit jazyk a poznávat vrstevníky. Zkuste se vcítit do Omarových myšlenek a pocitů. Co může být pro něho nejtěžší? Čeho se může bát? Zaznamenejte své domněnky do následující tabulky.

--

7. Pouvažujte: která místa ve vašem okolí stojí za to ukázat je imigrantům? Na jaké akce je pozvete? Jak můžete napomoci vzájemnému poznávání dosavadních obyvatel s imigranty? Zapište si své nápady a poté o nich povyprávějte skupině.

--

8. Napište pět vět, které začínají slovy: „Poznávat jiné kultury je zajímavé, protože...“ a „Poznávat jiné kultury je důležité, protože...“. Poté své věty přečtěte skupině.

Poznávání jiných kultur je zajímavé , protože...
Poznávání jiných kultur je zajímavé, protože...
Poznávání jiných kultur je zajímavé, protože...
Poznávání jiných kultur je zajímavé, protože...
Poznávání jiných kultur je zajímavé, protože...
Poznávání jiných kultur je důležité , protože...
Poznávání jiných kultur je důležité, protože...
Poznávání jiných kultur je důležité, protože...
Poznávání jiných kultur je důležité, protože...
Poznávání jiných kultur je důležité, protože...

Знайомимося



ГРУДЕНЬ 2023



PŘEKRAČUJEME HRANICE
PRZEKACZAMY GRANICE
2014—2020



EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ
EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO

Видання розроблене в рамках проекту під назвою «Познайомимося ближче! Посилення мовної та культурної компетентності жителів Польщі, Чехії та України» № CZ.11.4.120/0.0/0.0/22_037/0003265, співфінансоване Європейським Союзом з Європейського фонду регіонального розвитку в рамках Програми Interreg V-A Чехія – Польща.

Заголовок: Знайомимосся

Координація проекту: EUWT TRITIA z o.o.

Коректор: Мартина Щепаняк-Возніковська

Переклад чеською мовою: Vřetislav Koziel, Justyna Samiecová

Переклад українською мовою: PBT Podgórskie Biuro Tłumaczeń

Графічний дизайн: Firma Reklamowa GRAF MEDIA

Інформація про проект та фінансування:

Видання розроблене в рамках проекту під назвою: «Познайомимосся ближче! Посилення мовної та культурної компетентності жителів Польщі, Чехії та України» № CZ.11.4.120/0.0/0.0/22_037/0003265, співфінансоване Європейським Союзом з Європейського фонду регіонального розвитку в рамках Програми Interreg V-A Чехія – Польща.

Про організацію:

Лідером проекту виступила Європейська група територіального співробітництва TRITIA. Це перша організація в Польщі, Чехії та Словаччині, представники якої є членами регіональних органів місцевого самоврядування, а саме: Моравсько-Сілезького краю (CZ), Сілезького воєводства (PL) і місцевого самоврядування Жилінського краю (SK). Цю організацію було засновано для сприяння та розвитку транскордонного, транснаціонального та міжрегіонального співробітництва між її членами. Вона працює над посиленням економічної та соціальної єдності, зокрема шляхом реалізації спільних проектів, які полегшують повсякденне життя жителів польсько-чесько-словацького прикордоння та служать розвитку цих територій.

ISBN 978-83-965854-4-8

Видавець:

Europejskie Ugrupowanie Współpracy Terytorialnej TRITIA z ograniczoną odpowiedzialnością
(Європейська група територіального співробітництва TRITIA з обмеженою відповідальністю)
ul. Zamkowa 3A, 43-400 Cieszyn, Польща

www.egtctritia.eu

Вступ	162
Агнешка Тамбор	165
МІЖКУЛЬТУРНА ОСВІТА	166
СЦЕНАРІЙ ЗАНЯТЬ: Мовний образ світу – який він є?	166
СЦЕНАРІЙ ЗАНЯТЬ: «Ти те, що ти їси» – кухня як простір для інтеграції	173
ГЛОТОДИДАКТИКА	178
СЦЕНАРІЙ ЗАНЯТЬ: Що і навіщо жінка носить у сумочці	178
СЦЕНАРІЙ ЗАНЯТЬ: Вивчаємо мову через аудіодескрипцію	187
МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ	198
СЦЕНАРІЙ ЗАНЯТЬ: Ти король джунглів?	198
СЦЕНАРІЙ ЗАНЯТЬ: Вавилонська вежа	206
Рафал Цекера	215
МІЖКУЛЬТУРНА МЕДІАЦІЯ	216
СЦЕНАРІЙ ЗАНЯТЬ: Міжкультурна зустріч – виклик і пригода	216
СЦЕНАРІЙ ЗАНЯТЬ: Я – мультикультурний!	227

Вступ

Ідея проекту «Познайомимося ближче! Посилення мовної та культурної компетенції жителів Польщі, Чехії та України» народилася у відповідь на ситуацію, в якій опинилася польська та чеська освіта після того дня, який ознаменував, незважаючи ні на що, початок нової ери в Європі: 24 лютого 2022 р. Збройний конфлікт в Україні, який в освітньому контексті спричинив передусім гігантські міграційні хвилі, створив нові виклики для вчителів, асистентів культури, освітян та аніматорів культури. **«3 (...) дня початку російської агресії понад 15,3 мільйона біженців з України перетнули польсько-український кордон, – повідомляє Прикордонна служба. За словами прикордонників, це переважно жінки та діти»¹**. Неочікуваний наплив біженців різного віку змусив багатьох вчителів, вихователів та аніматорів раптово змінити професію або отримати додаткову спеціалізацію², а також став викликом для багатьох осіб, які, не маючи до цього часу жодного відношення до освіти, кинулися в нову діяльність і почали давати уроки польської мови, щоб допомогти нужденним. Усі – і вчителі з глотодидактичним досвідом, і особи, які почали навчати українських дітей і дорослих спонтанно, без спеціальної підготовки – стикалися з необхідністю змінити підхід до змісту уроку. Я писала про це раніше, зазначивши, що:

Зміст цих занять дедалі частіше відходить від мови повсякденного спілкування, змушуючи нас зосереджуватися на спеціалізованих темах, пов'язаних із участю в шкільному житті, академічному житті та професійному житті. Ні для кого не є секретом, що лексика і засіб структур, що має опанувати особа, яка навчається в польській школі чи університеті, принципово відрізняються від лексичного ресурсу, необхідного і достатнього для спілкування в повсякденних, прагматичних ситуаціях³.

Ці заняття часто приймали форму товариських зустрічей, оскільки, окрім суто дидактичної мети, вони також мали надати психологічну підтримку особам, які приїхали до Польщі у надзвичайно важких умовах, часто з досвідом травми чи навіть симптомами посттравматичного стресу.

Від мігрантів швидко вимагали повної адаптації до нового середовища – мовні полегшення в управліннях не впливали на можливості отримати хорошу роботу в Польщі, яка б відповідала кваліфікації даної особи, учні мали складати іспити за восьмий клас та польську «матуру», а англomовні напрямки навчання в польських університетах не стали масово відкритими для

1 <https://300gospodarka.pl/news/uchodzcy-z-ukrainy-w-polsce-liczba>, доступний з: 2.09.2023.

2 Це стосувалося в першу чергу вчителів польської мови, яким швидко довелося взяти на себе нові обов'язки у вигляді уроків польської мови як іноземної, корекційних занять тощо («З багатьма учнями з України працювало лише 4% опитаних учителів» – див. «Разом на уроці. Діти з України в польських школах. Звіт про дослідження». Дослідження проводив Фонд «Школа з класом», 2022). Однак ситуація здивувала не тільки їх – учителів-предметників також поставили в нову ситуацію, яка передбачала необхідність узгодити навчання польських дітей і осіб, які дуже погано володіли польською мовою. Їхня ситуація була ще важчою, вони часто не мали в своєму розпорядженні жодних засобів навчання – їхня роль полягала передусім у передачі знань, а не в підготовці матеріалу таким чином, щоб, виконуючи роль передавача знань, також покращувати мовну кваліфікацію іноземних учнів.

3 A. Tambor, *Nadmanganian potasu czy przedmioty w klasie – słownictwo specjalistyczne w nauczaniu języka polskiego jako obcego na poziomie szkolnym i akademickim*, в друку.

новоприбулих студентів. Усе це породило різноманітні низові ініціативи безкоштовних уроків польської мови для осіб будь-якого віку, освітніх гуртків для дітей шкільного віку⁴, польсько-українських зустрічей та інтеграційних заходів. Тут варто зазначити, що заходи мали й позалінгвістичні цілі:

Адаптація, яка є багатостороннім процесом, для того, щоб бути ефективною, має відбуватися не лише на мовному рівні, а й, можливо, у деяких випадках, насамперед, на психологічних і культурних засадах. Процеси пристосування та інтеграції, які становлять успішну адаптацію, вимагають від відповідної особи докладати зусиль, щоб пристосуватися до нового середовища, його звичаїв, традицій і прийняти (часто навіть всупереч власним бажанням) різні типи «культурної поведінки»⁵.

Для правильного впровадження інноваційних (хоча частково заснованих на досвіді інших країн) методів інтеграції іноземців у систему польської освіти ключовим є ставлення та знання викладачів, а також підтримка польських колег, які могли б стати навігаторами нових студентів у світ польської освіти. Тут слід прямо сказати, що інтеграція, яка мала стати запорукою успіху, не виявилася ані легкою справою, ані очевидною.

Організувати таку освіту важко з кількох причин, про які варто написати. По-перше, за короткий період часу в багатьох школах з'явилося багато дітей, що вимагало впровадження організаційних змін ad hoc. По-друге, діти та їхні родини приїхали не через прийняття звичайного рішення, а були змушені до цього через кризову ситуацію. Проблемою є не лише культурні та комунікаційні відмінності чи спільна, складна історія Польщі та України, а й психічна ситуація та емоції, які переживають особи з досвідом біженства. Деякі з них мали травматичний досвід смерті та страждань, спричинених війною. По-третє, діти прийшли з іншої системи освіти, яка, незважаючи на деякі подібності, відрізняється від польської, що саме по собі є величезним викликом⁶.

З огляду на інтеграцію в освіті, а може навіть інтегроване навчання, в якому основний акцент буде зроблено на міжкультурність, співіснування та порозуміння, створено (серед багатьох інших) проект «Познайомимось ближче!». Партнери проекту адресували свою діяльність насамперед особам, які проживають на польсько-чеському прикордонні.

Оцінюється, згідно з даними з міських і районних центрів соціальної допомоги, що тільки в Польщі в прикордонному регіоні може бути приблизно 3000 мігрантів (інші сотні, ймовірно, будуть нараховані на чеському боці кордону) – людей, які потребували і досі потребують підтримки польських і чеських інституцій, організацій і громадян. Так народилася ідея зміцнення потенціалу транскордонної польсько-чеської співпраці, щоб разом ефективніше реагувати та протистояти ситуації, з якою ми як суспільство раніше не стикалися. Проект скла-

4 Por. *Pomysł zajęć wyrównawczych dla dzieci cudzoziemców i reemigrantów*, 2020: <http://polskapolkafilmowa.pl/wp-content/uploads/2021/03/Pomysl-zajec-wyrownawczych-dla-dzieci-cudzoziemcow-i-reemigrantow-Uniwersytet-Slaski-1.pdf>; *Wirtualna świetlica literacka*: <https://www.sjtkp.us.edu.pl/pl/wirtualna-swietlica-literacka/>, дата доступу: 10.08.2023.

5 A. Tambor, *Film jako narzędzie pomocnicze w procesie adaptacji migrantów – imigrantów i uchodźców*, w: „Postscriptum Polonistyczne” 2019, nr 2 (24), <http://polskapolkafilmowa.pl/wp-content/uploads/2021/03/Film-jako-narzedzie-pomocnicze-w-procesie-adaptacji-2.pdf>, дата доступу: 10.08.2023.

6 <https://www.szkolazklasa.org.pl/materialy/razem-w-klasie-dzieci-z-ukrainy-w-polskich-szkolach/>, доступний з: 14.08.2023.

дався з низки соціально-освітніх завдань, які виконувалися паралельно, якщо можливо, пліч-о-пліч, по обидва боки кордону, зміцнюючи потенціал інституцій на прикордонні. Ці дії включали, серед іншого: мовні курси (польська, чеська та українська)⁷, що полегшують спілкування, але також, і, мабуть, насамперед: серію навчальних курсів, спрямованих на людей, які працюють з дітьми та молоддю. До участі в них були запрошені: працівники закладів наукового, освітнього профілю (у тому числі вчителі, педагоги, психотерапевти), закладів освіти та культури (у тому числі працівники відділів освіти у закладах культури, працівники громадських центрів), а також установ соціально-допоміжного профілю, та співробітники й волонтери неурядових організацій. Цей ключовий елемент проекту, суттєвим результатом якого є публікація з планами занять, розроблений як інструмент підтримки міжкультурної освіти в польських і чеських школах та інших культурно-освітніх закладах. Організовані навчання мали на меті полегшити роботу з біженцями з України в прикордонній зоні, і завдяки цій публікації вони стануть – сподіваємося, надовго, але не обов'язково у вимушеній ситуації – зручним посібником із впровадження принципу міжкультурності в польських та чеських школах. Зміст усіх занять⁸ був зосереджений на ідеї міжкультурності та на тому, яке місце має займати міжкультурна комунікація в нашому житті. Таким чином, ця публікація містить відповіді на багато питань, які зводяться до питання про те, що таке насправді міжкультурність у правильному розумінні. Чи це складне знання про національні, етнічні та релігійні меншини, чи це радше загалом про пробудження цікавості до світу та бажання пізнати інших і самого себе? Сьогодні міжкультурна освіта – це передусім спосіб конституювання власної ідентичності (не лише національної чи етнічної). Усі сценарії в цій публікації обговорюють, як включити міжкультурну освіту в навчання, які матеріали використовувати та де їх шукати. Сподіваємося, що вони послужать не лише як готові матеріали, але й як натхнення для власних пошуків і побудови програм, які містять знання про світ, у якому головне – це людина, а не її походження, і в якому багаж досвіду людини становить багатство, а не вантаж.

7 Мовні курси були адресовані працівникам установ/організацій прикордоння, і їхня мета полягала в тому, щоб підготувати представників установ до контакту з мігрантами, водночас уможливіючи зустрічі місцевих громад, зосереджуючи їх на нових проблемах, які хвилюють жителів обох боків кордону.

8 Міжкультурна освіта, міжкультурна комунікація, міжкультурне посередництво та глотодидактика.

Д-р Агнешка Тамбор: доцент Інституту культурних наук Сілезького університету. Колишній керівник і засновник Центру китайської мови та культури та Конфуціанського класу в Сілезькому університеті. Програмний керівник літньої школи польської мови, літератури та культури. Вона читає лекції в аспірантурі з викладання польської культури та польської мови як іноземної, в аспірантурі з регіональних знань і в аспірантурі для вчителів початкової та середньої школи, які проводять заняття з учнями з різними потребами розвитку та освіти. Викладач Академії дипломатії. Проводить семінари для вчителів, лекторів і викладачів у Польщі та за кордоном (зокрема в США, Канаді, Бразилії, Казахстані, Україні, Німеччині, Білорусі та Китаї), проводить експертні семінари для різних організацій у країні та за кордоном, а також проводила навчання для Центр розвитку польської освіти за кордоном. Протягом багатьох років керує проектом Polska Półka Filmowa (www.polskapolkafilmowa.pl), який фокусується на медіаосвіті. Матеріали, що популяризують польську культуру, міжкультурність, знання польської мови, історії та літератури, можна знайти у Фейсбуці, Інстаграмі та на однойменному каналі в Ютубі.

З університетських часів вона працює з іноземцями, щоденно займається популяризацією Польщі, польської культури, використанням культури в навчанні та методами викладання спеціальної лексики серед поляків та іноземців. Працювала над мультимедійними проектами для вивчення польської мови: Europodians та Slavic Network. Керувала багатьма міжнародними проектами, фінансованими Національним агентством академічних обмінів, зокрема: «Розправ крила, як орел» (результат проекту – створення Центру польської мови та культури в Ташкенті); «З польським кіно у світ»; «100 фактів з історії Польщі, які повинен знати кожен іноземець»; «100 екофактів, про які має говорити кожен, хто вивчає польську мову», «Лінгвістична компетентність – інновація, орієнтована на завдання».

Автор багатьох підручників, які поєднують знання мови зі знанням культури, зокрема: *Śląskie Ścieżki Filmowe, Polska Półka Historyczna, Nowa Polska Półka Filmowa, Znani i nieznanі – podróżnicy, wynalazcy, odkrywcy, naukowcy, niezwykli ludzie, którzy odmienili losy świata.*

Мовний образ світу – який він є?

Ключові слова: міжкультурність, відмінність, подібність, стереотип, автостереотип, слова, комунікація, мовний образ світу.

Міжкультурна освіта – одна з наймодніших і найцікавіших концепцій, яка керує сучасними дидактичними процесами. Її визначення легко знайти в Інтернеті, але варто замислитися над тим, яке значення мають слова, які воно містить. Саме СЛОВО є будівельним матеріалом наших знань про світ. Ми можемо тільки засвоїти і зрозуміти те, що можемо описати і що можемо назвати. Те, що не названо, у свою чергу, викликає у нас страх і тривогу.

Виховання в рамках певної культури надає кожній людині суспільно прийнятну систему цінностей, переступити яку неможливо без певних культурних і соціальних санкцій, часто дуже суворих. (...) Етнічна ідентифікація завжди була важливою у конструюванні ідентичності людини, але слід визнати, що активізація процесів націєтворення та державотворення наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть, а також оприлюднення цих питань науковцями, міжнародними організаціями та заклики щодо вмираючих мов призводять до ще більшої уваги до проблеми факторів, які становлять і дезінтегрують етнічну ідентифікацію. Зосередження уваги на власній та чужій етнічній (етнонаціональній) ідентичності не обов'язково має призводити до націоналістичних настроїв, хоча в наш час це буває часто⁹.

Фундаментальне питання сучасної цивілізації полягає в тому, чи повинні відносини «свій-чужий» створювати напругу, чи їх можна проводити таким чином, щоб вони не ставали потенційним чи реальним конфліктом. Це станеться, лише тоді, коли ми навчимося розуміти наші відмінності та говорити про них.

Одним із елементів навчання, що поєднує знання мови, представлене, зокрема, мовним образом світу, та соціокультурною та культурною компетенцією, є використання текстів, що стосуються стереотипів та автостереотипів – це саме ті категорії, які будують наші знання про світ.

Тому використання стереотипів у навчанні (...) може навіть допомогти зрозуміти певну поведінку, включно з мовною, не кажучи вже про те, що воно забарвить і пожвавить навчальний процес, за умови, що ми повністю усвідомлюємо, що стереотип – це лише допоміжний фактор у класифікації та необхідній категоризації світу. Людське мислення та сприйняття не можуть обійтися без такої категоризації, яка пропонує так багато зовнішніх подразників, і всі вони постійно нові. (...) Факти конструювання ідентичності можна перенести на будівлення стереотипу та автостереотипу. Стереотип – це концептуально-мовна конструкція. Стереотипи як концептуально-ментальні явища принципово не відрізняються від культурних стереотипів. Їх закріплення не обов'язково має відбуватися у формі номінації, фразеологізації, деривації тощо, достатньо, щоб воно було настільки міцно

9 Взято з J. Tambor, A. Tambor, *Cudzoziemiec w oczach Polaka – odwrotna strona autoportretu: film jako narzędzie dydaktyczne*, w: *Glottodydaktyka polonistyczna III*, Wydawnictwo PPH ZAPOL, Щецин, 2013, стор. 301–314.

закладено у свідомості учасників групи, щоб його можна було абстрагувати з тексту. Він не повинен бути у структурі. Важливо, що у відповідній ситуації, у відповідь на доречно поставлене запитання, більш-менш спонтанно буде сконструйований мовний текст, аналіз якого дозволить вказати або підтвердити стереотипну ознаку¹⁰.

ЦІЛІ ЗАНЯТЬ

1. Розуміння сутності міжкультурності.
2. Виявлення ролі, яку відіграє мовний образ світу в нашому житті.
3. Розуміння того, що світ, який пізнається через відчуття та емоції, описується за допомогою слів.
4. Розуміння значення слова в міжкультурних контактах.
5. Визнання поняття та ролі стереотипу та автостереотипу в сучасній культурі.

Що таке «міжкультурна освіта»?

- A. Мозковий штурм – Подумайте, що, на вашу думку, означає термін «міжкультурна освіта». Запишіть усі слова, поняття та вирази, які у вас асоціюються з цим поняттям. Спробуйте розділити їх на групи, у яких можна було б визначити спільний знаменник – це може бути, наприклад, родина слів.
- B. Подивіться на визначення терміну «міжкультурна освіта» та визначте в ньому наступне:
 - a) дієслова і герундій,
 - b) іменники,
 - в) прикметники.

ВИЗНАЧЕННЯ

Міжкультурна освіта – це...

(Педагогічна концепція), метою якої є розширення власної індивідуальної та соціальної ідентичності через контакти з іншими культурами, формування розуміння культурних відмінностей, позбавлення від упереджень і стереотипів (наприклад, етнічних чи релігійних) і сприяння толерантності та діалогу¹¹.

(Педагогічна концепція), метою якої є розширення власної індивідуальної та соціальної ідентичності через контакти з іншими культурами, формування розуміння культурних відмінностей, позбавлення від упереджень і стереотипів (наприклад, етнічних чи релігійних) і сприяння толерантності та діалогу.

¹⁰ Взято з J. Tambor, A. Tambor, *Cudzoziemiec w oczach Polaka...*

¹¹ Більше про міжкультурну освіту: <https://www.pcen.gda.pl/materialy/pomorska-edukacja-miedzykulturowa/>, дата доступу: 10.08.2023.

Подивіться на групи слів, які ви позначили, і подумайте, як їх виділення впливає на ваше розуміння визначення та які елементи в ньому виходять на перший план.

РОБОЧИЙ АРКУШ

1. Розташуйте фрагменти тексту щодо мовного образу світу (МОС) у логічній послідовності.

Образ цієї групи, а отже і нас самих, багато в чому визначає також наше ставлення до «чужих», «інших». Те, як ми бачимо та оцінюємо себе, зазвичай впливає на наше ставлення до світу, особливо до членів нашої власної групи та членів «інших» груп, наприклад, різних націй чи рас.

Окрім стереотипів щодо «чужих», ми також можемо говорити про автостереотипи, тобто спрощені, емоційно забарвлені, оцінюючі переконання щодо власної групи, які, по суті, стосуються нас самих, слабко пов'язані з реальністю. Приписування негативних елементів стереотипам «чужого» зазвичай служить перебільшенню цінності власної групи або, як він писав, національній мегаломанії.

Віра у власну цінність дає відчуття безпеки, тоді як негативна самооцінка часто призводить до розчарування і, як наслідок, до агресії щодо «інших» і до самоагресії. Історики можуть навести численні приклади ситуацій, коли відчуття загрози, викликане, наприклад, епідемією, вторгненням, війною чи голодом, спонукало до пошуку «цапа-відбувайла», яким зазвичай була етнічно чи релігійно чужа група, яку розглядали як джерело нещастя. На думку психологів, пошук відьом (у прямому сенсі цього слова) в європейських суспільствах та серед африканських чи індіанських спільнот є способом звести те, що є незрозумілим, невідомим і небезпечним, до того, що відомо і зрозуміло, а тому це легше контролювати.

Міркування щодо проблеми МОС з'являлися в дискусіях принаймні з часів Вільгельма фон Гумбольдта. Гумбольдт стверджує, що існує певна внутрішня мовна форма, яка є характерною для кожного погляду на світ, закріпленого в окремих мовах. Погляди Гумбольдта були продовжені в підході Вайсгербера. Він вважав, що відображений у мові погляд на світ стосується не реально існуючого світу, а самої мови. Гельмут Гіппер продовжує роздуми Вайсгербера. Він вважає, що мова містить також оціночні та ідеологічні аспекти, які стають складовими образу світу.

Таким чином, з образу «чужих» ми можемо прочитати образ самих себе, хоча автостереотип виникає і самостійно – як набір рис, що приписуються безпосередньо власній групі.

Термін «стереотип» був визначений у книзі «*Public Opinion*» американського журналіста Уолтера Ліппмана, опублікованій 1922 року. За словами її автора, стереотип – це «образ у людській голові» – однобічний, частковий, схематичний – певного явища, і водночас думка про це явище. Ліппман не зміг дати більш точного визначення поняття «стереотип».

Він визначає «стереотип» як «образ реальності, який є спрощеним, а не складним чи диференційованим, більш помилковим, ніж точним, отриманим з «других рук», а не через власний досвід, стійкий до змін, навіть якщо досвід повинен підтвердити цей образ».

У той же час у Польщі Ян Станіслав Бистронь, етнолог і соціолог, упорядковував риси, які зазвичай приписують чужинцям; ними виявилися: інакшість, ненормальність. У концепції різних соціальних груп межа між «своїми» і «чужими» проходить по-різному, часом дуже різко, що не дозволяє легкого входження «чужого» в групу «своїх» або інтеграції з нею.

Важливим напрямом у поясненні способів категоризації та інтерпретації дійсності під кутом мовного образу світу є теорія стереотипів.

2. Дайте відповіді на запитання. Увага! Не цитуйте фрагменти тексту, дайте відповідь своїми словами.

- A. Що таке стереотип за Уолтером Ліппманом?
- B. Як мова може впливати на наше сприйняття світу?
- C. Чи є автостереотип уявленням, яке ми створюємо про іншу соціальну групу?
- D. Навіщо потрібен автостереотип?
- E. Що таке національна мегаломанія?

3. Мапа думок – на дошці або за допомогою електронних інструментів створіть мапу думок щодо поняття стереотипу та автостереотипу. З якими словами у вас асоціюються ці поняття?

4. Користуючись словником і власними знаннями, запишіть визначення таких термінів:

- 1. стереотип
- 2. автостереотип
- 3. упередження
- 4. дискримінація
- 5. ойкофобія
- 6. ксенофобія
- 7. культурний шок
- 8. акультурація
- 9. акомодация
- 10. асиміляція
- 11. адаптація
- 12. конфлікт культур

5. Розподіліть вислови із завдання 4 на ті, що мають позитивний і негативний зміст. Подумайте, чи мають вони відношення до вашого життя, життя ваших близьких чи друзів.

6. Подивіться на назви національностей нижче та риси, які їм стереотипно приписують. З'єднайте їх разом.

1	АМЕРИКАНЦІ	А	<ul style="list-style-type: none"> • вони постійно їдять рис і сиру рибу • вони ніколи не кажуть «ні» • вони дуже сучасні • вони ксенофоби • всі дивляться мангу та аніме • вони не виявляють емоцій • вони хворобливо сором'язливі
2	АНГЛІЙЦІ	В	<ul style="list-style-type: none"> • вони їдять тільки фастфуд • у них вдома невеликий збройний арсенал • невиліковні оптимісти • вони ходять до психоаналітика • вони постійно на когось подають до суду • вони не дуже добре освічені • вони думають, що Європа – це країна
3	ФРАНЦУЗИ	С	<ul style="list-style-type: none"> • крикливі • баламутники • мамині синочки • вони п'ють море кави • легко закохуються • їм подобається смачна їжа, машини та мода • не визнають піцу з кетчупом чи ананасами
4	ІСПАНЦІ	Д	<ul style="list-style-type: none"> • вони люблять пиво • вони постійно їдять сир • кожен з них – «бравий солдат Швейк» • вони атеїсти • вони є найбільш морально звільненою нацією Європи • у них дивне почуття гумору
5	НІМЦІ	Е	<ul style="list-style-type: none"> • вони запізналися зі святкуванням (православне віросповідання) • вони бідні • вкрали борщ у поляків • багато співають • п'ють багато горілки • в їхній країні – дуже дешево

6	ПОЛЯКИ	F	<ul style="list-style-type: none"> • джентльмени • не виявляють емоцій • флегматичні та стримані • старомодні • їхня кухня найгірша в Європі • о п'ятій годині дня п'ють чай
7	ЧЕХИ	G	<ul style="list-style-type: none"> • горяни • скаржаться, що чехи в них все забрали • нудні • вдають, що не говорять чеською • погані водії • є жителями Словенії
8	УКРАЇНЦІ	H	<ul style="list-style-type: none"> • п'ють текілу • всі хочуть жити в США • у них великі родини • гостинні • всі чоловіки мачо • їдять багато авокадо • дуже релігійні
9	СЛОВАКИ	I	<ul style="list-style-type: none"> • жодної фантазії • точні • рутинні • п'ють багато пива • похмурі • постійно їдять ковбасу
10	ІТАЛІЙЦІ	J	<ul style="list-style-type: none"> • скупі • п'ють багато віскі • їм не подобається, коли їх називають «англіками» • у них багато овець • вони говорять незрозумілою англійською • ходять у спідницях
11	ШОТЛАНДЦІ	K	<ul style="list-style-type: none"> • занадто делікатні • зарозумілі • артисти • ненавидять говорити іноземними мовами • їдять жаб • романтики

12	МЕКСИКАНЦІ	L	<ul style="list-style-type: none"> • злодії • п'яниці • святіші за Папу, постійно моляться • працюючі • вміють вигадувати • плескають у долоні після того, як літак приземлився в аеропорту • вони дуже гостинні
13	ЯПОНЦІ	M	<ul style="list-style-type: none"> • у них завжди сіеста • галасливі • все відкладають на завтра • їм подобається кривава корида • сучасні • емоційні

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13

7. Подивіться на стереотипи, наведені в попередній вправі. Подумайте, звідки вони походять, де беруть свій початок, яке їхнє коріння. Також подумайте про те, як поп-культура впливає на них і скільки вони мають спільного з реальністю.

Творче завдання

Уявіть собі, що ви стали лідером світу. Спробуйте створити людину, яка могла б спілкуватися з представниками всіх культур світу. Назвіть 20 рис, які, на вашу думку, полегшили б йому спілкування з представниками різних культур. Обґрунтуйте свій вибір.

«Ти те, що ти їси» – кухня як простір для інтеграції

Ключові слова: кухня, прикордоння, інтеграція, освіта, міжкультурність, туризм, пізнання, регіональність, локальність, глокальність.

З давніх-давен кухня була одним із найважливіших факторів, що визначають культурну ідентичність націй, етнічних груп і різних місцевих громад. Це також один із основних факторів глобалізації. Часто саме завдяки специфічним стравам ми розрізняємо різні регіони світу. При цьому ми скрізь зустрічаємо Макдональдс і охоче вдаємося до ментальних скорочень на кшталт «це як японська піца», щоб легко і швидко охарактеризувати комусь невідому чи дуже східну страву, наприклад, окономіякі. Кулінарний туризм сьогодні є дуже важливим видом традиційного туризму¹². Люди, які вирішили досліджувати світ таким чином, шукають унікальних смакових вражень. Вони часто хочуть не лише дізнатися про місцеві продукти, а й вивчити унікальні технології приготування тієї чи іншої страви. У результаті цього кулінарні майстер-класи, такі як приготування тіста для піци чи пасты в Італії чи шакшука в Ізраїлі, дедалі частіше стають частиною різноманітних ландшафтних та історичних турів, які пропонуються в багатьох місцях по всьому світу. Таким чином, фактором, що визначає туристичну привабливість того чи іншого регіону світу, стає дедалі більша відмінність кухні та прихильність до традицій. Використання місцевих продуктів у ресторанній пропозиції стає дуже важливим елементом популяризації місцевої кухні та підтримки розвитку регіону. Це також гарантія якості, автентичності та унікальності місцевої кухні. Ресторани, які пишуться тим, що вони локальні (або дедалі частіше поєднують місцеве з глобальним, де кухарі намагаються деконструювати традиційні «бабусині» рецепти та комбінувати інгредієнти заново, таким чином подаючи старий смак у новій візуальній версії) можуть підвищувати ціни, що робить їх більш престижними та бажаними, що, у свою чергу, підвищує вартість і привабливість самих регіональних продуктів.

Заняття базуються на припущенні, що регіональна кухня є одним із найцікавіших просторів, що дозволяє зрозуміти специфіку нематеріальної культурної спадщини регіону, з якого вона походить. Дізнаючись про місцеві продукти, які використовуються, і способи приготування страв, ми пізнаємо конкретний географічний регіон і, таким чином, починаємо розуміти людей, які там живуть.

ЦІЛІ УРОКУ

1. Розвиток усвідомлення існування розділених міст у Європі.
2. Ознайомлення учасників з непростю історією війн, розколів у Європі та їх наслідками.

¹² За оцінками, це приблизно 15%, але, безсумнівно, ця цифра буде зростати.

3. Розвиток здатності шукати елементи, які об'єднують території та людей.
4. Підвищення чутливості учасників гри щодо регіоналізму, культурної спадщини, способів функціонування місцевих громад, органів місцевого самоврядування та неурядових організацій.
5. Розвиток лінгвістичних компетенцій у сфері кулінарної лексики: продукти, страви, способи приготування їжі, кухонне знаряддя.
6. Розвиток мовних компетенцій у сфері самоврядування, адміністрування та законодавства місцевого самоврядування.
7. Розвиток соціальних компетенцій – підвищення чутливості до різноманітності, толерантності та підтримки розвитку місцевих громад.

ЕТАП 1

Учасники або команди обирають жеребкуванням одну пару розділених міст. У Європі 19 міст, розділених кордонами. Ці території виникли через штучне політичне розбиття спільнот, які часто існували як єдине ціле протягом століть і були роздроблені історичними подіями.

Пари розділених міст

Слубіце – Польща	Франкфурт-на-Одері – Німеччина
Ґубін – Польща	Ґубін – Німеччина
Ленкніца – Польща	Бад-Мускау – Німеччина
Зґожелець – Польща	Герліц – Німеччина
Цешин – Польща	Чеський Цешин – Чехія
Баарле-Нассау – Голландія	Баарле-Хертог – Бельгія
Герцогенрат – Німеччина	Керкраде – Голландія
Бад-Радкерсбург – Австрія	Горня Радґона – Словенія
Гмюнд – Австрія	Чеські Велениці – Чехія
Комаром – Угорщина	Комарно – Словаччина
Валга – Естонія	Валк – Латвія
Торніо – Фінляндія	Гапаранда – Швеція
Гориція – Італія	Нова Гориця – Словенія
Лауфенбург – Швейцарія	Лауфенбург (Баден) – Німеччина
Райнфельден – Швейцарія	Райнфельден (Баден) – Німеччина
Нарва – Естонія	Івангород – Росія

Південна Нікосія – Кіпр	Північна Нікосія – Кіпр
Славонський Брод – Хорватія	Босанський Брод – Боснія і Герцоговина
Ватикан – Ватикан	Рим – Італія

Слід познайомитися з історією розділеного міста, його культурою, специфікою, розташуванням в Європі та політичними умовами, як національними, так і місцевими. Варто також ознайомитись з економічними умовами, які багато говорять про мешканців цих територій (по обидва боки кордону). Економічні умови визначають потік людей, культурну та споживчу поведінку місцевих громад.

ЕТАП 2

Підготовка презентацій – залежно від потреб, бажання, можливостей учасників і часових обмежень, можна зробити всі презентації, розширюючи знання та соціальні і лексичні компетенції в різних сферах. Також можна вибрати одну форму, найбільш цікаву з точки зору занять.

Увага! Запропоновані нижче презентації можуть приймати різні форми в залежності від технічних можливостей, умінь і мети, яку вчитель має намір досягти:

- форми класичних презентацій – наприклад, програми PowerPoint, Canva,
- інші графічні форми – наприклад, дизайн за допомогою гри Sims, Minecraft, форма коміксів, наприклад, Storyboard That,
- фільмові форми, аудіоформи, подкасти, різні письмові форми, розмовні форми та інші.

Презентація 1

Презентація обраного/обраного жеребкуванням «розділеного міста»:

- історична передумова – заснування міста та історія його розвитку до моменту поділу;
- історичний фон Європи або території, де місто було розділене в результаті війни чи мирних рішень;
- характеристика поділу з точки зору неприродного поділу міста та наслідків для мешканців;
- сучасний статус міста.

Презентація 2

Презентація, метою якої є створення закладу харчування/ресторану у вибраному розділеному місті. Місце має відповідати місцевим кулінарним традиціям, історії та культурній спадщині.

Презентація повинна містити інформацію, з якого боку від кордону розташований ресторан. Варто запитати про обґрунтування цього рішення, яке має на меті заохотити учасників занять ознайомитися з економічними умовами в конкретній країні (наприклад, зручності

для підприємців, ставки податків, ціни, рівень безробіття, культура відвідування ресторанів в даному місці, кількість подібних закладів громадського харчування).

1. Назва приміщення.
2. Зовнішній вигляд приміщення, наприклад, кольори, декорації, посуд, реквізит, зовнішній вигляд тощо.
3. Меню: 2 закуски, 2 супи, 2 головні страви, 2 десерти, 2 напої – страви повинні мати назви (що стосуються традицій і звичаїв конкретного регіону) та інгредієнти (можна також використовувати знання про те, як готувати страви та інші).
4. Які місцеві/регіональні продукти будуть використовуватися в стравах і чому?

Презентація 3

Презентація, що поєднує знання про розділене місто та його мешканців. У цій презентації учасники повинні спланувати соціальну діяльність ресторану. Слід запропонувати дії, спрямовані на місцеву громаду, щоб відповідати місцевим потребам. Ключовим елементом має стати спроба об'єднати та інтегрувати суспільство розділеного міста.

РОБОЧИЙ АРКУШ

Під час презентацій кожної групи решта учасників можуть заповнити контрольні картки, підготовлені для кожного етапу дидактичної гри, а після закінчення презентації поставити контрольні та додаткові запитання:

1. На першій презентації:

- A. Чи пояснила група історичну передумову – створення міста та історію його розвитку до моменту поділу?
- B. Чи група наблизила історичне тло Європи чи території, де місто було розділене внаслідок війни чи мирних рішень?
- C. Чи добре група охарактеризувала поділ з точки зору неприродного поділу – поділ міста та наслідки для мешканців?
- D. Чи надала група хороший огляд поточного статусу міста та того, як мешканці ставляться до поділу?

2. На другій презентації:

- A. Чи запропонувала група назву для приміщення, яка б відповідала культурному контексту?
- B. Чи запропонувала група зовнішній вигляд приміщення відповідно до культурних умов?
- C. Чи запропонувала група культурно відповідне меню, включаючи назви та склад окремих страв?

- D. Чи враховувала група місцеві/регіональні продукти, що використовуються в стравах, відповідно до територіальних умов?
- E. Чи використовувалися якимось чином знання про сезонність продуктів на певній місцевості?

3. На третій презентації:

- A. Чи підготувала група презентацію на основі отриманих знань про розділене місто?
- B. Чи запропонувала група заходи, адресовані місцевому суспільству, які спрямовані на задоволення місцевих потреб?
- C. Чи містила запропонована діяльність елемент інтеграції місцевої громади?

4. Загальні питання:

- A. Чи продемонструвала група послідовність і кожна з презентацій відповідала іншим?
- B. Чи допускала група будь-які логічні помилки чи не врахувала культурні, політичні чи економічні особливості у своїх презентаціях?

Творче завдання

Виберіть будь-яку всесвітньо відому страву. Це може бути ваша улюблена страва, можливо, це те, що ви завжди хотіли з'їсти. Пошукайте в Інтернеті інформацію про цю страву – її історію, походження, способи приготування та необхідні для приготування інгредієнти. Можливо, ця страва має різні варіанти, в залежності від регіону країни, де вона популярна.

Подумайте, як можна створити свій варіант цієї страви. Які типові продукти можна використати в цій страві? Спробуйте дати їй назву відповідно до нового складу, наприклад, карпаччо – буряччо, піца – млинниця тощо.

Матеріали

1. Кіномандрівка по Цешину із завданнями та лекцією про регіональну кухню: <https://universityofsilesia.padlet.org/tamboragnieszka/cieszyn-miasto-podzielone-i-jego-tradycje-868qqexqpkx4kfj>
2. Фільмова презентація про різноманіття політичних структур Польщі та Словаччини: <https://www.youtube.com/watch?v=bcr1CF6xi7Y&list=PL8Hn328mNyeP3vqxXRLYreAwm-c3nAgVHj>
3. Стаття «Розділені міста в Європі» (Катажина Кульчинська): <http://www.studiamiejskie.uni.opole.pl/wp-content/uploads/2016/04/Miasta-podzielone-w-Europie.pdf>

Що і навіщо жінка носить у сумочці

Ключові слова: мова, стать, стереотип, об'єкт, повсякденне життя.

Урок призначений для учнів початкового та середнього рівнів володіння мовою А2 та В1.

A2: Особа, яка володіє мовою на цьому рівні, розуміє висловлювання та часто вживані вирази, пов'язані з повсякденним життям (наприклад, основна інформація про співрозмовника та його родину, покупки, оточення, роботу). Може спілкуватися в простих, рутинних ситуаціях спілкування, що вимагають лише простого безпосереднього обміну інформацією на знайомі та типові теми. Може простими словами описати своє походження, оточення та обговорити питання, пов'язані з найважливішими потребами повсякденного життя.

B1: Особа, яка володіє мовою на цьому рівні, розуміє значення основних тем повідомлення, що міститься в чітких, стандартних висловлюваннях, які стосуються знайомих їй проблем і подій, характерних для роботи, школи, вільного часу тощо. Може впоратися з більшістю комунікативних ситуацій, які можуть виникнути під час подорожі в регіоні, де розмовляють цією мовою. Може складати прості, зв'язні висловлювання на теми, які їй знайомі або які її цікавлять. Може описати досвід, події, мрії, надії та прагнення, коротко обґрунтовуючи або пояснюючи свої думки та плани. Частина матеріалу, наприклад, пісню «Жіночий гаманець», можна використовувати з учнями на рівні А1.

A1: Особа, яка володіє мовою на цьому рівні, розуміє та може використовувати основні розмовні фрази та вирази, пов'язані з повсякденним життям. Може представити себе та інших і сформулювати запитання про особисте життя, наприклад, про місце, де живе, людей, яких знає, і речі, які має. Може вести просту розмову за умови, що співрозмовник говорить повільно, зрозуміло і готовий допомогти¹³.

Урок також можна використовувати з більш просунутими учнями. Вік учнів також може відрізнятися. Залежно від цільової групи окремі завдання можна змінювати, вибирати або видаляти з них окремі приклади.

ЦІЛІ УРОКУ

1. Розвиток мовної компетентності на рівнях знання польської мови як іноземної А1/А2/В1.
2. Повторення лексики, відомої учням, щодо повсякденних предметів або ознайомлення з цією групою лексики (у випадку нижчих рівнів).
3. Розвиток навичок розуміння прочитаного.
4. Розвиток уміння говорити на теми, пов'язані з гендерними стереотипами.

13 Опис усіх мовних рівнів із: Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (CEFR).

МЕТОДИ РОБОТИ

- A. асоціативні техніки,
- B. елементи методу *Total Physical Response* (використання руху під час занять),
- C. робота з текстом,
- D. інтенсивне читання,
- E. мовні навички.

РОБОЧИЙ АРКУШ

- 1A. Прочитайте текст пісні «*Damska torebka*» гурту Pod Budą (послухайте пісню польською мовою – її можна знайти на популярних сайтах). Автором тексту є польський співак і композитор Анджей Сікоровський.
- 1B. Слухаючи пісню польською мовою, подумайте, наскільки ви її розумієте.

Torebka kobiety
Tajemnica, której wciąż nie mogę zgłębić,
To jest coś, jakby warkocz u komety,
Do ramienia przywiązany księżyc.
To jest coś, jakby warkocz u komety,
Do ramienia przywiązany księżyc.

W torebce kobiety
Klucz do domu, tramwajowe są bilety
Kłębek planów gotowych do snucia,
Papierosy albo guma do żucia,
Portmonetka z małym kasztanem,
Jakiś kwit zapomniany na amen,
Dwie pigułki przeciwko migrenie,
W buteleczce perfumy „Marzenie”.

Torebka kobiety
Pozostanie dla mnie zawsze tajemnicą.
To jest coś, jakby warkocz u komety,
Która właśnie przelatuje nad ulicą.
To jest coś, jakby warkocz u komety,
Która właśnie przelatuje nad ulicą.

W kobiecej torebce
Jest długopis i pomięte są przylepce,
Czyjś telefon pisany w pośpiechu
I pomadka czerwona od grzechu,
Jest chusteczka, bo czasem się płacze,

Жіноча сумочка
Таємниця, яку я досі не можу зрозуміти,
Це щось схоже на хвіст комети,
До руки прив'язаний місяць.
Це щось схоже на хвіст комети,
До руки прив'язаний місяць

У жіночій сумочці
Ключ від будинку, трамвайні квитки
Купа планів, готових до виконання,
Сигарети або жувальна гумка,
Гаманець з маленьким каштаном,
Якась квитанція, забута назавжди,
Дві таблетки проти мігрені,
Духи «Мрія» у флаконі

Жіноча сумочка
Завжди буде для мене загадкою.
Це щось схоже на хвіст комети,
Яка саме летить над вулицею.
Це щось схоже на хвіст комети,
Яка саме летить над вулицею.

У жіночій сумочці
Є ручка і папірці зім'яті,
Чийсь телефон, записаний поспіхом
І помада червона від гріха,
Є носовичок, бо іноді вона плаче,

List donikąd, bo zgubił się znaczek
I maskotka od kogoś na szczęście.

A mnie tak przeczucie szepce,
Że czasami w tej torebce,
Gdzieś tam na dnie,
jest schowane moje zdjęcie.

Лист в нікуди, бо марку загубили
І талісман від когось на щастя.

І ось що шепоче мені передчуття,
Що іноді в цій сумочці,
Сховане десь на дні моє фото.

2. Прослухайте пісню ще раз і запишіть речі, які є в сумочці героїні пісні. Чи всі ці предмети матеріальні, чи, можливо, деякі з них є метафорами?

Torebka kobiety

Tajemnica, której wciąż nie mogę zgłębić,
To jest coś, jakby warkocz u komety,
Do ramienia przywiązany księżyc.
To jest coś, jakby warkocz u komety,
Do ramienia przywiązany księżyc.

W torebce kobiety

....., są

Kłębek planów gotowych do snucia,
..... albo

..... z małym kasztanem,
Jakiś zapomniany na amen,
Dwie przeciwko migrenie,
W buteleczce „Marzenie”.

Torebka kobiety

Pozostanie dla mnie zawsze tajemnicą.
To jest coś, jakby warkocz u komety,
Która właśnie przelatuje nad ulicą.
To jest coś, jakby warkocz u komety,
Która właśnie przelatuje nad ulicą.

W kobiecej torebce

Jest i pomięte są,
Czyżby pisany w pośpiechu
I czerwona od grzechu,
Jest, bo czasem się płacze,
..... donikąd, bo zgubił się

I od kogoś na szczęście.

A mnie tak przeczucie szepce,
Że czasami w tej torebce,
Gdzieś tam na dnie, jest schowane moje

3. На фото вкажіть предмети, які є в сумочці жінки з пісні.



4. Прочитайте текст. Доповніть відсутню інформацію. Як називаються речі, які жінка має/ повинна мати в сумочці? (Деякі з цих речей зображено на малюнку нижче, але не всі).



Покажи мені свою сумочку, і я скажу, хто ти...

-
Це найважливіший елемент комплектації нашої сумочки – з цим погодиться кожна жінка. Пам’ятайте, що зберігати його потрібно в спеціальній кишені. Інакше ми знайдемо його подряпаним ключами або вимазаним губною помадою.
-
Додому і до автомобіля ми носимо у внутрішній кишені сумочки. Чому там? Якщо вони не окремо, ми будемо годинами шукати їх у гущавині інших предметів.
-
Ми живемо в час нових технологій, але старі методи ще не зовсім вийшли з моди. Цей предмет може бути важливим, коли ми хочемо записати нову ідею або номер телефону, який ми не хочемо мати в своєму мобільному телефоні.

4.
Дуже важлива річ. Усі сподіваються, що вона у тебе є, але часто буває так, що вона дуже потрібна (наприклад, коли хтось застудився), але її немає під рукою.
5.
Це повинно бути в кожній сумочці, особливо якщо у вас не завжди є час на сніданок чи обід.
6.
Тримаючи це в бічній кишені сумочки, буде страховкою, якщо ваш гаманець вкрадуть.
7.
Черга у магазині, трамвай, черга до лікаря, когось чекати. Ця аналогова, старомодна річ, допоможе вбити час, завжди стане в нагоді.
8.
Дуже важлива річ. Вона потрібна, коли почнеться дощ. Завдяки світовій тенденції до мініатюризації предметів, вона може бути досить мала, щоб поміститися в сумочку.
9.
Деякі жінки носять мініатюрні зубні щітки в сумочці. Але якщо її немає під рукою, завжди можна мати щось, що швидко освіжить подих.

(Напідставі: <https://gadzetomania.pl/12-rzeczy-ktore-kobieta-powinna-miec-w-torebce,6705756847093889a>)

5. Доповніть речення відповідною формою дієслова «мати».

- A. Що я у сумочці?
- B. Що ти у сумочці?
- C. Що вона у сумочці?
- D. Що ми у сумочці?
- E. Що ви у сумочці?
- F. Що вони у сумочці?

6. Що ти носиш/маєш/водиш з собою...?

Завдання можна виконати різними способами. Учні можуть говорити, писати або створювати плакати – альбоми для вирізок, відривні аркуші, електронні плакати, наприклад, в програмі Canva – представляючи певний тип багажу.

*Proszę dopasować nazwy przedmiotów do obrazków:
a) teczka, b) torebka, c) torba, d) walizka, e) plecak, f) paczka,
g) paczuszka, h) siatka, i) reklamówka, j) tobolek*

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Зверніть увагу, що в українській мові може вживатися прийменник «в» або «у». Вони є синонімами. Їх вживання обумовлене милозвучністю мови і залежить від того, на яку літеру починається наступне слово: якщо на голосну – вживаємо «в», якщо на приголосну або кілька приголосних – вживаємо «у».

в одноразовому пакеті

.....

у кишені

.....

у папці

.....

у рюкзаку

.....

у ранці

.....

у торбі на поясі

.....

у сітці

.....

у клатчі

.....

у портфелі

.....

у дипломаті

.....

у пакеті

.....

у мішку

.....

у багаторазовій торбі з тканини

.....

у пакеті з магазину

.....

у кошику

.....

у поштовій сумці

.....

у багажнику

.....

у ручній поклажі

.....

у зареєстрованому багажі

.....

Що в жодному разі не можна класти до цього багажу?

7. Який із предметів багажу, згаданих у попередньому завданні, ви візьмете...?

- в школу,
- до офісу,
- до роботи,
- на заняття в університеті,
- у відпустку,
- на вишукану вечерю,
- у похід в гори,
- на банкет,
- на прогулянку,
- у магазин,
- на пляж,
- на безлюдний острів.

Творче завдання

У групах по кілька осіб (або окремо) зберіть якомога більше предметів, назви яких починаються на літер: S, T, K, P, L (через специфіку даної мови можна використовувати й інші літери). Загляньте в рюкзаки, сумки, сумочки, огляньте кімнату. Якщо є можливість, вийдіть на зовні.

Вивчаємо мову через аудіодескрипцію

Ключові слова: мова, аудіо, відео, опис, словник.

Аудіодескрипція – це словесний, звуковий опис зображення та візуальної інформації, що міститься в аудіовізуальній трансляції, призначений для людей з вадами зору, розміщений в трансляції або поширений одночасно з трансляцією¹⁴.

Аудіодескрипція – це метод аудіовізуального перекладу, призначений для незрячих і осіб із вадами зору. Аудіодескрипція з'явилася в Польщі не так давно. Першим польським фільмом, який було показано з аудіодескрипцією, були «*Statyści*». Цей показ відбувся 2006 року. Техніка тифлофільму використовується в Польщі вже багато років. За своєю суттю метод дуже схожий на аудіодескрипцію, але у випадку з тифлофільмом необхідно зробити стоп-кадр – у цю паузу описується все, що потрібно знати про дану сцену та її героїв. Цей спосіб значно подовжив час перегляду фільму, тому з часом він перетворився на аудіодескрипцію, яка не потребує зупиняти трансляцію, а все, що має сказати дескриптор, має вміщуватися в час, коли з екрана не лунає діалог чи голос диктора.

Якщо вчитель вирішив використовувати аудіодескрипцію в навчальному процесі, було б добре керуватися фактичними засадами, які це регулюють. Це дозволить запровадити певні правила, яких повинні будуть дотримуватись наші учні, що з одного боку трохи ускладнить їхню роботу, а з іншого – змусить працювати більш творчо. Крім того, це дасть змогу функціоналізувати урок (метод завдання) – можливо, аудіодескрипція, підготовлена на занятті, виявиться корисною та вартою публікації.

Швидкий огляд засад

- A. Варто постійно наголошувати, що незрячий глядач не може бути привілейованим чи ущемлений порівняно зі зрячим.
- B. Ми не повинні піддавати цензурі елементи, які здаються недоречними або неприємними.
- C. Важливо також те, щоб ми намагалися описати світ якомога об'єктивніше, без великої кількості оціночних виразів. Не варто говорити «красивий чоловік», «красуня», «огидна страва». Те, що для однієї людини є красивим або огидним, в іншого може викликати зовсім інші почуття та емоції. Дескриптор повинен бути зацікавлений в тому, щоб описати, наприклад, зовнішність або одяг таким чином, щоб це не впливало безпосередньо на думку слухача про конкретний об'єкт або конкретну людину, про яку йдеться.
- D. Виправданням для використання таких емоційних виразів/стверджень може, звичайно, бути сюжет – якщо природа конкретного об'єкта очевидна і викликає певні почуття, наприклад, у персонажів, яких зараз видно на екрані. Використання

14 Наведено за: Ustawa o Radiofonii i Telewizji z 25.03.2011.

слів із сильним емоційним/суб'єктивним характером/висловленням наших поглядів іноді є хитрим способом уникнути опису певної особи чи об'єкта, а завдання з аудіодескрипції спрямовані на якомога більше розширення лексичного ресурсу.

Аудіодескрипція не повинна обмежуватися словами з найзагальнішим значенням. Аналізуючи відтінки значення синонімів, потрібно вибрати той, який найбільш точно відображає суть. Наприклад, будинок – точніше: будівля, споруда, хмарочос, житловий будинок, багатоквартирний будинок, кам'яниця, резиденція, хата, халупа?; дивиться – а точніше: дивиться, визирає, витріщається, розглядається, спостерігає, виглядає, оцінює чи оглядає?¹⁵.

Е. Варто шукати порівняння, метафори та епітети: «Абазур нагадує багато прикрашений жіночий капелюшок з довгою вуаллю. Вуаль незвичайна, бо зроблена з бахроми й оточує весь капелюх» (фрагмент аудіодескрипції Кабінету з Мазовецького музею в Плоцьку); «Медовий струмінь ллється на переплетені руки Каськи й Угорчика. Позолочені медом руки гладять одна одну» (фрагмент аудіодескрипції фільму *Janosik*)¹⁶.

АУДІОДЕСКРИПЦІЯ

- Незрячий глядач не може бути ні привілейованим, ані стратним порівняно зі зрячим (ми не піддаємо цензурі елементи, які здаються недоречними або неприємними для дескриптора).
- Створюючи аудіодескрипцію, ми досі запитуємо себе: Хто? Що? Де? Як? Коли?
- Описуємо світ від загального до конкретного.
- Дуже важливо описувати даний простір або дану людину поетапно, інакше в опис пробереться повний хаос, і людина, яка слухає наш опис, не зможе логічно пов'язати факти.
- Не забувайте прочитувати субтитри, інформацію, заголовки, що з'являються на екрані, і пояснювати незрозумілі звуки.

15 *Audiodeskrypcja – zasady tworzenia* – podręcznik Fundacji Kultury bez Barier: <https://kulturabezbarier.org/wp-content/uploads/2019/12/Audiodeskrypcja-zasady-tworzenia.pdf>

16 *Ibidem*.

Спрямування текстів на певну вікову групу аудиторії може стати дуже хорошим матеріалом для мовних вправ. Якщо опис адресовано певній аудиторії, наприклад, дітям, аудіодескрипція має враховувати їхні особливі потреби, очікування та звички. Такі вправи дозволяють учням отримати додатковий рівень лінгвістичної обізнаності.

ЦІЛІ УРОКУ

1. Розширення лексичного запасу.
2. Ознайомлення учасників занять із навчальними засобами та користування ними – словниками, глосаріями, корпусами, лексиконами, тезаурусами.
3. Підготовка до сертифікаційного іспиту з польської мови як іноземної (частина: розмовна).
4. Закріплення вмінь будувати різноманітні та мовно привабливі речення.

МЕТОДИ РОБОТИ

- A. асоціативні техніки,
- B. робота з текстом,
- C. робота з книгою,
- D. метод проектів,
- E. мозковий штурм.

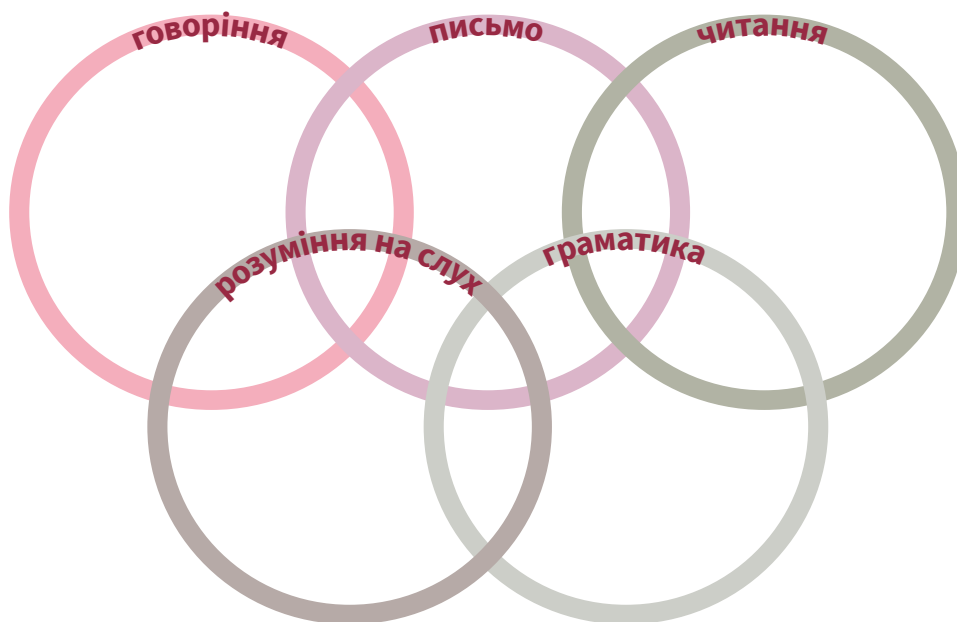
РОБОЧИЙ АРКУШ

1. Мозковий штурм – які навички є найважливішими у новій мові? Що вивчити найлегше, а що – найважче?

письмо – читання – говоріння – розуміння на слух – граматики (в польській мові через специфіку мови граматики вважається п'ятою мовною вправністю).

Група має поміркувати над :

- перевагами та недоліками набуття певних мовних навичок,
- впливом одних навичок на набуття інших;
- ієрархії важливості (тут варто поставити запитання: що важливіше – знання граматики чи лексики?).



Виконуючи завдання, варто скористатися наведеною вище схемою (або подібною до неї) – вона дозволяє вказати на відмінності та подібності (спільні моменти), які виникають при засвоєнні тих чи інших умінь.

2. Напишіть або скажіть, для чого призначені згадані словники. Що в них можна знайти?

У якій ситуації ви б їх використали?

1. словник іншомовних слів,
2. словник синонімів,
3. словник антонімів,
4. фразеологічний словник,
5. орфографічний словник,
6. етимологічний словник,
7. словник правильної української мови,

8. орфоепічний словник,
9. ортофонічний словник,
10. двомовний словник,
11. словник архаїзмів,
12. ономастичний словник,
13. словник паронімів,
14. словник омонімів,
15. частотний словник,
16. термінологічний словник,
17. словник вимови,
18. словник ненормативної лексики,
19. словник регіоналізмів,
20. словник римування,
21. словник a tergo.

3. Користуючись відповідним словником, виконайте завдання.

A. Поясніть значення слів:

- аподиктичний,
- химерний,
- лапідарний.

B. Доберіть синоніми до слів:

- думати,
- ділити,
- збирати.

C. Установіть відповідність між польським словом іншомовного походження та його іншомовним джерелом (подумайте, чи знаєте ви, з якої мови вони походять):

1.	диліжанс	A	al-kīmijā
2.	гільйотина	B	asparagi
3.	алхімія	C	tabouret
4.	кава	D	orangeade
5.	хейнал	E	qajdani
6.	спаржа	F	guillotine
7.	табурет	G	palazzo
8.	оранжада	H	qahwa
9.	кайдани	I	hajnal
10.	палац	J	diligence

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
J									

D. Укажіть антоніми до слів:

- гарний,
- мудрий,
- цікавий.

E. Наведіть кілька фразеологізмів із такими словами:

- хмара,
- повітря,
- серце.

4. Перегляньте наявні словники в Інтернеті. Чи всі словники, згадані у завданні 2, можна знайти в Інтернеті? Яким джерелам ви більше довіряєте – паперовим чи онлайнним?

Головна сторінка

Матеріал з Вікісловника
(Перенаправлено з Головна стаття)

Ласкаво просимо до Вікісловника,
багатомовного словника, який може редагувати кожен.

Сьогодні неділя, 29 жовтня 2023 року.
У розділі українською — 55562 статей,
28060 користувачів.

Український Вікісловник

Це багатомовний словник до вільного наповнення — україномовний розділ проекту Wikipedia. Тут зібрані й пояснені повною мірою тлумачення й переклади українських слів, а ще переклади слів і висловів з інших мов.

Вікісловник налічує 55 562 статей. Будь-хто може збільшити це число, написавши нову статтю, а ще поліпшити якість словника, доповнюючи й виправляючи наявні статті.

Усі статті в цьому словнику пишуть *тільки* українською мовою.

Абетки

Українська: А Б В Г Д Е Є Ж З І Й К Л М Н О П Р С Т У Ф Х Ц Ч Ш Щ Ю Я

Англійська: A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

Про Вікісловник

Лексикографічна концепція • Оформлення статей • Темати • Нові статті • Усі статті • Користувачі

Мови

Англійська • Російська • Українська • Список мов

Словник української мови
Академічний тлумачний словник (1970—1980)

в означеннях

Вітаємо в онлайн-версії «Словника української мови» в 11 томах.

Media Expert
Купуй на Raty 0% з RRSO 0%

Про словник

Одинадцяти томний «Словник української мови» (або СУМ-11), що його було видано у 1970 — 1980 роках, став першим у історії тлумачним словником української мови. На ньому базуються чи не всі сучасні українські тлумачні словники, зокрема «Великий тлумачний словник сучасної української мови» (ВТССУМ) та оновлений «Словник української мови у 20 томах», публікацію якого розпочала Академія наук України у 2010 році.

Словник укладено великим колективом науковців за україномовною літературою від часів Котляревського до 1980 року. Після більшості тлумачень у словнику наведено справжні випадки вживання слова, що ілюструють його значення.

Попри обов'язкову на час його виходу політичну заангажованість, СУМ-11 становить беззаперечний скарб вітчизняної лексикографії.

Вхід • Реєстрація

Останні переглянуті

- [неправда](#)
- [драма](#)
- [показник](#)
- [путья](#)
- [жалюбниця](#)
- [тимол](#)
- [під'юджуваний](#)
- [горизонт](#)

5. Трансформація ядерних речень – доповніть наступні речення поданими словами. Вставте додаткові слова у відповідні місця (пам'ятайте, що може знадобитися додаткова пунктуація).

A. ДОРОГОЮ ЙШЛА ДІВЧИНА

- висока, звивистою, лісовою, неспішно, у сутінках, красива, чорноока, темною, у бік міста, освітленого ліхтарями

.....
.....

B. МАЖЕНА КУПИЛА КОМП'ЮТЕР

- Німкеня, ультралегкий, останнього покоління, позавчора, за акційною ціною, білявка, в інтернет-магазині

.....
.....

C. ПОДРУЖЖЯ ПОЇХАЛО У ВІДПУСКУ

- незабутня, у липні, дорого, свіжоспечене, розкішну, Пшчулкув, цього року, римська

.....
.....

D. СЛОН СТЕФАН ЖИВЕ В САВАНІ

- Африканський, великий, сірий, спокійно, африканській, гарячій, колись використовувався як бойова тварина, зараз

.....
.....

6. Дотримуючись принципів аудіодескрипції, опишіть фотографію. Використовуйте допоміжні запитання.

1. У якому приміщенні сидить родина (звідки ви це знаєте?).
2. Як виглядає це приміщення?
3. Котра зараз пора дня (звідки ви знаєте?).
4. Хто сидить за столом?
5. Який вигляд мають ці люди, як вони одягнені, які емоції видно на їхніх обличчях?
6. Що стоїть на столі, який посуд, що лежить на тарілках, що налите в склянках?
7. Яку їжу їсть родина (звідки ви знаєте?).



7. А тепер подивіться на відомі польські картини та підготуйте до них аудіодескрипцію. Створюючи аудіодескрипцію зображення, необхідно спочатку з ним познайомитися. Аудіодескрипція зображення повинна складатися з чотирьох частин:

1. **специфікація** – коротка технічна інформація про картину: ім'я та прізвище автора, назва, техніка виконання, розміри, рік виконання, можливо інформація, в чий колекції перебуває картина (ця частина має бути сухою та чіткою, а не барвистою і описовою);
2. **загальний опис** – кілька простих речень, що передають атмосферу картини. Там може бути інформація про стиль, домінуючі кольори та настрій. «Якщо ви не знаєте, що має входити в загальний опис, попросіть кого-небудь подивитися на представлену роботу протягом трьох секунд, потім заплющити очі і розповісти, що вони запам'ятали»¹⁷;
3. **докладний опис** – відносно докладна розповідь про картину. Якщо на зображенні занадто багато деталей, обмежтеся тими, які вважаєте найважливішими. «Порядок детального опису повинен бути дотриманий навіть тоді, коли представлене зображення нагадує вам смітник, хаотично зібрану композицію певних форм і кольорів»¹⁸;

17 *Audiodeskrypcja obrazów – zasady tworzenia* – podręcznik Fundacji Kultury bez Barrier: <https://kulturabezbarier.org/wp-content/uploads/2022/04/Audiodeskrypcja-obrazow-publikacja-na-10-lat-wspolnej-pracy.pdf>

18 Ibidem.

4. **основа** – це додаткова інформація про зображення, не пов'язана з представленими на ньому елементами. «Життя кожного образу – це не лише його вид, а й існування в побуті, в історії, у соціальних і культурних реаліях. (...) Це момент для освіти. Основа – це колекція цікавинок, наприклад відомостей про історію картини, її автора, існування твору в соціокультурному просторі та найважливіша інформація, пов'язана з технікою його виготовлення. Однак не надавайте всю цю інформацію в одній аудіодескрипції. Виберіть ту, яка відповідає історії, яку ви будете»¹⁹.

Картини

- А. Юзеф Хелмонський, *Лелеки*, 1900, автор: Юзеф Хелмонський – <https://cyfrowe.mnw.art.pl/en/catalog/510861>, публічний домен, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=70712051>



19 Ibidem.

- В. Ян Матейко, *Битва під Грюнвальдом*, 1878, автор: Ян Матейко – <http://cyfrowe.mnw.art.pl/dmuseion/docmetadata?id=4799>, публічний домен, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=49004656>



- С. Александр Геримський, *Єврейка з помаранчами*, 1880/1881, автор: Александр Геримський – <http://cyfrowe.mnw.art.pl/dmuseion/docmetadata?id=19465>, публічний домен, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=42882994>



Творче завдання

Виберіть фрагмент улюбленого фільму чи серіалу та спробуйте підготувати до нього аудіодескрипцію. Це набагато складніше, ніж аудіодескрипція нерухомого зображення, але ви вже добре підготовлені. Успіхів!

Скористайтеся з допомоги:

1. Аудіодескрипція – правила створення: <https://kulturabezbarier.org/wp-content/uploads/2019/12/Audiodeskrypcja-zasady-tworzenia.pdf>
2. Аудіодескрипція як метод навчання польської мови – Polska Półka Filmowa: <https://youtu.be/bcqsuuQ3JT0>
3. Приклади фільмів із аудіодескрипцією: <https://adapter.pl/edukacja/audiodeskrypcja-definicja-reguly/>

Ти король джунглів?

Ключові слова: комунікація, ідентичність, відмінність, різноманітність, подібність, національність.

Міжкультурна комунікація – одне з ключових питань сучасності. Наше повсякденне функціонування здебільшого зосереджено на тому, як спілкуватися з людьми, які відрізняються від нас. Ця інакшість, яку ми колись сприймали переважно крізь призму національності (або етнічності), сьогодні значно розширила свої рамки.

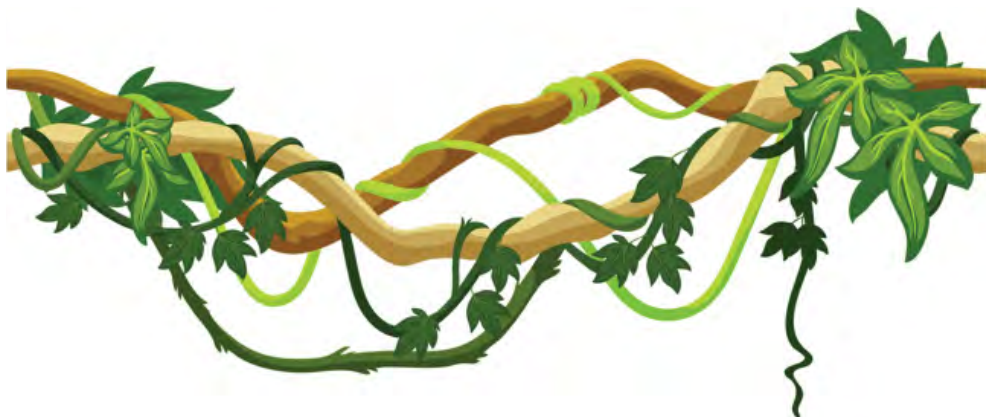
Упередження щодо етнічних і сексуальних меншин зникають, коли ми дійсно знайомимося з їхніми представниками. Коли замість категорії вони стають живими людьми. Медіа, політики та Інтернет відповідальні за зростання відрази до відмінностей, каже соціальний психолог доктор габ. Міхал Білевіч²⁰.

Таким чином, сьогодні міжкультурна комунікація стала комунікаційним мостом, що з'єднує людей різних рас, національностей, релігій, статі та класів.

З певним досить поширеним спрощенням передбачається, що те, що повідомляє комунікатор (тобто інформація, яка якимось чином вставляється в сигнал комунікатором в результаті вибору одного з наявних варіантів), і інформація, отримана з сигналу реципієнтом (який можна уявити як зроблений ним вибір однієї з цих можливостей) є ідентичними²¹.

Міжкультурна комунікація сьогодні полягає насамперед у роботі над тим, щоб у відмінності побачити цінність життя та охоче навчитися говорити один з одним з повагою до потреб і з повагою до обох сторін акту спілкування – комунікатора і реципієнта.

Тож що таке правильна міжкультурна комунікація і якою вона може бути? Ці заняття покажуть вам, як до неї підготуватися та як описати її, не обов'язково очевидними словами.



20 E. Marat, Ludzie a nie ideologia. *Uprzedzenia wobec mniejszości znikają, gdy poznajemy ich członków*, 13.06.2022, <https://zwierciadlo.pl/psychologia/372898,1,ludzie-a-nie-ideologia-uprzedzenia-wobec-mniejszosci-znikaja-gdy-poznajemy-ich-czlonkow.read>, доступна з: 14.07.2023.

21 J. Lyons, *Semantyka 1*, PWN, Варшава 1984, стор. 36.

ЦІЛІ УРОКУ

1. Привернення уваги до відмінностей у формах спілкування між представниками різних націй.
2. Розкриття смислів, закладених в алегоріях і символах, і показ їх різного значення в різних культурах.
3. Удосконалення навички розуміння прочитаного.
4. Розвиток загальних і спеціальних знань.

Божевественний, королівський чи проклятий? Символіка тварин у середні віки

(...) Символ походить від грецького слова *symbolon*, що означає предмет, розділений між двома особами. Це мало бути розпізнавальним знаком і договором, який їх поєднував. Для середньовічних людей символ був не просто простим графічним зображенням явища, яке він символізував. Символ став універсальним ключем до таємничої, невидимої реальності, яка тисячоліттями пронизувала людський світ і з'єднувала небо (*sacrum*) і землю (*profanum*).

Таке магічне мислення було усюдисущим у житті людей тієї епохи. Предметам і явищам щоденного життя надавалося глибшого змісту. Таким чином середньовічна людина трактувала погодні явища, сни та історичні події. (...) Пошуки прихованого смислу майже в кожному елементі реальності привели середньовічних людей до глибокого символічного аналізу свого оточення. Їх приваблювало те, що було таємничим і незвіданим. І ось таким був світ природи і тварин – істот, певною мірою подібних на людей, але зовсім відмінних від них. (...)

Лев – символ короля і Христа

Лев був одним із найчастіше зображуваних тварин у середні віки. Він з'явився в іконографії та літературі Середньовіччя і був популярним геральдичним мотивом. Правителі прийняли лева як символ свого роду, розмістивши його на обладунках і прапорах. Також стало поширеним звичаєм надавати монархам прізвиська, пов'язані з левом. Найвідомішим королем на прізвисько «Лев» був Річард Левове Серце, але він був не єдиним з таким ім'ям. «Левом» також називали Генріха III, саксонського принца з династії Вельфів, і французького короля Людовика VIII.

У християнських бестіаріях лев займав почесне місце. Його ототожнювали з вродженою величчю, він був ідеальним втіленням доброго правителя. Лева зазвичай асоціювали з мужністю, хоробрістю та благородством, і люди захоплювалися його вражаючою зовнішністю. Слава лева була настільки великою, що в якийсь момент Отці Церкви символічно ототожили його з Христом. (...)

Попри все, були й моменти, коли лева сприймали неоднозначно, а то й негативно. В першу чергу це пов'язано з багатьма біблійними фрагментами, які говорять про негативну роль цієї тварини. Святий Павло писав про визволення себе Богом «з пащі лева», а пророк Даниїл за наказом перського царя був поміщений у яму, повну левів. Крім того, ця тварина могла посилювати страх, а її паща викликала негативні асоціації, порівняні з прірвою.

Собака – вірний друг чи язичник?

Може здатися, що символіка собаки – тварини, яка супроводжує людину тисячоліттями – мала в середні віки лише позитивні конотації. Це дуже далеко від істини. Собака в символічному значенні протягом століть зазнав величезних метаморфоз. У ранньому середньовіччі собака вважався нечистою твариною, часом подібним до сатани. В першу чергу це було пов'язано з негативним образом собак, зображеним у Біблії. В Євангелії від св. Матвія, Христос нібито сказав: «Не давайте святого псам, і не розкидайте перли перед свинями (...)».

(...) Пов'язування символіки собаки з єретиками було звичайною практикою в середні віки. Нехрещені жителі далеких країв існували в народній свідомості як люди із собачими головами. (...)

Символ собаки був реабілітований в середньовіччі. Відповідальним за це був феодальний лад, який з XII століття почав досягати свого апогею розвитку. Тоді такі риси, як вірність і відданість, стали найбільш цінними чеснотами людини. Собака, як відданий супутник і нічний сторож, здавався ідеальним зразком і символом. У цей час полювання стало популярною розвагою монархів. З цієї причини собаки, як надзвичайно мисливські істоти, стали невід'ємним елементом погоні за дичиною та дедалі більше цінувалися в суспільстві.

Ведмідь – занепад значення

Історія ведмедя як символу – це період боротьби християнської та язичницької символіки. Ведмідь, як тварина Північної Європи, був широко відомий і шанований. Германці, кельти і навіть слов'яни вважали його магічною та містичною істотою. Його розміри, манера бою та жах, який вони викликали, дали тварині високе та міцне місце серед пантеону священних тварин германської міфології. Багато вождів вважали себе нащадками ведмедів, а воїни-язичники намагалися залучити силу ведмедя танцями перед битвами.

У перші століття Середньовіччя ведмідь широко використовувався як символ влади франкськими королями та німецькими імператорами. Були й «ведмежі» прізвища. Прикладом може бути Альбрехт Ведмідь, знаменитий маркграф Бранденбурга і завойовник слов'ян.

Язичницьке символічне представлення ведмедя не узгоджувалося з думками церковних ієрархів, які щосили боролися з язичницькими пережитками в християнській Європі. (...) Ведмідь описувався в бестіаріях як дурна тварина, незграбна в рухах, ненажерлива і хтива. Крім того, вони боялися його напівлюдської позиції, яку він приймав у битві. (...) Чим більше середньовічна Європа втрачала свою «германськість», тим менше ведмедів можна було зустріти в символіці. Зрештою, ця тварина, яку циркачі регулярно показували на радість натовпу, стала втіленням лагідності та безглуздості.

Кіт – супутник диявола

У середні віки кішка, безсумнівно, була істотою з поганою репутацією. Ці тварини вважалися символами зла та істотами, які регулярно контактували з сатаною. Саме тоді чорна кішка стала

ототожнюватися з невдачею та відьмою, яку вона мала супроводжувати. Котів багато хто боявся, тому вони ставали жертвами регулярних погромів. Один з таких інцидентів призвів до ескалації епідемії чуми, оскільки відсутність кішок сприяла швидкому збільшенню популяції мишей і щурів, які поширюють хворобу. Крім того, єретиків звинувачували в контактах з котами, а тамплієрів у XIV столітті навіть звинувачували в тому, що вони дозволяли котам відправляти месо.

(...) У суспільстві, яке цінує стабільність і прив'язаність до місця, кішка здавалася абсолютно незрозумілою істотою. Миттєві зміни місця розташування, поява і зникнення в будь-який час дня і ночі викликали підозру kota в контакті з чорною магією. Навіть ловля мишей не надала йому позитивних якостей. Середньовічні люди вважали гру з жертвою перед її вбивством дивним і неприродним. (...) Хоча пізніші епохи реабілітували кішку, вона досі сприймається в багатьох аспектах у «середньовічний» спосіб, тобто як загадкова, незбагненна істота, яка приносить нещастя.

(Джерело:

<https://histmag.org/Boskie-krolewskie-czy-przeklete-Symbolika-zwierzat-w-sredniowieczu-25247>)

РОБОЧИЙ АРКУШ

1. Користуючись текстом, перелічіть ознаки тварин, про які в ньому йдеться:

A. ЛЕВ

.....

B. СОБАКА

.....

C. ВЕДМІДЬ

.....

D. КІТ

.....

2. Подивіться на назви тварин. Ми можемо описати людину кожним із цих слів. Яку?

A. ПОРОСЯ

.....

B. БАРАН

.....

C. ЦУЦЕНЯ

.....

D. СВИНЯ

.....

E. БИК

.....

F. ВЕРБЛЮД

.....

G. ОСЕЛ

.....

H. КОРОВА

.....

3. Установіть відповідність між поняттями та їх значенням.

1	символ	A	мотив, персонаж або сюжет, який має, крім свого буквального значення, фіксоване, умовне переносне значення
2	алегорія	B	персоніфікація – надання людських характеристик
3	стереотип	C	запис або малюнок, який використовується для вираження чогось
4	метафора	D	приписування тваринам і неживим об'єктам людських властивостей
5	уособлення	E	уявлення про когось або щось, закріплене у свідомості великої групи людей, що нелегко піддається змінам, і не завжди відповідає дійсності
6	антропоморфізм	F	спеціальний графічний знак, що використовується для стислого запису якогось змісту
7	знак	G	стилістичний прийом, у якому слово, вираз, опис чи образ набувають нового значення, посиляючись на іншу річ чи явище на основі поміченої подібності

1	2	3	4	5	6	7

(Визначення взяті з: Великого словника польської мови).

4. Що було б, якби...?

Завдання можна коригувати відповідно до кількості людей у групі. Персонажі (тварини), які з'являються в грі, можуть бути розділені між багатьма особами (кожна особа отримує окрему роль). Тоді варто додати до завдання компонент драми. Цей метод навчання є дуже розвиваючим, оскільки вимагає використання акторських засобів виразності (тіла і голосу). Таким чином, він служить всебічному розвитку і готує до ролі в грі.

Звертаючись до індивідуальності кожної людини, він допомагає витягнути та розвинути найбажаніші риси людської особистості. Розвиває самостійність мислення і творчість як учнів, так і вчителя, розвиває вміння вступати в діалог, а також емоційну активність, дозволяє самостійно здобувати знання²².

Завдання також можна використовувати з учнем індивідуально. У цьому випадку він стає «захисником/суддею/відповідачем на питання», а решта гравців залишаються «на папері».

Герої гри

- гієна
- кіт
- мавпа
- осел
- собака
- щур
- коала
- лемуру
- миша
- орел
- дракон
- жаба
- кінь
- лев
- ведмідь
- павич
- сова
- жираф

А. Розподіліть вказані набори рис характеру до окремих тварин. Наведені риси мають за джерело фізичні особливості, символіку тварин і поп-культуру, але до них слід ставитися звичайним способом і частково гумористично.

(Примітка для ведучого гри/вчителя: у випадку групи різних національностей можуть бути відмінності у сприйнятті деяких рис, пов'язаних з конкретними тваринами).

гієна	хижак	сильна	часто сміється
коала	спокійна	мила	тиха
кінь	сильний	може нести вантаж	швидкий
кіт	багато спить	чудово орієнтується вночі	лінивий

²² Більше про метод драми: <https://www.cwro.edu.pl/1152,drama+jako+metoda+nauczania+i+wychowania+wykorzystywana+w+pracy+z+dzieckiem>, дата доступу: 10.08.2023.

лемур	активний вночі	розумний	символ поганих новин
лев	королівського роду	мудрий	гордий
мавпа	спритна	любить привл- снити щось чуже	може жити у різних умовах
миша	швидка	має гарний слух	її легко перелякати
ведмідь	багато спить	сильний	має дуже гарний нюх
осел	впертий	витривалий	хитрий
орел	безжальний	відважний	з королівського роду
павич	гордий	знає, що є гарним	служить прикрасою
собака	вірний	товариський	дружній
дракон	страшний (інші його бояться)	егоцентричний	зухвалий
сова	мудра	краще функціонує вночі	гарний зір
щур	товариський	активний	хитрий
жаба	легко приспосовується до оточення	квакає	витривала
жираф	далеко бачить	думками далеко від інших	гідний

В. Згадайте фільми (наприклад, «Сінґ», «Панда Кунг-фу», «Мадагаскар», «Фільм про бджіл», «Мурашка-Z» та інші), пісні, вірші та інші культурні тексти з тваринами у головних ролях. Подумайте, які тварини там з'явилися, якими були їхні характери – чи мали вони щось спільне з реальними рисами цих тварин, чи, можливо, навпаки – саме персонажі, які з'являлися в культурних текстах, вплинули на глобальний образ і побудували стереотип даної тварини в культурі.

- С. Візьміть на себе роль конкретних тварин (А) і, керуючись рисами їх характеру, розв'яжіть завдання.**
1. Термін повноважень попереднього правителя тваринного світу закінчився. Згідно з регламентом, він не може балотуватися вдруге. Ви вирішили стати королем. Переконайте інших тварин, що ви найкраще підходите для цієї ролі.
 2. Ви стали володарем царства тварин. Визначте двох заступників, один з яких прикриватиме вас вдень, а другий вночі. Обґрунтуйте свій вибір.
 3. У джунглях пошкоджена дамба перекрила течію річки біля її витоку. Настає посуха. Потрібно обрати когось, хто займатиметься цією проблемою. Переконайте інших, що це повинні бути саме ви.
 4. У межах вашого світу виникла нова країна. Ви не знаєте, хто там править, і ви не знаєте її мешканців. Ви хотіли б встановити хороші дипломатичні відносини з новою країною, але ви не можете зробити це самостійно – у вас є обов'язки в джунглях. Ви повинні відправити посла. Скажіть, яка це повинна бути тварина і чому.
 5. Ваше королівство раніше поклядалося на економіку, яка негативно впливає на навколишнє середовище. Через кліматичну кризу, яка загрожує Землі, в королівстві необхідно провести реформи. Запропонуйте позитивні зміни на прикладі екологічних зусиль вашої країни.

Творче завдання

Створіть графічний проект (презентацію, плакат тощо), у якому запропонуйте тварин, що символізують різні країни, та коротко обґрунтуйте свій вибір. Увага! Використовуйте власні творчі здібності та знання різних культур – не включайте тварин, які є справжніми символами певних країн.

Вавилонська вежа

Ключові слова: мова, комунікація, нація, ідентичність, регіон, діалект, європейська спільнота, слов'яни.

Мова, а точніше мови, мають велике значення у спілкуванні, у широкому розумінні як система обміну думками, ідеями та передачі суджень про світ. Сьогодні, в епоху легкого переміщення в просторі – як реальному, так і віртуальному – з одного боку, ми спостерігаємо зростання ролі англійської мови та інших так званих великих мов (тобто тих, що мають понад 150 мільйонів користувачів: китайська, російська, іспанська, португальська, хінді, бенгальська та деякі інші), а з іншого боку, спостерігається явний зсув до малих, менших мов, які рідше вивчаються, а також регіональних, територіальних і навіть у бік говірок і діалектів. Дедалі більше націй, етносів, етнічних та етнографічних груп прагнуть зміцнити позиції своєї мови (лекту) чи мов. До таких регіонів/груп належать слов'яни. З'являється дедалі більше ініціатив, які служать зміцненню регіональних зв'язків – культурних, літературних, релігійних та мовних.

Безліч мов у світі

Для початку, щоб ознайомитися з величезним діапазоном мов, ми пропонуємо гру, що базується на даних з сайту: <https://www.ef.pl/blog/language/najczesciej-uzywane-jezyki-swiata/>

Пориньте в міжнародну подію! Якби ви опинилися на світових танцях, де мови світу були пропорційно розподілені між 100 гостями...

- **17** із них могли говорити про напої та закуски мандаринською мовою,
- **шестеро** гостей хвалили б плейлист діджея іспанською мовою,
- **п'ятеро** говорили б англійською в черзі до туалету,
- там також буде **четверо** хлопців, які будуть робити один одному компліменти на гінді,
- **троє** тусовщиків коментували б свіже селфі арабською,
- наступні **троє** гостей розповідали б анекдоти португальською,
- а інші **троє** – бенгальською мовою,
- наступні дві пари, тобто **двоє** росіян і **двоє** японців, по черзі проходили під перекладаиною, танцюючи limbo.

Варто зазначити, що:

- англійська мова займає лише третє місце в цьому рейтингу, тому вона не може бути найпопулярнішою *lingua franca* в усьому світі,
- відразу за нею три мови, якими говорить величезна кількість людей.

Попросимо учасників підрахувати частку носіїв цих мов, припустивши, що зараз Землю населяє майже 8 мільярдів людей. Абсолютні цифри ще більше підкреслять невідповідність між мовами.

Потім можна попросити учасників скористатися Google Translate і перекласти речення цими мовами. Ось приклад:

Я не розмовляю вашою мовою, тому я вас не розумію.

1. англійська:

I don't speak your language so I don't understand you.

2. бенгальська:

আমি আপনার ভাষায় কথা বলিনি তাই আমি আপনাকে বুঝতে পারিনি
Āmi āpanāra bhāṣāya kathā bali nā tā'i āmi āpanākē bujhatē pāri nā.

3. китайська:

我不会说你的语言 · 所以我听不懂你的话
Wǒ bù huì shuō nǐ de yǔyán, suǒyǐ wǒ tīng bù dǒng nǐ de huà.

4. іспанська:

No hablo tu idioma así que no te entiendo.

5. японська:

私はあなたの言語を話さないので、あなたのことを理解できません
Watashi wa anata no gengo o hanasanainode, anata no koto o rikai dekimasen.

6. португальська:

Eu não falo a tua língua então não te entendo.

7. російська:

Я не говорю на вашем языке, поэтому я вас не понимаю.
Ya ne govoryu na vashem yazyke, poetomu ya vas ne ponimayu.
(Ja nie goworju na waszem jazykie, poetomu ja was nie ponimaju).

Кожен учасник може висловити власну думку та запропонувати її іншими мовами, щоб їхні колеги побачили, наскільки велика різниця між мовами і наскільки ми б не розуміли один одного, якби кожен говорив своєю мовою. Отже, такий багатомовний захід був би Вавилонською вежею.

Другий етап цієї вправи – визначити, чи є ситуації, які сприяють розумінню. Існує два типи пропозицій:

- A.** пошук інтернаціоналізмів (зазвичай часткових), здатних спрямувати нашу увагу в певному напрямку: speak (бо українською мовою маємо вираз «спікер»); idioma (бо ми знаємо слово «ідіома»); língua (тому що ми використовуємо цитатний вираз «lingua franca»);
- B.** звертаючи увагу на те, що деякі слова більше подобні до якоїсь мови, ніж інші – у цьому випадку іспанська та португальська, російська та польська.

Це спостереження дозволяє перейти до розповіді про мовні сім'ї, особливо про ту, що важлива для слухачів/учасників, тобто сім'ю слов'янських мов, до якої належить польська мова. Ми хочемо показати, що мовна спільнота є результатом культурної спільноти, і представники мов однієї сім'ї часто можуть порозумітися (звичайно, щодо основних питань), не вивчаючи/знаючи мови один одного.

Ми починаємо з представлення історичної, генетичної класифікації мов. Генетична класифікація є більш-менш вірогідною гіпотезою: чим ближчі/молодші мови до нашого часу, тим імовірніша гіпотеза про їхнє походження від спільного предка, а чим далі/старші мови, тим менш імовірно, що такі гіпотези будуть правдивими.

- A. Польська мова разом з іншими слов'янськими мовами належить до індоєвропейської сім'ї.
- B. **Індоєвропейська сім'я** включає приблизно 280 етнолектів, лектів, мов (включаючи приблизно 40 піджинів) – якими розмовляють приблизно 3 мільярди людей, тобто **приблизно 40% (!!!)** населення земної кулі.
- C. Серед 20 найпоширеніших мов у світі 10 належить до індоєвропейських мов: англійська, гінді, іспанська, французька, російська, португальська, бенгальська, німецька, урду та перська.
- D. Хоча серед них лише одна слов'янська мова, але вона посідає п'яте місце (265 мільйонів носіїв), що дозволяє зробити висновок, що усвідомлення слов'янської спільноти та можливості спілкування за допомогою лектів зі схожою структурою, лексикою та подібним мовним образом світу дає нам потужний засіб комунікації. Ми весь час наголошуємо, що йдеться про схожість, а не про тотожність.

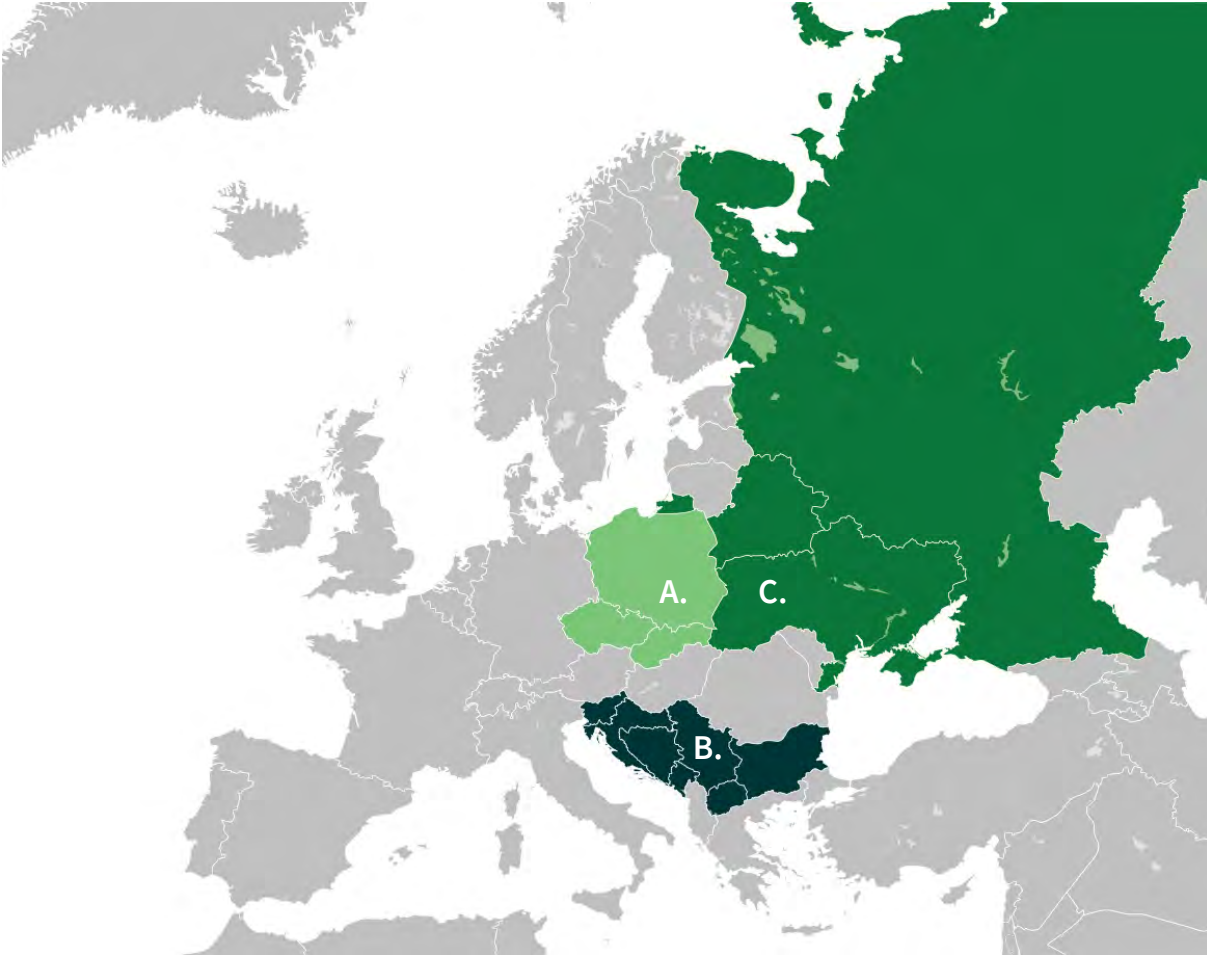
Найпоширеніші індоєвропейські мови

Дані згідно з енциклопедією Encarta та сайтом Ethnologue.

1. Англійська мова германської групи – 1,15 млрд, у тому числі для 340 млн є рідною мовою,
2. Мова гінді з індоарійської групи – 905 мільйонів, у тому числі для 365 млн є рідною мовою,
3. Іспанська мова з романської групи – 450 млн, у тому числі для 320 млн є рідною мовою,
4. Французька мова з романської групи – 290 млн, у тому числі для 80 млн як рідна мова,
5. російська мова із слов'янської групи – 265 млн, в тому числі 165 млн як рідна мова,
6. португальська мова з романської групи – 205 млн, у тому числі для 180 млн як рідна мова,
7. Бенгальська мова з індоарійської групи – 190 млн, майже виключно як рідна мова,
8. Німецька мова з германської групи – 120 млн, у тому числі для 100 млн як рідна мова,
9. Мова урду з індоарійської групи – 115 мільйонів, у тому числі для 60 мільйонів як рідна мова,
10. Перська мова з іранської групи – 75 млн, у тому числі для 40 млн як рідна мова.

Слов'янські мови

Слов'янські мови – це група мов всередині індоєвропейської мовної сім'ї (балто-слов'янської підродини). Вона складається з трьох мовних груп: західно-, східно- та південнослов'янської.



- A. Західнослов'янські мови**, тобто такі як, серед інших, польська, чеська, словацька, кашубська, верхньолужицька, нижньолужицька, вимерла полабська, сілезька,
- B. Південнослов'янські мови**, тобто серед інших, болгарська, македонська, словенська, сербська, хорватська, чорногорська, боснійська, старо-церковно-слов'янська,
- C. Східнослов'янські мови**, до яких належать російська, білоруська та українська, русинська/лемківська.



Залежно від рівня мови та рівня знань про світ учасників групи, можна у цьому місці помислити про статус деяких мов:

- кашубська в Польщі,
- русинська/лемківська в Україні,
- мови, що розвинулися з попередньої сербсько-хорватської мови.

Можна попросити учасників прочитати кілька абзаців з Європейської хартії мов меншин або регіональних мов і розпочати обговорення теми статусу відповідних лектів:

- коли ми говоримо про мову і коли ми говоримо про діалект,
- чому так важко розділити мови, які не санкціоновані владою держави,
- чи можна вказати суто лінгвістичні критерії поділу мов.

Тут ми вказуємо на ідею континууму. Показуємо на мапі групу слов'янських мов і розглядаємо їх неперервність, а також неоднорідність. Ми говоримо про прикордонні території та регіональні відмінності.

Знайдіть, наприклад, в Інтернеті (навіть на мобільних телефонах) інформацію про місію св. Кирила і Мефодія. Просіть учасників показати шлях на мапі сучасної Європи – показуючи не таку давню (всього 1000 років) мовну спільність слов'янських народів – діяльність Кирила і Мефодія була зрозумілою людям на всьому їхньому шляху.

Ми шукаємо особливості інших слов'янських мов у наших мовах і намагаємося встановити правила, які дозволяють нам розшифровувати слова та структури з наших мов, наприклад, ми визначаємо джерело походження певних слов'янських запозичень у польській мові, що, у свою чергу, дозволяє нам зрозуміти невідомі раніше слова в інших слов'янських мовах:

- вишня, череп, черемха зі східнослов'янських мов – відкриваємо ідею повноголосу, тому «здогадуємося», що російською *здоровье* означає здоров'я, *берег* – берег,
- у хорватській мові *krk* означає шию, *prst* – палець, отже, *prsten* – перстень, *naprstak* – наперсток, *zrno* – це зерно тощо.

Така вправа вчить бачити спільноту походження мов. Можна перейти до прояву здатності розуміти цілі тексти. Найкраще почати з порівняння взаємно перекладених текстів – тобто знайти однаковий текст кількома слов'янськими мовами. Ми знайдемо такі, серед іншого: у програмі «Slavic Network – мовна і культурна інтеграція»²³, яка була створена в рамках співпраці шести університетів: Сілезького університету в Катовіце (Польща), Univerzita Palackého в Оломоуці (Чехія), Univerzita Komenského в Братиславі (Словаччина), Univerza v Ljubljani (Словенія), Софійський університет «Св. Климент Охридський» – в Софії (Болгарія), Martin-Luther-Universität – в Галле (Німеччина) та Болгарське радіо (Българско Национално радио програма «Христо Ботев»). Проект реалізовано в межах програми Socrates Lingua 1.

На основі розміщених текстів (діалогів, описів, фрагментів оповідань і романів) можна показати багато спільних моментів у сприйнятті світу та мовному вираженні цього світу, але, звісно, також і відмінності, які роблять наш світ цікавішим і вартим пізнання.

ЦІЛІ УРОКУ

1. Розвиток усвідомлення мовного розмаїття (і водночас спільноти) Європи, з особливим наголосом на Центральній Європі.
2. Підтримка позитивних стосунків і почуття спільності між представниками слов'янських народів.
3. Заохочення до вивчення іноземних мов – у тому числі до вивчення мов власної мовної сім'ї (тут: слов'янської), вказуючи на їх схожість, що посилює позитивний трансфер у навчанні.
4. Спонування до пошуку спільних пунктів у культурах слов'янських країн.

23 <http://www.slavic-net.org>

РОБОЧИЙ АРКУШ

Перегляньте наведені нижче тексти та виконайте наведені нижче завдання.

Річард Бротіган, *Ловля форелі в Америці*²⁴

польська

– Słucham, co dla pana? – Interesuje mnie ten potok z pstrągami, który jest wystawiony na sprzedaż – odpowiedziałem. – Proszę mi powiedzieć coś więcej. Jak go sprzedajecie? – Na metry. Może pan kupić taki kawałek, jaki pan sobie życzy, albo może go pan kupić w całości. Dziś rano jakiś pan kupił 171 metrów! Chciał go podarować siostrzenicy na urodziny – powiedział sprzedawca. – Oczywiście wodospady sprzedajemy oddzielnie, no i choiny i ptaki, kwiaty, trawę i paprocie także sprzedajemy osobno. Kamienie dajemy gratis, jeśli ktoś kupi przynajmniej trzy metry potoku. – A po ile jest ten potok? – spytałem. – Jeden metr za dwadzieścia jeden dolarów i pięćdziesiąt centów – stwierdził. – To jest cena za pierwsze trzydzieści metrów. Dalsze kosztują już tylko piętnaście dolarów. – A ile kosztują ptaki? – Trzydzieści pięć centów za sztukę – odpowiedział. – Ale one są oczywiście z drugiej ręki. Żadnej gwarancji nie dajemy.

словенська

“Želite, prosim?” “Zanima me postrvji potok, ki ga imate na prodaj,” sem odgovoril. “Mi lahko poveste kaj več o tem? Kako ga prodajate?” “Na metre. Lahko kupite takšen majhen košček, kakršen pač želite, lahko pa kupite vso neprodano zalogo. Danes zjutraj je prišel sem gospod in kupil 171 metrov. Podariti ga želi nečakinji za rojstni dan,” je povedal prodajalec. “Seveda, slapove prodajamo posebej, pa drevesa in ptiče, cvetje, travo in praprot prodajamo tudi ločeno. Če kupite vsaj tri metre potoka, potem vam podarimo žuželke.” “In po koliko prodajate ta potok?” sem vprašal. “Meter po enaindvajset dolarjev petdeset,” je odgovoril. “To je cena za prvih trideset metrov. Potem stane meter samo petnajst dolarjev.” “In koliko stanejo ptiči?” “Petintrideset centov za kos,” je odgovoril. “Seveda pa so iz druge roke. Nobenega jamstva ne dajemo.”

словацька

“Želáte si, prosím?” “Zaujímam by ma ten pstruhový potok, čo ho máte na predaj,” odpovedal som. “Môžete mi povedať niečo bližšie? Ako ho predávate?” “Na metre. Môžete si kúpiť taký malý kúsok, aký len chcete, alebo si môžete kúpiť celú zostávajúcu zásobu. Dnes ráno sem prišiel jeden pán a kúpil si 171 metrov. Chce ho dať neteri na narodeniny,” povedal predavač. “Samozrejme, vodopády predávame osobitne, a stromy a vtáky, kvety, trávku a paprade predávame takisto extra. Hmyz dávame zadarmo, pokiaľ kúpite aspoň tri metre potoka.” “A po koľko predávate ten potok?” spýtal som sa. “Meter za dvadsaťjeden dolárov päťdesiat,” odpovedal. “To je cena za prvých tridsať metrov. Potom stojí meter už len pätnásť dolárov.” “A koľko stoja vtáky?” “Tridsaťpäť centov kus,” odpovedal. “Ale samozrejme, sú z druhej ruky. Nijakú záruku na ne nedávame.”

24 R. Brautigan, *Trout fishing in America*, Лондон 1970 (фрагмент) – з Slavic Network.

чеська

„Čím mohu sloužit?“ „Zajímá mě ten pstruhový potok v prodeji,“ řekl jsem. „Můžete mi sdělit něco bližšího? Jak ho prodáváte?“ „Prodáváme ho na délku ve stopách. Můžete si vzít jen takový kousek, jaký se vám zlíbí, anebo můžete koupit vše, co zbylo na skladě. Dnes ráno přišel jeden zákazník a koupil si 563 stop. Chce ho dát neteři k narozeninám,“ vysvětloval prodavač. „Vodopády ovšem prodáváme zvlášť, a stromy, ptáky, květiny, trávu a papradí rovněž. Hmyz vám poskytneme zcela zdarma, zakoupíte – li si alespoň deset stop potoka.“ „Za kolik ten potok prodáváte?“ „Šest a půl dolarů za stopu,“ informoval mě prodavač. „Tedy to je cena prvních sta stop. Další vás přijdou na pět dolarů.“ „Kolik stojí ptáci?“ zajímal jsem se dál. „Pětatřicet centů kus,“ řekl prodavač. „Ale samozřejmě jsou použítí. Nemůžeme na ně poskytnout žádnou záruku.“

Напишіть:

- A. Як звучить **форель** словенською?
- B. Як звучить **продаж** словенською?
- C. Як звучить **продаж** словацькою?
- D. Як звучить **шматок** чеською?
- E. Як звучить **шматок** словацькою?
- F. Як звучить **шматок** словенською?
- G. Як звучить **продавець** чеською?
- H. Як звучить **птахи** словенською?
- I. Як звучить **квіти і трави** словацькою?
- J. Як звучить **папороть** чеською?
- K. Як звучить **на день народження** словенською?
- L. Як звучить **на день народження** чеською?
- M. **Дати гарантію** польською мовою означає «поручитися за щось», вкажіть слово словацькою та чеською мовами, яке підтверджує цю тезу:

.....

Вправа

1. Порівняйте назви транспортних засобів у кількох слов'янських мовах:

A. польська

auto/samochód, autobus, taksówka/taxi, samolot, pociąg, tódź, motocykl, rower, metro, tramwaj, trolejbus,

B. чеська

auto/automobil, autobus, taxík, letadlo, vlak, lod', motorka/motocykl, kolo, metro/podzemní dráha, tramvaj,

C. словацька

auto/automobil, autobus, taxík, lietadlo, vlak, lod', motorka/motocykel, bicykel, metro, električka, trolejbus,

D. болгарська

кола/автомобил, автобус, такси, самолет, влак, кораб, мотор, колело, метро/подземна железница, трамвай, тролей.

2. Про які ви здогадалися, оскільки:

- є інтернаціоналізмами (наприклад, bicykel, metro),
- вони дуже схожі на свої польські аналоги (наприклад, самолет),
- не схожі на їхні польські аналоги, але ми можемо знайти їхні джерела в польській мові (тут мається на увазі, наприклад, lietadlo – тому що в українській ми знаємо дієслово «літати»)?

Творче завдання

Створіть штучну мову на основі граматики вашої рідної мови або мови, яку ви вивчаєте. Напишіть короткий текст, що складається з неіснуючих слів (неологізмів), які, однак, можна розшифрувати, знаючи вихідну мову (мови). Поясніть правила граматики та перевірте, чи можуть інші учасники розпізнати ваші наміри.

Приклад: Знаючи, що в Tok Pisin, який є піджином, заснованим на англійській лексиці та місцевій неогвінейській граматиці, *-pela* утворює прикметники, перекладіть дане речення українською мовою та введіть слово, визначене цим реченням:

Vikpela blakpela bokis i gat waitpela na blakpela tis, oltaim yu paitim em em i kraiaut.

..... 1 2 3, яка/е має 4

і 5 6, 7 [коли] 8

вдаряєш це 9.

Це: 10.

Рафал Цекера – доктор соціальних наук, доцент Інституту соціології Сілезького університету в Катовіце. Автор, серед іншого: книг: *Uchodźcy, migranci i Kościół katolicki. Polska debata migracyjna po 2015 roku w kontekście nauczania Kościoła katolickiego* (Więź, 2022), *O pułapkach emigracyjnej lekkości. Doświadczenie tymczasowości w narracjach młodych polskich emigrantów poakcesyjnych* (NOMOS, 2014) або *Emigracja jako doświadczenie. Studium na przykładzie migrantów powrotnych do województwa śląskiego* (разом з Ю. Кійонкой, М. Жак, видавництво UŚ, 2022). Публікує статті про міграційні явища в науковій періодиці та масовій пресі. Проходив наукове стажування за кордоном, в тому числі в: Szent István Egyetem в Gödöllő (Угорщина) та Univerzita Palackého в Оломоуц (Чехія). Викладач Школи міжкультурних асистентів у Бельсько-Бялій, проводить серію інтеграційних навчальних семінарів для біженців з України в рамках Центру підтримки та інтеграції в Катовіце.

Міжкультурна зустріч – виклик і пригода

Ключові слова: міжкультурна медіація, міжкультурні бар'єри, міжкультурна вразливість, міжкультурна комунікація, стереотипи, конфлікт, культурна ідентичність.

Ми живемо в суспільствах, де зростає культурна різноманітність. Набуття міжкультурних компетенцій є не тільки актуальною вимогою сучасності, але й створює можливість належним чином використовувати потенціал зустрічі осіб з різним культурним походженням. Побудова міжкультурних стосунків може бути цікавою та збагачувальною пригодою, але це може бути досить складним завданням. Це вимагає відповідного ставлення, заснованого на відкритості та цікавості до світу, а також здатності ефективно керувати комунікацією з людьми з іншим культурним походженням.

Школа відіграє особливу роль у підготовці до співіснування в культурно різноманітному світі – на кожному рівні освіти. Не тільки присутність студентів з різних культур, але й потреба бути чутливим до культурних відмінностей і подібностей робить сучасних викладачів міжкультурними посередниками. Які характеристики має міжкультурний вчителя-медіатор? Так пише один дослідник:

це не лише особа, яка передає знання про мову та культуру, але також аніматор, який постійно виховує, який дає учням зрозуміти, від чого залежить їхнє сприйняття іншої особи і як контакти з іншими культурами дозволяють їм дізнатися більше не лише про Інших, а й про себе²⁵.

Незалежно від нашої професії та ролі в культурно різноманітному суспільстві, кожен із нас інколи стає міжкультурним медіатором. Запропоновані заняття мають ознайомити з культурним фоном нашого повсякденного життя та підготувати до міжкультурних зустрічей.

ЦІЛІ ЗАНЯТЬ

1. Ознайомлення учасників з основними супутніми питаннями, пов'язаними з функціонуванням у міжкультурному середовищі.
2. Оснащення учасників знаннями про культурні умови міжособистісного спілкування, комунікаційні правила, характерні для окремих культур, і основні труднощі, пов'язані з міжкультурним порозумінням.
3. Пошук відповідних рішень культурно обумовлених конфліктів.
4. Зміцнення відкритого, толерантного та допитливого ставлення учасників.
5. Набуття базових навичок подолання комунікативних бар'єрів у міжкультурних стосунках.

25 T. Róg, *Glottodydaktyczne obszary badań nad kompetencją międzykulturową*, „Neofilolog” (47/2), стор. 135.

МЕТОДИ РОБОТИ

- А. Заняття проходять у формі майстер-класу. Їх проводить особа з базовими міжкультурними компетенціями, яка надає знання в цій галузі, модерує заняття та підтримує індивідуальну активність учасників, що здійснюється за допомогою РОБОЧИХ АРКУШІВ, що додаються до сценарію.
- В. Тривалість занять залежить від кількості учасників та вибору вправ із наведеного нижче набору. Їх вибір також може бути продиктований віком і компетенціями учасників в тематиці навчання.

ПРОГРАМА ЗАНЯТЬ

1. Введення

Фасилітатор надає найважливішу інформацію щодо занять – їх мету, заплановану тривалість (включаючи можливі перерви). Інформує учасників про навчальні методи – зокрема, інструктує щодо РОБОЧОГО АРКУША, який отримує кожен учасник.

Представляє правила роботи – включно з можливістю виступу учасників у будь-який час під час семінару. Фасилітатор заохочує до вільного висловлювання думок під час зустрічі, водночас вимагаючи поваги до кожної особи, незалежно від думки, яку вона висловлює.

У цій частині надзвичайно важливо створити для учасників семінару відчуття комфорту та атмосфери прийняття кожного твердження. Вступ не має бути надто довгим, але має чітко містити ключові організаційні питання. Також важливо використовувати цю частину зустрічі для створення дружньої атмосфери. Незалежно від рівня взаємного знайомства окремих осіб, які беруть участь у семінарі, слід пам'ятати, що кожен із них може мати специфічний і різний рівень невизначеності чи стресу, пов'язаних із заняттями. Мотивація та початковий рівень активної участі в семінарі також можуть відрізнятися.

2. Хто я? Представляємося

Кожну особу просять коротко представитися у такий спосіб, який вона сама обере. Фасилітатор не нав'язує жодних рамок, кожному учаснику пропонується лише розповісти про себе те, що він вважає доречним у даний момент.

Після того, як всі учасники представилися, фасилітатор пропонує їм скористатися з РОБОЧИХ АРКУШІВ та виконати завдання № 1. Воно передбачає написання 10 спонтанних доповнень до висловлювання, починаючи зі слів «Я...». На це завдання потрібно приділити максимум п'ять хвилин. Після закінчення цього часу кожному учаснику (у зворотному порядку, ніж у перший раз) пропонується прочитати свої 10 визначень. Їх у жодному разі не варто коментувати. Фасилітатор повинен повідомити учасників, що це лише перша частина цього завдання і що група ще повернеться до цього місця в РОБОЧОМУ АРКУШІ пізніше під час семінару.

Фасилітатор пояснює учасникам мету такого типу представлення. Він зазначає, що основою хорошої комунікації та стосунків з іншими особами є самосвідомість – знання про те, хто ми є, що для нас важливо та яких цінностей ми дотримуємося в житті.

3. Чим є комунікація?

Фасилітатор ставить запитання на форумі групи, пропонуючи кожному по черзі спонтанно висловити асоціації, які викликає у них поняття «комунікація». Залежно від кількості учасників можна провести відповідну кількість раундів.

Фасилітатор семінару синтезує вимовлені фрази, звертаючи увагу на основні тематичні напрямки, які були сказані учасниками. Потім представляє визначення, роль і типи комунікації – можна використати, наприклад, тексти, що дані нижче, (приспосовані фасилітатором відповідно до віку та компетенцій учасників):

Комунікація в більш широкому сенсі означає будь-яке повідомлення, також виражене рухами тіла, мімікою, вчиненням або утриманням від дії, жестами, що відбувається між особами, які встановлюють принаймні зоровий контакт²⁶.

Комунікація в широкому розумінні – це знакова взаємодія, яка передбачає взаємний вплив осіб (або інших суб'єктів) за допомогою знаків. (...) При успішній комунікації одержувач розуміє знаки так, як задумав відправник, а при невдалій комунікації одержувач розуміє їх інакше. Успішна комунікація залежить від узгодженості сенсу, задуманого відправником, з сенсом, реконструйованим (декодованим, зрозумілим) одержувачем. Комунікація у вищезгаданому сенсі є успішною, коли відправник і одержувач призначають однакову інформацію одному повідомленню. З цієї точки зору навіть брехня може бути випадком успішної комунікації, якщо буде дотримано вищевказану умову²⁷.

Фасилітатору також слід звернути увагу на діалогічність міжкультурної комунікації:

Під час комунікації вони інтерпретують і обговорюють значення, що не означає, що вони повинні про все погоджуватися. Залишається відмінність, іншість, прийнята обома сторонами діалогу. Різноманітність також може з'явитися в діалозі внаслідок різних знань і культурного досвіду²⁸.

4. Види комунікації

Для комунікації важливі три способи спілкування людей:

- вербальна комунікація (за допомогою слів),
- невербальна комунікація (без використання слів) – мова тіла, міміка, жести тощо,

26 T. Paleczny, *Komunikacja międzykulturowa w globalizującym się świecie*, „Państwo i Społeczeństwo”, 1/VIII/2008, стор. 35.

27 J. F. Jacko, *Komunikacja międzykulturowa w ujęciu fenomenologiczno-systemowym*, w: W. Maliszewski, M. Korczyński, K. Czerwiński (red.), *Komunikacja społeczna w i dla multikulturowości. Perspektywa edukacyjna*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012, стор. 35–36.

28 U. Żydek-Bednarczuk, *Spotkanie kultur. Komunikacja i edukacja międzykulturowa w glottodydaktyce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2015, стор. 38.

- паравербальна комунікація – важлива, наприклад, гучність вимовлених слів, тиша (і її значення), інтонація, тон голосу та різноманітні типи бурчання, зітхання та наповнювачі, такі як «mmm», «eee»²⁹.

Фасилітатор пропонує учасникам записати назву своєї улюбленої книги чи фільму (або того, що добре запам'ятався) у РОБОЧОМУ АРКУШІ. Це потрібно зробити таким чином, щоб заголовок був невидимим для особи, яка сидить поруч. Потім – у довільному порядку – кожна особа виходить на середину і за допомогою невербальної комунікації намагається донести до групи записану назву. Вся група намагається відгадати її.

5. Міжкультурна медіація як важливий ресурс

фасилітатор просить кожного учасника визначити принаймні п'ять потенційних категорій відмінностей, які можуть розділити людей або ускладнити їхні стосунки. Учасники записують відмінності у АРКУШІ, а потім зачитують їх один за одним. Фасилітатор просить вказати, які з цих відмінностей можна вважати відмінностями, що є результатом різного культурного середовища, а потім записує їх на видному місці (на дошці чи фліпчарті).

Кожна культура по-різному сприймає світ і реальність. Вона має різні набори вірувань, норм і цінностей³⁰.

Мета вправи полягає в тому, щоб учасники усвідомили, що поняття культурних відмінностей стосується не лише етнічних чи національних категорій, а має набагато ширше застосування. Записавши виявлені культурні відмінності, учасники повинні звернути на них особливу увагу, наголошуючи при цьому, що набуті компетенції в міжкультурній медіації можуть бути корисними для подолання труднощів або непорозумінь, пов'язаних із широким спектром згаданих відмінностей.

Перераховуючи потенційні шари культури, які також можуть бути причиною різних ускладнень і непорозумінь, можна послатися на наступну типологію:

- національні культури,
- регіональні культури,
- релігійні культури,
- мовні культури,
- поколінні культури (генерація),
- організаційні культури (наприклад, у школі чи фірмі)³¹.

6. Культурно обмовлене комунікування – приклади

фасилітатор підвищує обізнаність про різноманітні культурно обумовлені способи комунікації, які можуть призвести до різного роду непорозумінь, і представляє їх характеристики.

29 R. R. Gesteland, *Różnice kulturowe a zachowania w biznesie*, Wydawnictwa Naukowe PWN, Warszawa 2000.

30 U. Żydek-Bednarczuk, *Spotkanie kultur. Komunikacja i edukacja międzykulturowa w glottodydaktyce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2015, стор. 38.

31 G. Hofstede, G. J. Hofstede, *Kultury i organizacje: zaprogramowanie umysłu*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2007.

1. Експресивні культури vs. стримані культури

Експресивні культури:

- голосна комунікація,
- велике значення широкої жестикуляції та мови тіла,
- перебивання під час розмови,
- висока емоційна насиченість.

Приклади експресивних культур:

- романські європейські країни,
- середземноморські країни,
- країни Латинської Америки.

Стримані культури:

- стабільні,
- стримані заяви,
- не має звички перебивати співрозмовника,
- обмежена жестикуляція.

Приклади стриманих культур:

- Північні країни,
- країни Східної та Північно-Східної Азії.

Завдання: Фасилітатор просить учасників скористатися смартфоном і увійти на інформаційний портал, який вони найчастіше відвідують. Потім кожен учасник повинен знайти третє посилання в списку повідомлень і відкрити його. Після короткої підготовки кожному особу просять прочитати інформацію у двох варіантах: спочатку у спосіб, характерний для експресивної культури, а потім у спосіб, типовий для культури стриманості.

Після виконання завдання фасилітатор модерує дискусію в групі щодо відмінностей у цих двох методах комунікації. Який з них був ближчим кожному учаснику зустрічі? Які потенційні труднощі спілкування можуть виникнути, коли представник експресивної культури зустрічається з представником стриманої культури? Як їх можна уникнути або звести до мінімуму?

2. Культури високого контексту vs. культури низького контексту

Культури високого контексту:

- сенс слід шукати в контексті вимовлених слів, а не тільки в них самих,
- алюзивне, непряме спілкування,
- часто доводиться домислювати, що хотів донести співрозмовник, говорячи певним чином.

Приклади:

- Китай,
- Тайвань,
- Велика Британія.

Культури низького контексту:

- пряма комунікація,
- без «ходіння навколо» та алюзій.

Приклади:

- Сполучені Штати,
- країни Північної Європи.

Фасилітатор модерує дискусію в групі щодо відмінностей у цих двох методах спілкування. Які потенційні труднощі в комунікації можуть виникнути, коли представник культури високого контексту зустрічається з представником культури низького контексту? Як їх можна уникнути або звести до мінімуму?

Завдання: Кожного учасника просять пригадати та записати у РОБОЧОМУ АРКУШІ ситуацію, яка викликала роздратування, у якій з ним повелися несправедливо. Потім фасилітатор просить кожного учасника спробувати відреагувати на цю ситуацію в низькоконтекстному та висококонтекстному способах.

Приклад: Марек попросив Бартека нікому не розповідати важливу інформацію, яку він йому передав. Однак Бартек відразу ж розповів про це знайомим. Марек може сказати: «Бартек, чому ти не поважаєш моє прохання? Так не можна робити!» (низькоконтекстний стиль). Але це можна висловити і так: «Сьогодні все важче довіряти навіть найближчим людям. Людині часто доводиться ковтати гірку пігулку розчарування» (висококонтекстний стиль).

Після виконання завдання фасилітатор модерує коротку дискусію. Який зі способів може бути більш ефективним у конкретній ситуації? Від чого це залежить?

7. Дослідження інших культур – це марнування часу!

фасилітатор ділить групу на дві підгрупи. Одна із них (обрана жеребкуванням) матиме завдання знайти якомога більше аргументів на підтримку тези «Дослідження інших культур – це марнування часу». Друга підгрупа в цей час шукатиме контраргументи – тобто твердження на підтримку тези «Дослідження інших культур ніколи не буде марною тратою часу» (час на групову роботу: до 10 хвилин).

Потім фасилітатор бере на себе роль модератора і дозволяє кожній стороні висловитися протягом двох хвилин, наводячи аргументи та контраргументи.

Після виконання вправи фасилітатор заохочує учасників поділитися власними спостереженнями щодо взяття на себе ролі прихильників/противників пізнання інших культур.

8. Стереотипи як бар'єр у культурній зустрічі

Завдання: Фасилітатор просить кожного учасника записати в АРКУШІ найпопулярніші думки про сучасну молодь («закінчіть речення, яке починається словами: Сучасна молодь точно... ніколи..., завжди...»). Фасилітатор коротко характеризує стереотипи, наприклад, використовуючи наведені нижче визначення.

- Стереотипи – це уявлення, які базуються на «спрощеному та узагальненому сприйнятті Іншого, вони стосуються повторюваної поведінки, у якій співрозмовники використовують типові ярлики»³² – наприклад, поляк – крадій, німець – пунктуальний, араб – терорист.
- Стереотипи «не вимагають когнітивних зусиль і дозволяють підтримувати внутрішню згуртованість групи, суспільства по відношенню до *Інших, Чужих*»³³. Самостереотипи – це уявлення групи про себе.
- Стереотипи можуть бути позитивними (наприклад, поляки гостинні) або негативними (наприклад, поляки постійно скаржаться).

Завдання: Учасники читають раніше написані визначення, що стосуються сучасної молоді, з РОБОЧОГО АРКУША. Фасилітатор зачитує початок речення (наприклад, *Сучасна молодь точно...*), а потім кожен учасник зачитує свою відповідь. Після кожного раунду група обговорює, які з цих визначень є позитивними, а які негативними стереотипами. Усе завдання завершується обговоренням функції стереотипів та можливих шляхів подолання стереотипного мислення.

9. Ламати бар'єри – медіація на практиці

Завдання: Фасилітатор пропонує учасникам повернутися до першої вправи з РОБОЧОГО АРКУША («Хто я...?»). Праворуч є порожні місця. Враховуючи зміст лівої колонки (раніше введене самовизначення учасника зустрічі), кожній особі необхідно в лівій частині вписати категорію осіб, для яких цей опис може викликати труднощі у стосунках (у школі, на роботі тощо). Наприклад: якщо хтось ліворуч записав «Я – вегетаріанець», то праворуч він, швидше за все напише «особи м'ясоїдні» (і так само, наприклад, «Я граю на комп'ютері» – «особи, які не бачать сенсу у грі на комп'ютері», «Я шумний» – «особи, які не виносять галасу»).

Фасилітатор пропонує учасникам вибрати три з 10 самовизначень і прочитати їх на форумі разом із їхніми антагоністичними категоріями. Потім група обговорює, як усунути ці антагонізми, подолати можливі труднощі у налагодженні стосунків чи знайти спільні напрямки дій.

ПІДСУМОК

Фасилітатор повідомляє учасникам, що семінар закінчується і всі заплановані частини виконані. У підсумку заняття дуже важливо віддати голос самим учасникам – дати їм можливість самостійно повторити найважливіші елементи семінару і повідомити про те, що для них виявилось найцікавішим, важливим або, можливо, складним. Це також місце для додаткових запитань учасників, які виникли під час занять. Цей блок можна проводити

32 U. Żydek-Bednarczuk, *Spotkanie kultur. Komunikacja i edukacja międzykulturowa w glottodydaktyce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2015, стор. 53.

33 Ibidem.

менш стандартним способом, ще раз привертаючи увагу учасників до культурно обумовлених способів самовираження.

10. Конверсаційні накладки

фасилітатор семінару, знайомить учасників з концепцією конверсаційних накладок – можна використовувати, наприклад, текст нижче:

Культури відрізняються способом самовираження, в тому числі вербальним. У деяких країнах перебивання співрозмовника вважається неприйнятним і поганим вихованням (наприклад, Японія, скандинавські країни, країни Північної Америки); в інших – допустимо і не викликає негативних почуттів у співрозмовника (наприклад, Італія чи Іспанія). Взаємне перебивання один одного, іноді називають **конверсаційними накладками**.

Фасилітатор переконується, що учасники розуміють поняття «консерваційні накладки». Він ще раз підкреслює, що спосіб вербального вираження також культурно обумовлений, може призвести до відчуття неповаги з боку партнера (ми відчуваємо, що хтось нас перебиває, тому що не хоче нас слухати) або – навпаки – відчуття, що конкретна особа не має що нам відповісти (тому що не намагається перебити нас під час нашої мови).

Учасникам пропонується розказати, що їм найбільше запам'яталося із семінару. Вони повинні говорити по черзі, використовуючи конверсаційні накладки, описані вище (тобто починати своє висловлювання, з перебивання попередника). Залежно від кількості учасників семінару, таких раундів може бути декілька.

Після виконання вправи фасилітатор запитує учасників про їхні враження. Що вони відчували, перебиваючи іншу особу? Що вони відчували, коли їх самих перервали? Підсумком цього завдання має стати зміцнення переконання, що комунікаційний дискомфорт часто коріниться в культурному розмаїтті. Знання про нього дозволяє уникнути пов'язаних з ним комунікаційних пасток.

11. Переконайтеся, що варто!

Учасникам семінару пропонується уявити ситуацію, в якій вони займають посаду директора школи, де навчаються учні з різним культурним походженням і з різних країн. Незабаром відбудеться засідання батьківської ради, під час якого голосуватимуть плани додаткових занять на наступний рік. Серед багатьох різноманітних пропозицій є курс міжкультурної комунікації.

Кожного учасника просять записати в РОБОЧОМУ АРКУШІ, а потім повідомити на форумі групи, до 10 аргументів, спрямованих на те, щоб спонукати батьків вибрати саме цей семінар. Яку користь це може їм принести?

12. Останнє слово та оцінка

Після завершення вправи фасилітатор ще раз дякує за участь, навчання і відданість та висловлює надію, що наданий і відпрацьований контент буде використаний учасниками. Також варто розглянути можливість проведення анонімного оцінювального опитування у формі відкритих питань або модифікованих на закриті запитання (залежно від потреб фасилітатора). Шаблон такого інструменту можна знайти в ДОДАТКУ до РОБОЧОГО АРКУША учасників.

13. Творче завдання

Наприкінці занять учасникам можуть запропонувати домашнє завдання, пов'язане з міжкультурною медіацією. Воно полягає на розмові з бабусею, дідусем або батьками, викликане питаннями: «Які моменти у стосунках з батьками були для вас найскладнішими в дитинстві? Що було найважливішим змістом конфлікту поколінь?» Отримавши відповіді на ці питання, можна разом поміркувати та обговорити шляхи вирішення цих труднощів у стосунках між поколіннями. Яке ставлення допомогло вирішити непорозуміння та зміцнити довіру? Як вам вдалося порозумітися?

РОБОЧИЙ АРКУШ

1. ХТО ТИ? У лівій частині таблиці введіть 10 визначень, які спадають вам на думку першими (наприклад, я дівчина, я хлопець, я футболіст, я медсестра). Наразі залиште праву частину таблиці порожньою.

Ім'я та прізвище:	
Я...	
Я...	
Я...	
Я...	
Я...	
Я...	
Я...	

Я...	
Я...	
Я...	

2. Згадайте фільм чи пісню, які справили на вас сильне враження п'ять чи десять років тому. Напишіть один із заголовків у поле нижче (таким чином, щоб його ніхто не бачив).

3. Впишіть у таблицю нижче принаймні п'ять потенційних категорій відмінностей, які можуть розділяти людей або ускладнювати їм налагоджування стосунків (наприклад, мова, вік).

Поміркуйте: які з цих відмінностей є культурними?

4. За допомогою смартфона перейдіть на сторінку інформаційного порталу, яким ви користуєтеся найчастіше. Відкрийте третє посилання зверху і спробуйте прочитати його в експресивний та стриманий спосіб.

5. Спробуйте згадати (але лише на мить!) ситуацію з минулого, коли з вами вчинили несправедливо. Про що це було? Опишіть це максимум трьома реченнями у полі нижче.

6. Закінчіть наведені нижче речення:

Сучасна молодь точно

.....

Сучасна молодь ніколи

.....

Сучасна молодь завжди

.....

7. Уявіть, що ви директор школи, яку відвідують учні з різним культурним походженням і з різних країн. Незабаром відбудеться засідання батьківської ради, під час якого голосуватимуть плани додаткових занять на наступний рік. Серед багатьох різноманітних пропозицій є курс міжкультурної комунікації. Якими аргументами спонукатимете батьків обрати його? Яку користь це може їм принести? Перелічіть нижче, а потім розкажіть групі.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

Я – мультикультурний!

Ключові слова: міжкультурна медіація, мультикультуралізм, культурна ідентичність, культурна спадщина, відкритість, емпатія, бар'єри в міжкультурній комунікації.

Функціонування в культурно різноманітному суспільстві вимагає не лише відкритості та готовності пізнавати нові культури, а й знання власної культури та її спадщини. Часто зустрічі з людьми з іншою культурою дають нам зрозуміти нашу власну культурну ідентичність. Тоді ми розуміємо, що є специфічним елементом нашої культури, а що є універсальним.

Культурна обізнаність і чутливість до відмінностей (але також до подібностей) дозволяє нам ефективно модерувати міжкультурні зустрічі. Ця компетенція особливо потрібна вчителям і особам, які працюють з людьми з різним культурним походженням. Це вимагає не тільки відповідних знань, але й чуйного ставлення та комунікативних навичок.

Особливу роль відіграє вчитель-культурний медіатор: «він має сприяти спілкуванню, пояснювати значення дій кожної зі сторін, а також пояснювати, що відбувається з учнем, який, перебуваючи під впливом двох культур (сім'ї та школи), вибірково черпає з обох, що може негативно сприйматися як вдома, так і в школі³⁴.

Всупереч поширеній думці, міжкультурний медіатор займається не лише вирішенням конфліктів і непорозумінь. Його роль набагато ширша – він піклується про процес комунікації та порозуміння між людьми з різним культурним походженням, він є посередником, який підвищує обізнаність про культурні відмінності та подібності, і він стимулює співпрацю між сторонами комунікації з метою спільної розробки оптимальних правил дій. Усвідомлення учасниками взаємодії власних культурних умов є одним із ключових процесів, що входять до арсеналу діяльності міжкультурного медіатора.

ЦІЛІ ЗАНЯТТЯ

1. Ознайомлення учасників з основними питаннями, пов'язаними з міжкультурними компетенціями та їх важливістю та корисністю в сучасному світі.
2. Обговорення та відпрацювання на семінарі трьох аспектів міжкультурної компетентності – когнітивної, емоційної та поведінкової (знання, ставлення та поведінка).
3. Формування відкритого, допитливого ставлення.
4. Чутливість до різних вимірів міжкультурності, включаючи ті, що пов'язані з культурною спадщиною чи культурними відмінностями в межах однієї національної спільноти.
5. Підготовка учасників функціонувати в культурно різноманітному суспільстві та ставати дедалі кращими культурними медіаторами.

34 O. Seweryn, *Mediacja międzykulturowa w kontekście rodziny*, „Państwo i Społeczeństwo”, V/3/2005, стор. 211.

МЕТОДИ РОБОТИ

Заняття проходять у формі майстер-класу. Їх проводить особа з базовими міжкультурними компетенціями, яка надає знання в цій галузі, модерує заняття та підтримує індивідуальну активність учасників, що здійснюється за допомогою РОБОЧИХ АРКУШІВ, що додаються до сценарію.

Тривалість занять залежить від кількості учасників та вибору вправ із наведеного нижче набору. Їх вибір також може бути продиктований віком і компетенціями учасників в тематиці навчання.

ПРОГРАМА ЗАНЯТЬ

1. Введення

Фасилітатор надає найважливішу інформацію щодо занять – їх мету, заплановану тривалість (включаючи можливі перерви). Інформує учасників про навчальні методи – зокрема, інструктує щодо РОБОЧОГО АРКУША, яку отримує кожен учасник.

Представляє правила роботи – включно з можливістю виступу учасників у будь-який час під час семінару. Фасилітатор заохочує до вільно висловлювання думок під час зустрічі, водночас вимагаючи поваги до кожної особи, незалежно від думки, яку вона висловлює.

У цій частині надзвичайно важливо створити для учасників семінару відчуття комфорту та атмосфери прийняття кожного твердження. Вступ не має бути надто довгим, але має чітко містити ключові організаційні питання. Також важливо використовувати цю частину зустрічі для створення дружньої атмосфери. Незалежно від рівня взаємного знайомства окремих осіб, які беруть участь у семінарі, слід пам'ятати, що кожен із них може мати специфічний і різний рівень невизначеності чи стресу, пов'язаних із заняттями. Мотивація та початковий рівень зацікавленості в семінарі також можуть відрізнятись.

2. Хто я? Представляємося

кожну особу просять коротко представитися у такий спосіб, який вона сама обере. Фасилітатор не нав'язує жодних рамок, кожному учаснику пропонується лише розповісти про себе те, що він вважає доречним у даний момент.

Потім кожного учасника просять створити альтернативну версію свого життя. Фасилітатор пропонує учасникам спробувати відповісти на запитання: ким би я був і яким би було моє життя, якби я жив у часи юності своїх бабусь і дідусів? Шукаючи відповідь на це питання, варто враховувати власні інтереси, риси характеру, особистість, темперамент тощо. Учасники записують свої ідеї в РОБОЧОМУ АРКУШІ, а потім повідомляють про них групі.

Фасилітатор привертає увагу учасників до культурних аспектів нашого життя. Культура формує багато сфер нашого повсякденного життя. Наші предки – дідусі та бабусі – жили в інших культурних умовах: вони по-іншому спілкувалися, іншими були норми соціального

співіснування та соціальні ролі, які вони виконували, були різними, багато з них мали інші цінності, ніж їхні онуки.

3. Культурна спадщина як важливий ресурс

Розмова з живими предками (прабабусями, бабусями, прадідусями, дідусями, а також батьками) може бути чудовою, автентичною формулою для міжкультурних майстер-класів. Завдяки розповідям і свідченням наших предків ми можемо безпосередньо дізнатися про культурне повсякденне життя, яке сформувало їх і вплинуло на їхнє життя. Знання власної культури, допитливість і повага до власної культурної спадщини також є важливими відправними точками для міжкультурних зустрічей.

Завдання: Незалежно від того, чи має учасник можливість поспілкуватися з бабусею чи дідусем, він записує в АРКУШІ запитання (до 10), які хотів би їм поставити, щоб якомога краще пізнати їхній спосіб життя, традиції, соціальні ролі тощо. Потім усі читають ці запитання по черзі.

Фасилітатор розпочинає коротку дискусію під гаслом: чи не хотіли б ви перенести щось із побуту ваших бабусь та дідусів у сьогоднішній день? Чи ви в чомусь їм заздрите, коли йдеться про старі правила повсякденного функціонування? Чи є щось особливе в їхньому способі життя, що вам було б важко практикувати сьогодні?

Після виконання завдання фасилітатор зосереджується на культурному контексті нашого повсякденного життя. Те, що здається нам сьогодні очевидним, через кілька десятиліть може викликати подив – так само, як сьогодні ми можемо дивуватися звичаям чи ритуалам наших предків.

4. Чому мультикультурність?

Семінар та майстер-класи з мультикультурності останнім часом стали надзвичайно популярними. Підприємства та різні установи часто чимало платять за можливість збагатити своїх співробітників знаннями в цій галузі.

У РОБОЧОМУ АРКУШІ кожен учасник знайде приклади такого типу пропозиції. Фасилітатор пропонує учасникам задуматися: чому цей вид навчання такий популярний? Чому нам терміново потрібні знання про міжкультурні стосунки?

Спроба відповісти на ці запитання повинна мати форму модерованої дискусії. Її ефектом має стати привернення уваги до безпрецедентної мобільності людей за останні десятиліття.

Переміщення населення, добровільні міграції та процеси біженства, освітні поїздки за кордон, а також глобалізація та технологічний розвиток – усе це означає, що ми живемо (і житимемо) у дедалі культурно різноманітніших середовищах. Тому нам потрібні інструменти, щоб функціонувати в них якомога краще і на користь усім. Культурна зустріч також часто стає приводом для пізнання власної культури та її спадщини. Вступаючи в стосунки з людьми іншого культурного середовища, ми починаємо бачити, як у дзеркалі, характерні риси нашої власної культури.

5. Подолання міжкультурних бар'єрів

Уявіть, що через деякий час у вас буде можливість поїхати на місячний навчальний обмін до однієї з країн. Яку країну ви оберете для свого перебування? Чому ви саме там хочете проводити свій час?

Учасників просять записати відповіді на ці запитання у РОБОЧОМУ АРКУШІ, а потім поділитися ними з учасниками.

Якщо це можливо, фасилітатор пише назви окремих країн на дошці або фліпчарті. Потім він просить кожного учасника спробувати подумати про можливі труднощі, пов'язані з поїздкою. Що може заважати у налагодженні стосунків з однолітками? Які труднощі можуть виникнути в адаптації до нових умов? Які можуть бути конкретні труднощі, пов'язані з життям у конкретній країні?

Кожен учасник записує перешкоди та труднощі в РОБОЧИЙ АРКУШ. Перед тим, як їх зачитують групі, фасилітатор обирає ПОМІЧНИКА для кожної особи. Завдання ПОМІЧНИКА полягатиме в тому, щоб знайти засіб вирішення повідомлених проблем. Потім як повідомлені потенційні проблеми, так і рецепти, запропоновані ПОМІЧНИКОМ, обговорюються на форумі групи.

6. Поведінка – тобто ключ до комунікації

Фасилітатор просить учасників прочитати автентичну історію Марека, що записана в АРКУШІ, а потім ставить запитання: як, на вашу думку, Мареку вдалося налагодити стосунки з такою кількістю людей, які представляють дуже різні культури?

Починається модерована дискусія – учасники шукають відповіді. Коли список потенційних пропозицій вичерпано, фасилітатор зачитує кінець історії Марка – його відповідь:

«Мареку, як ти порозумівся з усіма цими людьми в різних країнах, якщо ти не знаєш жодної мови, крім польської?».

Марек відповідає: «Я просто посміхнувся цим людям».

Кінець історії має спровокувати розмову про важливість поведінки в наших зустрічах з Іншими. Це принципово важливо, якщо ми відкриті, допитливі до інших людей і дійсно хочемо вступати з ними в діалог, навіть мовні відмінності відходять на другий план. Що, звичайно, варто додати наприкінці, жодним чином не означає, що вивчення іноземних мов не є надзвичайно важливим, потрібним і корисним.

7. Я новоприбулий – тобто пошук емпатії

фасилітатор пропонує учасникам уявити таку ситуацію: у ваше місто приїхала група біженців з Африки. Ці люди були змушені залишити свої домівки через війну, злидні та безперспективність. Один із них, дванадцятирічний Омар з Еритреї, завтра вперше піде до нової школи, де вивчатиме мову та знайомитиметься з однолітками.

Завдання: Спробуйте уявити думки та емоції Омара. Що може бути для нього найважчим? Чого він може боятися?

Потім фасилітатор ініціює обговорення на тему можливості однолітків підтримувати іноземців у школі. Як ви можете допомогти їм адаптуватися до нової ситуації? Що можна зробити, що їхні занепокоєння зменшилися?

8. Провідник до культурної спадщини

Фасилітатор пропонує учасникам уявити таку ситуацію: у вашому місті та околицях проживає дедалі більше іммігрантів. Ці люди приїхали з різних країн і багато працюють. Післяобідній час або вихідні – це єдиний час, коли вони мають час для себе – також для відпочинку та розваг.

Місцеві органи влади (бурмістр/мер/війт) дізналися, що ви брали участь у міжкультурному семінарі, і вирішили використати ваші знання. Вас запросили до співпраці у підготовці проекту місцевої інтеграції для іммігрантів, метою якого є ознайомлення їх із культурою та звичаями вашого регіону.

Завдання: Подумайте: які місця у вашому районі варто показати іммігрантам? На які заходи їх запросити? Як допомогти нинішнім мешканцям та іммігрантам познайомитися? Запишіть свої ідеї в РОБОЧОМУ АРКУШІ.

Фасилітатор просить учасників висловити свої ідеї та модерує дискусію на цю тему у групі. Разом можна вибрати кілька найкращих ідей і розглянути можливості їх реального втілення.

ПІДСУМОК

Фасилітатор повідомляє учасникам, що семінар закінчується і всі заплановані частини виконані. У підсумку заняття дуже важливо віддати голос самим учасникам – дати їм можливість самостійно повторити найважливіші елементи семінару і повідомити про те, що для них виявилось найцікавішим, важливим або, можливо, складним. Це також місце для додаткових запитань учасників, які виникли під час занять. Цей блок можна проводити менш стандартним способом, наприклад, скориставшись нижче викладеною пропозицією.

9. Мене цікавлять інші культури

Кожному учаснику пропонується записати в РОБОЧОМУ АРКУШІ п'ять речень, починаючи з фрази: «Пізнавати інші культури цікаво, тому що...» і «Пізнавати інші культури важливо, тому що...». Потім ці речення зачитуються перед групою.

10. Беззвучне «дякую», невербальне «до зустрічі»

Фасилітатор нагадує, що в різних культурах ми спілкуємося невербально, використовуючи різні типи знаків і жестів. Крім того, в рамках однієї культури ми маємо в своєму розпорядженні цілу низку невербальних знаків, за допомогою яких ми можемо переказати певні повідомлення. Подякувавши учасникам за зустріч, фасилітатор заохочує їх виконати останню вправу, тобто подякувати і попрощатися лише за допомогою невербальної комунікації. Він починає

з себе (наприклад, вклоняючись, тримаючи руку на серці та махаючи рукою учасникам на прощання), а потім жест подяки та прощання виконує кожен учасник по черзі.

11. Підсумки та оцінки

після завершення вправи фасилітатор ще раз дякує за участь, навчання і відданість та висловлює надію, що наданий і відпрацьований контент буде використаний учасниками. Також варто розглянути можливість проведення анонімного оцінювального опитування у формі відкритих питань або модифікованих на закриті запитання (залежно від потреб фасилітатора і компетенцій учасників). Шаблон такого інструменту можна знайти в ДОДАТКУ до РОБОЧОГО АРКУША учасників.

12. Творче завдання

Наприкінці занять учасникам можна запропонувати домашнє завдання, щоб вони усвідомили культурні відмінності. Мода може бути яскравим і надзвичайно красномовним прикладом культурних трансформацій. Фасилітатор може запропонувати учасникам переглянути фотографії своїх предків вдома, подивитися на їхній одяг і порівняти його з нинішніми канонами моди. Якщо це можливо, варто провести цю вправу з людьми з інших поколінь і обговорити з ними відмінності. Заохочуючи до завдання, фасилітатор може підкреслити, що ми майже впевнені, що через кілька десятиріч років сьогоdnішній спосіб одягатися також може вважатися дивним чи смішним. Що з нинішньої моди, увічненої на фотографіях, може бути кумедним чи вражаючим через кілька десятиріч років?

РОБОЧИЙ АРКУШ

1. Беручи до уваги свій характер та свої інтереси та захоплення, подумайте, яким було б ваше життя, якби ви народилися, коли ваші бабусі та дідусі були молодими. Зробіть примітку в полі нижче, а потім розкажіть групі.

2. Незалежно від того, чи є у вас можливість поговорити зі своєю бабусею чи дідусем, запишіть запитання, які ви могли б поставити їм, щоб дізнатися про їхній спосіб життя, ритуали, колишні соціальні ролі тощо.

Питання до Дідуся чи Бабусі	
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	

3. Явіть, що через деякий час у вас буде можливість поїхати на місячний навчальний обмін до однієї з країн. Яку країну ви оберете для свого перебування? Чому ви хочете саме там проводити свій час?

Я хотів/ла би поїхати на навчальний обмін до...	Обґрунтуйте свій вибір.

4. Які труднощі чи бар'єри можуть бути пов'язані із життям у цій країні? Що може заважати вам налагоджувати стосунки з однолітками? У чому може полягати конкретна складність життя в цій країні? Запишіть у полі нижче.

5. Навколо світу – або історія Марка.

Така ситуація дійсно мала місце. Марек жив в одному з маленьких містечок на півдні Польщі. У нього була цікава робота, яка приносила йому масу задоволення і непоганий заробіток. Він ніколи не планував виїжджати за межі батьківщини більше ніж на коротку літню відпустку. Коли йому виповнилося 25, він закохався – як ніколи раніше – в Агнешку, колегу по роботі. Вони швидко зблизилися і планували спільне життя в місцевості, звідки вони походять і де жили.

Однак через рік ситуація почала ускладнюватися, з'явилися різноманітні труднощі у стосунках та емоційні хвилювання. Нарешті Агнешка повідомила Мареку, що їй погано в цих стосунках і вона хоче їх припинити. Тим паче, що вона закохалася в іншого чоловіка і хоче чесно сказати про це Мареку.

Це був серйозний удар для Марка. Він не міг впоратися з цією ситуацією. Він не хотів бачити Агнешку навіть коротко чи випадково, це було для нього надто боляче. Він вирішив покинути місто. Хтось запропонував йому відпочити і віддалитися від поточного життя. Це його переконало, і він прийняв радикальне рішення: вирушив у навколосвітню подорож. Він вирішив нічого не планувати, просто рухатися вперед і бути відкритим до того, що станеться на цьому шляху.

Невдовзі він почав надсилати друзям дедалі веселіші вітання, доводячи, що поїздка позитивно вплинула на самопочуття Марека. Ці вітання надходили з дуже різних куточків світу: Лаосу, Таїланду, Марокко, Південної Африки, Індії та Бразилії. Іноді він надсилав фотографії з різними людьми, які приймали його вдома і з якими він бенкетував. Його запрошували на весілля та різні сімейні заходи. В Індії він навіть зіграв коротку роль в одному з боллівудських фільмів. Друзі в Польщі були вражені численними та цікавими пригодами Марека. Чому? В основному тому, що він не знав жодної іноземної мови.

Коли він через рік повернувся до Польщі – повністю змінений, спокійний, сповнений нової енергії та нових планів – один із його друзів запитав його про це: «Мареку, як ти спілкувався із усіма цими людьми в різних країнах, якщо ти не знаєш жодної мови, крім польської?»

Як ви думаєте, яку відповідь міг би дати Марек на таке запитання?

6. До вашого міста приїхала група біженців з Африки. Ці люди були змушені залишити свої домівки через війну, злидні та безперспективність. Один із них, дванадцятирічний Омар з Еритреї, завтра йде на свій перший день у новій школі, де він вивчатиме мову та зустрічатиметься з однолітками. Спробуйте уявити думки і емоції Омара. Що може бути для нього найважчим? Чого він може боятися? Запишіть свої міркування в таблицю нижче.

--

7. Подумайте: які місця у вашій місцевості варто показати іммігрантам? На які заходи їх запросити? Як допомогти нинішнім мешканцям та іммігрантам познайомитися? Запишіть свої ідеї, а потім поділіться ними з групою.

--

8. Запишіть по п'ять речень, які починаються фразою: «Пізнавати інші культури цікаво тому, що...» та «Пізнавати інші культури важливо тому, що...». Потім прочитайте свої речення групі.

Пізнавати інші культури цікаво тому, що...
Пізнавати інші культури цікаво тому, що...
Пізнавати інші культури цікаво тому, що...
Пізнавати інші культури цікаво тому, що...

Пізнавати інші культури цікаво тому, що...
Пізнавати інші культури важливо тому, що...
Пізнавати інші культури важливо тому, що...
Пізнавати інші культури важливо тому, що...
Пізнавати інші культури важливо тому, що...
Пізнавати інші культури важливо тому, що...



Europejskie Ugrupowanie Współpracy Terytorialnej
TRITIA z ograniczoną odpowiedzialnością
(Evropské seskupení pro územní spolupráci
TRITIA s omezenou odpovědností)

ul. Zamkowa 3A, 43-400 Cieszyn, Polska

ISBN 978-83-965854-4-8



www.egtctritia.eu